Șapte într-o casă

Vitalii Siomin

Vitali Siomin ● Șapte într-o casă

Coperta de *Mihai Lebaci*

Din volumele:

В. Сёмин

ПОВЕСТЬ, РАССКАЗЫ

Ростовское книжное издательство, 1965;
НОВЫЙ МИР № 6,7/1965, 9/1966

Vitali Siomin

Șapte într-o casă

În românește de
Marcel Gafton și Maria Roth

București • 1968
Editura pentru
Literatură Universală

Șapte
într-o casă

Capitolul I

Stînd de vorbă la un pahar cu votcă, se contraziceau pe tema : ce te îmbată mai repede — alcoolul diluat, sau votca ? Susţineau de asemenea că ţigara după votcă te ameţeşte mai rău decît două halbe de bere. Erau îmbrăcaţi în haine de lucru, curate. Abia făcuseră duş în grădină. Duşul cu pricina era de fabricaţie proprie. Ca să-i umpli rezervorul, trebuia să cari apă de la cişmea, iar cişmeaua era departe — tocmai la capătul străzii — apoi să te urci cu găleţile pe scară şi să torni apa în butoi. Cu alte cuvinte, nu-ţi puteai îngădui să te lăfăi cu bălăceala. Mîinile le erau de o albeaţă jilavă, nefirească. Aşa arată nişte mîini cînd le speli după ce ai muncit o zi întreagă cu ele vîrîte în lut. Cînd începi să le cureţi de pămînt, e ca şi cum ţi s-ar lua un rînd de piele arsă de soare, lăsînd în loc o piele nouă, pe care n-a văzut-o soarele. Unul dintre ei apucase să citească ziarele de dimineaţă. În „Izvestia" apăruse un articol despre longevitate. Un savant din Polonia compara datele statistice ale mortalităţii bărbaţilor şi femeilor, pe o întindere de cîteva secole. Reieşea că în decurs de cîteva secole femeile au trăit întotdeauna mai mult decît bărbaţii. La femei — „mortalitate", iar la bărbaţi — „supramortalitate". În primul

rînd — războaiele, iar în al doilea — alcoolismul, fumatul. Sau poate în primul rînd alcoolismul şi fumatul, şi abia în al doilea rînd — războaiele...

— De întors, te întorci de la război, spuse Tolka Gudkov, dar cu cinci răni. Odată şi odată tot se fac ele simţite.

— Bei — nu bei, dar dacă ai cinci răni...

Ei ar fi dorit totuşi ca războiul să se afle pe primul loc.

— Doar intrăm prin casele oamenilor şi putem să ne dăm seama, adăugă Tolka.

Toţi cei de faţă lucrau la Asociaţia pompierilor voluntari. Munca lor consta în verificarea conductelor de gaze la clădirile noi, a sobelor de cărbuni la cele vechi. De asemenea, zideau sau reparau sobe.

— În orice casă găseşti cîte o bătrînică, reluă Tolka, pe cînd bătrîni n-am prea văzut.

— Poate că nu-i vedeţi, pentru că, oricum, voi intraţi în casele oamenilor ziua, iar ziua, mulţi dintre bătrîni muncesc.

— Vorbim să n-adormim. Ia ridică o mînă în sus ăl care mai ai tată, propuse Tolka.

Şi se uită la cei aşezaţi în jurul mesei. La Valka Dlinnîi, la Jenka, gazda, la mine, la Valerka. Nimeni dintre noi nu ridicase mîna.

— Eu am tată, spuse Valka Dlinnîi. O ştii şi tu...

— Nici tu nu ai, de fapt. Doar nu stă cu tine.

În clipa aceea, uşa dinspre săliţă se deschise, şi mama lui Jenka mă chemă afară.

— Vitea, începu ea, aprigă și iritată, atunci cînd m-am apropiat. Nu știu ce le tot povestești, de stau toți cu ochii în gura ta, dar omul trebuie să fie mîine înainte de șase la lucru. Și nici copilul n-are unde dormi. Ați făcut un fum — să-l tai cu toporul. De băut — slavă Domnului. Ați stat cît ați stat — ajunge. Spune-le-o tu, că oricum, ești ceva mai mare ca ei.

Auzirăm cum în bucătărie fetița scoase un țipăt, și mama lui Jenka fugi lîngă ea.

— Zău că nu le povesteam nimic, am negat eu. Am mai stat puțin pe sală : rămăsesem cu gîndul la propunerea lui Tolka — să ridice mîna cine mai are tată.

Curînd după asta se întoarse de la lucru și Dusia, soția lui Jenka. Deschise ușa cu o mișcare hotărîtă și spuse :

— Haide, băieți, luați-o din loc. Ați stat destul. N-am unde s-o culc pe aia mică.

— Tu să taci ! se răsti la ea Jenka. Băieții s-au cocoșat toată ziua muncind pentru tine, la casa ta.

— Las' că știu eu cum munciți voi, strigă Duska. Numai la votcă vă e gîndul !

Ocolind-o pe Dusia, băieții se îndreptară unul cîte unul spre ușă. Am ieșit și eu. În casă, Duska și Jenka strigau unul la altul. Se auzi apoi o palmă răsunătoare, urmată de țipătul Dusiei.

— Mă umilești în fața neciopliților tăi, ticălosule !

— Mai vrei ? urlă Jenka și o zbughi afară. Cît pe ce să dea peste mine în întuneric.

— Ai văzut şi tu, Vitea, îmi spuse, ai văzut! Băieţii au muncit pe rupte. Ai muncit şi tu, slavă Domnului. Au tras din greu şi la slujbă toată dimineaţa, ba cu cărămizile, ba cu lutul, ca pe urmă să vină şi la mine. Şi-au rupt spinările, nu alta. Şi ea să se poarte aşa! Doar pentru ea asudă. N-am dreptate? Cine-ar căra toată ziua la bina, pentru un pahar de votcă? I se face totul pe veresie şi dumneaei nici atunci nu poate să nu latre!

— Nu, zău, Vitea, spune şi tu, cu ce-om fi greşit? se apropie de noi Tolka Gudkov. Şedeam frumos la masă, liniştiţi. Doar n-am venit de dragul votcii. Iar faptul că am băut, de, cam aşa se obişnuieşte de cînd lumea. Este? Dacă ai muncit — poftim, gustă şi un păhărel.

— Chiar aşa, Vitea, spune tu dacă n-am dreptate? vorbi Jenka. Gîndeşte-te şi spune şi tu.

La un pas de noi, Valka Dlinnîi se căznea să-şi urnească mai iute „Kovroveţul". Motorul motocicletei nu pornea, şi piciorul lung al lui Valka apăsa nesigur pe levier. În sfîrşit, motorul începu să pîrîie, micul bec al cadranului de viteză se aprinse, iar lumina farului mare din faţă se propti în trunchiul gros al unui salcîm cu crengile tăiate anapoda — nu demult, nişte electromontori retezaseră crengile care-i stinghereau la trasul firelor — lumină mormanul de lut din colţ, ca şi colţul casei cu două încăperi, unde cu foarte puţină vreme înainte locuisem eu nevastă-mea şi băiatul nostru, Jenka cu nevastă-sa şi fetiţa, mama lui Jenka şi a ne-

veste-mi, precum și bunica lui Jenka și a neveste-mi. Valka Dlinnîi își trecu un picior pe deasupra motocicletei și se așeză în șa, ca pe un scăunel de copil. Întoarse apoi capul spre noi cu un rîs scurt, dispreţuitor. Socotea că cele petrecute nu merită atîtea discuții.

— Pe mîine, ne aruncă el, dînd ușor din cap.

— Nu iei pe nimeni cu tine? l-am întrebat.

Dlinnîi se uită la Gudkov.

— Nu merg, spuse Gudkov, e beat. N-are decît să-și rupă singur oasele cu rîșnița lui.

Valka rîse ironic. Împingînd motocicleta înainte cu picioroangele lui, trecu pe lîngă salcîm, ocoli mormanul de lut și ieși în mijlocul străzii. Strada, nepavată, era numai făgașe și gropi, iar motocicleta înainta în zig-zag, luminînd cînd salcîmii întunecați din dreapta, cînd pe cei din stînga, dar nicăieri nu se vedea vreo porțiune de drum cît de cît netedă.

„Kovroveţul" se ridică pe trotuarul îngust de asfalt, ţeava de eșapament slobozi o trîmbă de gaze, ochiul de pisică de la spate se umplu de o lumină vie, și motocicleta o porni în goană prin fața caselor scunde.

— O să dea peste careva, am spus eu.

— Nu-i nimic, făcu nepăsător Tolka Gudkov.

— Pietonii să stea noaptea acasă! hotărî Jenka.

I-am petrecut o bucată de drum pe ceilalți doi, iar Jenka și cu mine ne-am întors acasă. L-am împăcat pe Jenka cu Duska, spunîndu-le nici eu nu știu bine ce, în timp ce gîndul că

niciunul dintre băieţi nu a ridicat mîna atunci cînd au fost întrebaţi dacă mai au tată, nu-mi dădea pace.

Capitolul II

În octombrie patruzeci şi cinci se întoarse de pe front tatăl lui Vasea Tomilin, unul dintre prietenii lui Jenka. Sosi pe la zece dimineaţa, o trimise pe maică-sa după nevastă-sa, plecată la lucru, iar el, fără măcar să se bărbierească, şi-aruncă pe pat raniţa şi mantaua, apoi o porni la şcoală, nerăbdător să-şi vadă băiatul. Şcoala părea pustie şi tăcută, el mergea de-a lungul coridorului nesfîrşit, uluit deopotrivă de liniştea nefirească din jur şi de fericirea de care avea parte. Nu se gîndea decît să crape niţel uşa clasei, dar se pomeni dînd-o de perete, şi cînd, printre cei treizeci de băieţi, îşi recunoscu feciorul, îl strigă, abia stăpînindu-şi o crispare nervoasă a feţei :

— Vasea !

În clipa următoare fu asurzit de plînsete şi ţipete, şi nu pricepu de ce profesoara i-a spus :

— Nu trebuia să faceţi asta...

Unul dintre băieţi, după ce-l împinse cît colo cu pumnii, ţîşni din clasă şi o luă la goană pe coridor, urlînd cît îl ţinea gura : „A-a-a !"

Mama lui Jenea, îngrijitoare la şcoală, îşi zări băiatul alergînd pe coridor ca un nebun.

— M-am luat după el, Vitea, îmi povesti ea într-o zi, şi l-am văzut cum s-a repezit afară, în stradă, şi cum a pornit-o glonţ spre casă. S-a aruncat pe pat şi-a început să izbească cu pumnii în pernă, strigînd : „Şi lui Kolka i-a venit tata, şi Petka se duce la pescuit cu tăticul lui, acum o să se ducă şi Vaska..." Of, că tare mi-a fost milă de el, nătărăul şi prostănacul !

Faima de „nătărău" şi de „prostănac" Jenka o are de mult. De cînd s-a întors de la cătănie. Uneori, pomeneşte el singur de ea : „Uite, a venit la dumneavoastră Jenka-prostănacul !"

Ştie foarte bine că cel mai bun lucru e să rîzi tu întîi de tine.

— Află, Vitea dragă, că eu nici nu l-am dorit pe copilul ăsta. Irka avea pe atunci vreo patru ani. Mi-am spus că mi-e destul unul. M-am îndopat cu chinină ca să-l lepăd. Şedeam cîte două ceasuri într-o baie fierbinte — pentru asta mergeam împreună cu Nikolai la baia de aburi. Dar într-o bună zi, Nikolai zice : „Destul, ai să laşi copilul. Nu mai pot să îndur toată povestea asta." Şi-am născut. Şi să vezi, s-a născut leit tată-său, fotbalist — patru kilograme două sute, şi-a strigat răsunător : „Be-e !" — Începu să rîdă. — Ehei, mi-am zis, dacă are un asemenea gîtlej straşnic, apoi o să-mi sleiască pieptul. Nikolai, cînd a aflat că trage patru kilograme şi două sute, a spus : „Ăsta o zbughează ca mîine la fotbal". Ştii, Nikolai şi cu mine ne-am cunoscut pe stadion. Şi cînd eram însărcinată cu Irka, vorba aia, cu burta la gură, tot alergam acolo să joc baschet, asta pînă în ziua

cînd am vomitat pe teren. Cînd m-a văzut, Nikolai mi-a retezat-o: „Să nu te mai prind pe aici". Eu şi azi, la cincizeci de ani ai mei, deşi am suferit şi de plămîni, execut „cumpănirea în mîini" mai bine decît Jenka. Irka e sportivă, şi cînd îşi pune costumul de baie şi începe să se antreneze în curte, mă uit la ea ce face şi fac şi eu. La fabrică, în timpul pauzei pentru gimnastica de înviorare, profesoara noastră spune: „Voi, astea tinere, i-a uitaţi-vă la Anna Stefanovna cum îi ies exerciţiile".

Numai la fabrică i se spune Anna Stefanovna. Acasă i se spune Mulia. Ea se miră:

— Pentru ei, zice ea despre Irka şi Jenka, nici n-am alt nume. Cînd se uitau la fotografia mea de copilă, numai ce-i auzeam: „Asta, Mulia!"

Mulia îi spun şi vecinii... Cîndva, înainte de război, era „Mamulia". Mulia cea de azi cu „Mamulia" dinainte de război nu mai au nimic comun.

— ...Jenka încearcă uneori să stea în mîini şi nu poate. Irka rîde de el, şi el se ruşinează. Se ruşinează şi cînd face baie. Vezi, asta la gîndul că e neputincios. Încă de mititel, cînd se pregătea să facă baie, îi alunga pe toţi din casă, punea pături în ferestre, astupa toate găurile, iar Irka îi striga: „Eu tot te văd". Atunci, el urla: „Mulia, goneşte-o!"... Irka se supăra pe mine. Totdeauna se supăra pe mine — e convinsă că-l iubesc pe Jenka mai mult decît pe ea. Cînd o să aibă şi ea doi-trei, o să vadă atunci dacă te lasă inima să-l iubeşti pe unul

de-al tău mai mult decît pe celălalt. Mi-era mai milă de Jenka, pentru că mă simţeam vinovată faţă de el. Doar l-am intoxicat înainte să-l nasc. A crescut greu. El era odorul mămicăi, în vreme ce Irka era mai ataşată de taicăsău, şi el de ea la fel. Irka a învăţat să citească de timpuriu. E o fire independentă. Dacă o lăsam la bunică-sa — rămînea fără să se împotrivească. Dar Jenka nu voia să stea decît cu mine. A fost şi bolnăvicios. M-am întrebat adesea, cui i-o fi semănînd ? Că Nicolai plesnea de sănătate. Nişte umeri uite-atîta, un piept de luptător — s-a ţinut şi de lupte cîndva — şolduri înguste. Din cînd în cînd — un guturai, ori o zgaibă — şi atît. Iar eu — poţi s-o întrebi şi pe soacră-mea, care nu mă iubeşte — chiar de crăp, tot nu-mi prieşte dacă nu muncesc. Eram, cum se zice, pe moarte, din pricina plămînilor, că nici pe copii nu-i lăsau să se apropie de mine, şi zău, aproape că nu mă răbdam să zac în pat. Stăteam întinsă un pic şi odată săream în picioare şi începeam să deretic prin odaie, să mătur prin curte, pînă ce Nikolai mă trimitea îndărăt în pat. Şi uite că m-am făcut bine. Mai tîrziu, nu mi-au mai găsit nimic la raze. Şi cînd te gîndeşti că în anul ăla au murit fratele şi sora lui Nikolai ! Pe fetiţa ei o creşte acum soacră-mea. A fost molimă atunci în casa noastră. Fratele cel mare al lui Nikolai ne-a molipsit pe toţi. Era un om, cum să-ţi spun — deosebit. Să zicem, un om drept. Despre oameni ca el am citit mai tîrziu numai în cărţi, că în viaţă n-am mai întîlnit. Lucra la

Comitetul executiv orășenesc, avea un post mare. Muncea de dimineața pînă noaptea, tot în deplasare, dar nici palton n-avea iarna pe el. Și așa a răcit undeva în drumurile lui și n-a luat boala în seamă, pînă în ziua cînd a văzut moartea cu ochii. N-a avut tuberculoză, ci ftizie galopantă. A molipsit-o și pe nevastă-sa, și pe soră-sa. Nevastă-sa a scăpat, dar soră-sa s-a sfîrșit. Atunci m-am și certat cu Nikolai. El nu voia să trimit copiii la maică-mea, de teamă ca nu cumva frate-său și soră-sa să-și închipuie cine știe ce. Eu una nu mă temeam pentru mine de nimic, numai pentru copii mă temeam. Nici cît am bolit nu m-am temut pentru mine, și nici cînd am îngrijit de bolnavi.

La drept vorbind, eu nici nu vreau să știu de boală. În timpul războiului, singura noastră salvare a fost grădina de zarzavat. Numai mulțumită ei ne-am ținut zilele. Pe atunci aveam la subsori, și la cea dreaptă și la cea stîngă, cîte un furuncul uite pe-atîta — „țîță de cățea", așa le zice — de-mi purtam brațele departe de corp, ca pe niște aripi, nici vorbă să mi le-ating de coaste. Dar dimineața tot mă duceam la lucru, și de cum mă întorceam acasă — fuga cu sapa în grădină. Cîte guri crezi că se săturau pe atunci din grădina asta? Doi ai mei, plus soacră-mea cu fetița care-i rămăsese după moartea fiică-si, plus mama soacră-mi, care mai trăia, plus socru-meu, bărbatul soacră-mi, un nebun. Ce ajutor puteai să ai de la ei? Soacră-mi i se umflau picioarele, socru-meu făcea pe el. Irka avea pe atunci unsprezece ani. „Mamă, merg

şi eu la grădină să te-ajut." Haidem. Ieşim din oraş, iar după un kilometru : „Mamă, am obosit". O aşez în roabă, deasupra sacilor. Stă cuminte. Ajungem, iar ea întîi aleargă după fluturi, pe urmă smulge vreo două buruieni şi adoarme pe un strat. Eu o pun din nou în roabă şi o aduc acasă. Ăsta era tot ajutorul ei.

Cît despre Jenka — a fost slăbuţ de mic. Îi plăceau dulciurile. Irkăi nici acum nu-i plac, nici cînd era mică nu-i plăceau, pe cînd lui Jenka să-i tot dai acadele şi chisăliţă. Acuma spune grosolănii, bea votcă, dar atunci era odorul mamicăi. Vai, de cîte ori era să moară ! La şase ani l-a apucat dezinteria. Şase luni încheiate n-a pus în gură decît zeamă de orez şi griş cu apă. Moare şi gata ! Nikolai a adus un doctor, apoi altul. A adus şi un profesor. Doctorii îi scriu regim, iar lui îi merge din ce în ce mai rău. Numai ce-l aud plîngînd : „Mamă, vreau ciorbă". Eu nici gînd să-i dau, şi Nikolai se răsteşte odată la mine : „La dracu' ! Vezi bine că moare ! Lasă-l să mănînce ce poftеşte înainte să moară." I-am dat o farfurie plină ochi. Era o ciorbă grasă, cu bucăţi de carne în ea. Jenka a lins farfuria. Eu încep să plîng, supărată foc pe Nikolai — să se fi îmbolnăvit Irka, n-ar fi spus aşa. Iar a doua zi după ce-a mîncat ciorba, Jenka s-a simţit mai bine. — Mulia rîde. — Şi de-atunci a început să se întremeze.

Nu se fereşte să-şi amintească şi să povestească întîmplări cumplite. Şi ori despre cine ar vorbi, despre bărbatul, ori feciorul ei, sau

chiar despre ea, veşnic se simte un fel de provocare în povestirile ei : „Ăsta-i fleac, am păţit eu şi altele, şi mai şi !"

— ...În patruzeci şi patru a stat prost cu plămînii. Era atît de slab şi de vlăguit, că-l sufla vîntul. Era vînăt, aproape străveziu. Mă duc la spital, mă duc la comisariatul militar, mă duc la şcoală. I s-a dat un loc la şcoala sanatorială. Acum se numeşte silvică. De cum l-am rostuit acolo, m-am simţit uşurată. Pe unul l-am căpătuit, mi-am zis. M-am hotărît să nu mă abat să-l văd în primele două zile. Dar chiar în cea dintîi seară vin într-un suflet după mine nişte puşti, prietenii lui Jenka. Ciocănesc la fereastră : „Mătuşă Ania, te cheamă Jenka". Mi-arunc eu paltonul pe umeri şi o broboadă pe cap, că şcoala era lîngă casă — abia acuma de curînd au mutat-o într-un alt raion — mă reped la gard, mă uit spre locul pe care mi-l arată băieţii, şi ce văd ? Jenka stă cu paltonul descheiat, cu mîinile date în lături, culcat cu pieptul pe zăpadă. „Mulia, zice, dacă nu mă iei de aici, o să stau aşa, pe zăpadă." Ăsta de mic a avut răul în el.

Mulia mă scrutează cu ochii ei negri, pătrunzători şi aprigi :

— Greşesc că vorbesc urît uneori, aşa-i ? M-am deprins cu muierile la fabrică. În fabrica noastră muncesc numai femei. Doar ştii şi tu, că atunci cînd se adună mai multe muieri fără de bărbaţi... Numai să nu-i spui Irkăi, că de, Irka mea e principială. Înainte vreme nici nu credeam că există fată mai bună ca a mea, o

comsomolistă atît de dreaptă şi de principială. Mă fîstîceam în faţa ei, de mă lua cu frig. Trăgeam cîte o înjurătură, şi ea nu mai vorbea cu mine. Putea să tacă aşa şi-o lună de zile.

„Din ăştia-mi eşti ? mă răstesc eu la Jenka. Scoală de-acolo numaidecît ! Ştii tu cît m-am zbătut ca să-ţi fac rost de un loc la şcoala sanatorială ? Am umblat pîn-am căzut din picioare ! Ştii tu cîţi se-ndeasă la locul ăsta ? Ţi s-a dat ţie, fiindcă a venit înştiinţarea c-a picat taică-tău în luptă. De n-ar fi fost omorît taică-tău, zece ani aşteptai pînă să te primească aici. Te-ai întrebat tu vreodată cîţi de la noi din casă flămînzesc ? Barem tu să ai de mîncare, că şi asta e o uşurare pentru noi. Scoală numaidecît de-acolo, măgarule !" S-a ridicat, iar eu m-am dus acasă şi i-am pregătit un chisel de lapte — în ziua aia tocmai făcusem rost de două chile de lapte, zahăr aveam, aveam şi un pic de amidon, şi-am pus tot la bătaie pentru chiselul ăsta al lui. I l-am adus într-un borcan de doi litri, plin ochi. „Ce să fac cu chiselul tău ? zice. Eu vreau acasă, de altceva n-am nevoie." Dar borcanul l-a luat. În seara aceea a mîncat tot. Întîi o jumătate de borcan, iar mai tîrziu, ca să nu se strice, şi restul. I s-a făcut greaţă şi a vomat toată noaptea. Ce să-ţi mai spun, pînă în ziua de azi n-a mai pus gura pe chisel de lapte, şi asta fusese tot ce-i plăcea lui mai mult.

Dar pînă la urmă a trebuit să-l scot de-acolo, n-a fost chip. În fiecare zi, nici nu veneam bine de la lucru, că şi auzeam ciocănind la fereastră :

„Mătuşă Ania, vino, te cheamă Jenka". Mă duc într-un suflet şi iar îl văd culcat pe zăpadă, afurisitul. „Ia-mă acasă". Ori mă ameninţa că se aruncă de la etajul doi.

Altă dată, nu mai ştiu cînd, s-a apucat să crească porumbei. Mi-au porcăit tot podul, iar el umbla ca altă aia de murdar, era tot numai pînze de paianjen, pene, praf şi funingine. Aducea puştime în casă de prin toate străzile. „Vinde porumbeii, îi spun, că de nu, îi duc la dracu." Şi el de colo : „Atunci eu o să dau foc la casă". Se înhăitase cu nişte gogomani de hulubari, de cîte douăzeci şi treizeci de ani. Făcea, mă rog, afaceri cu ei. Dacă porumbeii nimereau prin case străine, făceau schimburi, sau îi răscumpărau unul de la altul. O dată, vine şi-mi cere cinci ruble. „Pentru ce-ţi trebuie bani, Jenia ?" „Îmi trebuie". „Bine, dar pentru ce ?" „Îmi trebuie !" „Tu ştii cît asudă un om să cîştige cinci ruble ? Şi poftim, zor-nevoie — dă-mi cinci ruble !" „Am o datorie la cineva." „Tu să-i spui ăluia cu datoria, că maică-ta e îngrijitoare la o şcoală, că n-are atîţia bani şi nici nu-i poate azvîrli pentru porumbeii tăi. Na o rublă şi dă-i-o !" Mi-a luat rubla din mînă, a rupt-o bucăţele chiar în faţa mea, a strîns bucăţelele în pumn şi mi le-a aruncat în obraz. „Poftim, na-ţi rubla !" Şi-apoi mi-a spus fără ruşine : „Na-ţi rubla, na-ţi-o !", — ba chiar şi mai şi : „N-a, şi mănînc-o !" „Mă, scîrnăvie, mucosule !" Am simţit că mi se face negru înaintea ochilor. Şi unde mai pui că asta s-a petrecut afară, de faţă cu alţii. Pleosc ! pleosc ! —

i-am ars două palme : „Nu mai vreau să știu de tine ! îi strig. De azi înainte nu mai ești copilul meu, să nu mai vii acasă !“ A fugit. N-a dat pe acasă toată ziua, nici după ce s-a înserat, dar noaptea numai ce aud un ciocănit în ușă. Ies în săliță să întreb : „Cine-i ?“ „Mătușă Ania, deschide, sînt eu cu Valerka“ — era glasul lui Vasea Tomilov, colegul lui Jenka. „Și ce vreți ? V-a trimis Jenka ? În cazul ăsta n-avem ce vorbi. Așa să-i spuneți.“ îi aud șoptind. Pe urmă, Vaska începe din nou : „Mătușă Ania, deschide numai o clipă, vreau să-ți spun ceva“. Am crăpat ușa, iar Jenka, țîșt ! s-a și strecurat înăuntru, a fugit în odaie și s-a vîrît într-un ungher, cuminte ca un sfînt. Ei, și-a cerut iertare : „Mulia, m-a luat gura pe dinainte“, mi-a făgăduit să învețe bine, să ia numai note bune și să mă ajute la treabă.

Și, drept este, m-a ajutat : făcea focul în sobă și avea grijă să nu se stingă pînă mă-ntorceam eu de la lucru. Dar ca să-nvețe cum se cîștigă banul, tot n-a învățat. Toți rîdeau de mine, în frunte cu Irka : „Mulia, tu cumperi cîrnații cu metrul, așa ca obielele ?“, adică, din cel mai ieftin, vezi bine. „Mulia, merele tale sînt bune de pavat străzile.“ Ce fel de cîrnați le puteam eu cumpăra cu banii pe care-i aveam? Numai lebăr. Cît despre mine, nu puneam în gură nimic, nici tu cîrnat, nici tu măr. Mă sculam de dimineață și le pregăteam gustarea, pregăteam și gustarea bunicii, adică a maică-mi. Gustarea unuia o puneam în dulap, a celuilalt pe masă, iar a mamei pe pervaz. Puneam și cîte

un bilet pe fiecare, iar ei, cînd se deşteptau, încurcau tot şi rîdeau de mine. Mă luau în rîs că am ascunzători unde pitesc crupele, făina sau untdelemnul, pentru zilele negre. „Mulia nu mai poate nici ea să le găsească, de bine ce le-a ascuns." Şi într-adevăr — nu le mai găseam. De dimineaţă pînă seara îmi vîjîia capul de griji. Tot ce făceam era numai pentru ei. După moartea lui Kolea, am purtat zece ani aceeaşi rochie şi acelaşi palton. Şi la fabrică, şi la cantină, şi-acolo toţi rîd de mine. De cum îmi vine rîndul, casiera mi-o şi ia înainte: „Ştiu, ştiu, Anna Stefanovna, dumneata iei ca de obicei o jumătate porţie de borş, o jumătate porţie de caşă, o jumătate de pîine". Ani de zile am trăit numai cu caşă! Găteam pentru ei, dar eu nici nu gustam din bucate.

În timpul războiului şi după aceea, în anii grei, tot eu mergeam să fac rost de cîte ceva prin schimb, tot eu vedeam de grădină şi de celelalte, de nici nu mai ştiam unde mi-e capul. După lucru, mă repezeam peste Don, la pescari, iar ei, pentru o jumătate de votcă, îţi umpleau găleata cu peşte. Prăjeam atunci nişte piroşti cu peşte şi hai cu ele la gară, la tren. O dată l-am luat cu mine pe Jenka, să mă ajute. Cum am pus piciorul în gară, am şi dat ochi cu un miliţian. Eu pun găleata jos şi-i spun lui Jenka: „Stai aici şi ai grijă". Şi-am luat-o la sănătoasa. Miliţianul a plecat şi cînd m-am întors, văd găleata, dar Jenka — nicăieri. L-am căutat, l-am căutat pînă l-am găsit. „Cum ai putut să laşi în voia soartei bunătate de găleată plină cu pi-

roşti ?“ Iar el se prăpădeşte de rîs : „Ha-ha-ha ! Vai, Mulia, cum ai mai zbughit-o de miliţian !“ Murea de rîs, nu altceva, gîndindu-se cum am fugit de miliţian. Se lăsa pe vine de-atîta rîs.

Porumbeilor lui motanul le-a venit de hac. Aveam noi un coşcogea cotoiul — Vaska, tot numai răni. Vînător şi hoţ. Jenka îl iubea grozav. Motanul venea de oriunde cînd îl chema el. Ba chiar dormeau împreună. Cînd a văzut porumbeii sugrumaţi, Jenka s-a urcat în pod şi-a plîns acolo : „Porumbeii mei, porumbeii mei...“ Şi de-atunci îl snopea cu bătaia pe motan, care-l scuipa de cum îi ieşea în cale. Să nu-l mai vadă în ochi, nu alta.

Şi cu bunică-sa, cu maică-mea adică, se ciondănea în fiecare zi. Mama, măcar că ne-a avut pe noi şapte, nu iubeşte copiii. Le dădeam cîte o bomboană lui Jenka şi Irkăi, iar ea, ce crezi, îi pizmuia : „Lor le dai, şi mie îţi pare rău să-mi dai !“ „Păi, ei sînt copii, mamă, nu le-am dat decît lor !“ „Păi ce, n-am şi eu suflet ca şi ei ?“ „Matale uită-te că nici eu nu mănînc, nici măcar una nu pun în gură !“ „Eşti o proastă, asta eşti, să mănînci cîtă vreme te afli stăpînă în casă, că pe urmă nu mai capeţi nimic de la nimeni.“ „Ba eu am să fiu stăpînă întotdeauna şi niciodată n-am să aştept de la copii. Asta n-o fac pentru ei, ci pentru mine.“ În timp ce mă hîrîiam aşa cu ea, îmi ieşeam din fire. Era surdă şi trebuia să strig. Şi strigam de mi se făcea rău. Ca la balamuc, zău ! La noi în casă, toată vremea se aude cum strigă unul sau altul. Jenka nu o poate suferi pe bunică-sa. Ea îi

fura din bomboane, iar el o necăjea, îi juca tot soiul de farse. Bunăoară, ea ieşea în curte, iar el se încuia în casă, ca şi cum ar fi plecat cu cheia la el. Asta era pentru Jenka frumos ca la circ. Îi plăcea s-o vadă pe bunică-sa cum intră în casă pe ferestruica de sus. Avea aproape şaizeci de ani pe atunci, era slabă ţîr, urîtă, dar sprintenă şi puternică. N-ai să crezi, Vitea, pîn-la urmă intra în casă pe ferestruică, zău. Dar ca să mă ajute la gospodărie — nici pomeneală : „Mă doare capul..."

Mulia îmi aruncă o privire :

— Sînt o păcătoasă, nu-i aşa ? Nu-mi iubesc mama... Află însă că dacă ajungea să pună mîna pe băiat, ce l-ar mai fi mîngîiat ea cu lăboaiele alea ale ei, ca de lemn. Te-ai uitat vreodată la degetele ei ? Sînt ca nişte suliţe. Ea dădea în el, şi el dădea în ea. Ea îl pocnea peste coaste, peste dos, iar el se repezea în ea cu genunchii, cu dinţii, cu ce nimerea. Iar cînd scăpa, azvîrlea în bunică-sa cu ce-i pica în mînă. Oricum, el era mai iute. Vin într-o zi de la lucru şi o aud văicărindu-se : „Mă doare capul, m-a lovit Jenka". „Mamă, păi el nu-i decît un copil. Matale eşti de două ori mai înaltă ca el. Iar în biblie la matale scrie de copii că ei sînt împărăţia cerului, ori cam aşa ceva." Cărticica aia a ei, i-ai văzut-o vreodată ? Scoarţele sînt de la o biografie a lui Stalin, iar înăuntru — biblia. Fie că i s-a făcut o şotie, fie că e numai o întîmplare — nu ştiu.

Cu un an înainte de asta, a stat la frate-meu, Mitea, ăl de-i lipseşte un braţ. Trebuia să stea

la el doi ani încheiaţi, dar el n-a avut răbdare să se împlinească sorocul şi a trimis-o la mine. Mitea a trăit douăzeci de ani cu o femeie cu vreo zece ani mai mare ca el. Femeia a murit, şi el s-a însurat cu una tînără. Mi-a scris aşa: „Ania, lasă-mă să mai trăiesc şi pentru mine aceşti ultimi ani de viaţă ai mei." Se temea că nevasta asta tînără n-o să vrea să stea laolaltă cu bătrîna. Mi-a fost milă de el. E un om despre care nu poţi spune nimic de rău. Braţul şi l-a pierdut în război, şi uite, aşa cu o singură mînă, lucrează şi tîmplăria şi dulgheria. Se mutase cu chirie la prima lui nevastă încă înainte de război. Ea îi gătea, îi spăla, şi pînă la urmă a făcut ce-a făcut de-a luat-o. Lui îi tot venea s-o lase, da-i era milă de ea. Apoi, cînd i-a făcut şi băiatul, s-a răzgîndit şi n-a mai vrut s-o lase. Şi-acuma, la bătrîneţe, s-a însurat cu una tînără. Nici ceilalţi fraţi ai mei nu vor să audă de mama: n-au unde şi nici cum. Numai Mulia are şi unde, şi din ce — poftiţi, veniţi cu toţii grămadă!

Cu biblia asta a venit de la Mitea. La început m-am speriat şi-am vrut să-i rup scoarţele, dar pe urmă mi-am zis: ia mai ducă-se naibii, că mamei, ei puţin îi pasă, numai scoarţele să fie bune.

Şi-i spun: „Mamă, de vreme ce matale citeşti biblia, cum poţi să nu iubeşti copiii? De ce te iei la harţă cu ei?" „Păi, zice, Jenka e de vină. Irka mă lasă-n pace." Şi e-adevărat, fata nu se lega niciodată de bunică-sa, deşi ea îi fura bomboanele. Tăcea din gură. Nici mie

nu-mi spunea nimic. În schimb, Jenka nu putea s-o ierte. Era iute din fire şi orb la mînie. Dar nici el nu se plîngea niciodată de bunică-sa.

La drept vorbind, să ştii că nici lacom nu era. În patruzeci şi patru se perindau prin gară puhoi de refugiaţi în drum spre casă. Veneau, de nu se mai isprăveau, din Siberia, din spatele frontului. Cu copii, cu căţel şi cu purcel, cu tot calabalîcul sau fără nimic. Flămînzi, desculţi, care cum dădea Dumnezeu. Unii cu bilet, alţii — fără. Cu mărfare, cu trenuri militare, arareori cu trenuri de călători. Cîte un tren de marfă sau militar îi aducea numai pînă-n oraşul nostru şi ei rămîneau la noi în gară, fără căpătîi, pînă-i culegea alt tren. Mă duceam şi eu în gară cu piroştile mele şi-i vedeam — le lăsa gura apă. Le mai dădeam şi eu cîte o piroşcă. O dată, cînd eram cu Jenka în gară, numai ce-l aud: „Mulia, dă-i o piroşcă femeii ăleia, că are copii". N-am cum să-ţi spun ce era acolo: păduchi, murdărie, boală, te cuprindea groaza numai cît te uitai. Nu mi-a fost milă de neroada aia, ci de copii. „Încotro?" „În Ucraina". „În Ucraina! Şi crezi c-o să ajungi acolo cu toţi copiii?" „Cum o vrea Dumnezeu." „Of, că toantă mai eşti!... Ce spui, Jenka, să-i luăm acasă la noi? Barem pentru o noapte?" „Să-i luăm, mamă." I-am adus la noi, am pus pe plită o găleată cu apă şi încă o oală. „Hai, dezbrăcaţi-vă!" Cînd colo, neroada aia nici n-avea cu ce se schimba. Au stat la noi trei zile, pe urmă am petrecut-o la

gară şi am urcat-o în tren. Şi închipuieşte-ţi, au ajuns cu bine acasă ! Vreo trei ani în şir am primit scrisori de la ea.

Mila ca mila, dar nici de milă n-aveai răgaz. Nici de tine însuţi n-aveai răgaz să-ţi fie milă şi nici să te ia groaza că te paşte ceva. Cînd au intrat nemţii întîi la noi, au împuşcat în piaţa gării o mulţime de oameni — şi militari, şi refugiaţi ! Femeile de colo : „Ania, zic, du-te de vezi, n-o fi şi Nikolai al tău printre ei ?" M-am şi repezit într-acolo. Cînd am văzut ce-i în piaţă, mi s-a făcut părul măciucă. Un neamţ cu automatul îndreptat spre mine zbiera ceva pe limba lui. Dar mie nici că-mi păsa de el. Treceam de la un mort la altul şi le cercetam feţele. A fost ceva de groază — toate mi se amestecaseră în minte, de nu mai ştiam ce e spaima.

Te duceai să schimbi cîte ceva pe de-ale gurii — alte spaime. Iar cînd te întorceai acasă, spaima era şi mai mare : să nu care cumva să te prade vreunul. O dată, eu şi cu alte trei femei ne-am urcat într-un tren militar, ne-am închis cu sacii noştri în cabina unui frînar şi şedeam pitulate acolo fără să suflăm. La nu ştiu ce staţie, vedem pe ferestruică un neamţ cum urcă scara. Trenul porneşte, şi el începe să zgîlţîie de mînerul uşii. Eu le spun suratelor : „Ţine-ţi cît puteţi !" El zgîlţîia şi noi ţineam de clanţă pe dinăuntru. Trenul ia viteză, şi pe neamţ îl cam strînge frigul. Zgîlţîie de uşă mai vîrtos, crezînd că s-a înţepenit, noi ţinem de ea la fel. Şi-odată, numai ce le spun tovarăşe-

lor mele : „Acum, daţi-i drumul !“ Au dat drumul la clanţă, neamţul a smucit de uşă din răsputeri şi s-a rostogolit în plină viteză pe taluz în jos.

Am ajuns în oraş noaptea, după ora hotărîtă de comandament că e îngăduit să umbli. Femeile erau moarte de frică : „Acuşa pun mîna pe noi, şi asta din pricina ta, Ania. Nici vorbă, nemţii au şi aflat de isprava noastră.“ Trenul se opreşte şi ne-apucăm să dăm sacii jos, numai că al meu era rupt la fund, ba-n grabă l-am mai şi agăţat de ceva, încît mi s-au risipit toţii cartofii între şine. Femeile — gata s-o ia la sănătoasă. „Lasă naibii tot !“ îmi strigă. Şi eu le spun : „Păi unde să fugim ? Cum ajungeţi voi acasă cu sacii, fără o roabă ?“ Am dat o fugă devale, peste şine, pînă la o cunoscută de-a mea, ca să împrumut o roabă, mi-am adunat cartofii şi spre dimineaţă ajung şi eu acasă. Iar Jenka mă întreabă : „Mulia, mi-ai adus ceva dulce ?...“ E şi de rîs, şi de plîns...

Nici înainte de război nu eram sfioasă. După ce m-am luat cu Nikolai, n-a trecut nici un an şi-a început să cam întîrzie de la lucru. Colac peste pupăză, mai duhnea şi a băutură. Într-o seară m-am îmbrăcat şi m-am dus să dorm la o prietenă. Mă-ntorc eu de dimineaţă, şi el mă ia la întrebări de cum mă vede : „Unde-ai fost ?“ „Ce-ţi pasă ? Tu unde umbli în fiecare seară ?“ De-atunci a început să se cam teamă de mine. După lucru — venea drept acasă. Apoi, în timpul războiului, chiar că n-am mai ştiut ce-i

frica. Mă duceam cu miliția în vale să prindem bandiți. Tramvaiul nu umbla încă pe acolo. Nici tu case, nici tu felinare, și o beznă... Bandiții, la adăpostul întunericului, îi atacau în vale pe cei care se întorceau din oraș noaptea tîrziu. În timpul nemților, femeile m-au ales responsabilă a cartierului. „Tu o să ne scapi de încurcături, o să ne faci rost de cartele." Și făceam și eu ce puteam.

De temut, nici azi nu mă tem de nimeni. La fabrică, de cîte ori mă cheamă la director, suratele mele mă-ndeamnă: „Ania, zi și tu degrabă «Tatăl nostru»." Iar eu, lor: „Pentru mine, «Tatăl nostru» e conștiința mea curată. Nu mi-e teamă de nici un șef".

Jenka însă era tare sfios. Într-o noapte, au dat să intre la noi niște huligani. Casa noastră, știi și tu, e pe colț, în casă nici un bărbat, gardul — căzut. Aud o bătaie în ușă: „Deschideți!" Eu mă dau aproape și întreb: „Cine e?" „Deschide, că de nu, o să fie mai rău. O s-o facem de oaie!" „Ți-arăt eu ție ce și cum, c-o să ți se pară strada prea strîmtă. Acuș ți-arunc niște lături în cap!" Simt deodată cum cineva trece pe lîngă mine ca o vijelie. Jenka! N-am apucat să spun nimic că el era sus, în pod, a scos capul pe ferestruică și s-a pornit să strige cît îl ținea gura: „Ajuto-o-or!" Ei, ce să mai lungesc vorba, ăia au azvîrlit vreo cîteva pietre și-au plecat, amenințînd că vor veni și a doua zi.

Cînd s-a făcut nițeluș mai mare, Jenka a început să se înstrăineze de mine. Într-a șaptea

s-a lăsat de şcoală. Profesoara a trimis după mine, cu un bilet. M-am repezit îndată la şcoală şi ea mă întreabă: „Jenea al dumitale se duce de azi încolo să muncească?“ „Cum adică, să muncească? Eu mă spetesc muncind tocmai ca el să poată învăţa.“ „Vezi, însă, că el a spus că se duce să muncească şi că o să urmeze la cursul seral.“ „Nu se poate!“ Mă-ntorc acasă, el vine abia seara tîrziu. „Măi băiete, te-ai lăsat tu de şcoală?“ „M-am lăsat.“ „Atunci să pleci de-acasă!“ „Mulia, eu...“. „Să pleci numaidecît, nu vreau s-aud nimic!“ „Ascultă-mă, Mulia! Tu nu pricepi nimic!“

Şi naiba m-a pus, proasta de mine, să-l ascult. Mi-a îndrugat vrute şi nevrute — că, mă rog, face asta tocmai ca să înveţe mai bine. Că la şcoala de zi îi e ruşine, pentru că toţi îl ştiu că învaţă prost şi că niciodată n-o să ajungă să ia note bune, oricît s-ar strădui. Că n-are destul timp să înveţe şi să-i ajungă din urmă pe ceilalţi, şi nici să-mi dea mie vreun ajutor în gospodărie, fiind prea prins de treburi. „Doar văd cum te zbaţi tu, Mulia. După ce vii de la lucru, trebuie să aprinzi focul, să faci de mîncare, ba să mai speli şi duşumelele. Aşa, focul am să-l fac eu, eu am să aduc apă şi-o să spăl din cînd în cînd şi pe jos.“ Şi tare-i mai era urît să se ducă după apă. Nu prea avea putere în braţe. La noi, bărbaţii cară găleţile cu mîinile, fără cobiliţă, iar el le cară sau cu cobiliţa, ori dacă aduce o singură găleată, de la cişmea pînă acasă o schimbă dintr-o mînă într-alta de vreo zece ori. Îl ascultam şi-mi dă-

deam bine seama că nu trebuie să-l ascult, că nu trebuie să-l încuviinţez. Şi totuşi l-am lăsat să facă după voia lui. „Bagă de seamă, Jenea, să înveţi bine. Ţi-o spun pentru ultima oară. Să nu te mai aud dezvinovăţindu-te în nici un fel, m-auzi ?"

A trecut aşa cam vreo jumătate de an. Ce-i drept, a spălat de vreo cîteva ori duşumelele şi făcea şi focul. La el la şcoală nu m-am dus. Mi-a spus aşa : „Dacă vii la şcoală, mă las de învăţătură. Asta-i şcoală de oameni mari şi nu vreau să mă faci de rîs." Şi mi-am zis, să nu-l fac de rîs. M-am gîndit să-i arăt încredere. Într-o seară, mă întîlnesc cu Dimitrievna — o vecină de-a mea : „Ania, tu ştii unde-i fecioru-tău ?" „Unde să fie, la şcoală." „ La şcoală? Ia du-te pînă colea, pe strada alăturată, să vezi, nu cumva el joacă de zor cărţi cu nişte băieţi ?" Mă reped pînă acolo — el m-a văzut de departe, m-au arătat băieţii. „Ia stai puţin!" îi strig. El, fără să se uite îndărăt, şi spală putina. Atîta doar că s-a strîmbat şi a pufnit ca un cotoi. Nu prea-i venea la îndemînă să fugă de mine de faţă cu băieţii. Văzînd că nu-i chip să-l ajung din urmă, mă răsucesc pe călcîie şi — drept la şcoală. El a priceput unde mă duc şi haida şi el la şcoală, dar pe alt drum. Mi-a luat-o înainte, s-a oprit în faţa şcolii şi nu m-a lăsat să intru. A început să mîrîie la mine : „Ai venit să mă spionezi ? Pleacă de-aici, că tot nu te las să intri !" Şi numai ce-l văd că se apleacă după o piatră. „Vrei să dai în maică-ta ?!" I-am tras atunci o bătaie zdra-

vănă, dar mi-a scăpat din mîini şi — ţîşt, a zbughit-o înăuntru pe uşa şcolii.

Am început să-l aduc eu însămi la şcoală. Asta doar de cîteva ori, că n-aveam vreme. La vreo săptămînă, vecinele îmi spun iarăşi: „Jenka stă la joc de cărţi pe strada ailaltă. Se ceartă. Du-te de vezi, e ceva de spaimă!"

Apoi — altă nenorocire. S-a trezit făcîndu-i curte unei fetişcane. Verocika, aşa o chema. Frumuşică foc. Măcar că era slăbuţ, îl plăceau fetele. Că frumos e, nu poate să zică nimeni. Iar cînd tatăl fetei i-a văzut împreună, nu i-a mai dat voie să se întîlnească cu Jenka. „Să nu te mai prind cu huliganul ăsta", i-a spus. Jenka s-a dus la el să se lămurească. Dar nu s-a dus singur, s-a dus cu toată gaşca. Cu Tolea Gudkov, cu Valka Dlinnîi, cu Valerka, cu Vasia Tomilin şi cu alţi trăzniţi la fel ca el. Ajung, bat la uşă. Oamenii tocmai aveau musafiri. Să fi fost ziua de naştere sau onomastica tatălui Verocikăi, ori numai o petrecere ca în zi de sîmbătă, nu ştiu. Pe scurt, un chef. Cînd l-a văzut tatăl fetei, fiind şi cam afumat, de bună-seamă, a sărit afară, strigînd: „Ticălosule, netrebnicule, huliganule, să nu te-apropii de casa mea nici la un kilometru!" „Nene, spune Jenka, eu vreau să vorbesc cu dumneavoastră omeneşte." „Mă şi ameninţi!" A ţîşnit în curte, a luat un par în mînă şi s-a repezit la băieţi. Iar după el, şi bărbaţii cu care stătea la băutură. A ieşit o bătălie în lege. Jenka s-a ales cu capul spart, în timp ce pe tatăl Verocikăi l-au împuns cu cuţitul. Cine l-a împuns — Jenka nu mi-a

spus-o nici pînă în ziua de azi. „N-am fost eu, Mulia, pricepi ? Şi cu asta, basta !“ Bărbăţoii ăia i-au snopit pe băieţi, şi ei au fugit care încotro. Cum erau oameni frecaţi de viaţă s-au dus drept la anchetator, cerînd să se facă cercetări, iar pe tatăl fetei l-au internat la spital, deşi n-avea mai nimica. Mi-am scos atunci sufletul cît am alergat. Mamele băieţilor, a lui Tolka, Valka, Vaska, mi-au sărit în cap : „Jenka al tău i-a întărîtat pe toţi şi din pricina lui o s-ajungă la puşcărie“. Mă duc la tatăl Verocikăi la spital : „Retrăgeţi-vă plîngerea de la tribunal. Dumneavoastră doar aţi început cel dintîi şi i-aţi spart capul băiatului meu cu parul. Băiatul voia să stea de vorbă cu dumneavoastră. Să nu credeţi că la tribunal scăpaţi basma curată, cu una, cu două.“ Am vrut să-l sperii niţel. Iar el, mie : „Dumneata să plăteşti trei mii de ruble, iar Jenka să vină la mine acasă, să-şi ceară scuze !“ Trei mii de ruble. Vezi, Vitea, ce neam de oameni mai sînt pe lume ! El a început, el i-a spart capul lui Jenka cu parul şi tot el să primească trei mii de ruble. „Dumneata, zice, degeaba încerci să mă intimidezi. Are să se lămurească la tribunal cine e vinovat. Nu noi am venit la ei, ei au venit peste noi. Noi şedeam liniştiţi la un pahar de vin, şi ei au dat buzna peste noi. Dacă vrei să se mușamalizeze toată povestea, eu, treacă de la mine, o să am milă de tinereţile feciorului dumitale. Plăteşte trei mii de ruble şi trimite-l la mine să-şi ceară scuze.“ Ascult şi-mi fac socoteala că are dreptate. La jude-

cată, prima întrebare va fi: cine a venit la cine? Am alergat la mama lui Gudkov, a lui Tomilin, a lui Dlinnîi: „Hai, zic, să strîngem trei mii de ruble." Una spune că n-are nici un ban şi nici de unde să ia, alta, că nu dă nici o copeică, fiindcă Jenka al meu e tartorul şi deci eu trebuie să plătesc. Mi-am vîndut paltonul, şi un cupon de stofă de dinainte de război, pe care-l păstram să-mi fac un taior cînd s-or mai îndulci vremurile, a luat şi el drumul talciocului. De plătit cele trei mii de ruble, le-am plătit, dar în ce priveşte scuzele, Jenka nu s-a dus. Ce n-am făcut ca să-l trimit, otrăvitul, dar el: „Mai bine fac puşcărie". Tot eu m-am dus în locul lui să cer scuze.

M-am rugat şi de Irka: „Hai, mai ai şi tu grijă de el". Iar ea de colo: „Tu ai mereu grijă de el şi care-i rezultatul? De mine nu te-ai îngrijit niciodată." Nu pricepe că chiar dacă nu mi-am băgat nasul în caietele ei, pentru ea am făcut tot ce-am făcut.

De Jenka ce să-ţi mai spun — tărăboi după tărăboi. El şi cu Valka Dlinnîi s-au legat de o fetişcană, şi ea, ca să scape de ei, s-a încuiat în casă. Ce crezi că le-a dat prin gînd? Au rupt toţi dovlecii din grădina de zarzavat de lîngă casă şi i-au clădit piramidă în faţa uşii. Şi erau încă verzi. Au stricat toţi dovlecii, diavolii! Cînd mama fetei a văzut nenorocirea, să moară şi mai multe nu. O femeie săracă, la fel ca mine şi tot fără bărbat. În dovlecii ăştia îşi pusese ea toată nădejdea. Vine glonţ la mine: „O să-mi plăteşti pentru toată stricăciunea!

Unde e tatăl băiatului ? Nu plec de-aici pînă nu vine." „Poţi să-l aştepţi mult şi bine", zic. Ea se uită la mine : „Cum, n-are tată ?" „N-are." „Pe front ?" „Pe front." „Eşti tot ca şi mine, surato." Şi ne-am aşezat colo pe trepte, ne-am îmbrăţişat şi am bocit amîndouă pe săturate.

Capitolul III

Mai tîrziu, spre mirarea mea, Jenka a început deodată să se îndrepte. Te-ai dus vreodată, de aci, de la noi, pînă la rîu ? Ai văzut aerodromul ? E colea, lîngă grădinile de zarzavat, de multă vreme. Mă duceam uneori cu Nikolai să privim avioanele. Primăvara e frumos acolo — iarbă, lalele, că doar e stepă. Acolo îşi făceau şi puştii veacul. Jucau fotbal, se uitau la avioane, se plimbau cu bicicleta. Locul e mare, neîngrădit, iar avioanele sînt din cele de şcoală. Jenka şi-a făcut un obicei să se ducă acolo. Dimineaţa, el — gata la aerodrom ! La început mi-a fost teamă că o să dea uitării de tot învăţătura, dar mai tîrziu am aflat că băieţii nu sînt primiţi la Aeroclub decît pe baza unei adeverinţe de la şcoală, cum că nu au nici o notă de „doi" şi că se dovedesc silitori. Îl vedeam că răsfoieşte manualele, că învaţă lecţiile, că aduce acasă cărţi despre avioane, schiţe. Dimineaţa se scula la cinci şi fugea la aerodrom — zborurile

începeau devreme, la şase. Mie nu-mi spunea nici un cuvînt — chipurile, asta ar fi fost mai prejos de demnitatea lui. Se obişnuise să facă pe independentul în faţa prietenilor din ceata lor. Ei, şi acum catadicsea să stea mai des de vorbă cu mine. Tot în glumă, cu un aer nepăsător, dar îl vedeam cum ţinea să-mi dovedească: „Vezi, Mulia, Jenka al tău nu-i un nătărău."

Tocmai atunci pe Valka Dlinnîi — el e cu un an mai mare decît Jenka — l-au luat la armată, dimpreună cu alţi cîţiva din vechea lor ceată. Doar aşa poate că li s-or despărţi drumurile, mi-am zis. Jenka are un unchi, locţiitor politic al unei unităţi de aviaţie, soţul unei surori ale mele. I-am trimis o scrisoare, rugîndu-l să-i scrie el lui Jenea, în felul lui, bărbăteşte. Unchiu-său i-a scris o scrisoare lungă, frumoasă, cum să-ţi spun — dreaptă. Mie mi-a plăcut foarte mult. Îi scria despre învăţătură, despre greutăţile prin care treceam eu ca să cresc doi copii fără Nikolai, că el, Jenka, trebuie să-mi fie un sprijin, îl povăţui cum să-şi formeze caracterul ca să devină aviator militar. I-am arătat scrisoarea lui Jenka, dar el, afurisitul, nici n-a vrut s-o citească. S-a uitat în fugă la ea şi-a aruncat-o pe masă: „Asta e lucrătura ta, Mulia? Atunci, citeşte-o singură!"

În general însă se îndreptase. În anul acela, Irka era în ultimul an de facultate. Citea mult. Îşi încropise o bibliotecă din bursa ei — primea întotdeauna pe lîngă bursă şi un spor. Jenka se fudulea faţă de băieţi cu cărţile ei, drept care Irkăi îi lipseau veşnic cărţi. A început

şi el să citească pe rupte. A citit „Război şi Pace", „Anna Karenina", barem „Viţelul de aur" l-a învăţat pe de rost. Vorbea cu soră-sa în citate. Irka rîdea : „Jenka, văd că aţi devenit o persoană cultivată. Aţi lăsat urmele degetelor dumneavoastră pline de grăsime pe toate cărţile mele." Începuse să-l ia cu „dumneavoastră", în glumă.

Irka şi-a absolvit facultatea iar Jenka şi-a luat examenul de maturitate. Mi-a adus diploma lui de la Aeroclub şi mi-a vîrît-o sub nas : „Uită-te, Mulia, uită-te !" În diploma de maturitate aproape toate notele erau de „trei", iar în cea de la Aeroclub numai note de „cinci". Şi la zboruri, şi la teorie, şi la nu mai ştiu ce încă. La comisariatul militar l-au luat în evidenţă spre a fi trimis la o şcoală de aviaţie. Irka rîdea de el : „Dumneavoastră, Jenka, sînteţi ca Grizodubova sau Marina Raskova de la noi. Pînă acum n-aţi izbutit să executaţi ca lumea o «cumpănire în mîini»." Eu îi spun lui Jenka : „Fă şi tu cu Irka nişte dictări, mai învaţă cu ea puţin la fizică şi la matematici. Irka studiază de cinci ani numai literatură şi totuşi ştie toată fizica şi matematica ta. Doar ai de dat examen de admitere." „Asta nu e treaba ta, Mulia !" Pînă în toamnă s-a tot dus la aerodrom, iar în toamnă, toţi cei de la Aeroclub au fost adunaţi la comisariatul militar spre a fi trimişi în Siberia, la o şcoală de aviaţie. Comisarul militar le-a spus : „Sînteţi aproape soldaţi. După ce veţi sosi la şcoală, veţi trece pe la comisia medicală şi imediat veţi depune jurămîntul."

L-am petrecut la gară, ba am şi plîns nitel, proasta de mine, uitîndu-mă la capul lui tuns chilug, l-am urcat în tren şi după asta am plecat şi eu după Irka, la ţară, unde fusese ea repartizată cu slujba. Încercam să mă conving singură : totul o să fie bine, ba chiar începusem să mă liniştesc. Îmi ziceam : am să stau o vreme la ţară, am să îngrijesc de Irka, am să mă odihnesc, iar între timp închiriez o parte din casă, şi cu banii luaţi repar mobila. Nu reparasem niciodată mobila. Mă şi învoisem la preţ cu tîmplarul, ca să-mi curete dulapul şi să-l dea cu lac, să repare etajera, scaunele. Înainte de război, dulapul fusese de culoare deschisă, iar acum părea negru, de afumat ce era. Trăiam ca într-o potcovărie, zău aşa.

În noiembrie am ajuns cu chiu, cu vai la Irka, pe nişte drumuri desfundate — acolo nu poţi face un pas fără cizme de cauciuc. I-am adus o plapumă de lînă, un lighian emailat, i-am cumpărat un butoiaş ca să pună varză la murat, un primus. M-am împrietenit cu gazda Irkăi, am învăţat-o cum se face plăcinta cu foaie pufoasă, cum se fac cotletele, cremşnitul... Aşa a trecut o lună de zile, s-a pornit să viscolească, vînt cu zăpadă, afară frig, poşta sosea neregulat, iar de la Jenka — nici un rînd. Irka spunea : „Dacă nu scrie, înseamnă că totul e în ordine. Dacă s-ar fi întîmplat ceva rău, scria el." Aşa gîndeam şi eu, dar nu eram liniştită. Şi nu degeaba. Într-o seară auzim o bătaie în uşă. Uşa se deschide şi... în prag apare Jenka

în carne și oase. Urechile-i erau albite de ger, pe cap — o prăpădită de caschetă cazonă, și, cu obrazul crispat, ne spune: „Îl vedeți în fața dumneavoastră pe nefericitul Mack". [1] Era numai în niște pantofi nenorociți, vestonaș și pantaloni, dar semeț nevoie-mare, făcea pe spiritualul.

Așa cum mă și temusem, picase la examen. „Al dumneavoastră frate nătărăul de Jenea, stimată Ira, a picat la examen." „Jenea, măcar de ți-ai fi pregătit niște fițuici." „Maiorul mi-a spus: unuia care umblă cu fițuicile nu i se poate încredința noua tehnică militară." „Va să zică ai încercat să copiezi după fițuici?" „Da." „Și ți s-a înfundat?" „Mi s-a înfundat." Avea lacrimi în ochi. Și era groaznic de înfrigurat. „Și cum ai ajuns pînă aici?" îl întreb. „Pe acoperișul unui vagon, Mulia". Și asta tocmai din Siberia, pe un asemenea viscol! Cînd ajunge și dă să intre în casă — chiriași! Ei — haida iarăși la tren, apoi cu o mașină care mergea încoace a ajuns la noi. Bomba însă o păstrase pentru la urmă — am aflat că mai era și dezertor. Nu depuseseră încă jurămîntul, e adevărat, totuși erau socotiți soldați. El, împreună cu cei căzuți la examen, urmau să fie trimiși de la școala de pilotaj la o școală tehnică de aviație sau de parașutiști — nu știu cum anume îi mai zice, însă el — Jenka și încă

[1] Cuvinte rostite de generalul austriac Mack în momentul în care, înfrînt de Bonaparte, se prezintă la generalul-comandant rus Kutuzov. (*Război și pace* de Lev Tolstoi.)

doi zăbăuci s-au dat jos din tren într-o gară oarecare din Siberia, şi de unde mergeau spre răsărit, s-au urcat într-un tren care mergea spre apus. Tovarăşii lor le strînseseră ceva bani, dar nu le-au ajuns să scoată bilete. Şi uite aşa au călătorit jumătate de drum pe tampoane şi jumătate pe acoperişul vagoanelor.

„Şi ce-ai de gînd să faci acum?" îi întreb. „O să cer o foaie de drum de la comisariatul militar şi-o să mă duc la altă şcoală. Dau din nou examen." „Dar acolo n-ai putut să-l dai? Să te rogi de superiori?" „Mulia, de-ai fi fost tu acolo, obţineai în cinci minute reexaminarea mea, prin metoda lacrimogenă. Unde mai pui că le rămăseseră şi vreo cîteva locuri vacante." „De ce n-ai obţinut-o tu, cu lacrimi?" „Nu mi-a permis demnitatea."

Şi mi-a aruncat nepăsător: „Tu însă o obţineai cu siguranţă, procedînd cum ştii tu."

Am lăsat-o singură pe Irka şi m-am întors cu Jenka acasă. S-a dus la comisariatul militar, iar acolo i-au luat actele şi i-au spus: „Nu-ţi dăm nici un fel de foaie de drum. Vei fi judecat ca dezertor". A venit acasă: „Mulia, pregăteşte-mi o tolbă şi fă-mi nişte pesmeţi". Eu — glonţ la comisariat. Îi spun secretarei: „Sînt cutare şi vreau să stau de vorbă cu comandantul". Ea intră în cabinet şi se întoarce: „Nu-i aici". Un „nu-i aici" tare grosolan. „Cum nu-i aici?" Eu, Vitea, îl cunosc personal. L-aş putea recunoaşte şi după voce. Îl ştiu de pe vremea războiului, cînd m-am dus la el ca să aflu cum a murit Kolea, apoi cînd cu locul lui Jenka la

şcoala sanatorială şi cînd cu formele de pensie pentru copii. „Nu are timp." „Apoi să-şi găsească!" Şi odată îl văd apărînd în uşă: mă auzise strigînd. „N-am ce vorbi cu mama unui dezertor." „Cu mama unui dezertor n-aveţi ce vorbi, dar cu nevasta unuia care a căzut pe front, aveţi?"

Nu era pentru prima oară, Vitea, că ne certam. În patruzeci şi patru n-aveam cu ce face focul în casă şi m-am dus la el să-mi dea sprijin să pot lua cărbuni de la depozit. Mai bine să nu te duci la el cu vreo rugăminte — nici nu te socoteşte om. Se uită în altă parte, scîrbit, îţi vorbeşte cu „tu"... Nu mă dădeam nici eu bătută, dar nici el, şi-mi vorbea tot mai grosolan. „Tu unde erai, îl întreb, cînd bărbatu-meu a fost omorît? Te îngrăşai aici, la comisariat? Pe cine ai tu de gînd să judeci? Pe cel de pe urma căruia îţi cîştigi capitalul politic, făcînd caz de vigilenţă? Tu l-ai hrănit în patruzeci şi unu? Tu l-ai scăpat să nu moară de foame? Tocmai pe el te-ai găsit să-l judeci?" Eram atît de pornită, încît el nu mai spunea nimic, doar ridica mîinile a apărare. De prin celelalte birouri începuseră să vîre capul pe uşă ofiţeri, femei. Dar mie nici că-mi păsa de ei, strigam mai departe... Poate că l-ar fi închis pe Jenka, dar vremurile apucaseră să se schimbe — anul cincizeci şi patru era pe sfîrşite. Pînă la urmă am obţinut ce-am vrut. Comisarul mi-a făgăduit să se mai gîndească. Apoi mi-a spus: „Să plece pe riscul şi pe banii lui în Ucraina, acolo mîine-poimîine încep examenele pentru comple-

tarea locurilor vacante. Între timp, noi o să trimitem actele."

I-am cumpărat lui Jenka biletul de tren, i-am dat şi ceva bani de buzunar. „Ăştia, zic, sînt banii lrkăi — pentru întoarcere n-am bani. Să nu te prind că te întorci iar." Şi din nou l-am petrecut la gară. A plecat, iar peste două zile primesc o telegramă : „Mulia, să mi se trimeată urgent actele". Alerg la comisariatul militar : „Aţi trimis actele lui Koniuhov ?" „Nu." „Păi aţi promis că le trimiteţi." „Noi nu putem decide. Ne-am adresat comisariatului militar regional şi totul depinde de hotărîrea celor de acolo." Eu — hai la comisariatul militar regional. Pe unde n-am bătut atunci pragurile ? Şi la Aeroclub, şi la comisariatul militar local, şi la cel regional... Mi-am dat seama că dacă Jenka şi-a cheltuit toţi banii pentru telegramă, înseamnă că situaţia lui e disperată. Oriunde m-am dus — acelaşi răspuns : „Noi nu putem decide, veniţi mîine". „Care mîine, dacă acolo încep examenele !" Nu-mi spuneau pe faţă „nu". Spuneau : „Cînd vom primi dezlegarea vom hotărî şi vom trimite actele". Mă duc la Aeroclub şi le spun : „El a fost cel mai bun elev al dumneavoastră, fotografia lui e şi acum pe panoul de onoare, de ce nu-l ajutaţi ?" „De, şi-a făcut-o cu mîna lui. A greşit şi acum plăteşte."

Cît nu m-am certat cu ei, cîte dovezi nu le-am adus... dar între timp, Jenka s-a întors. Tot pe acoperişul trenului. Vin acasă şi-l văd zgribulit lîngă sobă. „Eh, Mulia, ei nu-şi dau seama ce aviator pierd ei în mine." Avea frisoane,

temperatură. O săptămînă de zile a stat noapte de noapte în gară, fără să mănînce mai nimic.

Cînd a ajuns acolo, s-a dus la locţiitorul politic al şcolii şi i-a spus tot: „Daţi-mi voie să dau examenul, că între timp vin şi actele". Omul l-a ascultat cu atenţie. Ba chiar politicos. Au ieşit amîndoi împreună din şcoală şi au mers aşa împreună multă vreme, şi ofiţerul l-a întrebat despre cîte şi mai cîte, dar unde anume o să-şi petreacă noaptea, asta nu l-a întrebat. Pe urmă i-a spus: „Locurile s-au ocupat, efectivul şcolii e complet, dar dacă actele sosesc la timp, vom face o excepţie pentru tine. Dacă nu vin, înţelege şi tu că n-avem dreptul să te primim la noi în şcoală fără acte." „Cereţi dumneavoastră actele" — s-a rugat Jenka de el. „Nu, spune locţiitorul politic, noi nu putem cere actele. Înţelege şi tu că eşti foarte vinovat. În schimb, dacă primim actele, o să facem o excepţie pentru tine." Le-a aşteptat, săracul, le-a tot aşteptat. Examenele au început, s-au terminat, dar actele n-au venit. Jenka s-a mai dus o dată la locţiitorul politic, iar el i-a spus: „Nu te pot ajuta în nici un fel. De data asta n-ai avut noroc. Vino la anul. Voi fi bucuros să te revăd." Jenka s-a dus atunci la gară, şi-a tras şapca pe frunte şi s-a agăţat de tren. Uite-aşa a venit acasă. „Tu nu ştii, Mulia, ce aviator pierd ei în mine."

Răcise rău de tot şi a bolit multă vreme. Anul ăla nu l-au luat la armată, l-au amînat pe motiv de boală, iar la vreo patru luni, co-

misia medicală l-a declarat inapt pentru şcoala de aviaţie. De copil a fost el slăbuţ şi bolnăvicios, iar după boala asta a mai păţit ceva şi cu nervii, şi nu mai avea nici plămînii zdraveni, nici stomacul. L-au luat la armată anul următor, dar nu la aviaţie, la infanterie. La comisariatul militar i s-a propus: „Nu vrei să fii undeva, mai aproape de avioane? Să te dăm la unităţile de deservire ale aerodromului. Ai să fii mecanic." N-a vrut. Socotea asta drept o înjosire.

La Irka, la ţară, nu m-am mai întors, m-am angajat la o fabrică. De marochinărie. În raionul nostru nu e decît o singură fabrică unde pot munci femei fără nici o calificare, aşa ca mine. În toate secţiile noastre nu lucrează decît femei. Bărbaţi — unu-doi, şi cu asta, basta. Cîţiva mecanici, lăcătuşi-ajustori, preşedintele sindicatului, preşedintele comitetului de întreprindere, secretarul organizaţiei de partid şi directorul, în rest — numai femei. Direcţia face cu noi ce vrea. Dacă n-are cine să-ţi ia apărarea, e lucrul cel mai uşor s-o faci să plîngă pe oricare dintre femeile de la noi. Orice i-ai spune, la orice ai pune-o, îşi şterge ochii cu băsmăluţa şi o ţine într-un smiorcăit de dimineaţă pînă seara. Eu le spun: „Luaţi exemplu de la mine. Eu nu las pe nimeni să mă calce pe bătătură." „Păi ţie ţi-e uşor, zic ele. Tu nu ştii ce-i frica."

S-au luat şi la noi angajamente — eram în întrecere cu o fabrică de marochinărie din alt raion. Ei, cum crezi că s-au luat? Angajamen-

tele au fost întocmite frumușel în biroul directorului, ori la comitetul de întreprindere, și pe urmă au venit cu ele la noi în secție, să le votăm. „Cine e «pentru»? Cine e «contra»? Nimeni?" Deodată, spun: „Eu sînt contra!" Nici nu le-a venit să-și creadă urechilor, socoteau că n-au auzit bine: „E cineva contra?" Și-am spus din nou: „Eu sînt contra. Dumneavoastră ați scris acolo să se scadă prețul de cost cu douăzeci și cinci la sută, iar productivitatea muncii să fie mărită cu douăzeci și cinci la sută... Dar cum, prin ce mijloace să se mărească? Noi nu avem mașini. La noi se lucrează manual. Cum aveți de gînd să măriți productivitatea? Să ne facem mîinile motor? Dumneavoastră să scriți acolo: „Să se asigure creșterea productivității muncii cu sută la sută prin mecanizare și atunci am să primesc să fie mărită cu sută la sută". Ei se răstesc la mine: „Dumneata nu ești om de-al nostru!" „Ba dumneavoastră nu sînteți oameni de-ai noștri", zic. A doua zi sînt chemată la comitetul de partid: „Dumneata ai spus că comuniștii din fabrică nu sînt oameni de-ai noștri?" „Dumneavoastră — comuniști?" întreb. „Bagă de seamă, Koniuhova, pentru asemenea cuvinte... Spre norocul tău, nu mai sînt vremurile din trecut. O să folosim, în cazul dumitale, măsuri educative."

Și ce fel de măsuri crezi că folosesc? Îmi iau cîte o comandă înfiripată și-mi dau să execut una la care nu cîștigi mai nimica. Încearcă să mă rupă de colectivul în care muncesc. Tu știi cît sînt de iute. Eu lucrez foarte repede. Așa mi-e

firea. Muncesc cît două fete tinere laolaltă. Ce egalitate poate exista la munca manuală? Eşti sănătos, eşti îndemînatec — tu ai o normă, unul slab — alta. Mă pun să capsez cureluşe — într-un schimb fac un morman cît ar face doi. Eu, Vitea, nu pot să cîştig puţin. Cînd s-o întoarce Jenka din armată, n-are ce pune pe el, şi mai e şi bătrîna de hrănit. Aşa mi-e felul — nu-s în stare să mă moşmondesc. Femeile se supără pe mine, şi eu le spun: „De ce aţi votat pentru înţelegerea aia? Eu una am votat contra! Şi-acum vă supăraţi că vă măreşte norma."

Cei de la direcţie nu mă au la inimă. Nu mă înghit, dar n-au ce să-mi facă — de retrogradat, nu pot, fiindcă n-au cum, iar planul îl depăşesc întotdeauna. Se tem chiar să-mi vorbească grosolan. Şi ce fel de director crezi că avem? La noi în secţie s-a furat ceva. El a fost greşit informat, cum că vinovate ar fi două muncitoare. A dat buzna în secţie, a răcnit la ele, a bătut din picior. Amîndouă au început să plîngă, ca pînă la urmă să iasă la iveală că n-au nici un amestec. Fusese descoperit adevăratul hoţ. Crezi cumva că directorul a venit să le ceară scuze? Cînd i s-a spus asta, a dat a lehamite din mînă: „Toate-s o apă şi un pămînt!" Nu demult am avut o şedinţă sindicală pe secţie. Avem ventilaţie proastă, încăperea e prost încălzită, trage curentul — geamurile sparte nu se înlocuiesc cîte o lună încheiată. Dacă ne plîngem maistrului, nici nu ne bagă în seamă. Am hotărît deci să-l invităm la şedinţă şi pe director. El a venit, a ascultat două minute şi a spus. „De ce m-aţi

chemat ? Am crezut că veţi vorbi aici despre lucruri mari, cum să daţi patriei o producţie sporită, şi cînd colo, văd că doar m-aţi răpit de la lucru. E nevoie să munciţi mai bine, asta e."

Cînd se întîmpla să trebuiască să subscriem la vreun împrumut de stat, ce de văicăreli mai răsunau ! Eram tîrîtă la maistru, la comitetul sindical, la comitetul de partid. Eu le spun : „Douăzeci şi cinci la sută pot să dau, dar nici o copeică mai mult". Eu, Vitea, nu-s împotriva împrumuturilor. Înţeleg că banii ăştia nu se duc în buzunarul nimănui, că se strîng pentru construirea unor uzine şi spitale noi — înţeleg foarte bine tot. Şi cu toate că o duc greu, spun : „Douăzeci şi cinci la sută pot să dau". Iar ei îmi spun : „Iscăleşte pentru sută la sută". Mă plimbă toată ziulica, ba pe la comitetul de partid, ba pe la director. „Iscăleşte !" „Ştiţi carte ? zic. Luaţi un creion şi haideţi să socotim. Ce vreţi de la mine ?" „Toţi oamenii de la noi din fabrică trebuie să subscrie sută la sută şi tu eşti singura care te-ai găsit mai cu moţ. Tu subscrie, că noi o să te ajutăm, dîndu-ţi comenzi bune." „Sînteţi, ori nu sînteţi oameni ? Nu pot să subscriu pentru sută la sută". Şi-atunci încep dintr-odată să mi le amintească pe toate : şi cum i-am ocărît, şi cum am votat împotriva întrecerii socialiste, şi cum i-am spus obrăznicii directorului : „Noi am observat de mult, Koniuhova, că nu eşti un om de-al nostru". Atunci le-am spus-o de la obraz : „Cu un bărbat n-aţi vorbi aşa, un bărbat v-ar fi înjurat de v-ar fi

mers fulgii. Băgați de seamă că și eu pot să vă trimit mai depărtișor." Și uite așa, pînă la urmă n-am subscris pentru sută la sută.

Acum, Jenka îmi scria de la armată scrisori pline de căință: „Mulia, abia azi înțeleg tot și-mi dau seama ce greu îți este. Eu îmi fac ucenicia de șofer și curînd voi avea carnet de conducere. Cînd mă întorc acasă, mă pun pe muncă și pe învățătură. N-o să ai de ce să roșești pentru mine. Spune-i Irkăi din partea mea să nu te supere, că prea ne-am învățat, și ea, și eu, să te luăm peste picior, asta pentru că, după cum prea bine spui tu: „Cocoșul fript nu ne-a ciupit niciodată de fund."

Mai avea doi ani de armată. Așa s-au întors lucrurile cu Jenka. Iar în seara cînd a venit atunci la noi la țară, Irka l-a rugat: „Ia dictează-mi, Jenea, problema pe care n-ați fost voi în stare s-o rezolvați". Jenea i-a spus problema, și peste două minute Irka i-a dat rezultatul. „Jenea, Jenea, a murmurat ea, ați învățat să zburați, să săriți cu parașuta, dar n-ați avut destulă voință să învățați și puțină fizică."

Capitolul IV

Irka și cu mine locuim la Mulia. În urmă cu un an, cînd m-am întors în oraș și Irka a devenit soția mea, s-a dovedit că intelectualii mei

de părinți nu pot vieţui laolaltă cu mine şi cu Irka în casa lor, de altfel, destul de încăpătoare.

— Unde să vă duceți ? a spus atunci Mulia. De unde faceți rost de bani să închiriați ceva la un particular ? Veniți si stați aici. Şi dacă aveți un copil, cine o să vadă de el ? Adevărat că de aici pînă la cinema sau la teatru e drum, nu glumă, dar şi-aici trăiesc oameni.

Şi aşa ne-am mutat la Mulia, în căsuța asta micuță cu patru camere şi care, de fapt, nici nu e proprietatea Muliei, ci a soacră-si, bunica Irkăi — baba Mania. Baba Mania are şaptezeci şi cinci de ani şi şi-a şi făcut testamentul — lasă cîte o cameră lui Jenka şi Irkăi, iar pe celelalte două, unei a treia nepoate, Ninka, pe care o creşte de cînd i-a murit mama.

Pe Mulia testamentul bătrînei o nemulțumeşte.

— Înseamnă că ei, copiii lui Kolea, ar fi mai prejos decît ai Liubei. Lor, cîte o cameră, iar Ninkăi — două. Matale, mamă, dintotdeauna l-ai iubit pe Kolea mai puțin decît pe ceilalți copii ai matale, deci şi pe copiii lui îi iubeşti mai puțin. Să nu fi fost eu, casa asta a matale s-ar fi năruit de mult. În fiecare an o lipesc, o văruiesc. Cît lut am frămîntat pînă azi cu mîinile astea ale mele, numai eu ştiu. Atunci, de ce Ninkăi — două camere ?

Baba Mania îşi împreunează palmele răsunător :

— Păi eu n-am murit, pentru numele lui Dumnezeu ! Cu mine ce faci ? Trebuie să stau şi eu undeva ? Că doar nu m-ai îngropat încă !

Descumpănită, Mulia își pironește pentru o clipă ochii ei negri asupra bătrînei. Adevărat, și baba Mania trebuie să stea undeva ! Casa are cu totul și cu totul patru încăperi, și nepoții sînt trei la număr ; afară de asta, casa e împărțită în două locuințe separate.

Cîndva, demult, cînd baba Mania și bărbatul ei ridicaseră casa, nu erau decît trei încăperi, dînd una în alta, dar mai tîrziu, cînd Nikolai, feciorul lor s-a căsătorit și a adus-o în casă pe Mulia, au prelungit unul din pereții despărțitori și cea de a treia odaie — de altfel, și cea mai mare — a fost împărțită în două ; și astfel casa s-a pomenit împărțită în două locuințe, aproape egale între ele. La stăruințele Muliei s-a clădit și o a doua sobă, iar ea și-a căpătat astfel deplină independență. Așadar, Mulia stă în jumătatea ei, și baba Mania cu Ninka în cealaltă jumătate. Întrucît casa nu mai poate fi croită din nou, nici o schimbare nu mai e cu putință. Mulia înțelege asta, dar nu se împacă în ruptul capului cu un asemenea gînd.

Trăiește aici în casă de douăzeci de ani, iar de cincisprezece ani se îngrijește de tot ce trebuie, e și femeie, și bărbat : o lipește, o văruiește, repară acoperișul, sapă grădina, proptește cu pari gardul gata să cadă și-l leagă cu sîrmă, și totuși în testament nu s-a găsit un loc și pentru ea. Asta înseamnă că stă în spațiul locativ al copiilor ei. Bineînțeles, nimeni nu o va da niciodată afară din casă, dar din toate astea se desprinde pînă la urmă ceva care o neliniștește pe Mulia, din care pricină se și uită uneori ațintit

la baba Mania, şi ochii ei se întunecă şi mai mult, şi aduce adeseori vorba despre felul nedrept cum bătrîna şi-a împărţit casa cu ultima-i voinţă dinainte de moarte. Auzi dumneata : două odăi dezmăţatei ăleia de Ninka, iar celor doi copii ai lui Kolea doar cîte o cameră...

— Aşa e ea, de cînd o ştiu, făr-de astîmpăr, mi se destăinuie baba Mania. Noi, Koniuhovii, sîntem un neam de oameni liniştiţi. La noi nu s-a pomenit nici tu ceartă, nici tu tărăboi, nici tu strigăte. Pe bărbatu-meu nu l-am văzut niciodată treaz — beat era cînd mă ridicam din pat de lîngă el, beat — cînd mă culcam. Altminteri, om liniştit. Se mai răstea el din cînd în cînd la mine, dar numai aşa, ca să nu-mi iau nasul la purtare — ne-am luat cînd aveam şaisprezece ani, iar el taman şaisprezece mai mult decît mine — dar ca să facă scandal — nu, asta nu s-a pomenit. Aşa-s eu — îmi pun lacăt la gură, că nu scoţi de la mine nici „da", nici „nu". Fugeam în magazie, plîngeam pînă-mi descărcam sufletul şi cu asta — basta.

Ce viaţă am avut eu ? Nici o singură zi luminoasă... Am rămas orfană de mică, maică-mea s-o măritat a doua oară după unul de la căile ferate, iar el o tot bătea la cap : „Dă-o cameristă la boieri". Ce-i drept, nu m-a dat. M-a apărat. M-a învăţat să cos. Dar cum crezi că trăiam ? Tată-meu vitreg nu pleca la tren pînă ce nu număra bucăţile de zahăr. Ăsta ne era traiul ! Apoi m-am măritat cu Vasil Vasilievici. Ce să-ţi spun, Vitea, era atent şi bun, dar beţiv. Veşnic umbla beat. Dar liniştit. Numai la în-

ceput a făcut el cîteva scandaluri, așa, ca să mă încerce...

Și Kolea al meu era liniștit. Și Petea, ăl mare, și Liuba. Toți copii mei au fost liniștiți. Pe vremuri, dimineața mă apucam de treabă fără să-i trezesc, ca să nu mă încurce, și ei dormeau duși. Cît au fost mici, dormeau mult. Nici după ce se trezeau nu-i simțeam. Le dădeam să mănînce, după care își vedeau de ale lor. Și cînd au crescut mari, erau liniștiți. Și nici zgîrciți nu erau. Cît am stat împreună, îmi dădeau mie toți banii, ba Petea mi-a adus bani chiar și după ce s-a însurat. Eu îl certam: „Mai bine ți-ai lua un rînd de haine". „La ce-mi trebuie, mamă?" Era tare drept. Mă uitam la ei și-mi ziceam că înainte vreme de-alde ăștia ca el atentau la viața țarilor. Era om de partid, ocupa o funcție înaltă, dar de apartament tot nu și-a putut face rost. Stătea toată vremea pe drumuri. Într-o deplasare de asta s-a îmbolnăvit, a început să scuipe sînge, dar la el însuși n-a avut niciodată timp să se gîndească.

Cînd a venit Ania la noi, toate s-au dat peste cap, zău așa. Pe Kolea l-a pus numaidecît sub papuc. Ba să se lase de fumat, că se duc prea mulți bani pe tutun, ba mai știu eu ce. Cum nu era ceva pe gustul ei, se bosumfla și nu mai venea la masă: „Nu mi-e foame". Cît era Vasil Vasilievici de aspru, se ducea el la ea: „Ania, vino la masă, te-așteptăm". „Nu vreau, nu mi-e foame". Toți știam atunci că e ceva care n-a fost pe gustul ei. Kolea nu mai era în apele lui

— îi era ruşine de mine, dar nici fără ea nu putea.

Este, Vitea, un semn : cînd femeia se apucă de spălat şi trebuie să întindă rufele la uscat, iar afară e frumos, soare, înseamnă că bărbatul o iubeşte. Asta-i o prostie, nici vorbă, dar zău, de cîte ori se apuca Ania de spălat, vremea se însenina şi soarele începea să strălucească. „Vezi, Kolea mă iubeşte", zicea ea. Şi de ce-aş minţi, Kolea o iubea. Nu vreau să spun nimic rău despre ea — era şi frumoasă, şi vrednică. Nimeni nu munceşte ca ea. Nu se cruţă nici cît negru sub unghie. Şi nici nu s-a mai măritat după moartea lui Kolea, deşi era încă tînără şi au şi cerut-o cîţiva. Din pricina copiilor nu s-a mai măritat. Se respecta pe ea. În timpul ocupaţiei au fost cartiruiţi şi la noi nişte nemţi, şi unul a dat buzna noaptea peste ea. Ea dormea cu copiii în pat, tocmai ca să fie lăsată în pace, dar ăla tot a dat buzna. Şi ea i-a zgîriat fruntea, nasul, obrajii, ce mai, harcea-parcea i-a făcut mutra şi-a stîrnit o larmă de-a trezit şi copiii. A doua zi de dimineaţă, cînd l-am văzut pe neamţ, m-a pufnit rîsul. „Ia vezi, Ania, zic, să nu-ţi pară rău toată viaţa." Tare mai era trupeş şi chipeş nemţoiul ăla... Nu, nu pot să spun nimic rău despre ea.

Atîta numai că prea nu are astîmpăr. Eu una nu pot sta cu ea laolaltă. Şi parcă anume ca să-mi facă mie în ciudă, maică-sa, baba, s-a nimerit să fie surdă. Cînd încep să vorbească amîndouă, scoală casa! Şi cînd vorbeşte cu Jenka strigă. Auzi, cică n-am făcut împărţeala

casei cum trebuie... Îmi otrăvește viața din pricina casei. „Eu, zice, am avut grijă de casa asta, am văruit-o, am lipit-o, i-am făcut reparații.“ Drept e c-a făcut reparații, c-a văruit și c-a lipit casa, numai că de clădit, noi am clădit-o, eu și Vasil Vasilievici. Înainte vreme aici era cîmp, grădini de zarzavat, iar spre rîu — o staniță de cazaci. Cînd Vasil Vasilievici a primit locul ăsta, m-a adus aici și mi-a spus: „Colea o să fie casa, și colea grădina“. Păi fiecare găleată de lut, fiecare grindă am pipăit-o noi doi cu mîinile noastre. Dar apa, de unde crezi c-o aduceam? Azi, cînd cișmeaua e doar la colțul străzii, și tot ni se pare că e departe, dar atunci! Aduceam apa cu căruța, în butoaie. Ajungeam cu butoiul pînă la povîrniș, l-așezam în picioare, propteam roțile căruței cu niște pietre și o porneam în vale, cu găletile. Era de coborît cam o verstă. Pînă umpleam butoiul ne plesneau umerii. Și după asta aveam de venit cu butoiul prin stepă încă trei verste. Și iarăși o porneam îndărăt.

Acuma sînt bolnavă și m-au lăsat puterile, dar pe-atunci eram voinică și pînă m-am văzut cu casa isprăvită m-am făcut neagră ca altă aia de muncă. Și-apoi, cînd să ne tragem și noi sufletul, am văzut că e casa umedă. Buștenii fuseseră verzi. Pe timp de ger se ghiceau prin tencuiala tavanului. Ei, atunci ne-am apucat să facem și să tot facem focul, pînă ce, într-un tîrziu, s-au uscat toate. Dar grădina? Vasil Vasilievici a adus de la o pepinieră o sută cincizeci de puieți. Nu uita, Vitea dragă, că aici

era stepă şi că a trebuit să săpăm gropile, să sădim toţi pomii ăştia şi să-i şi udăm ! Pofteşte de dovedeşte cu toate ! Eu i-am spus lui bărbatu-meu : „La cc ne trebuie casa asta ?“ Ne-am apucat s-o clădim, Vitea, chiar în preajma războiului. „Că noi avem doar o cocioabă a noastră, pe care am dat bani, iar copiii sînt mari, or să plece care încotro, şi pentru cît mai avem noi de trăit e bună şi cocioaba noastră.“ „Ba nu, zice, facem casă. Vreau să trăiesc şi eu într-o casă adevărată. De casa asta o să aibă parte copiii noştri.“ Şi-au avut parte mai mult de o grămadă ! Într-un singur an am scos din ea două coşciuge. Să-ţi stea mintea în loc — două sicrie într-un an ! Petea şi Liuba. Iar în patruzeci şi patru s-a prăpădit şi Nikolai !

În sufletul meu, Vitea, acuma totul e pîrjolit. Am ajuns să nu mă gîndesc decît la mine. În timpul războiului am lucrat ca soră într-un spital. Făceam de toate : deşertam oalele de noapte şi ploştile bolnavilor, spălam pe jos, spălam cearşafuri, rufe. Făceam de toate, dar parcă le făceam în somn, parcă nici nu eram eu. Puteam să muncesc o zi şi o noapte — mi-era totuna. Iar dacă vedeam pe careva dus pe targă, gîndeam : „Nu-s eu singura care are parte de o asemenea durere. Mai sînt şi alţii.“ Nu, Vitea, am ostenit să mai trăiesc...

Baba Mania are picioarele umflate şi roşii, înfăşurate cu nişte feşe murdare. Picioarele-i butucănoase şi înţepenite nu-i îngăduie nici să se aplece, nici să se lase pe vine — nu pot sus-

ţine povara trupului ei cu cărnurile revărsate. De cum se face primăvara, toată vara şi toată toamna, baba Mania umblă prin curte desculţă. Ai crede că tălpile ei lăţite nu-s simţitoare nici la frig şi nici la durere, cînd o vezi cum stă fără să-i pese pe pămîntul rece şi umed, ori cum calcă pe cioburi de sticlă. Uneori, se întîmplă să şi cadă. Cade cînd coboară o treaptă de nimic, dar şi pe loc neted. Cade greoi, cu tot trupul ei mătăhălos şi nu ţipă, nu strigă după ajutor, deşi nu se poate ridica singură. Aşteaptă pînă ce iese careva din casă şi o vede. „De ce n-ai strigat, babă Mania? Cum se poate?!" Baba Mania se scoală de jos fără să răspundă, murmurînd încet pentru sine: „Of, doamne, Dumnezeule!" Nu crede în Dumnezeu: „Dacă ar fi Dumnezeu, Vitea dragă, l-aş urî".

Din cînd în cînd, picioarele ei ajung într-o stare cumplită. Atunci, chemăm Salvarea. Ambulanţa soseşte şi o duce fără prea multă bunăvoinţă la spital. Fără bunăvoinţă, pentru că boala babei Mania e fără de leac, cum fără de leac e şi vîrsta, cum fără de leac sînt toate prin cîte a trecut în lunga ei viaţă. De altminteri, nici ea nu-i bucuroasă să se ducă la spital. Nu pentru că i-ar fi bine acasă, şi la spital i-ar fi mai rău. Oricum, la spital se mai odihneşte. Acasă, trebuie să vadă de copilul Ninkăi — o fetiţă de doi ani: „Asta-i curată pedeapsă pentru mine, Vitea. N-o pot ajunge cu picioarele astea ale mele. Fetiţa fuge — şi nu-i chip s-o prind." Baba Mania nu vrea să stea în spital, fiindcă în timpul ăsta n-are cine să vadă de fata Ninkăi.

Iar Ninka nu vrea să dea fetiţa la creşă : „Nataşka să stea acasă să vadă bătrîna de ea".

Eu unul cred că nemăsurata-i dragoste pentru dezmăţata de Ninka o înjoseşte întrucîtva pe baba Mania.

Şi-acum auzim prin perete cum Ninka o ocăreşte pe bătrînă, ţipînd ca o isterică. Ninka e încasatoare pe autobuz şi trebuie să se scoale la trei noaptea ca să nu întîrzie de la schimbul ei. Cum nu doarme destul, vine cu capsa pusă de la lucru. Astăzi, baba Mania i-a spălat rufele şi broderiile. De ce s-a apucat să le spele ?! Şi nici măcar nu le-a spălat ca lumea !

Uşa se dă de perete, şi Ninka dă buzna la noi ca o vijelie. Ciufulită, cu lacrimi pe obraz, într-un capoţel scurt, se opreşte brusc faţă cu spătarul patului — la noi trebuie să-ţi curmi avîntul, căci de la uşă pînă la masa în jurul căreia stăm nu-s decît doi paşi — îşi şterge ochii cu palma şi începe să se smiorcăie prefăcut, dornică să se ştie compătimită :

— Eu am rugat-o : „Stai şi te odihneşte ! Odihneşte-te !" Ce să-i mai spun ?! De ce se linguşeşte pe lîngă mine : „Ninocika în sus, Ninocika în jos" !? Cînd o să se isprăvească odată cu toate astea !?

Fără să se întoarcă, Mulia care stă cu spatele la Ninka spune liniştită, cu vocea ei dintotdeauna :

— Nu slobozi vînturi fierbinţi, că tot tu te opăreşti !

Şi Ninka se potoleşte ca prin farmec. Îşi trece din nou palma peste obrazul zvîntat acum de

lacrimi, îşi ia un scaun, îşi trage capoţelul peste genunchii goi, se aşează la masă şi spune făcînd ochii mari — orice ar spune, ea pare adînc tulburată şi cască ochii mari :

— Am văzut-o pe Iulka Nikolaeva. Opt ani de zile n-a avut copii şi acum zice că a rămas — Ninka îşi duce mîna la pîntece. Bărbat-su parcă a căpiat. E de înţeles ! Abia şi-au făcut casă cu tot dichisul ei. Amîndoi se dau cu capul de pereţi !

Mulia îi aruncă o privire plină de interes pe deasupra ochelarilor. E ciudat să o vezi pe Mulia cu ochelari — „buna şi bătrîna mea bunicuţă“ — cu rama legată cu un capăt de aţă şi cu o veche plesnitură la una din sticle. Mulia nu-şi pune ochelarii decît cînd coase la lumina becului, ori cînd îşi lipeşte, seara, taloanele de control şi face socoteala cît a cîştigat la ea la fabrică peste săptămînă. Cu ochelari, obrazul ei capătă un aer liniştit şi mai puţin mobil, iar buza de jos, scoasă înainte, îi dă un aer melancolic, gînditor.

— A rămas însărcinată ? Iulka ?

— Da, a rămas, adevereşte Ninka, holbîndu-şi ochii tulburaţi, şi dă din mînă spre mine : Tu să n-asculţi dacă nu-ţi place.

Apoi se întoarce spre Irka :

— Închipuieşte-ţi, am pus deşteptătorul să mă sune la două şi jumătate, şi el a sunat la patru fără zece. Şi la patru trebuia să fiu la depou. Am sărit în sus şi am şters-o galop. Nici nu mi-am încheiat sutienul ca lumea, am înşfăcat din mers ce mi-a picat în mînă : geanta, bas-

maua şi — fuga la staţie, la autobuz. Alerg şi-mi zic: „Am întîrziat, cu siguranţă." Dacă pierzi autobuzul de serviciu, ai de aşteptat un ceas. Cînd mă uit, tocmai venea. L-am prins, dar simţeam că plesneşte inima-n mine. Mă urc şi văd înăuntru numai de-ai noştri, de la depou. M-arată cu degetul şi se prăpădesc de rîs. Rîdeau de se ţineau de burtă. Ce era? Mă urcasem în autobuz cu moaţele în cap, aşa cum m-am gătit aseară!

Ninka îşi aminteşte brusc de ceva, sare în picioare, iese în goană pe uşă şi se întoarce cu un pachet alb în mînă.

— Voiam să mă sfătuiesc cu voi. Ieri m-am întîlnit cu taică-meu. „Cum vine asta, zice, să nu-mi aducă nimeni în dar de ziua mea de naştere o jumătăţică?" Am uitat ca pămîntul de ziua lui. Mă gîndesc, ce cadou să-i fac? Cămaşa asta, merge? Tu, ca bărbat, ce crezi?

Eu ridic din umeri.

Ninka aproape că nici n-a stat împreună cu taică-său. După ce a murit Liuba, mama Ninkăi, ea a stat în două case — cînd la baba Mania, cînd la mama ei vitregă. Dar ceva mai tîrziu, baba Mania a luat-o de tot la ea. Iar cînd taică-său s-a întors de pe front, n-a mai luat-o la el. Şi de atunci aşa au rămas lucrurile. Ninka se duce din cînd în cînd la taică-său; cu mamă-sa vitregă e în termeni buni, ba chiar m-a rugat de cîteva ori să intervin şi să o apăr de taică-său. Cînd taică-său e băut şi violent, Ninka îl detestă, strigă că-i va face de petrecanie, se năpusteşte asupra lui cu pumnii, din

„idiotule“ nu-l mai scoate şi-l ameninţă că ziarul meu va face să i se ia pensia şi că va fi înfierat. Cînd e treaz, Ninka uită de ameninţări, se duce la el să se uite la televizor, stă de vorbă cu el, dar niciodată nu-i cere nici sfaturi, nici ajutor. De fapt, nu-i pasă cîtuşi de puţin de taică-său.

— Uită-te măcar, mă roagă ea, şi despătureşte cămaşa. Merge ? E albă, nu-i aşa ? Costă nouăsprezece ruble. Să i-o fac cadou ?

— Cum vrei.

— Ei, uită-te, omule !

Ninka îşi pune cămaşa peste capot. Cămaşa largă, bărbătească, îi atîrnă peste umerii înguşti. Răsuceşte multă vreme mînecile. În odaie nu avem nici o oglindă mai mare şi Ninka ar dori acum să se privească într-o oglindă. Se mlădie din mijloc, de parcă s-ar admira într-o oglindă.

— Ca mîine se-ntoarce bărbatu-tău de la armată, şi tu te fîţîi în faţa bărbatului verişoară-ti, bombăne Mulia.

— Las' că nu păgubeşte nimic, pufneşte Ninka, şi deodată se hotărăşte : Ba parcă-mi pare rău să-i dau cadou o asemenea cămaşă. O să-i duc o jumătate de votcă. E bine şi aşa. Paşka o să se-ntoarcă şi-o să întrebe de cămaşă. A apucat s-o îmbrace doar o dată. Ori s-o vînd ? Am nevoie de bani. S-o vînd ? Şi se hotărăşte într-o clipită : O fac cadou, sau o vînd. E albă ! Ce, să stau s-o spăl în fiecare zi ?

Ninka pleacă, iar după scurtă vreme se iveşte baba Mania în locul ei. Se aşază anevoie şi

greoi pe scaun, strînge din buze şi tace. Tăcem şi noi. Irka o îmbie :

— Babă Mania, bei un ceai ?

Baba Mania clatină a împotrivire din cap.

Mulia oftează :

— Ce mai podoabe de copilaşi. Ia, nişte diavoli nu şi-au recunoscut odraslele şi ni i-au aruncat nouă în cîrcă.

Eu stărui :

— Babă Mania, atunci mănîncă ceva.

Baba Mania abia îşi trage răsuflarea — e rezultatul jignirilor pe care i le-a aruncat în faţă Ninka. Spune gîfîind :

— Vitea, aş vrea să mor ! Dacă ai şti cît aş vrea să mor !

Mai deunăzi, am trecut pe la baba Mania să-i cer ceva. Era singură, lungită pe pat şi plîngea.

— Ce-i cu dumneata ? m-am speriat eu. Iar te dor picioarele ? Să chemăm Salvarea ?

— O să mor curînd, mi-a spus ea. Nu mai pun nimic în gură. Nu mai am putere să fac nimic. Cu ce mă ţin eu ? În două zile abia am înghiţit un dumicat, cu chiu, cu vai. Nici să mestec nu mai am putere, Vitea, dragule.

— Ar trebui să te mai odihneşti, am îndemnat-o eu, surprins peste măsură de lacrimile ei. Lacrimile babei Mania, care îşi îngropase bărbatul şi atîţia copii, şi din gura căreia auzisem de atîtea ori că doreşte să moară. Ştii ce, babă Mania. Lasă totul baltă şi du-te la o casă de odihnă. Irka şi cu mine îţi facem negreşit rost de un loc. Ce, matale n-ai dreptul să te odihneşti un pic ?

— Păi cine să vadă de Nataşka ? rosteşte ea deznădăjduită.

— Ninka n-are decît s-o ducă la o creşă. Doar e nevastă de soldat. Cei de acolo sînt datori să-i dea întîietate.

— Nu vrea, Vitea, dragule.

— Cum adică „nu vrea" ! Se poate să nu fii matale în stare să-ţi impui voinţa ?

Baba Mania nu are însă voinţă dacă e vorba de ce vrea, ori nu vrea Ninka. Şi acum se cutremură toată de atîta deznădejde. Pînă şi mîinile îi tremură. Dornică să aibă înţelegere măcar din partea noastră, spune : „Uite, Vitia, am crezut că-mi voi găsi liniştea lîngă copii, dar copiii mi-au murit. Am crezut apoi să-mi dea nepoţii liniştea, şi cînd colo..." — Dar dacă eu mă pornesc cu ocările pe Nina, baba Mania o scaldă numaidecît şi, nu ştiu cum, devine mai străină faţă de mine. Şi nu numai faţă de mine, ci şi faţă de Irka şi Mulia.

Mulia spune :

— Pînă la întoarcerea lui Paşka mai sînt doi ani.

— Vai de mine, să nu dea Dumnezeu s-apuc ziua asta, suspină baba Mania. Cînd o mai veni şi beţivanul ăla, chiar c-am să fiu de prisos.

Atunci nu mai pot răbda şi încep şi eu să o ocărăsc pe Ninka. Spun că e necinstită şi nerecunoscătoare, că nu se gîndeşte decît la ea, dar că toată vina o poartă însăşi baba Mania, care, fiind prea îngăduitoare faţă de ea, o descompune moraliceşte.

— Chiar Ninka îţi spune : „Nu mă linguşi". Foarte bine, n-o mai linguşi. Las-o pe ea să facă toată treaba. Să-nveţe să se descurce şi fără baba Mania.

La care, o auzim spunînd fără veste :

— E tare slăbuţă. Nu mai are mult de trăit.

— Cine ? întreb eu, fără să înţeleg nimic.

— Ninka, face ea, drept răspuns. E slabă de piept.

— Ninka ?! săr eu, uluit. Dar matale ?

Numai că bătrîna s-a tras în cochilia ei. Şi nu mai avem ce vorbi.

Mai demult încercasem doar să curm o ceartă dintre baba Mania şi Ninka.

— Mai las-o în plata Domnului pe Ninka asta, i-am spus eu bătrînei. Cît ai să mai rabzi ?! Doar mai ai nepoţi. Pe Irka, bunăoară.

Şi azi mi-e ruşine de fraza asta, ca de cea mai mare gogomănie pe care mi-a fost dat să o rostesc vreodată.

Asta s-a petrecut cu un an şi mai bine în urmă, pe cînd Ninka umbla să-l dea gata pe Paşka al ei. Irka şi cu mine tocmai ne mutasem la Mulia. Eram nevoit să lucrez serile pînă tîrziu şi cum aveam mare nevoie de linişte, am antipatizat-o pe Ninka de la bun început, fie numai pentru faptul că vorbea întotdeauna tare, că nu mai isprăvea de pălăvrăgit cu Mulia şi că nici nu se sinchisea de aluziile mele. Iar dacă o rugam să mai tacă din gură, ori să se ducă la ea în odaie, începea să şoptească zgomotos, ceea ce mă irita şi mai mult. Ba i se mai şi plîngea Irkăi, în aşa fel, încît să aud şi cu :

— Ce prost crescut e bărbatu-tău.

În plus, seara tîrziu, uneori şi după miezul nopţii, cînd Irka şi cu mine eram culcaţi, începea să se ciocănească în oblonul ferestrei noastre — un ciocănit stăruitor. Aşa n-ar fi putut să ciocănească nici cunoscuţii mei şi nici ai Irkăi. Şi nici cu Mulia, ori cu baba Mania nu putea să aibă vreo legătură. Fiind singurul bărbat din casă, mă duceam pînă la uşă şi le spuneam unor indivizi cam suspecţi şi neobrăzaţi :

— Ferestrele Ninei dau în curte. Intraţi în curte şi bateţi acolo.

— Tu, ziceau ei, ia să ne-o chemi încoa pe Ninka.

Era limpede că lipsa lor de respect faţă de Ninka se răsfrîngea şi asupra mea.

Ciocăneam la Ninka :

— Te caută cineva !

Iar Ninka mă întreba în şoaptă, de după uşă :

— E unul lung, da ? Cu cămaşa albă ? Cu un dinte de aur ? Spune-i că nu-s acasă.

La început am acceptat să intru în vorbă cu lunganul în cămaşă albă, cu unul cu haină de catifea şi cu o mutră de cal, şi cu încă unul, dar pe urmă nu am mai vrut să o fac :

— I-a du-te tu singură.

Ninka se pitea pe după uşă şi o trimetea pe baba Mania. Bătrîna striga la băieţi :

— Plecaţi de-aici ! Nu stă aici nici o Ninkă !

Dar ei nu se lăsau cu una, cu două :

— Deschide, bunico ! Avem ceva de vorbit cu Ninka.

Iarăşi ieşeam eu şi le porunceam să nu mai bată în ferestrele oamenilor, însă ei mi-o întorceau degrabă :

— Noi n-avem nevoie de tine. N-am venit la tine.

A doua zi dimineaţa, baba Mania umbla amărîtă, cu buzele strînse şi nu se uita la ea nimeni în ochi, iar Mulia striga la Ninka :

— Cînd o să-ncetezi odată să-ţi aduci aici hăndrălăii ?

— Nu-i aduc eu — vin singuri, pufnea Ninka, holbîndu-se la ea furioasă. Iar tu mă invidiezi. Tu pînă şi pe fiică-ta o invidiezi. Ai vrea şi tu să ai parte de un hăndrălău zdravăn !

Ochii negri ai Mulici scăpărau neîmpăcaţi. Irka spunea răstit :

— Isprăviţi numaidecît !

Iar Ninka începea să-i explice, smiorcăindu-se :

— Tu ştii doar că acuma vreau să mă scap de toţi. Sînt numai cu Paşka. Nu-s vinovată că vin.

Pe acest Paşka îl văzusem de vreo două ori. Nimic deosebit : nasul ca de raţă, ochii albaştri, sfioşi. Statura — puţin mai răsărită decît cea mijlocie, umeri de sportiv. Un băiat plăcut, dar fără nimic deosebit, zău. Şi totuşi trebuie să fi fost cumva deosebit, fiindcă iubirea Ninkăi creştea necontenit, luînd proporţii catastrofale. Înainte să-l fi cunoscut pe Paşka, Ninka fusese vînzătoare la magazinul alimentar „Gastronom" — absolvise pentru asta nişte cursuri anume — dar o dăduseră afară de acolo într-un chip ru-

şinos şi atunci se angajase ca încasatoare pe autobuz. Înainte să-l fi cunoscut pe Paşka, Ninka nu făcuse niciodată atîta tărăboi, ţipînd ca o nebună la baba Mania, ori la Mulia, şi nu se certase nici cu Irka. Înainte chiar să ştim ceva despre el, Irka şi cu mine am bănuit că există şi i-am presimţit apariţia, bizuindu-ne pe faptul că din dulapul Irkăi începuseră să dispară rochii şi lenjerie, iar mie mi-a dispărut pentru totdeauna o carte despre metodele de luptă „Sambo", carte la care ţineam foarte mult. Irkăi nu-i părea rău după lucrurile ei, deoarece o compătimea pe Ninka. Îmi spunea :

— Tu n-o poţi suferi, dar să ştii că greşeşti. Biata Ninka, ea n-a avut parte s-o răsfeţe nimeni, nici cînd era mică, şi dacă cineva se poartă cît de cît drăguţ cu ea, nu mai ştie ce să-i facă.

Cam de pe atunci, Ninka a început să se întoarcă acasă noaptea tîrziu, iar dimineaţa nu se mai putea scula ca să plece la slujbă.

— Azi, la noi, la magazin vine „Sanepidul" : sau : azi avem inventar.

Baba Mania suspina, umbla cu buzele strînse a amărăciune, nu voia să mănînce cînd Mulia sau Irka o chemau la masă şi ne ascundea la toţi faptul că Ninka a încetat să mai aducă bani acasă şi alimente. Totul a ieşit la iveală în ziua cînd bătrîna l-a oprit pe poştaş şi l-a întrebat de ce întîrzie atîta pensia ei.

— Cum adică, întîrzie ? s-a mirat poştaşul. Nina dumneavoastră a iscălit de primirea pensiei. Puteţi să controlaţi în registru.

Fără să mai stea pe gînduri, baba Mania s-a îmbrăcat şi s-a dus glonţ la „Gastronom". Acolo i-au spus că Ninka a fost concediată, iar cînd Ninka s-a întors acasă, ne-a şi trîntit o criză de isterie, dar fără pic de prefăcătorie de astă dată.

— Să crăpaţi cu toatele ! le strigă ea bătrînei, Muliei şi Irkăi. Nu mai pot trăi din pricina voastră !

Baba Mania, jignită şi năucită de urletele fetei, fu adusă la Mulia. Mulia vorbi scurt :

— Mamă-soacră, ce-ai de gînd să faci ?

— Vai, Ania, eu nu mai vreau să trăiesc, şi tu mă-ntrebi ce-am de gînd să fac. Nu doresc nimic, nu vreau nimic. Nu vreau decît un pic de linişte pentru zilele ce le mai am de trăit.

A doua zi am pornit-o cu toţii în căutarea lui Paşka, am stat de vorbă cu el, am căutat să-l ruşinăm puţin, dar degeaba. Ne-a spus că n-a silit-o pe Ninka la nimic, că ea aleargă după el şi nu-l lasă nici să răsufle, că e pe punctul să termine şcoala tehnică şi că va pleca din oraş pentru totdeauna.

Şi într-adevăr, a plecat. Irka, deşi nu avusese nici un amestec în toată povestea asta, i-a spus Ninkăi :

— Ăsta e bărbat ? Primea daruri de la tine, nu ? Sticloanţe ! Şi ăsta se cheamă bărbat ? Bine, să zicem că le primea, dar te-a întrebat vreodată de unde ai bani ? Nu m-aş prăpădi după unul ca ăsta, pentru nimic în lume !

— Ce, tu crezi că mă prăpădesc după el? Ira, în sufletul meu totul s-a prefăcut în cenuşă. Am fost o proastă, o proastă! Acum nu mai am nimic pentru el.

Iar peste o lună, Ninka s-a urcat în tren şi a şters-o în oraşul unde Paşka fusese repartizat cu slujba. S-a întors după vreo zece luni, cînd Paşka a fost luat în armată. S-a întors tare liniştită.

— Cînd m-am dus la el, ne povestea Ninka, i-am trimis o telegramă: „Aşteaptă-mă în gară!" N-a venit. Din gară m-am dus drept la el, la cămin, dar am găsit odaia încuiată şi cheia — nicăieri. Nu-mi lăsase cheia. Vecinii mi-au spus: e la lucru. Adevărul e că se şi încurcase cu una, şi tocmai ăleia s-au găsit să se ducă să-i spună că-l aştept, aşezată pe valiză, în faţa uşii. Femeia — degrabă la mine: „Ai venit la Pavlik, drăguţă? Ţine socoteală că el şi cu mine ne întîlnim de vreo lună de zile". Iar eu i-o trîntesc plăcintă: „Dumneata te întîlneşti cu el de o lună, iar eu mă culc cu el de doi ani". Atunci, femeia a şters-o numaidecît. Iar cînd Paşka s-a întors de la lucru: „Ninocika în sus, Ninocika în jos!" Ce să mai vorbim... Cînd a plecat la armată, era tare îngrijorat ca nu cumva să-l înşel...

Ca să fie angajată taxatoare pe autobuz, Ninka a procedat astfel: i-a dat nişte bani lui taică-său, acesta s-a dus la nişte cunoscuţi de-ai lui, a băut cu ei, apoi a mai băut cu cineva, şi pînă la urmă Ninka a fost trecută pe stat. Eu m-am mirat:

— Ce nevoie ai avut de asta? Oare fără băutură nu te puteau angaja ca încasatoare?

— Păi cum altfel, Vitea? s-a mirat Ninka la rîndul ei. Şi-acum, cînd sînt angajată, crezi că nu mai trebuie să dau nimic? Dacă nu-l ungi pe dispecer — te vezi aruncat pe o linie proastă. Dacă nu pici cu ceva la şofer, nu îndeplineşti niciodată planul. Iar dacă nu îndeplineşti planul, te scot de pe autobuz şi te trimit la măturat. Pînă cîştigi zece ruble, te apucă pandaliile; şi mai trebuie să le şi-mparţi şi pe astea în stînga şi-n dreapta.

Ninka mă surprinde întotdeauna la culme prin aceea că aparţine cu totul şi cu totul acelei lumi împotriva căreia eu, prin însăşi profesia mea, sînt dator să lupt. Dacă eu aş spune: „În toate magazinele se fură" — asta ar suna ca o tragică mărturie a faptului că toată străduania depusă de dascăli, de gazetari ca mine, de scriitori, de cea mai înaltă putere de stat — de toţi cei care îi învaţă pe alţii ce e bine şi ce e rău, nu face nici două parale. Ninka susţine: „În toate magazinele se fură", fără să încerce nici cea mai mică amărăciune sau dezamăgire. Face parte integrantă din această lume şi nu e nici mai bună, nici mai rea decît ceilalţi. Asta e tot. N-au decît să te apuce pandaliile, dar cîştigă-ţi cele zece ruble.

Munca de taxatoare e grea pentru ea. Mai ales cînd e în schimbul de noapte şi cînd transportă călători pînă în raionul nostru mărginaş.

Nu trece o zi fără să aibă parte de vreo păţanie. Ba s-a legat un beţiv de ea, ba au încercat nişte huligani să jefuiască sau să jignească pe cineva.

— Ieri în autobuz erau doi — un tînăr şi o fată. Intrăm a doua oară pe traseu şi văd că n-au de gînd să coboare. Lîngă ei — trei tipi. Dichisiţi, pomădaţi, cu hăinuţe scurte, ce mai încolo şi încoace — am prins imediat mişcarea : aşteptau să se ridice cei doi. M-am uitat la ei cît m-am uitat şi le-am spus celor trei : „Faceţi bine şi coborîţi, cînd aveţi chef de plimbare urcaţi-vă într-un carusel, că ăsta e autobuz !" Unul se apropie de mine : „Ţine-ţi gura, căţea !" Mi-am făcut atunci socoteala, că pînă la depozitul de ciment nu-i nici o staţie cu miliţian. „Eu, căţea ? Tu eşti mai rău decît o căţea. Ai greşit adresa. De-alde ăştia ca tine am văzut şi am răs-văzut. Acum spun şoferului să blocheze uşile şi s-o ia drept la miliţie, cu toată gaşca voastră de păduchioşi." Şi-i strig şoferului : „Petea, nişte golani se leagă de mine!" Petea pune mîna pe o cheie — şi află că băieţii noştri de pe autobuze s-au nimerit tot unul şi unul, nişte zdrahoni, nu alta — şi opreşte maşina : „Ia, ştergeţi-o de-aici !" zice. Tipii nu vor, se împotrivesc. Ba mai şi ameninţă : „Las' că ne mai întîlnim noi !" Dar pînă la urmă au coborît. Şi după două staţii s-au dat jos şi băiatul cu fata. „Vă mulţumim din suflet" ne-au spus ei.

Capitolul V

Şi uite aşa ne ducem viaţa şapte într-o casă. Şase femei : baba Mania, Mulia, mama Muliei, Irka, Ninka, fetiţa Ninkăi — Nataşa, şi eu. Dimineaţa începe la noi la cinci. Cea dintîi se apucă de treabă Mulia. De vreo lună de zile, Mulia aproape că nu doarme — păzeşte sacii cu ciment, scîndurile şi grinzile depozitate în curte. Toamna bate la uşă, şi noi vrem să adăugăm la partea noastră de casă o marchiză, mai bine zis o săliţă. Casa clădită de baba Mania şi de bărbatul ei, refăcută de Mulia şi de feciorul babei Mania, noi o transformăm încă o dată. Dărîmăm pereţii despărţitori din jumătatea noastră ca să mai mărim încăperile, îngustînd coridorul. Cînd vom duce totul la bun sfîrşit, vom avea două odăi a cîte doisprezece metri fiecare, precum şi o săliţă în plus, unde vom aşeza o sobă, drept pavăză împotriva vînturilor toamnei şi a viscolelor iernii.

Toată treaba asta urgentă s-a început la stăruinţele Irkăi. Ea îmi spusese mai demult : „Micuţul nostru n-are voie să-şi facă apariţia decît vara. La noi în casă e umezeală, trage curentul şi dacă asta se întîmplă cumva în iarnă, are să răcească de moarte, din vina noastră." Lucrurile au luat însă o altă întorsătură — dumnealui a găsit de cuviinţă să-şi anunţe sosirea în iarnă. Cînd Irka n-a mai avut nici o îndoială, ori de cîte ori îşi îndrepta ochii spre mine, mă privea mustrător, cu un aer străin, întocmai

ca în ziua căsătoriei, cînd, la ofiţerul stării civile, mi-a comunicat fără pic de pornire în glas că-şi va păstra numele de fată. Îmi răspundea cu întîrziere la întrebări, iar de ziua mea de naştere a uitat chiar să mă felicite. Aştepta să iau eu o hotărîre. Ştia foarte bine ce anume trebuie făcut şi mi-ar fi putut spune, dar, nu ştiu de ce, voia să găsesc eu soluţia. Eu însă eram de piatră, nu-mi dădeam seama de nimic. Pur şi simplu nu înţelegeam gravitatea şi însemnătatea stării pe care o trăia. Dramaticile presimţiri ale Irkăi aveau darul să mă scoată din fire.

Jumătate din cei cincisprezece ani de viaţă de dinaintea căsătoriei mi-i petrecusem tot prin barăci, şi socoteam că mi-am cîştigat dreptul să nu mă mai interesez de feluritele înlesniri ale traiului de fiece zi. Afară de asta, ştiam că orice aş fi făcut, n-aş fi izbutit să obţin un apartament. Eram antrenor la clubul sportiv al unei mari uzine, seara mă îndeletniceam cu scrisul, însemnările mele începuseră să apară din cînd în cînd în presă şi eram încredinţat că fac tot ce se poate face în situaţia mea. De altfel, deocamdată nu eram capabil nici să mă preocup de problema unei locuinţe.

— Înţelege, încercam eu să o conving pe Irka, nu asta-i principalul. Tu şi cu mine nu sîntem nişte fiinţe monocelulare. Trebuie să *realizăm ceva.* Trebuie să trăim pentru *ceva!*

Într-o vreme, de mult, mă asculta cu un oarecare entuziasm, dar acum rămînea tăcută.

— Bine, îi spuneam, tu știi că eu nu sînt nici dulgher, nici tîmplar. N-am locuit niciodată la periferie și nu mă pricep să fac ceea ce trebuie să știe să facă un bărbat care stă într-o astfel de casă. Recunoaște că aduc apa și car cărbunii, cu toată conștiinciozitatea, sparg lemne și, în sfîrșit, sap și grădina. Dar dacă mă apuc să repar ușa, o stric de tot. Nu-ți promit nimic, dar mi se pare că există posibilitatea să fiu angajat la un ziar. Atunci, are să se schimbe ceva în bine. În orice caz, există o șansă...

Iată cum se înfățișa această șansă : într-o zi am trecut pe la redacția revistei unde apăruse o schiță de a mea și unde mi se dădeau chiar anumite însărcinări.

— N-ai vrea, îmi propuse redactorul-șef, să fii angajat la un ziar ? Acum se discută apariția unei noi gazete locale, iar redactor-șef va fi unul dintre bunii mei prieteni. Hotărăște-te repede, pentru că tocmai trebuie să pice.

Peste puțin timp, intră în birou un bărbat pe care ar fi trebuit să-l recunosc de la cea dintîi privire, deoarece de el depinde viitoarea mea colaborare la gazeta orășenească.

— Alexandr Iakovlevici, i se adresă redactorului-șef al revistei, n-ai nevoie de oameni ? Aș putea să ți-l recomand pe tînărul acesta. E în stare să-ți scrie și o recenzie, și o schiță. L-am publicat în repetate rînduri și întotdeauna s-a bucurat de succes.

Alexandr Iakovlevici luă loc lîngă masa de lucru și mă întrebă :

— Dumneata ce-ai vrea ?

Ce-aş vrea? Nici n-am înţeles întrebarea. Pînă acum nu mi se pusese niciodată o asemenea întrebare.

— Un post de şef de secţie nu am. Dar am nevoie de oameni care să ştie să alerge. Funcţionari nu-mi trebuiesc. Am şase pînă acum — şi schiţă un gest de dispreţ. Îmi trebuiesc oameni care să scrie. Vreau ca ziariştii mei să scrie. Cititorul trebuie să cunoască oamenii care lucrează la un ziar. Ce studii ai dumneata?

— De literatură.

— Am nevoie de un eseist pe lîngă secretariat. Statul de plată nu prevede un astfel de post, dar eu vreau să organizez munca după metode noi. Dumneata citeşti gazeta regională?

— O citesc... uneori.

— Îţi place?

— Nu-mi place, am răspuns cu sinceritate.

— Asta şi vreau — să nu-ţi placă. Vreau ca cititorii să-şi dea imediat seama de diferenţa dintre gazeta noastră şi cea regională. Munca trebuie organizată altfel, cu totul altfel. La mine nu vor lucra decît oameni tineri. Media de vîrstă — sub treizeci. Numai eu şi adjunctul meu sîntem mai în vîrstă.

— Cine e adjunctul? întrebă redactorul-şef al revistei.

— Ei, făcu Alexandr Iakovlevici, cu un pic de ostilitate în glas şi cu un gest de nerăbdare, dar nu răspunse.

— Notează numărul meu de telefon, îmi spuse el. Pînă nu avem o redacţie, telefonează-mi acasă.

— Acum lucrez la o uzină, ca antrenor sportiv, i-am mărturisit eu cam încurcat. Să-mi dau demisia ?

— Cît primeşti acolo ?

I-am spus.

Alexandr Iakovlevici făcu o socoteală în minte, apoi clătină din cap :

— Nu pot să-ţi promit prea mult, dar tot vei avea cu vreo trei sute de ruble în plus. Dă-ţi demisia peste o lună.

Îmi strînse mîna, închise blocnotesul în care notase numele şi adresa mea şi plecă, lăsîndu-mă cu desăvîrşire descumpănit. Ar fi fost de datoria mea să-i spun cîte ceva despre mine, dar n-am avut destulă tărie să o fac. Cînd cineva îţi vorbeşte atît de omeneşte, cînd îţi strînge mîna şi-ţi pune întrebări, e foarte greu să-l întrerupi şi să-i spui : „Ştiţi, toate sînt bune şi frumoase, dar aş vrea mai întîi să luaţi cunoştinţă de fişa mea personală". Asta aduce a grosolănie. Ai pune un om plin de bună voinţă într-o situaţie dificilă. În asemenea împrejurări trebuie să fii foarte atent, să aduci vorba despre tine şi fişa ta personală mai înainte ca el să se arate prea binevoitor.

M-am uitat cu vinovăţie la redactorul-şef al revistei.

— Ei, vezi ce simplu a decurs totul ?

— Da, am murmurat eu, dar dînsul nu ştie...

— A, povestea aceea stupidă din timpul studenţiei ? Ce importanţă poate să mai aibă acum? Lasă prostiile, zău aşa ! — şi redactorul-şef îşi văzu de treabă.

O poveste într-adevăr stupidă. Şi totuşi simţeam că şeful o făcuse pe şiretul. Cu trei-patru ani în urmă, puţini ar fi îndrăznit să caracterizeze o asemenea istorie drept stupidă. „...Lasă prostiile, zău aşa!", dar tocmai nepăsarea cu care rostise aceste cuvinte dovedeau că cei patru ani scurşi erau un răstimp scurt pentru ca un om să poată adopta firesc acest ton.

Optimismul lui nu m-a convins cîtuşi de puţin. De două ori pînă acum fusese vorba de angajarea mea la nişte reviste, dar şi întîia, şi a doua oară lucrurile s-au împotmolit iremediabil într-un anumit punct. Ca să mă scutesc de alte umilinţe, mi-am dat mie însumi cuvîntul de onoare să nu-i telefonez lui Alexandr Iakovlevici, dar n-am putut rezista nici o săptămînă şi i-am telefonat. Mi-a cerut să vin după cîteva zile cu actele la comitetul orăşenesc de partid, întrucît secretarul de la propagandă voia să-i cunoască personal pe viitorii colaboratori ai noului ziar.

În drum spre comitetul orăşenesc de partid nu aveam decît speranţa că cel de-al treilea secretar nu mai e acela cu care am avut eu de-a face cu cîţiva ani în urmă. Îi uitasem numele, iar pe actualul secretar îl chema Selivanov, după cum îmi spusese Alexandr Iakovlevici. Totuşi, cînd tovarăşa de la secretariat m-a poftit înăuntru, iluziile mele erau pe cale să se spulbere: prea erau toate la fel ca atunci, atît în anticameră, cît şi în biroul în care se vedea prin uşa întredeschisă.

Cînd am intrat, nimeni nu m-a băgat în seamă. Selivanov şi Alexandr Iakovlevici abia isprăviseră de discutat cu ziaristul pe care tocmai îl cunoscusem şi eu în anticameră, şi vorbeau despre el. Şedeau la o măsuţă aşezată la jumătatea drumului dintre uşă şi impunătoarea masă de lucru din birou. „La loc", îmi spuse Alexandr Iakovlevici, şi abia atunci secretarul s-a întors spre mine. Nu se schimbase, nu îmbătrînise. Şedea nemişcat, cu privirea lui întrebătoare aţintită asupra mea, dar judecînd după ochii lui mici şi întunecaţi, se vedea că e un om foarte iute, tăios şi hotărît.

— Ei, spuse el, să stăm de vorbă. Alexandr Iakovlevici, unde sînt actele tovarăşului?

Nu mă recunoscuse şi am început să sper că nici nu mă va recunoaşte, că n-are să-mi cerceteze actele şi chiar dacă se va uita prin ele o va face de mîntuială — acum se adoptase sistemul să nu se mai cerceteze amănunţit, în cazul cînd veneai tu personal cu ele: „Nu actele prezintă importanţă, ci omul". Numai că Selivanov le luă imediat în mînă şi speranţele mele se spulberară într-o clipită. Dibui pe loc punctul nevralgic care îmi juca mereu festa.

— Dumneata ai părăsit institutul în cincizeci şi doi... Din ce motive?

Nu se oprise în mod special la această întrebare. Mi-a pus întrebarea, aşteptîndu-se la un răspuns concis şi satisfăcător, şi între timp continua să cerceteze fişa mea personală.

— Am lucrat în construcţii. În Siberia.

Selivanov se lăsă pe speteaza scaunului.

— Da, dar ce rost avea să părăseşti institutul în ultimul an?

Răspunsul meu zăbovea şi atunci el a dat la o parte hîrtiile din faţă, pregătindu-se de discuţie.

— Hai, hai, mă zori el. Vorbeşte cu toată sinceritatea. *Aici* nu ai de ce să te temi. Şi nici de cine. Sîntem între noi. Nu-i aşa, Alexandr Iakovlevici?

Zîmbea. Zîmbetul lui era încurajator, mă îndemna să mă grăbesc.

— Am mai fost la dumneavoastră, în cincizeci şi doi.

— Te ascult, glăsui el cu acelaşi zîmbet, care mă îmbia să nu pierd vremea.

— Vasili Dimitrievici primeşte mulţi oameni, interveni Alexandr Iakovlevici. Devenise atent.

Mă simţeam vinovat faţă de el. Ar fi trebuit să-l previn despre povestea aceea neghioabă de la institut. Despre felul în care fusesem demascaţi, puşi la stîlpul infamiei, numiţi „oameni cu două feţe", şi asta din pricină că ne făcuserăm unul altuia caricaturi şi scrisesem nişte versuri satirice.

— Vă amintiţi de istoria aceea de la institutul pedagogic? l-am întrebat pe Selivanov.

În clipa aceea îşi aminti deodată totul.

— Unde lucrezi?

I-am spus.

— Ce fel de uzină e? Unde se află, în ce raion?

— În Colonia de Nord.

— Raionul? În ce raion?

Tăceam.

— Dumneata nu știi în ce raion locuiești? Nu știi? Dar noi, aici, în ce raion ne aflăm? Cîte raioane are orașul?

Nu că n-aș fi știut, dar mă zăpăcisem de tot.

Alexandr Iakovlevici se uită la Selivanov:

— Am să lupt pe toate căile împotriva unor asemenea denumiri: „Colonia de Nord", „Colonia de Vest"! Astea nu-s denumiri pentru raioanele unui oraș.

Selivanov încuviință din cap.

— Acuma văd că ești într-adevăr apolitic. Și cum de te-ai hotărît să te angajezi la un ziar? Ce te-a făcut să crezi că acolo e locul dumitale?

M-am uitat spre Alexandr Iakovlevici. Acum mi-era teamă să nu-i fac vreun rău redactorului-șef care mă recomandase.

— Ai lucrat vreodată la un ziar?

— Mi s-a publicat cîte ceva în presă.

— Dar de ce nu te duci să lucrezi în specialitatea dumitale? Doar ești profesor, nu?

— Nu sînt locuri vacante.

— N-ar fi bine să te recomandăm secției orășenești de învățămînt, să ți se găsească un post? O chemă la telefon pe secretară: Dă-mi, te rog, legătura cu secția de învățămînt. Nu răspunde nimeni? Puse receptorul în furcă.

Stăteam pe scaun, fără să îndrăznesc să ridic ochii spre Alexandr Iakovlevici. Era roșu ca un rac.

— Asta-i tot, încheie Selivanov, şi se întoarse spre Alexandr Iakovlevici. Cred că am terminat, nu-i aşa ? Dumneata poţi pleca. Vom atrage atenţia secţiei de învăţămînt să se intereseze de dumneata.

Pentru a nu reveni asupra acestui subiect, mă grăbesc să spun că am fost totuşi angajat la ziar. De ce ? Nu ştiu. Judecînd după felul cum s-a sfîrşit convorbirea cu Selivanov, ar fi fost firesc să nu fiu angajat. Nici n-am căutat să aflu de la Alexandr Iakovlevici cum de-a izbutit să mă impună, nici cu cine s-a mai consultat sau cu cine a mai vorbit Selivanov la telefon. Poate că motivul principal mulţumită căruia s-a făcut angajarea mea constă în aceea că în cincizeci şi şapte, munca la ziar trebuia organizată pe baze noi. Poate. Însă în clipa cînd am ieşit din biroul lui Selivanov, nu ştiam nimic din toate acestea.

Acasă, chiar Irka veni să-mi deschidă. Avea ochii roşii.

— Ce s-a întîmplat ?

— Oblonul, spuse ea cu glasul acela străin. Se împlinesc două luni de cînd oblonul nu se mai poate deschide. În cameră e întuneric, şi nimănui nu-i trece prin minte să pună un cîrlig la oblon. Balamalele au ruginit de tot. Cred că sînt de pe vremea cînd le-a pus tata.

Am ieşit în stradă. Jumătate din oblonul primei ferestre, pornind de la colţul casei, stătea închisă. Am tras-o în lături şi oblonul rămase să spînzure în balamaua de jos. Cea de sus ruginise. Putrezise şi lemnul de sub balamale, tot

așa cum putrezise și cel din jur. Judecînd după mulțimea de găuri lăsate de șuruburi, era limpede că balamalele fuseseră mutate de multe ori din loc, din care pricină și lemnul ajunsese fărîmicios. Pe scurt, nu mai era nimic de făcut. Trebuiau schimbate nu numai balamalele, dar și oblonul, ba chiar și tocul ferestrei, cu pervaz cu tot. Am închis oblonul și am pornit-o de-a lungul gardului. În bătaia vîntului, gardul se legăna, se apleca la pămînt. Stîlpii care susțineau grilajul de șipci putreziseră aproape în pămînt. Părea că i-a pilit cineva la rădăcină și că acum atîrnau ei de grilaj, nicidecum să-l susțină. Numai doi-trei stîlpi mai rămăseseră teferi. M-am întors în casă și am întrebat-o pe Irka :

— Tu ce propui ?

Planul Irkăi mă strivi. Trebuiau mutați pereții despărțitori ai locuinței noastre, mărind camerele în dauna coridorului, trebuia adăugată o săliță la intrare, trebuia să facem rost nu știu de unde de cărămizi, leațuri și tablă pentru acoperiș, ceea ce echivala pentru mine cu construirea unei hidrocentrale, a unui baraj, sau a unui bloc turn. Îmi dădeam seama că Irka are dreptate, că nu exista nici o altă ieșire — nu vom avea pur și simplu unde să ne adăpostim și unde să-l ținem pe cel mic, fără să mai vorbim ce ne așteptă după întoarcerea de la armată a lui Jenka, pentru care era musai să punem undeva un pat. Și totuși, am început să strig și să îndrug la răutăți și la neghiobii. Urlam că nu vreau să devin un

burtă-verde de proprietar, că urăsc casa, strada și toată mahalaua asta. Că tot ce se află aici trebuia să fie de mult demolat. Nu reparat, demolat! Și că de dragul acestei case nu vreau să pierd luni de zile contactul cu viața adevărată.

— Nu vreau să reclădesc cocioaba asta! urlam eu ca scos din minți. Nu vreau!

Țin minte că am spus ceva despre vocația fiecărui individ și că nu înțeleg să renunț la acest drept, nu numai de dragul acestei cocioabe, dar nici de dragul celei mai înfloritoare ultrabunăstării materiale. Chiar așa am spus: „Ultrabunăstare" Nici nu-mi dau bine seama cum mi-a trecut prin minte cuvîntul, nici cum l-am rostit.

Ochii Irkăi deveniseră duri, aprigi, neiertători, întocmai ca ochii Muliei. În ultima vreme luau adeseori această expresie, ori de cîte ori proclamam că am dreptul să-mi urmez chemarea, cînd strigam că fiecare om e dator să trăiască pentru semenii săi, că o familie nu se poate întemeia decît pe înțelegere reciprocă și că noi nu trebuie să ne lăsăm pradă cultului mărunțișurilor, căci asta ne înjosește sufletul.

Se întoarse și Mulia de la lucru. Lepădă broboada, se uită la podele, să vadă dacă sînt curate, se uită la sobă — să vadă dacă arde focul, deschise puțin ușa dulapului, să se convingă că toate sînt la locul lor și spuse:

— A obosit omul. Aruncă o privire spre Irka, se uită și la mine, se dumiri într-o clipă asupra situației și ne vesti din senin: L-am în-

tîlnit pe Petka Iasko (Petka Iasko e un vechi curtezan al Irkăi — Mulia îmi vorbeşte cu lux de amănunte despre toţi băieţii care i-au făcut vreodată curte Irkăi). Nici nu-ţi vine să crezi ce voinic s-a făcut! „Bună ziua, mătuşă Ania", zice. Ce, parcă l-am cunoscut? Mă uit la el: umerii — uite-atîta, mîinile — ca ale unuia dintr-ăia care lînşează! Zi-i călău, şi basta! „Mătuşă Ania, zice, am trecut prin faţa casei matale şi-am văzut că vi se dărîmă gardul. Adică, n-are cine să pună mîna să-l dreagă? Ce-ai zice de-aş veni eu duminecă pentru treaba asta?" Iar eu îi spun: „Tu ştii doar că n-avem bărbat în casă". „Dar ginerele dumitale? zice. Matale ştii, mătuşă Ania, cum ţin eu la Irka şi vreau să ştiu şi eu, ce fel de om e?" „Ginere-meu nu-i un om rău, zic, dar nu se pricepe la asemenea trebi. Fiecare cu ce-a învăţat". „Păi cu ce se ocupă?" „Scrie." „E scriitor?" „Scriitor." Şi ne-am luat rămas bun. M-am întors după el şi mi-am zis: Măiculiţă, că voinic mai e! Călău în lege, zău aşa! Tu, Irka, ai văzut ce casă au ei? E un băiat fără carte, ce-i drept, dar tare priceput! Cu mîna lui a ridicat casa, cu mîna lui a vopsit şi poarta — o frumuseţe de poartă — şi unde mai pui că are şi maşină. Îi merge-n plin în toate băiatului ăstuia!

— Dragă Mulia, mi se pare că vorbeşti cu prea multă aprindere despre bărbaţi, am spus eu, simţindu-mă de-a dreptul jignit.

Cîndva, înainte să ne fi căsătorit, în perioada de vie încordare, cînd Irka şi cu mine ne stu-

diam reciproc şi ne certam adeseori, Mulia mi-a făcut o vizită acasă. Pe atunci nu ştiam că ea e Mulia. La uşa apartamentului în care locuiam cu părinţii mei a sunat o femeie micuţă, dar robustă, cu părul cărunt şi nişte ochi negri, pătrunzători, întrebînd de mine. Am trecut amîndoi în odaie la mine.

— Am venit doar pentru o clipă, începu ea.

— Vă rog, vă rog, — şi i-am oferit un scaun. O fi poştăriţa, dar parcă nu e. Ce-o fi vrînd de la mine?

— Eu sînt mama Irei şi v-aş ruga foarte mult să faceţi în aşa fel, încît ea să nu afle niciodată că am venit aici.

— Bine, am încuviinţat eu din cap, puţin cam stingherit. Ira şi cu mine eram certaţi de o săptămînă.

— Sînt foarte tulburată, spuse ea, şi foarte încurcată. Am plecat de la lucru, l-am rugat pe maistru să mă învoiască. Femeile din secţie mi-au spus: „Ania, ce-i cu tine? Eşti schimbată la faţă." Şi zău, nici nu eram în stare să lucrez — scăpam lucrul din mînă, ce mai calea-valea. Nu vă cunosc, n-am auzit nimic despre dumneavoastră — Irka nu-mi vorbeşte niciodată despre lucruri de astea, dar o văd că nu-i în apele ei. Dumneavoastră nu ştiţi ce fire are. Decît o fire ca a ei — mai bine lipsă. V-am văzut o dată împreună şi v-am aflat adresa de pe plicul unei scrisori pe care i-aţi trimis-o. Şi uite, am venit la dumneavoastră. Nici nu ştiu ce să vă spun, ca să nu vă-n-

chipuiți ceva rău despre mine. Dar vă rog, înțelegeți că sînt mamă și nu vreau să se chinuie copiii mei.

Mi-am desfăcut brațele a neputință. Mă simțeam și eu tare încurcat și nu știam ce să spun. Bineînțeles că nici Irka nici eu nu țineam seamă niciodată de părinții noștri.

Apoi am petrecut-o pe Mulia pînă la ușă, îngăimînd fără nici o noimă :

— Da, da, nu, nu. Vai de mine ! Firește !

Cred că în clipa aceea m-am gîndit pentru prima oară că între noi doi e ceva serios. De altfel, relațiile mele cu Ira avuseseră de la bun început o notă de gravitate, evoluînd într-o atmosferă de mare tensiune.

După ce ne-am căsătorit și ne-am mutat la Mulia, am înțeles că ea, Mulia, nu m-a găsit de la bun început pe placul ei. Nu mă pricepeam să repar un acoperiș, să îndrept un gard, nici să dreg un oblon. Cîștigam puțin și nu aveam orgoliul să iau asupra mea grijile casei. Eram cu desăvîrșire nepăsător față de casă. Iar cînd Mulia l-a chemat într-o zi pe un vecin al nostru — tîmplar — să repare o ușă, am auzit întîia oară aceste cuvinte : „N-avem bărbat în casă."

— Dumneata știi doar, a spus ea, că n-avem bărbat în casă. Jenka e dus la cătănie. Cît e el de nerod, ușa asta tot ar fi reparat-o. Cît l-am știut aici, lîngă mine, nu l-am prețuit. Număram zilele pînă l-or lua la armată, și-acum, să vezi comedie, parcă-mi pare rău că nu-i acasă.

Capitolul VI

Mulia e totuşi făţarnică — nu s-ar învoi pentru nimic în lume să împartă cu un bărbat nici întîietatea şi nici grijile casei. La noi în casă, ziua începe astfel : la cinci dimineaţa se aude trîntindu-se uşa de la odaia Muliei, apoi un lipăit repezit şi mărunt ca de căţel. După cîteva clipe, Mulia, şoptind răguşit, însă cît se poate de tare, începe cu maică-sa — bunica cea surdă — o convorbire care sună cam aşa :

— Chibriturile ?

— E, he, he... Ai ?

— Chibriturile ?! şuieră şi mai apăsat Mulia. Ea face economie de cuvinte. Întreabă „Chibriturile ?", şi nu „Unde sînt chibriturile ?", vrînd să nu ne deştepte, dar bunica cea surdă, abia trezită din somn, nu pricepe nimic, iar Mulia se porneşte să strige : „Unde-s chibriturile ? Unde-s chi-bri-tu-ri-le ?! Auzi ?!"

— A-a... în capoţel, colo, în buzunarul ăl mic.

— Of, şi dracu ăsta, ce i-a mai venit de-ţi înfundă urechile !

Şi iarăşi se aude lipăitul acela mărunt ca de căţel, trecînd de la dulap la sobă, de la sobă la masă. După care, bubuie uşa de la intrare, şi curentul umple de frig odăile încă întunecate. Apoi, deodată — un zăngănit — a căzut pe jos o cratiţă. Şi numaidecît nişte blesteme stăpînite, dar deslușite, pe seama celor care „nu pun niciodată lucrurile la locul lor".

Irka stă culcată lîngă mine, cu ochii închişi, dar nu doarme nici ea. Ea predă la seral. Ziua ei de muncă începe pe la şase-şapte seara. La unsprezece şi jumătate mă duc să o iau de la şcoală. O aştept în faţa fabricii de marochinărie, şcoala fiind alături. Şcoala funcţionează şi peste zi, iar seara, în cîteva săli de clasă, învaţă cei de la cursul seral. Ziua vezi destulă animaţie aici, dar noaptea e pustiu şi uneori chiar primejdios. Nişte huligani au asediat într-o noapte cancelaria, şi cîţiva profesori au fost nevoiţi să rămînă încuiaţi acolo pînă dimineaţă. Pe la ceasurile douăsprezece ajungem acasă, iar pe la unu ne culcăm. Mulia se culcă şi mai tîrziu : mai are de cusut, îşi lipeşte taloanele de la fabrică pe o foaie de hîrtie, socotind cît a cîştigat în ziua aceea. Treaba asta ea o numeşte „întocmirea Talmudului". În cele din urmă stinge lumina, iar la cinci dimineaţa e din nou în picioare. Nici eu, nici Irka nu dormim destul. Acum, cînd e gravidă, Irka nu s-ar mai sătura de somn. Simt cît de încordată trage cu urechea la paşii mărunţei ai Muliei, cum abia o aşteaptă să se potolească, ori să plece la lucru. Eu oftez, mă foiesc în pat — n-am să mai pot adormi, în vreme ce Irka stă nemişcată şi nu-şi arată enervarea în nici un fel. Ştie că ar fi zadarnic să-i atragă atenţia sau să o roage pe Mulia să umble mai încet. Ea îi va răspunde : „Bine, bine", ca după cîteva clipe să dea iarăşi fuga la bătrînica de maică-sa : „Untdelemnul ? Unde-i untdelemnul ?..."

Într-un tîrziu, cînd Mulia a pregătit ceva de mîncare şi a dereticat niţel, o ridică din pat pe bătrînă, îi aruncă pe umeri o broboadă sau o pătură, o scoate pe sală sau afară în curte, iar acolo, despărţită de noi doar de o uşă, îi strigă din răsputeri :

— Mamă, ţi-am pus păsatul în coş ! În coş, auzi ! În coş ! Of, găsi-te-ar !... Păsatul e în co-o-oş !

Vin apoi la rînd şi alte deslușiri : unde a pus laptele, zahărul.

— Zahăr nu mai avem decît ce e în borcan ! Nu mai avem, auzi ! Şi pîn-la leafă — bani, ioc. Auzi, ăsta e tot zahărul !

Şi deodată se înfiripă îngăimarea revoltată a bunicăi, aducînd a gîlgîit şi a croncănit deopotrivă :

— Ia nu mă mai repezi. Fata mea eşti tu ?! Plîns te aşteaptă şi căinţă... citează ea din biblie.

— Greu să nu-şi facă omul păcat cu tine ! izbucneşte Mulia. Hai, du-te de mai dormi !

Răstelile Muliei sună acum ca nişte hohote de plîns. Uşa se trînteşte, bătrîna se întinde pe pat, oftînd din adîncul rărunchilor, iar Mulia străbate casa şi intră zorită la noi în odaie. E cu paltonul pe ea — întîrzie la fabrică. A alergat atîta pînă în clipa asta, încît o asemuiesc maratonistului ce-a ajuns la jumătatea drumului. De altminteri, atunci cînd se apleacă pe întuneric peste patul nostru, răsuflă la fel de greu ca şi maratonistul ce-a alergat calea jumătate :

— Irka! cheamă ea încet, nerăbdătoare. Irka!

Vorbeşte în şoaptă, ca şi cînd n-ar vrea s-o trezească decît pe ea, respectînd somnul meu. Irka nu răspunde îndată.

— Da, face ea în cele din urmă. Am auzit tot. Păsatul e în coş.

Mulia se apleacă spre ea:

— Castraveţii sînt în oala cea mare. Ridici capacul, iei binişor cîrpa şi dai greutatea deoparte. Castraveţii sînt cu varza laolaltă. Iei cît îţi trebuie şi pui totul la loc. Şi greutatea, şi cîrpa, şi capacul.

Irka tace. Stă cu ochii închişi.

— M-ai auzit? Să pui capacul la loc. Pîinea s-o faci friganele. Pîinea-i uscată, dar tu s-o moi în lapte şi să faci friganele. Untdelemn nu e, să le ţii la foc mic. Untdelemn avem doar un pic, să nu iei din el. Cînd mă-ntorc de la lucru, vă rumenesc nişte scovergi. Lui Viktor îi plac scovergile?

— Uf, Mulia, pleacă odată la lucru, pentru numele lui Dumnezeu!

— Să vinzi sticlele goale. Sînt colo trei sticle şi cinci borcane. Aşa faci bani să cumperi nişte chefir. Auzi?

— Aud.

— Azi te duci în oraş?

— Nu ştiu.

— Dacă te duci în oraş, ia şi pentru Alka vreo cîteva piroşti din alea de le-am copt aseară. Întreabă-l dacă are bani. Spune-i să-mi aducă rufele murdare, să i le spăl.

Alka e nepotul Muliei. Învaţă la facultate. Părinţii lui locuiesc într-un tîrguşor, capitală de raion, iar Mulia are grijă din cînd în cînd de el. Alka a stat şi la Mulia, dar cînd ne-am căsătorit, Irka şi cu mine, nu a mai avut loc în cele două încăperi ale noastre şi a trebuit să-şi caute cameră în oraş.

Mulia iese grăbită din odaie, dar se întoarce — a uitat ceva — drăcuieşte şi, în sfîrşit, trînteşte uşa în urma ei. Asta însă nu e tot. Şi eu, şi Irka rămînem în aşteptare, şi într-adevăr auzim pe dată un ciocănit în uşa de alături, la baba Mania. Babei Mania îi cam place să doarmă mai tîrziu, drept care nu răspunde numaidecît. Ciocănitul Muliei se dovedeşte din ce în ce mai nerăbdător :

— Mamă, mamă ! Deschide, eu sînt ! strigă ea asurzit.

Uşa se deschide.

— Ce vrei ? mormăie somnoroasă baba Mania.

— La ce te-oi fi zăvorînd ca pentru noapte? îşi iese Mulia din fire. Ţi-e frică să nu te fure diavolii ? Ce poţi să furi de-aici, de la voi ? Capacul de la ţucal ?

Irka şi-a pierdut orice răbdare :

— Repede-o tu puţin. De tine mai ascultă, mă roagă ea.

Eu tac. De după uşă se aude o ciorovăială aprinsă, o turuială învălmăşită de glasuri, încît desluşeşti greu cuvintele :

— Am lăsat păsatul în coş... Spune-i Irkăi să nu se atingă de untdelemn, mai e abia un

pic pe fundul borcanului... Dacă vine Alka, arată-i unde-s cămăşile curate...

Pocneşte şi zăvorul de la uşa babei Mania, şi încordarea din casă scade, se lasă liniştea. Noi însă mai aşteptăm să se ciocănească în oblonul ferestrei. S-ar putea să fie vreo tovarăşă de muncă a Muliei, care trece spre casă după schimbul de noapte. Adeseori, Mulia roagă pe cîte cineva dintre cunoscuţii ei, care se întoarce de la fabrică să ne bată la fereastră, ca să ne spună că păsatul e în coş, ori că la alimentara s-a adus varză sau vinete, şi Irka să se scoale şi să se ducă la coadă. Cînd aude ciocănindu-se în oblon, Irka se dă jos din pat şi spune politicos: „Da, da, vă mulţumesc. Mulţumesc c-aţi trecut pe la noi", şi se culcă la loc.

Mulia se întoarce de la lucru pe la cinci-şase seara. La fabrică, schimbul întîi iese pe la ora trei, dar după lucru, Mulia mai dă o raită prin piaţă, pe la magazine, mai stă la cîte o coadă după cine ştie ce produse concentrate, crupe, sau peşte congelat. Vine, lasă coşniţa pe săliţă şi se trînteşte pe un scăunel.

— Of, a obosit omul. Dar sare numaidecît în picioare: Alka n-a trecut pe la noi?

— Nu.

— Azi s-a pornit să picure, şi băiatul n-are manta de ploaie. Irka, azi nu ieşi în oraş?

— Nu, trebuie să plec la şcoală.

— Atunci, mă reped eu să-i duc mantaua.

— Mulia, stai barem şi mănîncă. Alka e un flăcău zdravăn şi de-o avea nevoie, vine singur după mantaua de ploaie.

— Ba nu, mă duc, că mă doare sufletul de el.

Împachetează cu grijă cămăşile curate ale lui Alka, împachetează şi mantaua de ploaie, pune într-un pachetel şi vreo cîteva piroşti şi o porneşte la drum. Se întoarce după vreo două ceasuri. Irka nu e acasă. Numai bătrîna şi cu mine sîntem acasă. Mă întreabă :

— Irka a mîncat ?

— Da.

— Dar tu, ai mîncat de mult ? Uite, fac nişte cartofiori prăjiţi.

Şi începe să se agite. Curăţă cartofi, aprinde lampa cu gaz, fuge în grădină unde se mai coc roşiile palide de toamnă, aduce vreo cîteva cafenii-verzui, cu iz de dovleac, le taie felii, pregăteşte o salată cu ceapă, presară deasupra puţin piper şi-mi pune farfuria dinainte.

— Mănîncă matale mai întîi, Mulia !

— Las' că eu am vreme, eu am vreme berechet, Vitea. Atîta am ostenit la fabrică, de mi-a pierit şi foamea. Doar acolo e muncă, ce-i glumă !

Şi se apucă să-mi istorisească ce-a constatat ducîndu-se la Alka. Mulia nu ştie să tacă, e singurul lucru pe care nu ştie să-l facă :

— Nu l-am găsit acasă, ştrengarul. Gazda mi-a spus : „Nu ştii, Anna Stefanovna, că Alka al dumitale rabdă de foame." „Cum aşa ? Taică-său îi trimite trei sute cinci zeci de ruble în fiecare lună şi mai ia şi două sute bursă ! Eu nici nu cîştig atîta la fabrică." „Păi banii ăştia nu-i ajung nici trei zile. O dată e ziua nu

știu cui, și Alka se și duce acolo cu un cadou, altădată nu știu cine a isprăvit banii, și Alka, gata — îi dă banii lui. Sau, da, cumpără bomboane de cele scumpe, ori se duce la restaurant, și pe urmă umblă flămînd toată luna. Colegii ăia ai lui sînt la fel. Îmi face și rău să-i văd lihniți în halul ăsta. Ei, află, zice, m-am hotărît: mai bine să-mi plece toți din casă. O să iau fete în gazdă. Barem sînt mai ordonate." Ce zici de asta?! Eu zic să-i scriu soră-mi să-l ia la rost.

După ce ne dă de mîncare mie și bunicuței, Mulia începe să spele sau să coasă. Iar după aceea, pînă noaptea tîrziu, se îndeletnicește cu „întocmirea Talmudului".

Capitolul VII

Acum, la noi acasă e un adevărat șantier. Irka e somnoroasă, apatică, greoaie. În tramvai, cînd o conduc spre coborîre prin mulțimea călătorilor, caut să o feresc de îmbulzeală, cu spatele, cu coatele — de vreo două ori era cît pe ce să mă și încaier cu niște obrăznicături. La drept vorbind, am ajuns că nici nu avem unde sta. Toată casa e așternută pe jos cu un strat gros de lut și de tencuială. Eu unul mi-am lăsat baltă toate treburile și-mi îndeplinesc harnic partea mea de muncă: dărîm pereții despărțitori și tai în peretele din față locul viitoa-

rei uşi de la intrare. Trainic au mai clădit baba Mania şi cu bărbatu-său! Mai bine zis, casa e de paiantă, cu pereţii întocmiţi din şipci şi draniţă, care se împletesc asemenea unei armături de beton. În spaţiul dintre şipci stă îndesat lutul. Izbesc din răsputeri cu tîrnăcopul în peretele despărţitor, dar nu fac prea mare ispravă. Ciocul tîrnăcopului se înfundă în lut şi doar fărîmiţează peretele, iar cînd spun „fărîmiţează", folosesc tocmai cuvîntul potrivit. Nu izbutesc în ruptul capului să desprind din perete o bucată mai mare. Uşa care urmează să fie aşezată la intrare nu există încă, şi în locul ei se cască o coşcogea spărtură. Am dărîmat şi soba, şi cărămizile de şamot umplu casa cu un iz acrişor. Pentru săliţă, Mulia a făcut rost de piatră de gresie, învoindu-se cu un cunoscut al ei, şofer, care pentru cincizeci de ruble ne-a aruncat în curte două camioane de piatră „achiziţionată pe sub mînă". Mulţumită unei aprobări obţinută cu greu de la fabrică, Mulia a mai făcut rost şi de trei saci de ciment. De fapt, Mulia dirijează lucrările şantierului nostru. Tot ea s-a învoit cu dulgherul care va ridica pereţii despărţitori, cu tîmplarul care va întocmi tocurile uşilor şi ferestrelor, cu zidarii care tocmai ridică o casă în vecini. De aici înainte, Mulia are să doarmă afară. Şi-a aşezat patul lîngă scîndurile rînduite în stive mici, să le păzească.

— Mulia, îi spune Irka, vecinii noştri îşi fac şi ei casă şi sînt mai răsăriţi ca noi. Dar ei îşi ţin şi scîndurile, şi grinzile pe stradă, ai văzut?

De la noi nici n-ai avea ce fura. De ce te încăpănezi să îngheţi afară? Oricum, în casă e mai cald.

Mulia o priveşte lung, cu ochii ei scrutători.

— Nu-i treaba ta. Tu stai şi vezi-ţi de somn.

— Păi nici nouă nu ne vine uşor să dormim noaptea în casă, cînd matale dormi afară, intervin eu. Ce rost are să te chinuieşti de pomană?

— Mamei îi plac lucrurile de groază, înfricoşătoare, spune Irka. Tare-i mai place să se chinuiască şi să chinuiască şi pe alţii. Vorba ceea: Îmi place mie, placă-ţi şi ţie!

— Auzi, „de groază"! izbucneşte Mulia. Că bine ţi-au mai ascuţit ăia limba la universitate! Mda, se vede cît de colo, cocoşul fript nu te-a ciupit niciodată de fund, asta fiindcă te-a apărat Mulia. „De groază", auzi dumneata! Şi se întoarce spre mine: Hai, Vitea, să m-ajuţi s-aduc nişte var.

Ne ducem pînă în strada alăturată, la o prietenă a Muliei, căreia i-a rămas nişte var stins de cînd şi-a clădit şi ea casă.

— E var bun şi ieftin, spune Mulia. Am mai întrebat în două locuri — îl dădeau mai scump. Aşa, economisim o rublă de fiecare găleată.

Mulia apucă în mînă două găleţi goale şi o porneşte repede înainte, încît abia mă ţin după ea. Se întoarce spre mine din mers şi-mi spune unde şi pe ce anume a mai pus ochii — tot cîte ceva mai ieftin.

Groapa cu var e chiar în mijlocul străzii, acoperită cu un strat de nisip. Mulia intră fuga în curte, alungă cîinele, aduce o lopată şi dă la o parte nisipul.

— Hai, umple găleţile şi vezi de îndeasă-l mai cu nădejde.

Am luat binişor stratul de sus amestecat cu nisip şi am văzut că era var gras, bine stins. Lopata se afunda uşor, lăsînd în urmă dîre albăstrii.

— Parcă-i unt, se bucură Mulia, apoi se apleacă şi frămîntă între degete un cocoloş alb. Scuturăm niţel găleţile, ca să se-ndese bine.

Varul era nemaipomenit de greu. Cînd să ridic găleţile, toartele mi-au intrat adînc în palme.

— Vezi, spune Mulia, copilul nici nu s-a născut şi uite cîtă trudă cere. Ţie, bunăoară, îţi place dulcele, dar cînd ţi-o veni feciorul pe lume, odată n-o să-ţi mai placă.

— De ce ?

— Păi cum altfel !? O să-l dai copilului.

Şi adaugă :

— Hai, să mai duc şi eu găleţile. Povara face rău la inimă şi tu trebuie să trăieşti, să-ţi creşti copilul. Pe cei care mor tineri, eu îi socot proşti.

Toartele îmi taie palmele, îmi căznesc umerii în jos. Aş vrea într-adevăr să las găleţile niţel ca să-mi trag sufletul, şi tocmai de asta vorbele Muliei mă scot din fire. În plus, azi dimineaţă am auzit-o cu calul ei de bătaie : „N-avem bărbat în casă". I-o trîntesc de la obraz :

— Va să zică, bărbatul dumitale a fost un prost ?

— Bineînțeles, spune ea. Ceilalți care erau cu el au scăpat, iar el s-a prăpădit. Se tot lăuda că nu-i e frică de nimic, și uite c-a dat ortu'. Ba a mai lăsat și doi copii în urmă.

Despre împrejurările în care i-a pierit bărbatul, Mulia aflase de la tovarășii lui de muncă. Mai sînt în viață vreo cîțiva din cîți au fost laolaltă cu el, atunci, înainte să se prăpădească, și mai trăiește și cel care l-a îngropat. Dar din tot ce povestesc ei stăruie ceva nedeslușit, ceva care o tulbură nespus pe Mulia. Cum-necum, ea e încredințată că Nikolai a pierit ars de viu. Muncea la căile ferate. În patruzeci și patru, la un bombardament, el nu s-a dat jos de pe locomotivă, deși ar fi putut să o facă : trenul era oprit pentru descărcare într-o haltă oarecare de pe front. Toți ceilalți au fugit care încotro și au scăpat, numai el s-a prăpădit.

— Înțelegi, Vitea, ei încurcă tot. Chiar pe strada noastră stă o femeie care pînă-n ziua de azi își așteaptă feciorul. I-a spus cineva cum că l-a văzut în prizonierat și ea tot l-așteaptă să vie. Numai vezi, eu știu bine că fecioru-său e mort. Unul din unitatea lui a povestit că nemții l-au bătut pînă și-a dat sufletul. A fugit din lagăr, l-au prins și, ca să bage spaima-n ceilalți, nemții l-au bătut de moarte. Dar ea l-așteaptă mereu. Nimeni nu se încumetă să-i spună adevărul și ea stă și-așteaptă. Nici mie nu mi se spune nimic, dar eu bănuiesc ce-a fost acolo. A fost pîrjol. Toți spun că vagoanele și lo-

comotiva au luat foc. Iar Nikolai era pe locomotivă. Vitea, tu nici nu știi ce bărbat zdravăn era Nikolai! Nu l-am văzut niciodată bolnav. Și-avea niște umeri, uite-așa! Era și sportiv, se îndeletnicea cu luptele. Nu-i cu putință să fi murit ușor. De aia o și încurcă ei. Unii spun că i-a smuls explozia un picior, alții că un braț. Cică l-au scos din flăcări și abia atunci a murit. Alții — că a murit pe locomotivă și că l-au scos mort. Eu însă știu bine că a ars de viu. Explozia i-a smuls brațul și piciorul și după aia n-a mai putut să iasă și-a ars acolo de viu. Era tare voinic și nu se poate să fi murit într-o clipită. A fost conștient...

— Mulia, ce rost are să te chinui așa?

— Ah, Vitea! Mie soarta-mi zîmbește de cînd eram copil — îșî tot rînjește colții la mine. Crezi cumva că mi-era ușor cu Nikolai? Ne iubeam, asta poate să ți-o spună și baba Mania, e adevărul adevărat, dar ne certam deseori. Ce fel de om era el? Totul pentru prieteni. Ca și cum, el nici n-ar fi avut familie, zău. Pe vremea cînd ne-am luat, mai erau cartelele de pîine. Vine de la lucru, aduce cartela Irkăi, pe a mea, iar a lui — nicăieri. Eu le număr: „Unde ți-e cartela?“ zic. „Păi să vezi, un tovarăș de-al meu și-a pierdut cartelele și i-am dat-o pe a mea.“ „Dar n-ai și tu familie, copil?!“ Tace. Pe tovarășul ăla al lui îl cheamă Barinov. Mi-aduc aminte ca azi. Stă la vreo două străzi de aici. După ce s-a prăpădit Kolea, o dată n-a întrebat și el cum o ducem, dacă n-avem nevoie de vreun ajutor. Of, că

greu, tare greu am mai dus-o pe atunci! Te apucă groaza, dar îţi vine să şi rîzi. Scara ce duce-n pivniţă se surpase, aşa că nu mai puteam coborî acolo. Gardul se dărîma... Ce să mai vorbim! Cît a trăit Nikolai, eu n-am lucrat nicăieri — nu m-a lăsat el. Banii toţi erau la el, nici măcar nu ştiam cît primeşte, şi de întrebat, mă sfiam să-l întreb. Azi am ajuns de nu mă mai sfiesc de nimic, dar atunci mă sfiam. Taică-meu mă-ntreba: „Ia ascultă, cît primeşte leafă bărbată-tu?" Şi eu nu ştiam şi mă simţeam ruşinată. „Păi ce fel de nevastă eşti tu?!" bombănea el nemulţumit. Iar taică-meu era la fel cu mama, pe ea doar o ştii cum e. Eu nu i-am iubit. M-au luat de la şcoală ca să-i ajut să-şi ridice casa. Şi eu voiam să învăţ, îmi dădea inima brînci la carte, învăţam repede, şi cînd colo, n-aveam de nici unele — nici tu cărţi, nici tu caiete: nu-mi cumpărau. „Tu descoase-l, mă sfătuia tata, caută să afli, că poate piteşte de tine o parte din bani." Dar eu tot nu-l întrebam nimic. Asta pînă într-o bună zi. Eram însărcinată cu Irka şi tocmai începusem s-o simt cum mişcă, dar de potolit nu mă potoleam şi dădeam fuga să joc baschet. Jucam bine şi-azvîrleam fără greş mingea la coş. În timpul jocului le auzeam pe fete într-una: pas la Ania, pasează-i Aniei! Nikolai era şi el la fel. Cum venea de la lucru — glonţ la stadion. O dată ne-am dus împreună, şi eu, nu ştiu de ce, a trebuit să mă reped pînă acasă. Intru şi-i văd pantalonii atîrnaţi de speteaza scaunului. Tocmai avusesem un pic

de ceartă. Isprăvisem banii pe care mi-i dăduse pentru casă și pînă la leafă mai erau trei zile. Îi spusesem că nu mai am bani. Da el de colo : „Caută și te gospodărește mai bine, fii mai chibzuită". Eu caut să-i dovedesc că am cumpărat și una, și alta — nimic de prisos. Nu mai spun de niște pînză pentru trusoul copilului. „Și astea trei zile ce facem ?" îl întreb. Ridică din umeri : „Împrumută-te și tu de la maică-ta".

Decît să mă împrumut de la mama, mai bine fac orice. Cu toate astea, nu i-am spus nimic, m-am rușinat, m-am gîndit că poate are dreptate și că trebuie să fiu mai chibzuită, doar nici el nu culege banii din pom. Ei, și-atunci, cum intru în casă, îi văd pantalonii atîrnați de scaun și un colț de portofel ieșind la iveală din buzunar. M-a cuprins spaima — azi îmi vine să rîd cînd mi-aduc aminte, dar atunci m-a cuprins spaima, zău. Desfac un pic portofelul și ce văd : patru hîrtii de treizeci și niște mărunțiș. „Aha, care va să zică, din ăștia-mi ești, ticălosule !" mi-am zis. Și-atîta m-am amărît ! „Împrumută-te și tu la maică-ta", adică, și cînd colo, el ascunde banii de mine... Mi-am amintit într-o clipă cum se-ntoarce acasă tîrziu și cum miroase a băutură. Iar cînd vine tîrziu e blînd nevoie-mare și numai miere : „Pisicuța mea în sus, pisicuța mea în jos..." Eu îl cert, și el zîmbește, se trîntește pe pat și doarme dus pînă dimineață. Numai că șuieră pe nas ca o locomotivă. „Aha, zic, vezi tu acuma, ticălosule !" Iau portofelul și-l pitesc

în bufet. Mă perpelesc eu, şi ţie nici că-ţi pasă, na, să te perpeleşti şi tu!" Mă-ntorc pe stadion, la joc, alerg după minge şi tot trag la el cu coada ochiului. Cînd venim acasă, îl văd că-ncepe să se schimbe. „Păi, unde te duci?" „Aşa, să mă plimb niţel". Mormăie pe nas: „Aşa, să mă plimb niţel", adică, să nu mă duc şi eu cu el. „Du-te, du-te". Cînd pune mîna pe pantaloni, odată-l văd că se face pămîntiu la faţă. Îşi tot pipăie pantalonii, haina, se vîră sub pat. „Ce vrei?". „Caut ceva". Se-ntoarce într-un suflet pe stadion. A alergat mult şi bine, şi vine acasă palid la faţă: „Nu cumva ai văzut tu portofelul meu?" „Care portofel?" „Portofelul meu." „Păi, ce-aveai în el?" „Nişte acte."

M-am apucat să caut împreună cu el, dar mi se făcuse şi milă, că tare mai eram proastă pe atunci, şi pe de altă parte, îmi spuneam: „Lasă, mai chinuieşte-te, mai chinuieşte-te niţel". Pînă la urmă, nu m-a mai răbdat inima şi cînd a trecut în odaia cealaltă, am scos portofelul şi-i strig: „L-am găsit! Era colea, vîrît sub preş, şi noi..." El s-a repezit spre mine, mi-a smuls portofelul şi l-am văzut deodată cum intră la bănuieli. „Ai umblat în portofel?". „Nu!". A răsuflat uşurat, l-a îndesat în buzunar şi a plecat. Cînd am spus „nu", trăgeam nădejde că-mi va mărturisi tot de bunăvoie. Dar el a plecat frumuşel la plimbare. L-am aşteptat să se-ntoarcă şi i-am spus: „Mîine să-ţi găteşti singur de mîncare. Eu una, îmi iau slujbă." „Păi ce ţi-a venit?" „Ştii tu bine ce şi cum. Dacă între doi oameni nu-i încredere şi

dacă tu ţi-ascunzi banii de mine, atunci nu mai sîntem bărbat şi nevastă. Cum de nu ţi-ai înghiţit limba cînd m-ai trimis să mă împrumut de la mama, dacă-ţi ştiai portofelul doldora de bani! De azi înainte să te culci pe jos şi să nu te mai atingi de mine."

Avea el un obicei — cum ne certam şi-arunca pătura jos, arunca o pernă peste pătură şi se culca acolo, lîngă pat. De astă dată i-am aruncat chiar eu pătura şi perna şi m-am urcat în pat. A pufnit el cît a pufnit şi numai ce-l văd că vine lîngă mine. „Nu vreau să te duci să munceşti. O să-ţi arăt întotdeauna foaia de salariu". Şi într-adevăr, de atunci îmi dădea socoteala de fiecare ban, nu-şi lăsa pentru el decît nişte mărunţiş — de ţigări, de o bere.

Ei, da tot îl trăgea aţa să mai plece de-acasă. Tînjea să umble brambura! Pe Irka n-o înţărcasem încă. Venea grăbit de la lucru: „Pisicuţo dragă, băieţii au organizat o petrecere, punem toţi mînă de la mînă. Mergem şi noi?" „Păi cum las copilul?" „O să vadă mama de el." „Tu ştii foarte bine că nu las copilul în grija nimănui." „Dacă-i aşa, mă duc singur". Şi o lua numaidecît din loc. Ori spunea: „Haidem şi noi la cinema!" Eu nu voiam, mi-era teamă să las copilul. Lui, prea puţin îi păsa. Se ducea şi fără mine. Şi uite-aşa s-a învăţat să se ducă peste tot singur, de-am ajuns să mi se pară că nici nu mai are nevoie de mine. Pe stradă, nu mergeam alături — el o lua înainte, iar eu fuga-fuguţa în urma lui. În tramvai, de pildă, întotdeauna se urca el cel dintîi. Se

urcă şi trece frumuşel înainte, fără să mai întoarcă ochii în urmă. Găseşte şi loc şi-abia atunci se uită după mine. De cîte ori nu l-am mustrat pentru purtarea lui! Văzînd aşa, într-o bună zi, cînd să ne urcăm în tramvai, m-am răsucit pe călcîie şi am luat-o îndărăt. El s-a urcat în tramvai — ne duceam la cinema — iar eu m-am abătut pe la o prietenă. Şi am fost amîndouă la cinema, la ultimul spectacol. M-am întors acasă pe la unu noaptea. El sare cu gura: „Unde-ai fost?" Iar eu de colo: „O să-ţi spun tot aşa cum îmi spui şi tu mie". „Unde-am fost, nu mai sînt acuma, uite-mă acasă!"

Am aflat că s-a urcat în tramvai şi cînd a întors capul — ia-mă de unde nu-s. S-a dat jos la staţia următoare, a fugit îndărăt, a luat alt tramvai şi m-a aşteptat la cinematograf, crezînd că sosesc şi eu pînă începe filmul. M-a aşteptat cît m-a aşteptat şi cînd a văzut că nu mai vin, s-a întors acasă. Ce-a fost pe capul lui! S-a dus de-a telefonat la miliţie, la spital. Mai tîrziu, cineva i-a spus: „Am văzut-o pe stradă pe nevastă-ta cu Klavka". Atunci l-au apucat pandaliile. Nici n-am intrat bine pe uşă, că s-a şi năpustit asupra mea: „Unde-ai fost?!" Iar eu: „Unde-am fost nu mai sînt acuma, uite-mă acasă!" El şi-a azvîrlit jos pătura şi perna şi n-a mai vrut să vorbească cu mine. Nu vrei să vorbeşti? Foarte bine! Eu, Vitea, eram sau nu vinovată, niciodată nu începeam eu vorba. În schimb, el nu se putea

ţine. Pufnea cît pufnea acolo jos şi numai ce venea lîngă mine: „Gata, ajunge".

Ascultă şi altă lecţie pe care i-am dat-o: într-o zi, mă roagă să mergem la cinematograf. Ies din casă s-o duc pe Irka la baba Mania şi cînd mă întorc — ia-l de unde nu-i. Văd pe stradă cîţiva băieţi de-ai noştri, sporăvăind la o ţigară. „Nu l-aţi văzut pe Nikolai?" îi întreb. „Ba da, cum nu. A stat şi el aici cu noi, pînă ce-a venit un prieten de-al lui şi-au plecat împreună." L-am aşteptat cît l-am aşteptat, apoi m-am alăturat grupului. Printre băieţi era şi Saşa Perehov, care îmi făcuse curte, ba chiar mă ceruse în căsătorie, şi care mă mai întreba încă: „Ania, cînd putem şi noi să stăm o dată de vorbă?" Ei, m-am apropiat de ei, şi Saşa mi-a şi propus: „Am două bilete la cinema. Vrei să mergem amîndoi să vedem filmul?" „Vreau", zic. Şi-am plecat cu el, făcînd pe viteaza, dar inima era în mine cît un purice. Ne-am aşezat alături pe scaune, lumina s-a stins şi el m-a luat de mînă: „Cum o duci tu, Ania? Aud că nu eşti fericită. Toată vremea Nikolai iese singur în oraş. Lumea vede şi vorbeşte." Mă tot strîngea de mînă, mă tot întreba nu ştiu ce, tot căuta să mi se uite în ochi, iar eu simţeam cum cade cerul peste mine şi aproape că nici nu mai vedeam filmul. El tot îi dădea cu gura, iar eu îmi spuneam în sinea mea: „Ce-am eu cu tine! În clipa asta aş vrea să ştiu unde e Nikolai." Cînd m-am întors acasă, Nikolai să-mi rupă bluza şi mai multe nu. „Da, sigur, noi doi nu avem la ce

sta împreună." Şi-a strîns la iuţeală lucrurile, le-a luat în braţe şi-a fugit pe uşă. Eu am dat să strig: „Nikolai!", dar m-am stăpînit, am înţeles că aşa aş strica totul, că el s-ar purta mai departe la fel de neatent şi de grosolan, iar eu aş fi nevoită să-l iert, orice ar face. Mă uit pe fereastră — îl văd cum aleargă pînă-n poartă şi cum stă în loc, aşteptînd să-l chem. Eu mă ţin tare. Şi iată-l că face calea-ntoarsă... Altă dată, n-a venit de la lucru — a lipsit toată noaptea. Spre dimineaţă apare cherchelit. Nu i-am spus nimic, m-am îmbrăcat şi am plecat să dorm la o prietenă...

— Mulia, mi-ai mai povestit despre asta.

— Mda. M-am dus la prietena asta a mea şi am rămas peste noapte la ea. Cînd mă-ntorc, Nikolai se repede la mine ca o fiară. „Ce faci tu, fac şi eu, zic. Ai priceput? Şi să ştii că n-am să-ţi mai iert nimic." Ne-am mai certat şi atunci cînd erau pe moarte frate-său şi cu soră-sa. Dusesem copiii din oraş, la mama, ca să nu se molipsească şi ei. Nikolai vine într-o zi şi-mi spune: „Pregăteşte copiii de plecare. Petea e pe moarte şi vrea să-şi ia rămas bun de la noi toţi. Trebuie să ne întoarcem acasă." Am ieşit în curte, chipurile, s-o caut pe Irka, şi cînd colo, am trecut uliţa şi am dus-o la nişte vecini, rugîndu-i să nu-i dea drumul din casă pentru nimic în lume. Eram speriată de moarte, pentru că la noi toată casa era infectată. Cînd vin înapoi, mă întreabă: „Unde-s copiii?" „Nu-ţi dau copiii să-i duci în casa aia, că acolo e boală curată. Uite, eu-s gata să plec cu tine,

să-i îngrijesc pe frate-tău și pe soră-ta, să le vărs oala, dar copiii nu ți-i dau." „Dacă-i așa, atunci nu mai sîntem bărbat și nevastă." „Treaba ta, zic, dar de copii, eu răspund." Și așa a rămas, nu i-am dat copiii. A plecat fără să-și ia rămas bun. Pe urmă, tot el s-a întors. Și toate au început să se rînduiască în bine: copiii au mai crescut, eu m-am vindecat de piept, Nikolai s-a mai liniștit, ședea mai mult pe acasă, ne certam mai rar și tocmai atunci a izbucnit războiul.

...Adusesem varul acasă, iar Mulia umbla de colo pînă colo, povestind, cînd se amestecă în vorbă și Irka:

— Ia nu mai minți, mamă, că te certai rar cu tata. Eu mi-aduc aminte că-l cicăleai tot drumul atunci cînd plecam în oraș. Eu una cred că duminicile erau zile de tortură pentru tata. Te iubea mult, îți ierta tot, dar tu îl cicăleai într-una. Și asta numai din pricina banilor.

Mulia o fulgeră cu privirea:

— Îl cicăleam! Firește că-l cicăleam. Ieșeam în oraș și dacă Irka spunea: „Tăticule, dă-mi steaua aia de pe cer", el și băga mîna în buzunar.

— Lasă, Mulia! Îl cicăleai și că aruncă prea mulți bani pe țigări, ba aproape și pentru chibrituri.

— Multe-ți mai aduci tu aminte! Ce poți tu să-ți aduci aminte! Îl cicăleam, auzi! Pe-atunci erai de o șchioapă! Dar ții minte cum te făcea taică-tău de rușine că nu vrei s-ajuți la nimica în casă? „O fetișcană voinică și nu e-n stare

să-nvîrtă la maşina de tocat!" Păi pînă-n ziua de azi ai rămas la fel.

Irka schiţează un zîmbet semeţ. Eu ştiu că Mulia nu suportă o atare tăcută bunăvoinţă: „Oricît ai ţipa tu, Mulia, ştii bine că tata mă iubea mai mult decît pe toţi din casă". Mulia recunoaşte şi ea adeseori că Nikolai o iubea pe Irka mai mult decît pe Jenka, ba vine şi cu lămuriri: Irka a început să citească de timpuriu, avea ţinere de minte şi învăţa bine. Moş Vasil Vasilievici, tatăl lui Nikolai, spunea: „E un copil sclipitor". Pe Jenka nu-l iubea, dar pe Irka o pierdea din ochi. Dacă Mulia se atingea de Irka, bătrînul era în stare să stea supărat pe ea o zi întreagă: „Tu eşti bună să creşti diavoli, nu copii... Copil bun, la părinţi proşti — asta-i!"

Toate acestea le istoriseşte nu numai pentru că aşa s-au petrecut în realitate — Mulia nu se fereşte să pomenească nici de lucruri din care ea iese prost. E o femeie care nu se teme de nimic. „Dumneatale o socoţi pe Irka mai bună decît Jenka şi crezi că eu ţin mai mult la el? Foarte bine. Atunci am să-ţi spun ce cred şi alţii despre asta" — şi ochii ei scapără scîntei. Asemenea discuţii, Mulia le încheie de obicei cu aceleaşi cuvinte:

— Iar cînd au crescut mari — ce mi-e Jenka, ce mi-e Irka — amîndoi îmi mănîncă zilele. Nici unul nu-i vrednic de dragoste.

— Lasă, Mulia, lasă! sare Irka. Chiar aşa să fie? Chiar nici unul?

Mulia tace. Se simte rănită. Ea nu se mîndreşte numai cu firea-i neînfricoşată, ci şi cu îndrăzneala felului ei de a judeca. Ar fi recunoscut deschis că-l iubeşte mult mai mult pe Jenka. Dar faptul că-l iubeşte mai mult pe Jenka e ceva care nu-şi poate afla o deslușire.

Capitolul VIII

În seama mea e toată munca brută: eu dărîm pereţii despărţitori, fac o spărtură în perete pentru o viitoare fereastră, sap şanţul pentru temelia cea nouă, aduc apa de la cişmea, iar nea Vasea, vecinul nostru, înseamnă unde să sparg peretele, aşază temelia, ridică pereţii cei noi. Nu demult şi-a clădit şi el casă. După război a lucrat ca şofer în Nord ca să strîngă bani pentru casă. Acum patru ani s-a întors, a cumpărat o cocioabă şi s-a şi înfăţişat babei Mania şi Muliei, cerîndu-le îngăduinţa să aşeze unul din pereţii viitoarei lui case pe terenul lor. Avea neapărată nevoie să se întindă cu încă două palme de loc. Aproape toată casa a ridicat-o cu mîna lui — el a aşezat temelia, el a pus duşumelele, el a bătut acoperişul. N-a luat meşteri decît pentru lucrările de mare migală. Abia a isprăvit cu casa şi a căzut bolnav. Medicii i-au descoperit un ulcer. Nenea Vasea are ochii osteniţi, cu albul bătînd în galben. Încă nu s-a deprins cu boala lui şi ascultă cu

atenţie tot ce i se spune în legătură cu ea, dînd-o şi el bucuros în vileag.

Muliei îi place de mult nenea Vasea. Purtarea neveste-si o revoltă : „Toanta aia, nu se pricepe să îngrijească un asemenea om!“ Vorbeşte cu admiraţie despre nenea Vasea. Îl admiră pentru iscusinţa lui, pentru forţa fizică şi calmul lui. Într-o zi s-a legat de el o huidumă de beţivan pus pe harţă, tot pisîndu-l : „Hai să ne batem, hai să ne luăm la trîntă!“ La o vreme, făcîndu-i-se lehamite să-l tot asculte, nenea Vasea l-a înşfăcat pe pisălog de guler şi de turul nădragilor şi l-a asvîrlit peste gard. Şi mie-mi place nenea Vasea, deşi acum mă copleşeşte cu priceperea şi cunoştinţele lui. Nu demult, m-a rugat să-i arăt ce scriu. I-am adus o revistă în care era publicată o nuvelă de a mea. Nenea Vasea a ieşit în curte, s-a aşezat pe treptele de la intrare şi deodată am auzit nişte sunete prelungi, ciudate — citea cu glas tare. Citea aşa cum se cere în primii ani de şcoală, „cu intonaţie“. Vreo cinci minute am tras cu urechea, ruşinat la culme, la felul grav şi pătruns în care citea. Apoi l-a strigat cineva, el şi-a scos ochelarii, a închis revista şi a plecat. Despre nuvelă, nici că mi-a mai pomenit vreodată.

Iată ce spune nenea Vasea despre boala lui :

— Muncesc, alerg — n-am nici pe naiba. Ba socot chiar că m-am înzdrăvenit. În schimb, noaptea, de cum mă urc în pat — mă iau cu mîinile de burtă. Noaptea stau şi veghez ca un adevărat paznic. M-am apucat să vă ajut nu-

mai ca să nu-mi trec timpul degeaba. Zău aşa. Dacă s-ar putea munci şi noaptea, bucuros aş face-o. Zău aşa.

— Vasea, îi spune Mulia, ştii, n-aş fi crezut niciodată că tu te-ai putea îmbolnăvi. Un munte de om ca tine!

— Cînd m-am dus întîia oară la doctor, povesteşte nenea Vasea, doctorul mă întreabă: Tu de ce-ai venit? Vrei să te plimbi şi-ţi trebuie certificat medical? Barem spune-o deschis. Umbli cu cioara vopsită, cum că ai fi bolnav? Atunci i-am retezat-o şi eu: „Tu ai cap sau nu? Eu trebuie să-mi ţin familia, crezi că-mi arde de plimbare? Am eu timp de odihnă! Doar muncesc în schimburi."

Nenea Vasea îi întinde Muliei fişa medicală pentru băi, cu diagnosticul. Apoi mi-o dă mie şi Irkăi. După ce i-o înapoiem cu politeţe, el o împăturește tacticos şi o pune în portofel:

— La slujbă, băieţii îmi spun: „Eşti un om norocos, te duci la băi". M-aş lipsi bucuros de-asemenea noroace. Apoi adaugă în chip de lămurire: boala asta a mea a început din pricina unei stări nervoase. De cînd a nimerit fetiţa aia sub maşină.

Cu cîteva luni în urmă, în înghesuiala din preajma unui stop, nenea Vasea trîntise la pămînt cu aripa maşinii o fetişcană de treisprezece ani. Pentru prima oară în meseria lui i se întîmpla una ca asta. Nu era vinovat — lucru stabilit de cei de la controlul circulaţiei, după o săptămînă de anchetă — şi totuşi, o săptămînă încheiată n-a mai pus mîna pe volan, iar cînd

trecea pe stradă, se strecura pe lîngă garduri, de parcă s-ar fi temut că dintr-o clipă într-alta o să fie arătat cu degetul : „Uite ucigaşul !“ Nu s-a mai dus nici la partidele de domino cu vechii lui prieteni. Pe scurt, s-a făcut nevăzut. Nu se simţea vinovat, dar nenorocirea asta îi apăsa greu pe suflet. Nu pomenea niciodată de fetiţă (n-am izbutit niciodată să aflu dacă a schilodit-o rău sau nu), dar de atunci i s-au ivit petele gălbui din ochi. Era totuşi lucru de mirare, nenea Vasea fiind un om calm şi cumpănit din fire, un om care văzuse multe în viaţă. Făcea impresia unei încetineli atît în sentimente, cît şi în felul de a gîndi — nici la întrebarea cea mai simplă nu-ţi răspundea pe loc.

— Nene Vasea, plecaşi la lucru ?

El se oprea de fiece dată din mers, chiar dacă era foarte grăbit.

— La lucru.

Iar tu rămîneai stingherit, ştiind bine că i-ai vorbit în treacăt, fără să aştepţi vreun răspuns. Acel simplu : „Plecaşi la lucru ?“, era un fel de „bună ziua“. Numai că vecinul nostru stătea în loc şi te privea grav, aşteptînd şi alte întrebări, cînd, de fapt, tu nu aveai nimic să-i spui. Nenea Vasea are patru copii, dar la ei nu se aude niciodată gălăgie — şi patru ani încheiaţi au dus-o tare greu, fiindcă tot ce cîştiga era pentru casă. Nici cu nevastă-sa nu se ceartă, deşi toată strada ştie că nu-s o pereche potrivită. Femeile îşi bat joc de ea cu cruzime, minunîndu-se cum de nu s-a vătămat pînă azi nenea Vasea tot lovindu-se de ciolanele ei.

— Ca să vezi ! spunea Mulia. Un bărbat voinic, de ziceai că nimic n-o să se prindă vreodată de tine, se-mbolnăvește, în vreme ce nevastă-ta, slabă țîr, o duce tîrîș-grăpiș și n-are nici pe dracu !

— E bolnavă de piept, rostește nenea Vasea după un răstimp de gîndire. Ne-am întors din Nord, pentru că doctorul nu-i mai dădea voie să rămînă acolo. Și nici copiilor nu le pria acolo cu sănătatea.

— N-am spus decît că-i slabă ca un țîr. Tu n-ai încercat să iei pentru boala ta niște aloe cu miere ? Asta e un cactus cu frunzele cărnoase, știi ? Una de la noi de la fabrică era rău de tot, ajunsese de ieșea afară cu sînge. Și nu punea nimic în gură. Colindase ea prin diferite stațiuni — degeaba, nimic nu-i ajuta. Nici doctorii nu mai voiau s-o îngrijească. Vorba aia, să-și ia măsură de coșciug — și nimic alta. Ei, într-o zi îi dă cineva o rețetă. Aloe cu miere și cu votcă. Vrei să-ți fac rost de rețeta asta ? Am chiar eu un cactus din ăsta, de trei ani. Spune-i neveste-ti să treacă pe la mine. Am să-i dau niște frunze să le fiarbă.

Nenea Vasea o privește cu ochii lui galbeni și osteniți și dă din mînă a deznădejde :

— O să-mi fiarbă ea pe dracu' !

Stropită de sus pînă jos cu var, cu șuvițe de păr cărunt scăpate de sub basma, Mulia ia deodată un aer războinic și lasă totul baltă, gata să se urnească din loc :

— Tu să mă ierți, Vasea, că mă amestec unde nu-mi fierbe oala, dar vreau să mă reped

pîn-la voi — simt că mi se întoarce sufletul pe dos, nu alta. Nu-i chip oare să fie casa în bună rînduială, văruită şi dereticată, aşa încît să-ţi fie drag cînd îi treci pragul? Nu zic nimic — nevastă-ta e ageră la minte, e femeie cu carte, ai ce vorbi cu ea, dar mai trebuie să pună mîna şi la treabă! Şi — afară de asta, de la voi ne vine veşnic un miros de ars. Nu-i în stare să stea cu ochii pe o cratiţă? Cum să dai mîncări arse unui om bolnav?

În clipa aceea, gălbejeala de mucenic din ochii lui nenea Vasea sporeşte. Tace o bună bucată de vreme, apoi se hotărăşte să deschidă gura.

— Da cînd nu-s de niciunele? face el rar. Nici arse, nici nearse?

Irka tot încearcă să o potolească pe maică-sa:

— Mulia!

Nici eu nu mă prea simt la largul meu, dar, ca să vezi ciudăţenie, bag de seamă că lui nenea Vasea îi face plăcere discuţia asta. Îi face plăcere că Mulia pune atîta suflet pentru boala lui, că-l preţuieşte atît de mult şi nici gînd să se supere că îi vorbeşte nevasta de rău. Dimpotrivă, nenea Vasea îi povesteşte cu lux de amănunte cît de prost găteşte. Deunăzi a adus de la piaţă o bunătate de pasăre, pe care a cumpărat-o el însuşi — nu a mai aşteptat să se osteneaască ea. O pasăre — mai mare dragul să o găteşti! Şi ea a gătit-o atît de bine, încît nici nu se putea mînca.

— Doctorul zice : „Să nu bei !“ Iar eu m-am dus și mi-am luat două sute de votcă și niște salam. Asta e dieta mea.

— Și ei nu-i spui nimic ! se revoltă Mulia.

Nenea Vasea rămîne multă vreme tăcut, apoi se hotărăște brusc să vorbească :

— Copiii mi-s oameni în toată firea, i-am pus pe picioarele lor, dar dacă o să meargă tot așa, apoi atunci... — și nenea Vasea amuțește din nou.

Pe urmă reiau vorba despre ulcer și despre feluritele mijloace de tratament ale bolii. Mai ieri a făcut o cursă cu un doctor în taxiul lui — e șofer de taxi, deși ca fizic seamănă mai degrabă cu un șofer de camion de mare tonaj — iar doctorul acela s-a nimerit să fie chirurg.

— „Eu, zice, sînt chirurg, și nevastă-mea e tot chirurg. Sîntem amîndoi buni chirurgi. Așa că, zice, dumneata să-mi asculți sfatul. Să nu lași pe nimeni să te opereze pînă ce ulcerul dumitale nu împlinește trei ani“.

— Cum vine asta, există o asemenea regulă, adică să aștepți trei ani de zile cînd ai ulcer ? întreabă Mulia.

— Cine știe. Pesemne că există... „Iar dacă ți-o fi rău de tot, zice, să-mi telefonezi mie. Oricînd te consultăm sau îți dăm un sfat. Să nu stai pe gînduri, că nu-ți luăm bani.“

Operația îl sperie pe nenea Vasea. Nu de multă vreme i s-a recomandat să se opereze, dar sfatul doctorului din taxi, adică să mai aștepte trei ani, îi surîde din cale-afară.

Nenea Vasea muncește cu aceeași încetineală cu care și vorbește. Ce-i drept, are brațe foarte

puternice. Cînd ai asemenea braţe, e floare la ureche să azvîrli peste gard un vecin beat. În schimb, nu prea stă bine cu inima. Am băgat de seamă asta atunci cînd ne-a ajutat să descărcăm piatra de gresie. Şoferul camionului ne zorea, şi lui nenea Vasea nu i-a trebuit mult pînă să înceapă să gîfîie. Acum lucrează fără grabă, ca să nu i se înteţească răsuflarea. Potriveşte scîndura încet, face tacticos pe ea semne, şi-aprinde o ţigară — trage fiecare fum în piept cu un horcăit şi de fiece dată nuanţa gălbuie a nicotinei răzbeşte prin pielea obrazului — apoi se apucă să taie scîndura cu fierăstrăul exact unde e însemnat. Nenea Vasea cunoaşte casa noastră veche la fel de bine ca pe a lui.

După nişte semne misterioase, mai presus de înţelegerea mea, dibuie fără greş grinzile putrede ale duşumelii sau tavanului şi ştie cu precizie unde anume pot fi înlocuite şi unde nu. Îi arată Muliei o parte din tavan care ameninţă să se prăbuşească şi îi spune cum poate fi consolidat. Mulia îi plăteşte lui nenea Vasea numai pentru aşezarea temeliei la săliţă şi pentru ridicarea pereţilor despărţitori, dar el mai face de la el o mulţime de alte lucruri. Şi asta nu numai ca bun vecin, ci din motive mai complicate. Mai întîi, din obişnuinţa de a face temeinic tot ce face, apoi, pentru că îi merge la inimă să dea dovadă în faţa Muliei de pricepere şi de bogate cunoştinţe în materie de construcţii, apoi datorită conştiinciozităţii lui înnăscute, ţărăneşti, şi, pe lîngă toate acestea, pentru că între el şi casa noastră pe care o construim acum

iau naştere nişte tainice legături. Ca şi cum casa asta ar fi o fiinţă vie, faţă de care nenea Vasea şi-a luat de bună voie anumite îndatoriri. Se urcă singur în pod şi întăreşte acoperişul vechi. Iar dacă ne lipseşte o scîndură, se duce fără o vorbă la el acasă şi se întoarce cu scîndura în braţe.

— Ne-om socoti noi altă dată.

El şi Mulia sînt în stare să sporovăiască ceasuri în şir despre casă, despre pereţi, despre acoperişul cel vechi de eternit, verde de cît l-a năpădit muşchiul.

Cînd vorbesc despre casă şi îşi amintesc despre cei care au ridicat-o, amîndoi se însufleţesc, iar ochii negri şi aprigi ai Muliei încep să strălucească de însufleţire.

Capitolul IX

Nenea Vasea isprăvi lucrul la timp, zilierii tocmiţi de Mulia ridicară în trei zile zidurile săliţei şi aşa veni şi rîndul sobei. Mult ne-a mai dat de furcă soba asta toată iarna trecută, deşi Mulia a curăţit-o de cîteva ori. S-a urcat în pod, a dezghiocat cărămizile de deasupra şi de dedesubtul capacului, scoţînd din coş cîte o găleată de funingine şi totuşi soba a scos fum mai departe, răspîndind o duhoare acrişoară şi înecăcioasă, de nesuferit. Înghiţisem atîta fum peste iarnă, încît chiar şi după ce soba a fost dărîmată,

iar cărămizile afumate stivuite în odaie, laolaltă cu plita, cu capacele și grătarul, de cum am intrat în casă m-a și izbit binecunoscutu-i iz acru-înecăcios. Cînd a trebuit să găsim un sobar, Mulia s-a dovedit un om nespus de pretențios. Pînă la urmă, a rămas la un meșter mătăhălos și nebărbierit. Dimineața, cînd să se apuce de lucru, i-a pus pe masă niște votcă.

— Unui sobar e musai să-i cîștigi bunăvoința, m-a lămurit ea. De nu, îți face o sobă de te iei cu mîinile de cap. Totul pare făcut așa cum se cuvine, dar după ce pleacă, soba nu mai vrea să ardă și pace!

Seara, după lucru, cînd am ajuns acasă, soba era gata. Mulia, mînjită de sus pînă jos cu var și pămînt, trebăluia în preajmă.

— Măi Vitea, îmi spune ea, fără să o ia în seamă pe Ira, care-mi făcea cu ochiul, ironică, află că m-am pupat cu sobarul. Ochii îi străluceau, plini de vioiciune. Ce părere ai: afară-liniște, nici pic de vînt, iar el dă foc la o hîrtie, o pune pe grătar și soba începe să tragă și să duduie de ți-era mai mare dragul. „Ia adu, mătușică, niscaiva lemne și cărbuni, zice, să vezi cum o să ardă soba dumitale ca un furnal!" Iar eu, toc, l-am pupat drept pe obraz! A înlemnit și-a căscat la mine niște ochi! — și Mulia izbucnește în hohote de rîs, imitînd mutra nebărbieritului sobar în clipa cînd l-a sărutat.

A venit rîndul alegerii tencuitorului. Ne-am pomenit cu un flăcăiandru de vreo șaisprezece-șaptesprezece ani, țeapăn și cu un aer de viței la poarta nouă. S-a proțăpit în mijlocul casei

și n-a scos o vorbă. Te gîndeai că el cercetează pereții, socotește de cît material o să aibă nevoie. De unde — curînd mi-am dat seama că nu face altceva decît să privească țintă în gol, parcă așteptînd ceva. Nici măcar nu ținea să dea impresia că ar cerceta pereții. Își pironise ochii undeva în pămînt.

— Cît ipsos o să-ți trebuiască ? întreabă Mulia. Doi saci ajung ?

Flăcăiandrul n-a dat nici un semn. Părea că nici n-a auzit întrebarea.

— La Filonovi cît ipsos ai pus ?

Filonovii sînt niște vecini ai noștri, cam la a cincea casă, și flăcăul cu pricina a lucrat la ei.

De astă dată s-a înviorat un pic.

— Păi la dînșii era belșug de toate cele.

Din clipa în care a intrat la noi nu și-a schimbat nici purtarea, nici aerul lui de viței la poarta nouă, ca și cum cineva l-ar fi jignit încă înainte să ajungă aci.

— Lucrezi de mult ca tencuitor ? îl întreabă Mulia.

Băiatul a ațintit cu și mai multă strășnicie acel punct nevăzut de pe jos.

— Cum te cheamă ?

— Tolea.

— Tată, mamă, ai ?

Tolea tace.

— Tu nu știi să vorbești ? Ești de la țară ?

Tolea clatină în chip ciudat din cap, ori pur și simplu înghite în sec, dar nici de astă dată nu deschide gura.

— Cît ne iei pentru două odăi ?

Tolea spune preţul fără să ridice ochii din pămînt.

— Cu materialul tău ?

— Ba cu al dumneavoastră.

Cum preţul e foarte ridicat, am crezut că Mulia va pune capăt îndată oricărei învoieli. Şi cînd colo, spune :

— Şi-n cîte zile isprăveşti ?

— În trei zile.

— Păi în trei zile nu pridideşti singur. La vecinul nostru, nenea Vasea, au lucrat doi meşteri, meseriaşi vechi, ba mai veneau şi alţi doi să le ajute şi-abia au isprăvit în trei zile. Şi de, erau oameni priceputi. Pesemne că tu abia ai terminat şcoala de constructori. Cîte clase ai făcut ?

Tolea clatină din nou din cap şi din nou înghite în sec. Cînd, din senin, prinde grai. Spun „din senin" pentru că apucasem să ne deprindem cu tăcerile lui de neînţeles.

— Patru clase.

— Şi cîţi ani ai ?

Iarăşi tace. Mulia încearcă să mai scadă din preţ, dar el rămîne mut, cu ochii înşurubaţi în pămînt. Atunci, Mulia spune ea preţul ei şi-l întreabă :

— Ei, ne-am înţeles ?

Tolea clatină a împotrivire din cap.

— Şi de ce vrei tu atîţia bani ?

— Vreau să-mi cumpăr un rînd de haine.

— Păi noi n-avem atîta bănet.

Tolea tace.

Discuţia asta începe să mă scoată din fire. Într-adevăr, nu avem atîţia bani, nici destul material ca să le dăm pe mîna unui băieţandru şi nici destul timp ca să aşteptăm pînă va isprăvi el lucrul. Am ajuns la capăt cu toate cele — şi cu banii, şi cu nervii, şi cu timpul, şi iată-ne sortiţi să avem de-a face cu caraghiosul ăsta, nătărău şi ţeapăn, care nici măcar nu catadicseşte să deschidă gura cînd îl întrebi ceva, fie din pricina monumentalei lui prostii, fie din pricina stîngăciei şi a sfielii de flăcăiandru de la ţară. Dar — prostie, ori stîngăcie — pentru noi e totuna. Ştim că nu va fi în stare să ducă treaba la bun sfîrşit. Şi totuşi Mulia se hotărăşte pe neaşteptate :

— Bine. Şi cînd începi ?

— Pot să-ncep şi mîine, după ce ies din schimb.

— Atunci, vino mîine.

Am vrut să intervin, dar nu m-am amestecat. Aici, la noi, Mulia hotărăşte. Aşteptam acum ca flăcăiandrul să se urnească din loc şi să plece. Dar el nu făcea nici o mişcare, stătea locului la fel de încremenit.

— Nu vrei să mănînci ceva ? îl îmbie Mulia. N-avem cine ştie ce, dar o supă şi nişte roşii se mai găseşte.

Îl aşază la masă. Tolea îşi scoate şapca, şi-o pune pe genunchi, aşteptă în tăcere să i se umple farfuria şi mănîncă, tot în tăcere. Apoi Mulia se duce să-l petreacă pînă la staţia de tramvai. Se întoarce peste vreun sfert de ceas.

— Ei, ai reuşit să-i dezlegi limba ? întreb.

— Da-a. E de la orfelinat. N-are nici tată, nici mamă.

— Păcat de el, sărmanul. Dar se vede treaba că nu-i un tencuitor priceput. Ce nevoie avem noi de unul ca el ?

— Lasă-l să muncească, spune Mulia.

— Da, să muncească, încuviinţează şi Irka.

— Stă la căminul constructorilor, zice că e un cămin bun. Numai că-s o mulţime de băieţi tare răi acolo, ne povesteşte Mulia.

Previziunile mele s-au adeverit — Tolea s-a dovedit un tencuitor nepriceput. A făcut amestecul prea vîrtos şi tencuiala s-a aşternut într-un strat atît de gros, încît sărăcia noastră de materiale abia a ajuns pentru o singură încăpere. Cum se mişcă încet, ca melcul, spre sfîrşitul celei de a cincea zile i-a mai rămas o groază de treabă de făcut. În plus, e atît de nesigur într-ale meseriei, încît pare că nici el singur nu ştie dacă amestecul e potrivit, dacă are ipsos cît trebuie. Dacă Mulia îi spune : „Tolea, n-ai pus destul nisip", el face mutra aia de viţel şi se uită încremenit la ligheanul lui de aluminiu cu marginea strîmbată. După orice întrebare de felul ăsta îi trebuie un timp bunicel ca să-şi vină în fire şi să se apuce iarăşi de lucru. Însă asta nu înseamnă de fel că împărtăşeşte părerea Muliei şi că mai adaugă nisip în lighean. Pur şi simplu, aşteaptă să fie lăsat în pace. Apoi, ia tencuiala din lighean şi începe să bruftuluiască peretele, iar treaba merge ca la început. Nu are spor la lucru şi din pricină că e voinic, îndesat şi mic de statură. Ca să ajungă pînă la

tavan, se cațără pe un scăunaș așezat pe masă, și toată instalația asta trebuie mutată mereu din loc, la fiecare metru pătrat de tavan. Dar Tolea nu pare grăbit cîtuși de puțin. Seara, după lucru, zăbovește la noi o mulțime : se spală tacticos, mănîncă tacticos. Într-o zi Mulia îl întreabă :

— Vecinii noștri îți dădeau mîncare mai bună ?

— Mai bună. Mai grasă, spune Tolea.

După ce isprăvește de mîncat, mai rămîne multă vreme pe scaun, cu mîinile așezate pe genunchi. E tot atît de tăcut ca și înainte și îi trebuie un lung răstimp ca să răspundă la cea mai simplă întrebare. Și totuși, parcă s-a mai încălzit. Zîmbește și uneori îl auzi că întreabă cîte ceva cu totul neașteptat :

— Aștepți un copilaș ? o întreabă el pe Irka.

— Tolea, cum de-ai ghicit ? se minunează ea.

— Păi, ești cu burta mare.

La început m-a stingherit faptul că Tolea zăbovește la noi pînă tîrziu — uneori ședea pînă la miezul nopții — dar cu timpul am ajuns să nu-l mai iau în seamă — mă duceam să mă culc și, ațipind, o mai auzeam pe Mulia sporovăind cu el. Mai bine zis, nu deslușeam decît glasul Muliei, dar fără îndoială că și Tolea mai deschidea gura din cînd în cînd, fiindcă a doua zi, Mulia ne împărtășea noi și noi amănunte despre el. Tatăl lui Tolea căzuse pe front, iar maică-sa fusese ucisă la un bombardament. În timp ce fugea spre un adăpost cu Tolea în brațe, o schijă o rănise de moarte. Tolea are două surori care au crescut și ele prin orfelinate. Cea

mare e măritată, la casa ei. A făcut fel şi fel de demersuri ca să-i regăsească pe Tolea şi pe sora cea mică şi pînă la urmă a izbutit. L-a poftit să vină să stea un timp la ea...

A doua zi îl văd iarăşi pe Tolea mutîndu-se din loc în loc cu masa şi cu scaunul, azvîrlind cu ochii strînşi tencuiala în tavan, apoi întinzînd-o cu mala. Mulia îi strigă :

— Tolea, ia vezi, colo n-ai pus ! Colo, măi, uite colo ! Of, întoarce-te un pic, omule !

Tolea se întoarce încet :

— Aha-a...

— Tolea, ce-ai să faci tu cu banii ? Îţi cumperi haine ? Ce fel de haine ? Aşteaptă pînă isprăvim cu casa şi merg cu tine să-ţi iei haine. Pînă atunci, depune banii la economii. Depune-i numaidecît, altfel află băieţii de la tine de la cămin şi-au să te lase fără o lescaie.

— Nu-u...

— O să te-mbie să mergeţi la băutură. Ia spune, nu cumva bei ? Tu să nu-ţi faci treabă cu păhărelul... La cămin aveţi cantină ? Masa e ieftină ? Şi de spălat cine-ţi spală ? Cît dai pentru spălatul unei cămăşi la spălătorie la voi ?

— Tolea, se amestecă în vorbă Irka, ia spune-i Muliei : „Mulia, nu mă mai dădăci dumneata cum să trăiesc".

Buzele lui Tolea se desfac încet — zîmbeşte.

— Ai o fată bună, îi spune el Muliei.

— E frumoasă ?

— Nu-u.

— Atunci, de ce-ţi place ?

— Pentru că nu se fandoseşte.

— Tolea, măsuță de noapte ai? O să vin la tine la cămin să văd cum trăiești. Poate ai nevoie să-ți spăl cîte ceva. Tu să nu te sfiești.

Cu noi, Mulia nu izbutea niciodată să vorbească atît de amănunțit despre fețe de pernă, cearceafuri, pături...

După o săptămînă, Tolea își isprăvește totuși lucrul. Mulia îi încropește cîte ceva de-ale gurii, le pune într-o legăturică și îl petrece pînă la tramvai. Am crezut că aici se va sfîrși prietenia noastră cu Tolea-tencuitorul, dar sîmbăta următoare ne-a bătut la fereastră. Chiar eu i-am deschis. Tolea era îmbrăcat într-un costum nou, negru, ieftin. Scamele stofei cătau în sus ca la hîrtia de ambalaj calitatea treia. Fiind prea nou, costumul nici nu ședea bine pe el. Nu apucase să i se dea pe corp și din pricina asta, Tolea arăta din cale-afară de solemn.

— Uite, zice, am venit la dumneavoastră.

— Intră, l-am poftit eu, căutînd să-mi amintesc dacă nu cumva a uitat la noi niscaiva scule de-ale lui, ori dacă Mulia nu i-a rămas datoare, ca să mă dumiresc ce anume l-a hotărît să vină tocmai din centrul orașului pînă în mahalaua noastră, pe el, băiat tînăr, într-o seară de sîmbătă.

Tolea a intrat în casă, s-a așezat pe un scaun și și-a pus mîinile pe genunchi. A rămas așa vreme îndelungată, răspunzînd din cînd în cînd la întrebările Irkăi și ale mele, iar apoi s-a încumetat să întrebe și el:

— Unde e mama? Adică, Mulia?

— Azi lucrează în schimbul doi, spune Irka. Ai venit s-o vezi pe ea ?

— Ba nu, zice băiatul. Am venit aşa, în vizită.

Atunci Irka a început să se agite. A pregătit o gustare, a pus tacîmuri, l-a poftit pe Tolea să ia loc la masă şi s-a aşezat şi ea. Eu am trecut în cealaltă odaie, lăsîndu-i să stea împreună de vorbă multă vreme.

Tolea ne-a mai vizitat de cîteva ori. Venea pe înserat, îşi punea mîinile pe genunchi şi şedea aşa vreo două ceasuri. Apoi nu l-am mai văzut — a plecat la sora lui.

Capitolul X

Uneori se abat pe la noi tovarăşii de ostăşie ai lui Jenka — Valka Dlinnîi, care a fost lăsat la vatră, şi Vasea Tomilin, al cărui tată a stîrnit atîta vîlvă în clasa lui Jenka — vin să vadă cum mai stăm cu lucrările la casă şi să afle ce mai spun scrisorile lui Jenka.

Valka Dlinnîi mai cere şi bani cu împrumut şi mai ia cîte o carte din biblioteca Irkăi. De bani are nevoie pentru băutură. O şi mărturiseşte fără înconjur.

— Mătuşă Ania, împrumută-mă cu cincisprezece ruble. Tocmai îmi fac formele să mă angajez la „biluţe", pe cuvînt de onoare. Îţi dau banii înapoi la prima chenzină. Tare m-a mai picnit să beau ceva.

„Biluțele“ sînt uzina de rulmenți pe bile din cartierul nostru.

— De unde bani ?! Vezi și tu ce-i la noi — bina ! Am intrat în datorii pîn-la gît. Nici nu știu cum o să le plătim.

— Cere de la vecini.

— M-am împrumutat de la toți.

— Mai încearcă și la alții.

Dlinnîi e neobrăzat și stăruitor. El știe că eu unul abia aștept să-l văd plecat, că nu încuviințez ca Mulia să-i dea bani, dar el se face că nici nu mă bagă în seamă. Și are aerul că spune : „Eu veneam în casa asta cînd de tine nici pomeneală nu era“.

— Mătușă Ania, bunica nu are ? O fi primit pensia ?

— Care bunică ?

— Baba Mania.

— Nerușinatule ! își iese Mulia din fire. Adică, tu să te duci să bei din pensia ei !

— Nu încerci și la Ninka ?

Și începe deodată să zîmbească. Are o mutră dezghețată, și zîmbetul lui e plăcut o vreme, dar pe urmă parcă-i îngheață pe buze.

— Irka, împrumută-mă cu niște bani.

Vorbește cu Irka, fără să se sinchisească de mine.

— Noi n-avem bani, ți-a spus doar și mama, zice ea, rămînînd surdă la orice rugăminte. Și-apoi, chiar dac-aș avea, tot nu ți-aș da pentru băutură.

— Nu e voie ?

— Nu, nu e voie.

Valka se întoarce iarăşi spre Mulia :

— Mătuşă Ania, hai, încearcă pe la vecini.

Şi Mulia, drăcuind şi blestemînd toţi beţivanii din lume, porneşte la vecini să caute bani pentru Valka.

— Eu una nu m-aş fi dus pentru nimic în lume, pufneşte Irka.

Dlinnîi se ridică şi trece în odaia noastră. Acum îi este cu neputinţă să nu mă observe şi dă uşor din cap spre mine, plin de condescendenţă.

— Aş mai vrea ceva de citit.

Valka citeşte mult. Ia cîte cinci-şase cărţi odată. Le aduce înapoi într-un hal fără de hal, purtînd pe scoarţe urmele degetelor lui unsuroase, ori pete de funingine de la vreo cratiţă sau tigaie. Şi, fără pic de stinghereală, spune lămuritor :

— Maică-mea nu citeşte, e analfabetă. Dar cărţile trebuie să le foloseşti cumva, este ? Şi ea le „foloseşte".

Strada pe care locuieşte Valka nici nu se poate numi periferie — e undeva la capătul lumii. Părinţii lui şi-au ridicat o căsuţă atît de departe, încît cîţiva ani au stat fără lumină electrică. Stîlpii reţelei electrice au fost plantaţi acolo de puţină vreme, după ce s-a prelungit şi strada pînă în dreptul casei lui Valka.

— V-a tras lumină electrică ? întreabă Irka.

Dlinnîi încuviinţează din cap. Şade într-o poziţie care mă scoate din fire, cu picioarele întinse şi larg desfăcute, barînd trecerea îngustă dintre masă şi dulap. Dacă vrei să ieşi din odaie,

trebuie să-l rogi să-şi tragă picioarele în lături. El unul nu s-ar clinti să stai şi două ceasuri în faţa lui, dacă nu deschizi gura.

— Aud că te porţi urît cu soră-ta, spune Ira. Că o asupreşti, e adevărat ?

Valka mijeşte ochii dispreţuitor. Sora lui e încasatoare de tramvai. O văd adeseori. Irka spune că e o fată foarte bună. Deşteaptă, muncitoare. La şcoală învăţa bine. Acasă, ea îl spală şi-l calcă, iar el o repede mereu, ba uneori o şi bate. Mijeşte şi acum ochii : „Soră-mea !"

Irka începe să clocotească.

— Mulia, strigă ea ca să se audă în cealaltă cameră, să nu-i dai bani lui Valka !

Dlinnîi rîde batjocoritor. Siguranţa lui de sine e de nezdruncinat.

— E interesant de ştiut, cu ce rămîn cei de teapa ta din cărţile pe care le citesc ? Tu citeşti mult, nu ? urmează Irka. Sau plimbi cărţile cu tine doar aşa, de florile mărului ? Le porţi cu tine cît le porţi şi-apoi mi le-aduci îndărăt ?

Valka citeşte cărţi serioase, romanele detective nu-l interesează, dar dacă îl întrebi de i-a plăcut vreo carte, zîmbeşte batjocoritor şi nu spune nimic. Socoteşte inutil să discute cu noi despre cărţi. Eu sînt gazetar, Irka — profesoară. Dlinnîi dispreţuieşte oamenii cu asemenea îndeletniciri. Se ştie dinainte ce anume vom lăuda şi ce vom critica.

Drept e, acum vreo şase luni, după ce a fost lăsat la vatră, s-a gîndit să intre la facultatea de filologie şi a venit la Irka după un sfat.

Atunci a ascultat-o cu atenție, s-a arătat blînd și maleabil. Pînă și mie mi-a dat bună ziua, ba am stat și de vorbă și a ascultat cu oarecare interes ceea ce îi spuneam.

Pînă la urmă însă a renunțat la facultate. Nu se știe de ce, dorința asta s-a irosit repede în el. Acum nu trece pe la noi decît ca să împrumute bani de la Mulia, ori ca să stea puțin cu noi, barînd locul de trecere cu picioroangele lui — mai schimbă o vorbă cu Mulia și Irka, făcînd abstracție de mine, ne umple casa cu fum de țigară. Pe acest Valka Dlinnîi „ceva" îl trage în jos, ca apoi să-i îngăduie să-și regăsească echilibrul, „ceva" căruia îi aruncă în față provocări numai de el înțelese.

Uneori, vine însoțit de Vasea Tomilin. Vasea are o mutră gravă și adormită, și glasul la fel. Nu l-am văzut niciodată zîmbind. Cînd Valka face un spirit, Tomilin oftează și așteaptă răbdător pînă ce se restabilește atmosfera generală de seriozitate. N-a fost luat la armată pe motiv de boală — pare-se că tocmai fusese operat de apendicită. Cînd a ieșit din spital, s-a angajat la atelierele școlii navale de maiștri „Morehodka", a lucrat trei luni ca lăcătuș, a dat examenul de admitere și a devenit elev al școlii. Tomilin e însurat. S-a căsătorit îndată după ce-a absolvit zece clase.

— A ametit-o cu vorbăraia, îl ironizează Dlinnîi. Pe oricine îl dă gata cu gura lui.

Vasea oftează și așteaptă pînă isprăvim cu zîmbetele, apoi reia cu tonul lui grav, monoton, adormitor, adresîndu-se de fapt Muliei:

— Da-a... Mîncare, de trei ori pe zi. Dimineaţa o porţie de caşă de mei, de arpacaş sau din brizură de crupe. Cu untdelemn. Compot de fructe uscate, ori ceai. Pîine la discreţie. Elevul de serviciu de la fiecare masă se duce la maşina de tăiat pîinea şi aduce pîine. La ceai primeşti douăzeci şi cinci de grame de unt. Dacă vrei poţi să-l ungi pe pîine, dacă vrei poţi să-l pui în caşă. Eu prefer să-l ung pe pîine. Uneori însă îl pun în caşă...

— Dar acasă vă lasă ? întreabă Dlinnîi.

— Avem regim de cazarmă, explică Tomilin. Sînt şi mulţi din alte localităţi. Ei au liber să iasă în oraş dumineca. Eu am cerut liber sîmbătă spre duminecă, să dorm acasă.

— La tînăra ta nevestică ?

Vasea oftează iar şi mutra lui devine şi mai somnoroasă.

— Adică, ea te aşteaptă de sîmbătă pînă sîmbătă ? stăruie Dlinnîi cu sîcîiala.

— Şi ce-i cu asta ? Patru ani poate să-l aştepte, intervine Mulia în apărarea lui Vasea. Altele aşteaptă şi mai mult şi nu se întîmplă nimic. Aşa-i, Vasea ?

Tomilin încuviinţează din cap.

— E încă tînără, rosteşte el grav. Poate să aştepte.

Aici nici Mulia nu se mai dovedeşte în stare să-şi ţină firea. Dar Tomilin nu bagă de seamă nimic. Şi îşi urmează vorba la fel de adormitor :

— Dormitoarele sînt curate — cu cîte opt paturi. Cearşafurile şi feţele de pernă se schimbă în fiecare sîmbătă. Avem o uniformă de pa-

radă şi una de lucru. Cea de paradă e pe mine, cealaltă e din flaneluţă.

E de mirare cu ce ochi priveşte el lumea la cei nouăsprezece ani ai lui. Dacă e vorba de un costum, trebuie să ştie negreşit din ce material e făcut şi cît costă metrul. Dacă vine vorba de o casă, se interesează numaidecît de bucătărie şi coridor, cîţi metri pătraţi are fiecare încăpere. Casele sau hainele nu-l interesează ca atare. Pînă şi „Morehodka" lui o împarte în metri pătraţi, măsoară din ochi înălţimea tavanelor, îşi calculează bursa, socoteşte cît l-ar costa pe el cele trei mese pe zi, cearşafurile schimbate săptămînal, mantaua de uniformă şi bluza de marinar, de-ar fi să le plătească din banii lui. Ştie de pe acum cît va trebui să navigheze înainte să poată cere să fie lăsat pe uscat, ce pensie va primi şi la ce vîrstă poate conta să se pensioneze. Nici mirajul ţărilor şi oceanelor îndepărtate şi necunoscute, nici perspectiva unor călătorii bogate în peripeţii nu-l tulbură de fel. Mai bine zis, nu-l tulbură latura romantică a călătoriilor lungi, a ţinuturilor străine sau a mărilor Sudului. Cînd îl întreb despre asemenea lucruri, nici nu mă înţelege. Şi-mi răspunde :

— Mi-am făcut aproximativ următoarea socoteală : chiar dacă aş fi intrat la secţia drumuri şi şosele n-aş fi fost niciodată acasă, pe cînd de mecanici e nevoie orişiunde — şi în flotă, şi pe uscat. Navighez şi eu trei ani şi după aceea rămîn pe uscat.

— Atunci, ce rost avea să te faci marinar şi să intri la „Morehodka“ ?

Vasea, fără să-şi piardă răbdarea, se apucă să-mi explice cu glasul lui monoton : bursă, hrană, o meserie bună, nu te mai ia din şcoală la armată.

— Cine te-a sfătuit să intri la „Morehodka“ ? îl întreabă Mulia. Că tu n-aveai de gînd să te faci marinar.

— Un cunoscut de-al tatei lucrează la atelierele şcolii. El i-a propus : „Hai să-l bag pe fecioru-tău la ateliere la noi. E băiat muncitor. Are să se obişnuiască acolo. Disciplina din şcoală o să-i placă, o să aibă o calificare şi după aia facem tot ce se poate să intre la şcoala de maiştri.

— Şi-ţi place disciplina lor ? întreabă Mulia.

— Îmi place.

— Ai dat examen de admitere ?

— Am dat, încuviinţează Vasea din cap. M-am pregătit şi l-am dat. Nu m-au întrebat prea greu. Mă ştiau. Ştiau că am lucrat bine timp de trei luni în ateliere.

Şi Tomilin se porneşte să înşire toate cîte le-a avut de făcut la atelierele şcolii, ce aparate a reparat. Într-adevăr, se pricepea la multe. E lăcătuş, radiotehnician şi electrician. Tot el s-a oferit să repare vechiul nostru aparat de radio. Într-o duminecă a meşterit la el o jumătate de zi, i-a scos măruntaiele pe masă, şi pînă la urmă l-a făcut bun.

El şi Valka Dlinnîi pleacă împreună. Pînă îşi ia Vasea rămas bun, ai de aşteptat :

— Mătuşă Ania, dacă-i scrii lui Jenka, transmite-i salutări din partea mea. Am să-i scriu şi eu, dar deocamdată te rog pe dumneata să-i transmiţi salutări.

Valka Dlinnîi mijeşte dispreţuitor ochii, aşteptînd să isprăvească ce are de spus şi pleacă fără să-şi ia rămas bun de la nimeni.

Capitolul XI

Am văzut lumina zilei în centrul oraşului şi mi-am petrecut copilăria pe asfalt. Pînă şi băltoaca pe care puneam să plutească bărcuţele de hîrtie se aduna pe asfalt. De atunci mi-a rămas în suflet un simţămînt de dispreţ, amestecat cu un fel de teamă faţă de mahalaua nepavată şi cu case scunde.

Nici acum nu mi-e mai dragă. Dimineaţa, cînd plec la slujbă, sînt bucuros, iar seara, cînd mă întorc acasă, mi-e inima grea.

Drumul din centru pînă acasă e nesfîrşit. Tramvaiul face cinci staţii în oraş apoi trece peste linia ferată pe un viaduct şi ajunge la periferie. Iar periferia asta se întinde şi se tot întinde, fără sfîrşit. Dacă nu iei tramvaiul, ci trenul electric suburban, străbaţi vreo şaizeci de kilometri de periferie verde, cu căsuţe scunde. Întîi cunoşti periferia oraşului nostru, apoi suburbiile. Suburbiile oraşului nostru se contopesc pe nesimţite cu suburbiile oraşului vecin, capi-

tală de raion, dincolo de care se întinde periferia acestuia...

Ajung cu tramvaiul la staţia „Şcoala", mă dau jos lîngă cişmea, trec prin faţa casei lungi de cărămidă a celor trei fraţi-criminali, porecliţi Elefanţii, prin faţa casei lui Fedea-miliţianul, apoi prin faţa căsuţei de zgură presată, ridicată în timp de trei ani de către un flăcău tare chipeş şi grozav de puternic, cu un singur picior, Ghenka Nikolski. Şi-a clădit singur casa, ajutat doar de nevastă-sa. Jos, pe trotuar, Ghenka pregătea amestecul din ciment, zgură şi nisip, întindea neveste-si găleţile, apoi se urca pe schele şi îndesa cu mîinile amestecul în zidul care creştea încet, încetişor. Încetineala asta o vădesc straturile de zgură suprapuse vizibil. Tare subţiri mai sînt. Timp de trei ani de zile am tot trecut de la staţia de tramvai prin faţa binalei lui Ghenka şi mi se părea că niciodată nu o să văd casa gata. Şi iat-o în picioare, cu acoperiş şi cu ferestre prin care se vede lumina electrică.

În clădirea cu multe apartamente unde am locuit înainte de război, vecinii ştiau prea puţin unii despre alţii. Chiar şi cei care stăteau pe acelaşi palier. În schimb, aici, pe strada asta cu case scunde, ştiu, fără să vreau, tot despre vecinii mei. Ştiu cu ce se îndeletnicesc şi le ştiu povestea vieţii. N-aş putea spune cum anume aflu toate astea, căci nici măcar nu încerc să aflu nimic — aş zice mai degrabă că strada asta e un fel de carte deschisă. Oamenii vin de cîteva ori pe zi la cişmea, se întîlnesc

unii cu alţii la staţia de tramvai. Dacă undeva începe o construcţie, într-un fel sau altul află toată strada. Avem aici specialişti în felurite domenii — electricieni, sobari, zidari şi meşteri de acoperişuri. Tot ei s-au perindat şi pe la noi cînd cu refacerea casei. Bineînţeles, strada ştie deopotrivă tot ce se petrece la noi. Că Irka aşteaptă un copil, că toată povestea cu refacerea casei am pus-o la cale de dragul copilului, că „n-avem un bărbat în casă", că peste un an Jenka se va întoarce de la armată, că nu se ştie cum o să ne descurcăm atunci, întrucît chiar şi cu sălița vom fi tare înghesuiţi. „O să vină Jenka de la armată, o să se-ntoarcă şi Paşka lui Ninka, spun vecinii — care va să zică cineva o să trebuiască musai să-şi ridice o casă în curte. Să-şi ridice casă nouă. Fiindcă în casa veche n-o să mai aibă loc." De altminteri, şi Mulia — deşi lucrările nu s-au isprăvit — gîndeşte la fel — că după ce Jenka o să fie lăsat la vatră, îşi va clădi casă, că noi doi o să ne mutăm într-un apartament şi că ea, Mulia, o să stea, în sfîrşit, singură.

— Mă crezi, Vitea, îmi mărturiseşte ea, tare vreau să mai trăiesc şi pentru mine. Am nădăjduit că după ce-l ia pe Jenka la armată, Irka o să plece să muncească undeva şi c-o să rămîn de capul meu, şi uite, pînă acum n-a ieşit nimic.

E adevărat, la un moment dat Mulia a încercat să se despartă de noi. A vrut să ne lase casa şi binaua de care „s-a săturat pînă peste cap" şi să se mărite.

La noi în casă s-au mai purtat şi înainte vreme discuţii pe tema căsătoriei. Mulia are o prietenă pe care vrea să o căpătuiască. Din cînd în cînd, prietena asta vine la noi cu o sticlă de porto sau de vermut, iar Mulia lasă baltă veşnicul ei spălat, dereticat sau cîrpit, şi-i strigă :

— Stai jos, Zina, isprăvesc îndată. Ori dacă vrei, treci un pic pe la baba Mania, că eu acuş sînt gata.

— A venit logodnica, glumeşte Zina, făcîndu-i cu ochiul Irkăi. Maică-ta nu stă locului o clipă, nu-i aşa ? Şi trece dincolo, să o vadă pe baba Mania.

Mulia îşi scoate şorţul şi rochia veche în care a spălat rufe, ia din dulap taiorul de sărbătoare, croit dintr-unul vechi al Irkăi, se piaptănă la repezeală dinaintea unui ciob de oglindă şi aşterne o faţă proaspătă peste muşamaua veche şi lipicioasă de pe masă — Mulia e foarte curată, dar cişmeaua e departe. Faţa de masă scrobită scoarţă a zăcut multă vreme împăturită în dulap şi rămîne ţeapănă pe la îndoituri ; Mulia le apasă în jos cu farfuriile, scoate din tainiţele ei o sticlă de votcă, o cutie de conserve de peşte, nişte mazăre verde şi nişte salată de vinete — Jenka poate să se întoarcă oricînd de la cătănie, la Mulia au să se găsească de toate — dibuie nu se ştie prin ce cotlon o bucată de cîrnat afumat, ceea ce nu-i uşor să cumperi la magazinele noastre alimentare, nişte brînză de Olanda, aduce şi nişte murături — varză acră, castraveţi muraţi, mere

și tomate marinate — și deodată masa e bogată. Bunica cea surdă, mama Muliei, curăță la repezeală niște cartofi, iar Mulia fuge la baba Mania să o poftească la masă, dimpreună cu Zina și Ninka, și așa se adună cu toatele laolaltă. Ochii negri ai Muliei strălucesc, întreaga ei făptură, mișcările, ca și vorba repezită dau impresia că e cuprinsă de o ușoară beție, deși nici nu s-a atins încă de băutură și nici nu va bea aproape de loc. Ea își admiră masa, se bucură că a putut să aștearnă atîtea bunătăți, să-i dea această înfățișare sărbătorească. O auzim :

— Păcat că n-avem și o scrumbie. Să fi știut, aș fi luat. Azi, cînd am trecut prin fața alimentarei, m-am și gîndit : „Ar trebui să iau vreo cîteva scrumbii, fiindcă Irkăi îi plac scrumbiile". Pe urmă tot eu m-am socotit : „Lasă, avem varză murată, castraveți acri, roșii marinate". Și mi-am zis că nu-i nevoie. Dar parcă n-ar fi stricat să fi luat...

Baba Mania se ridică anevoie de pe scaun :

— Stai, mă duc pînă la mine, îmi pare că mai am o coadă de scrumbie.

Toată lumea se împotrivește :

— Lasă, stai liniștită ! Ce mai trebuie și scrumbie ! Masa e minunată ! Roșii, castraveți, vinete ! E o masă regească !

Mîndră și fericită, Mulia își mai plimbă o dată ochii peste masă — ea le-a cumpărat pe toate, toate sînt făcute de mîna ei — dar nu răspunde în nici un fel la privirea întrebătoare a babei

Mania, care se ridică pînă la urmă de pe scaun şi se duce la ea după scrumbie.

— Ar trebui să-ţi faci părul permanent şi să-ţi pui dinţii, spune Zina către Mulia. De aur, adăogă ea.

— Ţi-ai găsit, rîde Mulia, tulburată. Abia am isprăvit şi noi cu casa şi-avem atîtea datorii! Pentru dinţi trebuiesc bani! Şi îşi aduce brusc aminte: Este la noi la fabrică un mecanic, îl ştii tu, Dmitri Vasilievici, unul negricios. Ieri, cînd mă-ntorceam de la lucru, mă ajunge din urmă şi mă ia de braţ: „Ania — el îmi zice Ania, cum mi se spunea pe vremuri, că ne ştim amîndoi de mult — Ania, dacă ţi-ai pune dinţii ai fi încă o femeie tare frumoasă. Şi să-ţi faci părul permanent. De ce nu te îngrijeşti? Eşti încă o femeie tînără şi atrăgătoare." Pe mine m-a pufnit rîsul: „Ce vorbă-i asta, Dmitri Vasilievici! Peste două luni sînt bunică."

— Bunică, auzi dumneata! Cu o bunicuţă ca ea tot la petreceri să te duci! Şi Zina se miră: Dmitri Vasilievici mai trăieşte?

— Trăieşte, zice Mulia, şi cată întrebător la femeile din jur: Votculiţă, sau din ăl dulce?

— Mie toarnă-mi votcă! cere Zina, şi întinde voinicește mîna cu paharul. Pentru noi, ăştia tinerii, vinu-i fleac! Doar te gîdilă niţeluş pe gît. Mie dă-mi votculiţă.

— Eu nu beau, face baba Mania, acoperindu-şi păhărelul cu palma. O ştii doară. Mai bine toarnă-i maică-ti. Ei îi place votculiţa. Eu

am venit doar aşa, să stau niţel cu voi, de dragul vostru.

— Ce vorbă-i asta, mamă? exclamă Mulia. Cum o să stai aşa, numai de dragul nostru!

— Bea şi matale ceva, Maria Trofimovna, caută să o convingă Zina. Face poftă de mîncare.

Şi baba Mania ridică mîna de pe pahar. Prezenţa „logodnicei" o învioşează pînă şi pe baba Mania.

Femeile beau votcă şi între ele se încinge o discuţie pe care eu abia pot să o urmăresc, pentru că se rostesc o mulţime de nume de care habar n-am: Vanea, Petea, Maşa — vechi cunoştinţe ale Muliei, Zinei sau babei Mania, membri ai unor cluburi sportive, colegi de şcoală ai Muliei şi Zinei, tineri care le-au făcut curte pe vremuri şi cu care au avut şi întîlniri. Aflu că bărbatul Zinei a fost bun prieten cu Nikolai, numai că nu s-a prăpădit în patruzeci şi patru ca Nikolai, ci chiar la începutul războiului. A ars de viu într-un avion de vînătoare, apărînd Kievul. Dragostea Zinei a avut o viaţă şi mai scurtă decît a Muliei. În patruzeci — nunta, în patruzeci şi unu — înştiinţarea de moarte. Nici copii n-a avut. De la fostul ei bărbat nu i-a rămas ca amintire nici o fotografie. Da, nu ştie cum, dar nici pentru asta nu şi-au găsit vreme. Iar după război s-a pomenit singură, fără nici o rubedenie. Şi a rămas să trăiască aşa singură. Cîştigă destul de bine — lucrează la o secţie în condiţii de toxicitate — nu-i lipseşte nimic şi totuşi se simte

singură. Şi nici de măritat, nu vrea să se mărite cu oricine, vrea un bărbat văduv, cu copii. Trebuie negreşit să aibă copii. Fiind prea în vîrstă, ea, pesemne, nu o să mai poată avea copii şi o mistuie dorul să îngrijească, să se devoteze acestor copii. Asta a si împins-o pe Mulia să pună la cale căsătoria Zinei cu fratele ei cel ciung, Mitea, după ce acesta şi-a pierdut soţia.

Cu peţitul ăsta n-a iesit însă nimic, cu toate că Mulia s-a dovedit cît se poate de energică şi cu toate că amîndoi s-au plăcut din capul locului. Mitea a venit de cîteva ori la noi în oraş cu fiul lui, Zina l-a vizitat la rîndul ei în tîrgusorul unde se stabilise, şi si-au şi scris o vreme. Zina îi trimitea fotografii şi nu aştepta decît ca el să isprăvească cu reparaţiile casei şi să-şi spună ultimul cuvînt. Dar într-o zi, Mulia primi o scrisoare în care el îi mărturisea că, deşi o place pe Zina, si-a găsit o fată tînără şi că doreşte să-şi trăiască ultimii ani ai vieţii în preajma unei făpturi tinere. Şi căsătoria nu s-a mai făcut. Mulia a fost cît pe ce să plece la el, să apeleze la conştiinţa lui. Ba i-a şi scris o scrisoare foarte aspră, dar, la rugămintea Zinei, nu i-a mai trimis-o.

— La urma urmei, binc c-am fost şi eu „logodnică" o bucată de vreme, spune ea. Lasă omul să trăiască după cum îi place. Mai bine, draga mea, hai să bem un păhărel.

S-au adunat aşa cu toatele laolaltă de vreo cîteva ori, îndulcindu-se cu vin şi votculiţă. Glumeau şi se prosteau cu strigături de nuntă.

Îşi aminteau de anii de război, de anii tinereţii lor înfricoşătoare şi nefericite, dar nu latura cumplită, ci aceea hazlie era pomenită, mai bine zis, vorbeau de întîmplări amarnice într-un fel care le făcea să pară hazlii. Mulia se lăuda singură, ca de obicei, cerînd mereu babei Mania şi Zinei să-i adeverească spusele.

— Spune dumneata, mamă, se adresa ea babei Mania, se mai află o femeie vrednică aşa ca mine? Ţi-aminteşti cum căram saci în spinare cale de şase kilometri, pe vremea cînd ne procuram de-ale gurii dînd ceva în schimb? Mergeam noaptea şi mă speriam singură — iarba foşneşte, întuneric, vînt, porumbul sovhozului trosneşte, iar eu, mai mult moartă decît vie, alerg cu povara în spate şi cu spaima în faţă, şi a doua zi o luam de la capăt.

— E-adevărat, e-adevărat, întăreşte baba Mania, clătinînd din cap. Ca tine vrednică, nici că mai găseşti. Nu te cruţi de loc. Asta am spus-o întotdeauna. O spun şi azi. Noi amîndouă nu ne-am prea înţeles, că ai o fire sucită. Nici lui Nikolai nu-i venea uşor cu tine, că-l pisai şi-l cicăleai, dar de vrednică, eşti vrednică, n-am ce zice.

— Cum adică, mamă! Vrei să spui că-i amăram zilele! Vrei poate să spui că nici nu m-a iubit?

— De ce să spun aşa ceva? De iubit, ştiu că te-a iubit. Dragoste de asta, ca a lui pentru tine, numai în cărţi mai găseşti.

Baba Mania e sinceră, cu acea sinceritate a bătrîneţii care nu mai are nimic de ascuns şi

nu se mai teme de nimic. Mulia dă din cap mulțumită. Nu i se pare un cusur să ai o fire sucită. Și iarăși povestește prin cîte a trecut ea, cum făcea rost de alimente pentru copii, cum a muncit la reconstruirea școlii distrusă de nemți. Ascult și dacă mă gîndesc mai bine, n-am de ce categorisi istorisirile ei drept lăudăroșenii și, de altfel, constat că nimeni nu o socotește lăudăroasă pe Mulia. Nici una din femeile din jurul mesei. Toate o ascultă cu luare-aminte : și baba Mania, și Zina, și Ninka, și Irka. Doar bunicuța cea surdă — mama Muliei, le scrutează întrebător cu ochii ei lucind umed din pricina votcăi, se tot căznește să priceapă despre ce e vorba și rîde tremurat și nătîng, atunci cînd îi vede rîzînd pe ceilalți.

— Mîncați, mîncați, spune ea.

Bunicuței surde îi plac oaspeții. Cînd vin oaspeți, pe masă răsare o sticlă cu votcă sau cu vin, iar ei băuturica nu-i pică rău. Mulia se apucă iarăși să istorisească o faptă vitejească de-a ei și deodată îmi dau seama de ce-i sînt atît de dragi aceste povestiri și de ce le ascultă atît de pătrunse și baba Mania, și Ninka, și Zina. Asta pentru că și ea, și ele au dus-o din cale-afară de greu și au luptat din răsputeri ca să biruie greul. Și atunci, n-ar fi oare păcat ca asemenea lucruri să rămînă neștiute ?

Mulia spune cîte a mai tras cu grădina ei după plecarea nemților. Lăsaseră frînți jumătate din pomi, căci intrau cu blindatele din stradă pînă în fundul grădinii, fără să țină seama nici de gard, nici de copaci. Se camu-

flau de avioanele noastre. În urma nemților au rămas vreo cincisprezece cioate în locul pomilor și Mulia le-a scos din pămînt cu rădăcină cu tot.

— Izbeam de mama focului cu toporul să mai retez din rădăcini, și mă cuprindeau toate furiile. Toată ziulica — la lucru, iar seara — apucă-te și vezi de grădină. Trăgeam de cîte o cioată, trăgeam, blestemam — degeaba! Trebuia să pun iar mîna pe topor. Mă lăsau puterile și cădeam peste ea grămadă, dar pînă la urmă tot o scoteam...

Poveștile Muliei dezvăluie adesea asemenea lucruri: „...Înșfac furioasă sacii, i-arunc în camion și cînd ajung acasă — urnește vreunul din loc dacă poți. Mă lăsaseră puterile. Și stau azi să mă-ntreb — cum de-am fost în stare să-i ridic? Ca să vezi ce-nseamnă furia!"

Tare îi mai plăcea Muliei să istorisească despre întîmplările de groază petrecute sub ochii ei. Îmi povestise de vreo cinci ori cum, chiar în ziua intrării nemților în oraș, a ars de vie o femeie, mamă a trei copii. În curtea școlii zăceau niște butoaie cu benzină, părăsite acolo de ai noștri. Femeile veneau să fure benzină, și uneia dintre ele, pesemne de la scînteia unui incendiu izbucnit undeva prin apropiere, i s-a aprins rochia. O femeie de lîngă ea, speriată, s-a zăpăcit de tot și, vrînd să o scape, a aruncat peste ea plinul găleții ce-o ținea în mînă, dar în găleată era tot benzină... Bărbatul femeii rămăsese acasă — nu-l luaseră la armată, fiind suferind de inimă. A rămas singur,

cu trei copii mici. Cît au mai suferit de foame și ei ! Din pricina inimii, omului îi era cel mai greu să care apa de la rîu — cale de trei kilometri. Aducea gîfîind ca vai de lume cîte o singură găleată cu apă, și cînd colo, îl mai oprea cîte un neamț, îi lua apa, ba îi mai și punea în mînă o canistră cît toate zilele, trimițîndu-l înapoi la rîu. Într-o zi, s-a dus cu femeile să schimbe ceva lucruri pentru de-ale gurii și nu s-a mai întors. S-a prăpădit, cine știe cum și unde ! De copii s-au mai îngrijit vecinii, i-au hrănit care cum au putut, iar cînd s-au întors ai noștri, i-au dat la orfelinat. Cel mic a murit, ceilalți doi, mai mărișori, trăiesc.

— Tu îi vezi adeseori, îmi spune Mulia. Sînt ăia doi, porecliți „Orfanii". Stau pe partea cealaltă a străzii. Unul, mai scund, cu ochelari celălalt nălțuț. Tocmai își fac casă. După ce li s-a prăpădit tatăl, le-a rămas o căsuță în care ședea bunica lor. Cînd au ieșit de la orfelinat, și-au luat slujbă, iar acum s-au hotărît să-și ridice casă...

Și abia în clipa aceea îmi dau seama că-i văd adeseori, mi-aduc aminte că toată strada noastră le spune „Orfanii" și sînt zguduit că povestea asta cumplită s-a întîmplat unor oameni pe care îi cunosc la față și cu care merg alături în tramvai.

Apoi, Mulia istorisește cum ea și cu Zina, care pe atunci stătea pe strada noastră, i-au dat o lecție sectoristului. Pe sectoristul ăsta femeile nu-l aveau la inimă. Nu luptase pe front, fiind scutit pentru nu știu ce beteșug. Comisia

medicală care-l scutise de armată nu avusese însă prilejul să-l vadă cum mînuie hîrletul în curte la el și nici cum cară în spinare niște saci cît toate zilele.

— Stătea pe strada vecină. Pe fecioru-său îl știa tot raionul. Un huligan, un tîlhar. Își făcea veacul la pușcărie. Lasă, că nici „tăticul" nu era mai breaz. Cum îl vedeai, și începea să răcnească: Nu s-a măturat strada, nu s-a smuls iarba. Cînd s-o mai faci și pe asta, dacă muncești la slujbă pînă cazi din picioare? Numai că lui prea puțin îi păsa.

Și Muliu spune cum ea și cu Zina i-au șterpelit geanta și au rupt procesele-verbale pe care le păstra acolo, burdușindu-i geanta cu gunoaie.

Mulia și Zina rîd cu hohote. Cu ochii la ele, începe să rîdă și baba Mania, în vreme ce bunica cea surdă le privește întrebător și îmbie duios musafirii:

— Mîncați, mai luați...

— Păi dumneata erai delegata cartierului, îi spun eu Muliei.

— Tocmai de asta am și putut să-i șterpelim geanta. Ce, altfel era chip? Ne-a bănuit el și s-a tot învîrtit pe lîngă noi, a tot adulmecat, dar n-a putut să dovedească nimic.

Mulia mai povestește cum nemții au împușcat doisprezece ostași ai armatei roșii, ascunși în lanul de porumb care pe atunci începea taman în spatele casei unde ședea baba Mania. Abia în vremea din urmă au răsărit aici cîteva străzi, așa încît casa babei Mania s-a pomenit

chiar în centrul cartierului, dar pe atunci porumbiştea pornea numaidecît din spatele casei. Cînd ai noştri s-au retras, cei doisprezece s-au pitit în porumb : nu ştiu ce nelegiuit i-a denunţat nemţilor, iar ei, nici una, nici două, i-au împuşcat pe toţi. O vecină de-a Muliei, cam deochiată şi cam ţicnită, a văzut cum i-au omorît. A dat buzna la Mulia, plîngînd, zbuciumîndu-se şi blestemîndu-i pe nemţi şi a rugat-o să se ducă acolo cu ea, să vadă de n-a rămas cumva vreunul în viaţă şi să-i îngroape pe cei morţi.

Şi Mulia îmi spune :

— Tu o ştii, Vitea, şi îmi descrie casa femeii. E armeancă. Stă împreună cu băiatul ei. Mă tot întreabă : „Cum o mai duce Irka ta ? Bine ? S-a mai îngrăşat ? Dar Ninka ? S-a mai îngrăşat ? Şi-o duce bine ? Dar Jenka al tău e slab ? Băiatul meu e cam slab." Ieri s-a legat de mine în tramvai şi ţipa : „Irka s-a mai îngrăşat ? Jenka e slab ?"

Şi iarăşi mă minunez, dîndu-mi seama că o ştiu şi pe femeia asta şi îi ştiu şi casa.

Capitolul XII

Şi aşa, după mai multe întîlniri dintre Mulia şi Zina, a sosit şi rîndul Muliei să fie „logodnică". Logodnicul cu pricina şi-a făcut apariţia la noi într-o duminecă. Un bărbat ciocăni

pe la amiază în fereastra dinspre stradă şi întrebă dacă „Aici şade Anna Stefanovna", iar cînd află că nu e acasă, spuse : „Am să trec mai tîrziu", şi plecă grăbit. Peste vreun ceas şi jumătate se întoarse şi Mulia de la piaţă. Ca în fiecare duminecă, se sculase în zori, trebăluise prin curte, dăduse foc frunzelor de toamnă căzute la pămînt, mai şi spălase cîte ceva de ale bunicuţei surde şi de ale Irkăi, şi fugise la piaţă. Mersul la piaţă era întotdeauna o sărbătoare pentru Mulia. Se întorcea tulburată, însufleţită şi încîntată la culme de propria ei isteţime, de izbînzile cîştigate asupra precupeţelor. A cumpărat nemaipomenit de ieftin rinichi şi ficat, a stat douăzeci de minute în plus la o coadă, dar în schimb a luat brizură de hrişcă la preţul oficial, aşa că masa familiei e asigurată pe o săptămînă întreagă, ba i-au rămas şi bani de pîine şi lapte. Odată înapoiată de la piaţă, Mulia devine primejdioasă o vreme pentru cei din jur. Nu că s-ar aştepta la o recunoaştere neîntîrziată a meritelor ei, dar frămîntarea zilei de ieri şi emoţiile zilei de azi, cum că n-au să-i ajungă banii pînă la chenzină, apoi mulţumirea că a dibuit nişte ficat şi rinichi îmbrăcaţi din belşug în grăsime, ca şi socotelile ce şi le-a făcut pe drum, cum că acasă mai are cartofi şi murături pentru tocăniţa de rinichi, precum şi făină pentru piroştile cu ficat — toate dăinuie atît de viu în ea, încît simte nevoia să le împărtăşească negreşit cuiva. Şi cînd colo, acasă dă peste bunica cea surdă, care n-ar pune în gură pentru nimic în

lume o bucăţică de rinichi sau de ficat — ea e moartă după dulciuri ca un copil — şi peste Ira, căreia puţin îi pasă ce avem de mîncare. A călătorit triumfătoare în tramvai, de la staţie a alergat într-un suflet pînă acasă, iar aici vede că nu a avut de ce să se grăbească. Asta nu se petrece pentru întîia oară, dar Mulia nu poate să se deprindă şi pace. Şi atunci cînd Irka se uită în treacăt la coşniţă şi întreabă nepăsătoare : „Ficat ? Faci piroşti ?" Mulia se răsteşte enervată la maică-sa : „Ce-mi tot stai în cale ?" apoi îi spune Irkăi :

— M-am dus în tramvai cu Galina Petrovna, cea care stă pe Olimpiadovka. „La piaţă ?" o întreb. „Nu, zice, la plimbare." Avea pe ea un palton maro, nou-nouţ. Află, draga mea, că pensia pe care-o primeşte după bărbatu-său o pune pe carnet, la economii, fiindcă de ţinut o ţine fecioru-său. Pe noră-sa o are la respect, de nu zice nici pîs. Nepotul nu-l dădăceşte. L-au dat la grădiniţă. Dumineca se găteşte frumos şi, pe-aci ţi-e drumul — dumineca, zice, e ziua mea ! Uite cum ştiu unii să trăiască !

— Mulia, spune Irka, ar trebui să te duci şi tu la plimbare.

Aproape fără să se aplece — i-ar fi greu din pricina sarcinei — Irka mătură uşurel prin săliţă. Mulia sare în sus. Ca să preîntîmpin o ceartă, întreb :

— Mulia, ia să vedem ce ai în coş ? Oho !

Şi ea uită pe loc de Irka. Desface gura coşului şi mă întreabă triumfătoare :

— Îți plac piroștile cu ficat ? Prăjite în grăsime ? Cu ceapă ?

Se îmbunează ca prin farmec și eu o ascult cum îmi povestește la ce s-a gîndit în drum spre piață, la ce s-a gîndit cînd a văzut ficatul, cum și-a făcut socoteala că acasă are cartofi, murături și un borcan cu untură din osînză topită.

— Mulia, să știi că te-a căutat cineva, spun.

— Cine ? întreabă ea.

— Un bărbat. A spus că trece mai tîrziu.

— Cine să fie ? face ea tulburată. Tu pe Mitea îl știi ?

— Fratele dumitale care și-a pierdut un braț ? Cum de nu !

— Așa ? — și mă privește cu îndoială. Orice lucru necunoscut o alarmează. Începe să chibzuiască : Nu e Mitea, zici ? O fi Vasea de la Riga ? Irka, tu l-ai văzut ?

— Liniștește-te. Nu era nici Vasea, nici Petea de la Riga, nici nenea Grigori de la Borisoglebsk.

— L-ai văzut ?

— L-am văzut.

— Cum arăta ?

— Nu știu.

— Vitea, cum arăta ?

— Nu știu, Mulia. Așa, cam la vreo cincizeci de ani, cu șapcă...

Tulburarea Muliei mai dăinuie vreo jumătate de ceas, apoi se ia cu treaba pe lîngă plită, aleargă de colo-colo și uită de el.

Bărbatul reveni pe seară : „Anna Stefanovna e acasă ?“ L-am poftit înăuntru, dar el s-a fîstîcit într-un fel ciudat şi m-a rugat :

— Spuneţi-i să vină pînă afară.

Şi s-a depărtat iute de portiţă, spre mijlocul străzii. Întocmai aşa făceau şi curtezanii cei mai sfioşi ai Ninkăi.

— Mulia, du-te niţel pînă afară, i-am spus, intrînd în casă. Iar a venit bărbatul acela la dumneata.

— Păi, poftește-l înăuntru.

— Nu vrea.

Mulia s-a şters pe mîini cu o cîrpă şi a ţîşnit afară. S-a scurs aşa vreun sfert de ceas. Uitasem cu totul de oaspetele ei, cînd iată-i că intră amîndoi fără veste pe uşă. Spun „fără veste“, înţelegînd deopotrivă şi ceva neaşteptat pentru ei doi, într-atît erau de tulburaţi.

Mulia rîse scurt şi spuse :

— Aici trăiesc eu. Odăile astea sînt ale noastre. Soba am lipit-o eu.

Iar oaspetele, de cum trecu pragul, rosti fără să vadă nimic, în gol :

— Bună ziua.

— Ia loc, spuse Mulia. Tocmai spălam. De, gospodărie — n-ai încotro.

Apoi se întoarse spre mine şi Irka :

— Avem un oaspete — şi din nou rîse.

După care se adresă oaspetelui, arătînd spre noi :

— Fata mea. Ginerele. Mai am un fecior, care face armata — asta mi-e toată familia.

— Jenka-prostănacul, întări cu seriozitate Irka.

Mulia rîse încurcată şi trecu în noua noastră bucătărie, în săliţă. Oaspetele se aşează pe un taburet. Stătea rău, cu picioarele strînse sub el. Nu era înalt, dar, oricum, nu-i venea bine să şadă aşa. Stinghereala lui mă cuprinse şi pe mine. Mulia nu se mai arăta, iar noi nu aveam ce vorbi cu el.

În cele din urmă, veni, îşi luă paltonul din cuier, îşi aruncă broboada pe cap şi făcu oaspetelui un semn din cap :

— Să mergem.

El se ridică numaidecît şi ne spuse politicos :

— La revedere.

Mulia îl lăsă întîi pe el să treacă, ieşi şi ea, dar după o clipă crăpă uşa şi ne vesti : „Un logodnic !" Apoi se făcu nevăzută.

Se înapoie repede — se vede că nu-şi petrecuse curtezanul prea departe.

— Logodnic, auzi ! îngăimă ea năucită. Colonel, ori maior în rezervă. Nu ştiu. „Dumneata, zice, eşti singură, şi eu la fel. Ţi-aduci aminte de mine ? Mă numesc Harcenko." Mulia rîse. Naiba ştie care Harcenko ! Zice că înainte de război a stat pe strada vecină. Cică de pe atunci îi plăceam. „Eu, zice, am aflat tot despre dumneata, mi-au povestit oamenii. O duci greu, în familia dumitale nu merg toate ca pe roate. Eu am o casă şi o vie — vino la mine şi-ai să fii stăpînă". Ne-am şi înţeles : sîmbăta viitoare vine să mă ia şi mă duc la el acasă, să-i cunosc şi feciorul... O să vă pă-

răsesc, ai naibii ce sînteţi voi ! „Nu beau, zice, sînt un om liniştit.“ Sănătatea nu-i îngăduie să bea. De fumat s-a lăsat acum doi ani. Doar că are varice, atît, încolo o duce încă destul de bine cu sănătatea. La anul băiatul lui termină institutul şi pleacă din oraş. „N-am să-ţi ascund, zice, băiatul meu nu e propriu-zis contra, dar nici prea încîntat nu e. Înţelege situaţia şi n-o să se amestece.“

Mulia rămăsese lîngă uşă, aşa îmbrăcată cum era, de parcă voia să alerge iarăşi undeva.

— E colonel, ori maior ? întrebă Irka. Cum de n-ai aflat ?

— Mulia, am intervenit şi eu, e musai să-ţi faci un permanent, din cel care ţine şase luni.

— Să-ţi pui şi dinţii, adăugă Irka. De aur. Mulia, mai ţii minte cîntecul ăla ordinar pe care îl cînta Jenka : „Avea un picior mai scurt, iar celălalt era de lemn...“ ?

— Logodnică, mai mare rîsul ! pufni Mulia.

— Lasă c-o să-i arăţi tu de ce eşti în stare ! prevesti Irka. O să-şi blesteme zilele.

— Asta aşa e, încuviinţă Mulia, printre hohote de rîs.

— Şi e micuţ, doar un pic mai răsărit decît dumneata ! — şi-am început să rîd şi eu, fără să ştiu de ce.

— Un pitic !

— Maior — colonel !

— Mai bine ar fi locotenent.

— Ba sergent !

— Ca Paşa al Ninkăi.

— Ce grad are Paşka al Ninkăi ?

— Habar n-am ! De beţivan !

— Află, Mulia, că fără tine o să fie aici o linişte !

— Ba ai să plîngi tu fără de maică-ta !

— „Plîns te aşteaptă şi căinţă", aşa spune maică-ta, Mulia, şi ea citeşte în fiecare zi din cartea aia — şi Irka arătă spre biblia cu scoarţe cafenii.

Fără să-şi mai scoată paltonul, Mulia fugi la baba Mania, şi peste cîteva minute se auzi de acolo chicotitul înfundat al Ninkăi, însoţit de sughiţurile de bucurie ale bătrînei.

Apoi năvăliră toate la noi, şi ele se apucară să rîdă şi să o necăjească pe Mulia. Mulia rîdea şi ea, nu le lăsa glumele fără răspuns, dar uneori făcea planuri de adevăratelea.

— A spus că are o casă mare, cu patru camere. Şi o verandă mare cu geamlîc.

— Vara o să beţi ceai acolo, spuse Irka.

— Aşa e, încuviinţă Mulia din cap, luînd gluma în serios. Casa e din cărămidă. Barem scap de lipit, că aici veşnic trebuia să lipesc. Ce, e joacă să lipeşti o casă în fiecare an ! Ba s-o mai şi spoieşti. Ei, dar la cărămidă nu e nevoie nici să lipeşti, nici să văruieşti.

— Oricum, n-o să te rabde inima pe tine, o să găseşti tu ceva de făcut. O să te-apuci să tencuieşti casa din nou.

Mulia zîmbeşte.

— Asta cam aşa e, n-o să mă rabde inima să stau degeaba.

— Află, Mulia, că-mi pare rău de bătrînelul de colonel. N-o să-l laşi tu să moară de

moarte bună. Nu știe, săracul, ce belea și-a găsit. Mai-mai că-mi vine să-i deschid ochii, zău.

Mulia însă e pornită.

— Zice că are o vie mare. Vie de soi. Are struguri proaspeți pînă la Anul Nou, are și vinul lui, și struguri marinați, și-n fiecare an vinde struguri în piață de vreo cîteva mii de ruble.

— Păi ce, te faci și precupeață, la piață?

— Și de ce nu? O să mă fac. Doar și în timpul războiului m-am îndeletnicit cu negustoria.

— Să facă și negustorie, dacă vrea, intervine Ninka. Ce e rău în asta?

— Știți unde stă? În vilele coloneilor, acolo unde și-au clădit case toți militarii în retragere. O stradă curată și verde, aproape de noi. Plec dimineață, și în zece minute sînt aici. Mai strîng după voi, mai văd de copil. O să se întoarcă și Jenka, o să se însoare, o să aibă copii și-o să-l ajut și pe el... Mi-a spus așa: „Să ne înțelegem de la bun început: nici copiii mei, nici ai dumitale n-au nimic comun cu noi. Sînt oameni în toată firea și n-au decît să-și rostuiască viața așa cum le place. Să ne adunăm cu toții laolaltă de sărbători — asta da. Dar ei să-și ducă viața lor și noi pe a noastră. Vrem și noi s-avem parte de fericire." „Dumneata faci cum vrei, zic, dar eu nu-mi părăsesc copiii." Am spus bine?

Mulia se întoarce către Ninka și baba Mania, deși de fapt ar fi trebuit să se întoarcă spre Irka.

— N-ai să-l părăseşti pe Jenka, spuse Irka, dar pe mine te rog să mă părăseşti. În privinţa mea poţi să nu-ţi faci griji.

— Faci pe grozava ! pufni Mulia, şi ochii ei negri azvîrliră fulgere. Să te-aud cum o să-mi cînţi tu după ce-o să naşti. Aşa am păţit cu ei toată viaţa, se tîngui ea babei Mania. Orice ai face — nu vezi pic de recunoştinţă. Reclădeşte casa şi coase scutece pentru prinţesa asta. I-am şi pregătit un trusou în lege copilaşului, i-am cumpărat şi băiţă, un lighenaş...

— Batiste şi talc pentru copii, adăugă Irka.

— Da, şi talc. Dar ea nu ştie decît să facă mutre : „Te rog să mă părăseşti, Mulia. În privinţa mea, poţi să nu-ţi faci griji."

Apoi se străduiră cu toatele să-şi aducă aminte cam cine ar putea să fie acest logodnic, dacă a stat într-adevăr înainte de război pe o stradă vecină şi dacă o cunoaşte într-adevăr atît de bine pe Mulia. Dar toată străduinţa lor se dovedi zadarnică.

— De ce nu ni l-ai arătat şi nouă ? mormăi baba Mania. Poate că aşa, toate împreună, ne-am fi lămurit cine e.

— I-a fost frică să nu i-l suflu pe bătrînelul ei, rîse Ninka.

Mulia zîmbi, fără să se simtă cîtuşi de puţin jignită.

În schimb, a doua zi parcă se înstrăinase de noi. Şuşotea numai cu Ninka şi cu o vecină, văduvă, Vera. Vera lucrează ca soră medicală la casa raională de naşteri. E o femeie extrem de curată : la ea acasă, spune Mulia, totul e pahar.

Pînă şi copiii ei sînt cuviincioşi şi ordonaţi, de parcă nici n-ar fi de pe la noi. Cu doi ani în urmă, pe cînd îi trăia încă bărbatul, Mulia o rugase pe Vera să vină să-i facă Irkăi — Irka se îmbolnăvise — o injecţie cu penicilină. Vera veni cu o cutie mare de metal în care fiersese, la ea acasă, siringa şi acul, îşi scoase pantofii în prag, căută din ochi nişte tîrlici, dar cum noi nu aveam aşa ceva, intră în casă în ciorapi.

— Vai de mine! strigă Mulia. Nici n-am apucat să deretic. O să-ţi murdăreşti ciorapii.

— Afară e noroi, spuse Vera. Doar nu era să v-aduc noroiul în casă.

Peste ciorapi purta nişte şosete, groase, cenuşii, de lînă. Felul cum îşi scosese pantofii în prag, rămînînd în aceste şosete pe care era cu neputinţă să le găseşti în vreun magazin, vădea atîta grijă de curăţenie şi atîta spirit gospodăresc, încît ne-am simţit ruşinaţi nu numai eu şi Irka, dar chiar şi Mulia, care se fălea cum ştie ea să păstreze curăţenia. Apoi şi cutia în care fiersese siringa şi acele, deşi înnegrită de atîta întrebuinţare, sclipea.

— Am fiert siringa acasă, spuse Vera, scoţînd capacul cutiei. Am făcut bine? La mine era plita încinsă şi m-am gîndit că poate voi n-aveţi foc. Nu-i nimic însă, pot s-o mai pun o dată la fiert. Vrei?

Zăbovi o clipă, apoi aruncă o privire întrebătoare Irkăi:

— Ce vorbă-i asta! se împotrivi Irka.

Şi stătură un pic la taifas.

— Copiilor tăi, le faci chiar tu injecţiile ? întrebă Irka.

— Fetiţa nu mi-a fost niciodată bolnavă şi n-am de ce s-o chinui. Dar băiatul seamănă cu taică-său, e bolnăvicios şi sînt nevoită să-i fac injecţii.

— Şi nu ţi-e milă ?

— Mi-e milă că-i bolnav, dar de ce să-mi fie milă că-l înţep ?

La plecare, Vera îşi orîndui totul la loc în cutia de metal şi, în ciuda Muliei, care ţinea musai să o oprească, strînse cu grijă bucăţelele de vată şi cioburile fiolelor : „Tot ies în stradă, de ce să le las aici ?"

Iată imaginea pe care mi-a lăsat-o Vera înainte să-i moară bărbatul. După ce i-a murit bărbatul, lumea întîi a plîns-o, apoi a ţinut-o de rău. Dar nu peste mult nu mai era nici plînsă, nici ţinută de rău — toţi se deprinseseră cu faptul că Vera nu izbutea să-şi aleagă un bărbat potrivit ei şi în fiecare lună umbla cu altul, că bea, ba uneori se şi bătea cu ei.

— Eu i-am spus, povesteşte Ninka tulburată, holbîndu-şi ochii : „Nu-i lăsa, tu, să s-apropie de tine, aşa, de la început. Ce-i aia, să-l aduci la tine de cum l-ai cunoscut ?" Iar ea mie : „Şi la ce-aş face fasoane ? Ce, e copil, nu înţelege ? Numai că aşa-s bărbaţii din ziua de azi. A căpătat ce-a vrut, gata, s-a dus ! Nu mai există bărbat cumsecade."

De cînd şi-l petrecuse pe Paşka al ei la armată, Ninka luase obiceiul să treacă pe la Vera. Într-o vreme se duceau împreună la ci-

nema şi la dans, dar dintr-o zi, punîndu-şi singură voinţa la încercare, se potoli. La fel se întîmpla acum şi cu Mulia, care începu să se abată ea pe la Vera.

Nu ştiu unde se tot duceau şi ce anume tot tăinuiau împreună. Pesemne că şi Mulia avea încredere în experienţa ei.

În preajma zilei de sîmbătă, am văzut la Mulia o schimbare : îşi tot ridica nefiresc buza de sus şi vorbea cu un şuierat voinicesc, metalic, ceea ce părea să o umple de încîntare — îşi pusese, în sfîrşit dinţii. Ba îşi făcuse şi permanent. Buclele cărunte, strălucirea metalică din gură şi vorba însoţită de acest şuierat voinicesc, agresivitatea ivită în ochii ei negri, ne-o înfăţişau ca pe o străină, atît mie, cît şi Irkăi. Acum vedea mai puţin de casă, iar serile zăbovea îndelung la baba Mania — baba Mania avea maşină de cusut, şi Mulia îşi făcea o rochie nouă.

Pe socoteala ei se auzeau în casă tot felul de glume — era poreclită „frumuşica", era întrebată cum are de gînd să se cunune — religios sau civil, dacă rochia de nuntă e gata, şi baba Mania se străduia să le mai taie pliscul Ninkăi şi Irkăi.

— Credeţi că-i uşor să rămîi văduvă la treizeci şi patru de ani ? le spunea ea. Să vă fi văzut în locul ei !... Ştiţi şi voi cum îşi face Verka de cap.

Baba Mania nu era invidioasă. De cînd se prăpădise Nikolai, şi viaţa, şi moartea îi lua-

seră atîtea, încît invidia nu-şi mai afla loc în sufletul ei.

Sîmbătă, rezervistul Muliei veni să o ia. Ciocăni la fel de sfios la fereastra dinspre stradă, se codi şi de astă dată să intre şi o aşteptă undeva afară. De altminteri, Mulia nici nu-l pofti în casă. Plecară amîndoi pe lumină, iar cînd Mulia se întoarse, se făcuse tîrziu.

— Ei, cum a fost ? o iscodi Irka.

— Destul de bine, zise ea pornită.

— Casa e de cărămidă ?

— De cărămidă.

— Are şi verandă cu geamlîc ?

— Are.

— Va să zică nu te-a păcălit.

— Nu m-a păcălit.

Şi Mulia începu singură să povestească. Casa e minunată, de cărămidă, nouă, fără pic de igrasie. Duşumelele sînt vopsite, dar arată aşa de netede, că-s mai frumoase decît parchetul. Pesemne că sînt uşor de spălat. Curtea e mare, largă, iar via e o adevărată plantaţie. Casele de alături sînt mari, strada e plăcută, primăvara şi vara o să fie toată numai verdeaţă. Băiatul lui e serios, cu ochelari, gata-gata să iasă inginer, nu ca nepricopsitul de Jenka, i-a dat politicos bună ziua şi a plecat : „Tată, trebuie să ies în oraş".

— Cum am intrat, continuă Mulia, m-am uitat şi am spus : Dulapul ăsta o să-l mut colo, etajera dincoace, modelul zugrăvelii trebuie schimbat...

— I-ai dovedit cine eşti ?

— Da-a.

— Şi ce-aţi făcut cînd aţi rămas singuri? întrebă Irka.

— Am băut ceai, zise Mulia cucernică, fără să bage de seamă ce capcană o pîndeşte. Pe urmă, ne-am dus la teatru.

— Mulia, ai fost la teatru! După cîţi ani?

— Nici nu mai ţin minte. Ba da: acum trei ani s-a jucat ceva la noi, la club.

— Păi ăla a fost teatru de amatori.

— Da-a. De amatori. Dar mie mi-i totuna, dacă e de amatori, ori de neamatori.

— Ţi-a plăcut la teatru?

— Era lume multă.

— Şi pe cînd nunta?

— El mă zoreşte, spuse Mulia, şi dinţii ei metalici scăpărară. Dar eu sînt de părere să mai aşteptăm. „Fiică-mea, zic, mai are puţin pînă să nască şi trebuie să-l dădăcească cineva pe ăl mic."

— Isprăveşte, Mulia. Nu mai arunca vina pe mine. Eu n-am nici un amestec aici.

Mulia tăcu.

— Cînd vă mai vedeţi?

— Sîmbătă. El voia mai curînd, dar i-am spus: „N-am timp. Muncesc."

Toată săptămîna Mulia îşi făcu auzit şuieratul agresiv al dinţilor ei de metal. Gura ei arunca sclipiri metalice. Metalică era şi aura buclelor ei cărunte, încreţite cu permanent. În celelalte privinţe, Mulia se purta însă ca de obicei. Se scula în zori, pregătea gustarea de dimineaţă, o deştepta pe maică-sa, pe baba Ma-

nia, drăcuia că nu găseşte o cratiţă la locul ei, ori că nu găseşte sticla de untdelemn, apoi fugea la lucru, dar nu înainte să ne strice somnul şi nouă, Irkăi şi mie. După ce se întorcea de la lucru, mătura, spăla pe jos, spăla rufe şi gătea, iar seara tîrziu îşi socotea cîştigul de la fabrică, lipindu-şi taloanele pe coli mari de hîrtie. Se purtă aşa ca de obicei şi sîmbătă. Îndată ce veni de la lucru, se pregăti de spălat — aduse apă multă, aşeză cazanul pe foc, scoase la iveală o coşcogea bocceaua cu rufe murdare, iar cînd Irka o întrebă: „Păi cum rămîne cu generalul tău?" — Irka îi spunea rezervistului Muliei cînd colonel, cînd mareşal, cînd sergent — spre surprinderea noastră, Mulia făcu din mînă a nepăsare:

— Ia mai dă-l încolo!

Totuşi, cînd el ciocăni la fereastră, Mulia rămase descumpănită un pic, apoi se şterse pe mîini de clăbuc şi se duse să-i deschidă. După aceea se schimbă şi se pieptănă, în vreme ce rezervistul o aştepta afară. Nu ştiu de ce, mi s-a părut că între ei doi nu o să fie nimic pînă la urmă, că asta e cu desăvîrşire imposibil.

— Ascultă, i-am împărtăşit Irkăi temerile mele, eu cred că n-o să iasă nimic din toată povestea asta.

— Şi eu cred la fel, zise ea. I s-au mai făcut şi înainte propuneri de căsătorie, dar Mulia n-a acceptat.

O bucată de vreme am mai avut totuşi îndoieli — Mulia se mai întîlni cu rezervistul ei încă de vreo trei ori, sîmbăta, ca apoi, de la o

zi la alta, părul ei să uite că a fost ondulat cu permanent, iar gura să-şi stingă strălucirea metalică. Curînd se destrămă şi prietenia ei cu Vera. Nouă nu ne dădu nici un fel de lămuriri, dar babei Mania îi spuse vag :

— Altceva ar fi fost dacă aş fi dat peste un om de treabă la timpul potrivit. Dar acum, rămîn mai bine cu familia mea, asta care e.

Capitolul XIII

În seara zilei de marţi din penultima săptămînă a lui decembrie, mă pregăteam să plec la redacţie — eram de serviciu. Cum am deschis portiţa, am şi văzut trei flăcăi postaţi chiar la colţul casei. Le auzisem vorba din casă — se certau — şi chiar avusesem de gînd să le spun să se ducă să se sfădească în altă parte. Pe doi dintre ei îi şi cunoşteam din vedere — stăteau pe strada noastră. Cu unul dintre aceştia, înalt şi cam mătăhălos, îmbrăcat în pijama şi cu o pufoaică aruncată pe deasupra, schimb din cînd în cînd cîte un salut : e unul din prietenii lui Jenka, pe nume Valerka. Cînd am ieşit în stradă am băgat de seamă că ceilalţi doi îl cam înghesuiseră la mijloc — pesemne fuseseră la el acasă, băuseră, iar acum ieşiseră afară, ca să lămurească anumite lucruri. Cînd am ajuns în dreptul lor, i-am auzit spunîndu-şi însă „Vitek" şi „Valera", apoi i-am văzut pornind tustrei

prieteneşte, spre cea mai apropiată alimentară din cartier: în faţa acestui magazin începeau şi se isprăveau invariabil acest soi de certuri. I-am mai urmărit o vreme din ochi, încredinţîndu-mă că totul a reintrat în ordine, că nu se vor mai întoarce şi nu o vor speria pe Irka, dată fiind starea ei, apoi am apucat spre staţia de tramvai, dar pe la jumătatea drumului mi-a ieşit în cale nenea Vasea, şoferul de taxi, care mi-a făcut semn spre băieţi:

— Ia te uită la ăştia!

Am întors capul. Acum erau patru împotriva lui Valerka. Cei doi mai întîlniseră se vede nişte prieteni de ai lor, şi cearta se aprinsese şi mai rău. Pe Valerka îl vedeam dintr-o parte: stătea cu trunchiul aplecat greoi înainte, spre cei patru şi ţinea în faţa pîntecului mîna dreaptă în care avea ceva lucios, iar cei patru tot săreau în lături, ferindu-se de mîna lui, mişcîndu-se pe un cerc invizibil, însă trasat cu precizie şi căutînd să-l înşface pe la spate. Nu se încumetau deocamdată să calce în cuprinsul cercului, dar jocul ăsta nu se putea prelungi la nesfîrşit. Mi-am amintit atunci de mutrele lor tîmpe, atît în clipa cînd i-am surprins certîndu-se, cît şi atunci cînd au pornit-o laolaltă spre alimentară, spunîndu-şi prieteneşte „Vitek", „Valera".

— Or să se taie, blestemaţii! exclamă nenea Vasea, căutînd cu ochii în jur şi zgîlţîind un par din gard.

Între timp, Valerka se trăsese înapoi, se răsucise pe călcîie şi o luase la goană, călcînd

greoi. Era cu galoşii pe piciorul gol şi, ca să nu-i piardă, alerga tîrşindu-i ca pe nişte schiuri, aproape fără să-i ridice de la pămînt.

— Bine-a făcut ! urmă uşurat nenea Vasea. E mai sănătos s-o zbughească în casă.

Răsuflînd uşuraţi şi ei, potrivnicii lui Valerka se repeziră în urma lui cu chiote de triumf. În dreptul mormanului de moloz rămas în stradă de la reparaţiile casei noastre, stătură locului şi începură să arunce în fugar cu sfărămături de cărămidă. M-am îndreptat cu nenea Vasea spre ei, dar el mă apăsă brusc de gard. Cu acelaşi pas tîrşit de schior, Valerka se întoarse iute din casă, ţinînd o puşcă de vînătoare în mînă. Nevenindu-le să creadă că Valerka ar putea trage cu adevărat, trei dintre ei încremeniră o clipă, descumpăniţi, apoi o luară la sănătoasa. Expresia zugrăvită pe mutrele lor mă izbi : era un amestec de spaimă, buimăceală şi veselie nebunească, proprie beţiei. Numai cel de al patrulea rămase lîngă mormanul de moloz, cu cîte o fărîmă de cărămidă în fiecare mînă. Azvîrli inutil cu cărămizile în Valerka, iar acesta trase. Flăcăul duse mîna la prăpădita lui de şăpcuţă, albă şi modernă, strigă mirat : „M-a nimerit !", şi se lăsă moale la pămînt. Nenea Vasea şi cu mine ne-am repezit la băiatul care zăcea cu nasul în moloz. Cînd l-am întors cu faţa în sus, se auzi din el un gîlgîit surd de lichid clătinat.

Am alergat la şcoală să chem Salvarea şi miliţia, să anunţ redacţia că nu pot veni, timp în care cineva apucă să oprească o motocicletă

de la controlul circulaţiei, şi Valerka fu ridicat cu puşcă cu tot. Băiatul, care acum era îmbrăcat, aştepta să fie arestat. După vreo zece minute apăru o maşină a miliţiei cu medicul. Afară se întunecase, şi în vreme ce medicul, împreună cu un ajutor examinau victima, şoferul, fără să oprească motorul, lumina cu un far rotativ mormanul de moloz pe care zăcea. Cînd cineva din mulţimea privitorilor încercă să dea vreo sugestie medicului, de undeva din întunericul maşinii, care era aproape invizibilă din pricina farului, se auzea un glas răstit :

— Ia dă-te mai încolo ! Mai încolo ! Se ştie asta şi fără tine ! Te crezi deştept !

Sosi şi Salvarea, iar medicul păşi în cercul de lumină al farului. Un sanitar se apropie cu un geamantănaş de metal. În lumina farului învolburată de praf, feţele medicului şi sanitarului păreau din aluminiu. După ce ridicară mortul, maşinile plecară şi strada redeveni întunecată şi pustie.

M-am întors acasă. Irka şedea tăcută pe pat, Mulia trebăluia pe lîngă plită.

— Ce ticăloşie ! am izbucnit eu, scîrbit de tot ce se întîmplase, fără să mă refer anume la Valerka, vinovat de uciderea flăcăului cu şapcă albă.

— De ce spui că a săvîrşit o ticăloşie ? zise Mulia, răsucindu-se deodată spre mine. Dar dacă l-ar fi nimerit cu piatra în cap ? Ceilalţi doar erau patru ! Iar el, unul singur. A făcut ce trebuia să facă. Nevasta lui Valerka mi-a spus : „Acuma, mătuşă Ania, toţi au să-l căi-

neze pe ăl de-a fost omorît şi-au să-l osîndească pe Valerka. Dar dacă l-ar fi nimerit cu piatra în cap ? Dacă Jenka al dumitale ar fi fost acasă, ar fi sărit cu siguranţă în ajutorul lui Valerka..."

Spusele Muliei mă scoteau din fire. Nici nu-mi trecea prin minte să lămuresc cine e şi cine nu e vinovat. Simţeam în mine dorinţa aprigă de a înfiera. De a înfiera tot — deprinderile, strada, cartierul. Nu-mi era milă nici de cel ucis, nici de cel arestat. Mi-era milă de miliţieni, de anchetatori, de medici. De Irka, de mine, de nenea Vasea, de toţi cei care fuseseră atinşi şi zguduiţi de acest omor. Totul era de o neasemuită barbarie ! Urmăream de mult aceste certuri iscate de pe urma beţiei, aici, pe strada noastră, şi iată că acel ceva hidos şi întunecat ieşise brusc la suprafaţă... Degeaba i-am arătat Muliei toate aceste lucruri, nu m-a înţeles. Nici n-ar fi fost firesc să mă înţeleagă. Eu plecam de la ideea că nimic din toate acestea n-ar fi trebuit să se petreacă, iar ea — de la realitatea imediată, palpabilă. Petrecuse pe strada asta o viaţă de om şi cunoştea bine pe Valerka, pe mama şi pe soţia lui.

— Îmi pare rău de Klavka, spuse Mulia despre nevasta lui Valerka. Pe el o să-l vîre la puşcărie, iar ea o să rămînă singură cu copilaşul. Şi cînd te gîndeşti că Valerka a fost întotdeauna un băiat liniştit ! Jenka dacă bea parcă-i nebun, pe cînd Valerka, oricît ar turna în el, e cuminte, la locul lui.

Cu asta, Mulia voia într-un fel să mă împace. Abătea vorba de la Valerka, la nevastă-sa. Mie însă nu-mi părea rău nici de ea. O văzusem apropiindu-se de cel ucis, în clipa cînd mormanul de moloz fusese luminat de farul de la maşina miliţiei. Privise cadavrul doar o clipă, apoi dăduse fuga în casă, nerăbdătoare să povestească cele văzute. Pe faţa ei nu surprinsesem nici o umbră de milă sau de remuşcare. În schimb, era în stare de orice ca să-l scape pe Valerka al ei.

În faţa casei noastre se opri o altă maşină. Cineva ciocăni la uşă. Era anchetatorul de la secţia judiciară a miliţiei. Şi din nou începu agitaţia: motorul se porni să duduie — fusese aprins farul. Anchetatorul şi ajutorul lui tot ţăcăneau cu un aparat de fotografiat, numărau paşii de la locul de unde trăsese Valerka cu arma pînă la mormanul de moloz pe care căzuse victima. Ajutorul anchetatorului găsi un dop făcut din ziar ce servise de fuituială. Dopul zăcea chiar sub gardul nostru. Toate astea mi se păreau lipsite de noimă.

— Ucigaşul a şi fost arestat, i-am spus anchetatorului. L-a ridicat un miliţian numaidecît.

Nu aveam încă destulă experienţă în asemenea treburi, nu ştiam cîtă importanţă vor avea mai tîrziu, la tribunal, aceste măsurători, fotografii, precum şi dopul de hîrtie, nu ştiam că vor fi puse iarăşi şi iarăşi în discuţie de către procuror şi avocaţi.

Anchetatorul se uită la mine, vrînd parcă să-mi spună: „Tare deştept te mai crezi!“, dar

nu scoase o vorbă, mulţumindu-se să dea din mînă, adică — nu te mai amesteca. După cîteva minute mă întrebă :

— Dumneata stai aici ? Trebuie să dai o declaraţie.

Am intrat în casă. În urma noastră se strecură miliţianul care-l însoţea, precum şi un martor — un tînăr care venise cu ei în maşină. Anchetatorul se răsti la el :

— Tu de ce deschizi uşa ? Laşi frigul să dea buzna în casa oamenilor ! Noi am venit şi-am plecat, dar dînşii dorm aici ! Ia fă bine şi închide uşa !

Flăcăul se dădu îndărăt şi dispăru. Miliţianul se înroşi la faţă.

— Nişte beţivani dau tîrcoale pe-afară, raportă el. Se leagă de mine : „Cu ce drept faci tu fotografii aici ?“ Nu credeţi c-ar fi bine să-i reţinem ?

Eu am întrebat :

— E şi unul mărunt, cu haină de piele ?

— Îmi pare că da, zise miliţianul.

— Unul dintre băieţi purta o scurtă de piele, am spus eu. Anchetatorul îmi aruncă aceeaşi privire, al cărei tîlc era : „Tare deştept te mai crezi !“, dar şi-o stinse pe dată.

— Filimonov, ordonă el miliţianului, dacă se mai leagă de tine, adu-i încoace.

— N-ar fi bine să-l însoţesc şi eu ? am întrebat. I-aş putea recunoaşte.

Fără să-mi răspundă, mă întrebă :

— Pe ucigaș l-a ridicat un miliţian ? A luat și pușca ? Dar victima, cine a ridicat-o — miliția sau Salvarea ?

— Cred că miliţia. L-am auzit pe medicul Salvării spunînd „Noi nu mai avem nimic de făcut aici".

Anchetatorul clătină din cap :

— O să-i arăt eu miliţianului ăstuia ! De cîte ori nu i s-a spus : Pînă la sosirea anchetatorului, nu se clinteşte nimic din loc !

Își manifestă îndelung regretul pentru cele întîmplate, mormăind amenințări la adresa miliţianului care a îngăduit ridicarea victimei, cum că o va păți rău de tot, ca și la adresa medicilor de la Salvare care au luat cadavrul cu ei și, în sfîrșit, se pregăti să întocmească procesul-verbal. Atunci am rostit și eu o frază pe care mi-o pregătisem de mult :

— Sînt un lucrător al ziarului orășenesc și voi fi bucuros să vă fiu de folos în anchetarea cazului.

Dar mi-am dat pe loc seama cît de searbăd, de pretenţios și de ridicol au sunat aceste cuvinte.

Anchetatorul nu deveni nici mai politicos, nici mai încrezător. Adică, de fapt, politicos era, dar cu un soi de politeţe care mă inhiba. Reversul acestei politeți era o grosolănie adresată altcuiva.

— Ia fă bine și închide ușa ! se răstise anchetatorul la tînărul adus ca martor. Dînșii dorm aici !

Acum îl lua la rost pe miliţian :

— Mişcă scaunul mai cu grijă, Filimonov. Ai să strici lucrurile oamenilor. Şi aşa au avut o zi destul de agitată.

Am început să-i povestesc întîmplarea, în care timp el scria, punîndu-mi întrebări şi aruncîndu-mi acea privire cu tîlc: „Tare deştept te mai crezi!", ori de cîte ori mă abăteam de la întrebare şi spuneam ceva de la mine. Cînd am spus că Valerka ţinea în mînă un cuţit şi că ceilalţi patru se străduiau să-l înşface pe la spate, Mulia interveni fără de veste:

— Vitea, păi tu nu vezi bine. Tu eşti miop. De la tine la Valerka era o depărtare bunicică, că doar ajunseseşi aproape de staţia de tramvai. Cum puteai să vezi dacă Valerka avea ori nu un cuţit în mînă?

M-am uitat la ea buimăcit. Într-adevăr, scena se petrecuse destul de departe de mine şi nu văzusem cuţitul cu *ochii mei*. Dar poziţia lui Valerka, precum şi a celorlalţi patru, care se fereau de mîna lui întinsă, erau indicii mult prea grăitoare ca să mă fi putut înşela.

Surprinzîndu-mi descumpănirea, anchetatorul mă întrebă:

— Ai văzut cuţitul cu ochii dumitale?

— Cu ochii mei? Hm... chiar cu ochii mei s-ar putea să nu-l fi văzut.

— Nu trebuie să vorbeşti decît despre ceea ce ai văzut cu propriii dumitale ochi.

Apoi îmi dădu să citesc procesul verbal, pe care stătea scris cu litere de o şchioapă: „întrebare", „răspuns".

— Să nu iei în seamă eventualele greşeli — m-am grăbit la scris.

Am semnat de cîte două ori pe fiecare foaie, pe o parte şi pe alta, după care anchetatorul şi ajutoarele lui au plecat.

Nici nu apucară bine să iasă pe uşă, că Mulia, care-i petrecuse, se şi năpusti asupra mea :

— Vitea, de ce-ai pomenit de cuţit ? Ce nevoie aveai de asta ? Lasă-i să se descurce singuri !

Am tăcut. În urmă cu un an îl pierdusem pe taică-meu. Luptase în primul război imperialist, luptase în Marele Război pentru Apărarea Patriei, fusese rănit. După război s-a îmbolnăvit grav. Moartea i-a dat de cîteva ori tîrcoale, dar cu chiu, cu vai a scăpat. Îmi amintesc de toate spitalele în care a zăcut, de toţi medicii care l-au operat şi l-au îngrijit. Moartea lui i-a îndurerat pe mulţi — rude şi prieteni. Pe cînd aici ? O ceartă lipsită de noimă, la beţie, ambiţia prostească a unor neisprăviţi, şi iată ceva atît de grav, de omenesc şi de tragic coborît la un nivel de neconceput. Şi ştiu bine că povestea asta dezgustătoare va deveni o legendă pentru unii dintre puştii de pe strada noastră : cum cei trei s-au speriat şi au fugit, cum celălalt a fost singurul care nu s-a speriat şi a aruncat cu cărămizi în Valerka şi cum Valerka nu s-a temut de închisoare şi a tras în el.

La cursul seral unde predă, Irka are un elev, un flăcăiandru pipernicit, de vreo şaptesprezece ani. A şi apucat să stea doi ani la răcoare şi se

uită dușmănos la toți cei din jur, ca un lup... Mai bine zis, ca un pui de lup. O disprețuiește pe Irka, tot așa cum îi disprețuiește și pe colegii lui de clasă — iar unii dintre ei, muncitori harnici, sînt oameni de treizeci și chiar patruzeci de ani. Nici Pușkin, nici Lermontov nu trezesc nimic în sufletul lui. Atît unul, cît și celălalt, nu sînt pentru el decît tot niște detestabili educatori. Într-o zi, unul dintre colegii mai vîrstnici l-a întrebat: „Tu de ce nu-i respecți pe oameni?" Flăcăiandrul i-a răspuns: „Voi ziceți că sînteți oameni? Cu voi se poate face orice, voi nu sînteți oameni. Care dintre voi s-ar încumeta să meargă la moarte? Iar eu am văzut oameni care mergeau la moarte!" Oamenii aceștia erau hoții.

M-am mai gîndit și la Jenka, feciorul Muliei, care căzuse la examenul de admitere, la școala de aviație, nu numai pentru că era un leneș, așa cum sînt de obicei băiețandrii răsfățați de mama lor. Aici era vorba de ceva mult mai complex — Jenka ajunsese un leneș pentru că legile nescrise ale străzii se dovedeau mai presus de toate celelalte legi privitoare la morală.

Capitolul XIV

Ca să n-o stînjenesc pe Irka și nu cumva să o lovesc în somn, m-am culcat pe patul nostru pliant. În toiul nopții mă deșteptă Mulia:

— Vitea, scoală-te, Irka e gata să nască — au început durerile. Scoală și du-te după Salvare.

Am sărit în picioare. Lumina era aprinsă în odaie. Irka, tăcută, ședea în capul oaselor. Buimac de somn, mi s-a părut că deocamdată nu e nimic grav, că Mulia s-a pripit ca de obicei și m-am așezat din nou pe pat.

Nevastă-mea căută să se desvinovățească :

— N-am vrut să vă stric somnul, am crezut că nu e nevoie. Mi-am spus că sînt doar tulburată de cele petrecute peste zi.

Apoi se uită la mine și am înțeles numaidecît.

— Gata, m-am dus, m-am dus !

Dădu din cap cu întîrziere și abia atunci mi-am dat seama că nici nu se uita la mine. M-am simțit stînjenit și m-am desmeticit pe loc.

— Prostuțo, la ce atîtea menajamente ? am mustrat-o eu încetișor. Trebuia să mă trezești îndată. Ce rost are să taci ?

Irka dădu iarăși din cap cu întîrziere, fără o vorbă. Am înțeles : era în așteptare. Își pîndea propria-i ființă și aștepta. Orice i-ai fi spus în aceste clipe, ea dădea tăcută din cap și aștepta. Pesemne că e un om tare curajos ; dacă s-ar fi petrecut cu mine ceva la fel de primejdios, aș fi început de mult să mă văicăresc, pe cîtă vreme ea ținea să nu supere pe nimeni. M-am uitat la chipul ei aparent liniștit și ușor buhăit, am văzut-o cum șade nemișcată, cu pătura trasă peste genunchi, am văzut cît de rău arată în lumina nefirească a becului și m-am dumirit dintr-o dată că-i este foarte frică, că-și

dă şi ea seama cît de urît şi de nefiresc luminează becul noaptea şi că se străduieşte din răsputeri să se stăpînească, în vreme ce eu nu eram în stare să fac decît prea puţin pentru ea — doar să alerg după Salvare, nimic mai mult.

— M-am dus, i-am spus.

Se mulţumi să dea uşor din cap, iar eu am ţîşnit în stradă. Am luat-o întîi spre şcoală, unde era un telefon, dar după cîţiva paşi m-am gîndit că e mai sigur să alerg la casa de naşteri şi să aduc maşina Salvării chiar de acolo. Şoferul se poate rătăci, poate să zăbovească, dar aşa am să-i arăt eu drumul, ba am să-l şi zoresc la nevoie. Fugeam pe străzile întunecate — pînă la casa de naşteri erau vreo cinci străzi — dar nu mă gîndeam de fel la copilul ce urma să vină pe lume, copilul meu, deşi în ultimele şase luni nu făcusem altceva decît pregătiri să-l primim : pentru el ne muncisem cu casa, pentru el se pregătise un întreg trusou, pentru el căutam nişte cărţi anume. Nu mă gîndeam decît la Irka, îmi spuneam că se află într-o stare gravă şi că trebuie să-i vin fără zăbavă în ajutor. Femeii în halat alb care îmi ieşi înainte în pragul casei de naşteri, la zbîrnîitul soneriei, i-am spus :

— Am nevoie urgentă de o maşină a Salvării.

— Stă departe gravida ? întrebă ea. Nu se poate deplasa singură ?

— Departe, la cinci străzi de aici, am răspuns, gîfîind.

— Păi, ambulanța nu-i aici. Ca să faceți rost de una trebuie să vă duceți la spitalul raional.

Am băgat de seamă, înspăimîntat, că în curtea casei de nașteri nu exista garaj și că nici pe zăpadă, nici în noroi nu se vedeau urme de mașini. Pînă la spitalul raional mai aveam de străbătut cam tot pe atît și am pornit-o iarăși pe străzile întunecoase.

Intrarea spitalului era destul de viu luminată și am zărit de departe două ambulanțe staționînd acolo. Mi se tot părea că alerg prea încet, că n-am să ajung la timp și că le voi vedea plecînd ca să răspundă la alte chemări. Am ajuns la spital aproape fără suflare, m-am agățat de prima ambulanță care tocmai se urnea din loc, am spus strada și numărul casei și am dat să mă așez lîngă șofer, ca să-i arăt drumul. Cineva m-a încunoștiințat însă că trebuie să stau la spate, lîngă brancardier, unde, între două banchete, erau montate niște brancarde lungi cu pînză. Șoferul știa fără cusur drumul și mașina gonea hurducîndu-se peste hîrtoapele străzilor noastre nepietruite. Simțeam cum se zbuciumă măruntaiele în mine, mă țineam zdravăn de un mîner lustruit și mă gîndeam că Irka va fi și ea scuturată la fel de cumplit.

Acasă, eram așteptați. Mulia veghea în stradă. Văzînd mașina, se duse iute înăuntru și o aduse pe Ira, care era îmbrăcată și pregătită. Irka abia se urcă în mașină pe scărița din spate.

— Te rog să mergi mai încet, l-am rugat pe șofer.

— Noroc ! strigă Mulia. Încheie-te la palton. Gîtul, acoperă-ţi gîtul. Vitea, ai grijă să-şi acopere gîtul. Vezi, să meargă mai încet.

Maşina pornise, dar Mulia ne tot spunea ceva, strigînd şi dînd din mîini. Şedeam pe banchetă, în faţa Irkăi şi mă străduiam să o liniştesc :

— Mai rabdă încă puţin. Ajungem îndată, nu e departe. E cea mai bună casă de naşteri din oraş. Are medici minunaţi.

Irka dădea din cap fără un cuvînt. Nici nu auzea bine ce-i spuneam. Îi era greu să mă asculte — îmi dădeam seama de asta, dar nu mă puteam stăpîni şi tot căutam să o conving să aibă răbdare. Stătea tăcută şi dădea uşor din cap spre mine.

Am rămas în sala de aşteptare a casei de naşteri, în timp ce Irka fu luată în grijă, schimbată, pregătită. Pe pereţi atîrnau fel şi fel de panouri şi diagrame medicale ; mirosul de aici mi se păru neobişnuit şi foarte ciudat — pe atunci nu ştiam că e mirosul de scutece amestecat cu mirosul vomei de lapte a sugarilor, cu mirosul de lapte şi a tot felul de hrană şi grişuri cu lapte — miros complex şi dulceag, care se iveşte oriunde apar ei.

Capitolul XV

A doua zi, în sala de aşteptare a casei de naşteri, mi-am citit numele scris cu cretă pe tabla de anunţuri. Era o tablă veche, vopseaua nea-

gră, cam ştearsă, păstra urme de cretă ale vestirilor din ajun. Pe scurt — o tablă urîtă, ponosită, murdară, şi totuşi, uitîndu-mă la ea, am tresărit. O mînă necunoscută îmi scrisese grăbit numele. M-am uitat temător — alături, în dreptul numelui meu, stătea scris scurt : „băiat", iar ceva mai încolo, la rubrica „greutate" scria : „3,400". M-am uitat mai sus şi mai jos pe tablă — în aceeaşi zi cu fiul meu se născuseră încă patru fetiţe şi trei băieţi. Cea mai voinică dintre fetiţe cîntărea 4,100, cel mai plăpînd dintre băieţi — 2,900. Nu că mă bucuram peste măsură, mai degrabă mă simţeam uşurat : jocul întîmplării luase sfîrşit — aveam un băiat. Am stat în sala de aşteptare pînă a intrat o soră şi am întrebat-o cum se simte Irka. Irka se simţea bine, ceea ce mi-a sporit şi mai mult simţămîntul de uşurare.

— Ai un flăcău frumos, spuse sora. E leit taică-său.

Sora era o cunoştinţă a Muliei şi asistase la naşterea copilului.

— A fost greu tare ?

— La ce bun să mai vorbim despre asta ! răspunse sora, absolvindu-mă parcă de o vină. De, uşor cam nu prea se poate să fie — e greu ! Aşa ca la toate femeile.

— Totuşi, cum a fost ?

— Lasă, acuma du-te, du-te, dar să nu te îmbeţi prea rău de bucurie ! Dădu din mînă în semn de resemnare faţă de ceva limpede ca lumina zilei, apoi îmi zîmbi, ca şi cum m-ar fi iertat că Irkăi îi e greu şi că eu mă duc

să beau, în timp ce nevastă-mea zace în spital, fiind încredințată că ard de nerăbdare să fug și să mă îmbăt cît mai repede.

— Cînd pot să-i transmit ceva Irkăi ?

Nu întrebam și nu mă gîndeam decît la ea. Nu mă obișnuisem încă cu gîndul că am un fecior și că ar trebui să întreb și de sănătatea lui. De altminteri, deocamdată nu mă gîndeam la el în nici un chip. Nu se întîmplase nimic, în afară de faptul că pe tabla ponosită a casei de naşteri cineva scrisese cu cretă cum că de azi încolo soarta mea a luat o nouă întorsătură.

— Dumneata, du-te, du-te, repetă ea. Anna Stefanovna are să treacă negreşit astăzi pe aici și am să-i povestesc dînsei cum a fost. Dumneata, du-te, — și-mi zîmbi iarăși, iertîndu-mi și naivitatea, și bucuria, și dorința de a bea cu orice preț și cît mai grabnic, precum și faptul că de dragul meu va fi nevoită să calce anumite reguli ale spitalului. Înțeleg foarte bine, continuă ea. Tăticul e nerăbdător să-și vadă feciorul. Astăzi nu se poate, mîine nu sînt de gardă, dar poimîine, dacă totul merge bine, o să-l aduc la fereastră. Poate că pînă atunci va fi și Irka în stare să vină la fereastră. Aşa o să-i vezi pe amîndoi odată. E un băiat reuşit. Aţi hotărît ce nume îi daţi ?

— Încă nu.

— Cum aşa ? se miră sora. După bunic, desigur.

— După bunici, am precizat eu. Pe Irka o cheamă Nikolaevna, iar pe mine Nikolaevici.

— Adevărat! îşi aminti sora. Uitasem că dumitale îţi spune Viktor Nikolaevici. Foarte bine, să-i daţi numele după bunici.

— Ba nu, am zis eu, citindu-i în ochi mirarea, şi i-am explicat că bunicii n-au fost prea norocoşi, fiindcă amîndoi au murit cu zile.

— Da? făcu sora, şi deodată păru grăbită: era limpede că mă dezaproba. Treaba dumneavoastră, sînteţi tineri amîndoi. Hotărîţi singuri.

Plecă, lăsîndu-mi un bilet de la Irka. Fiind prietenă cu Mulia, ca ştia fără îndoială ce se petrecea la noi în casă şi mă condamna pentru faptul că nu vreau să-i dau fiului meu numele de Nikolai. Mulia căuta de mult să ne convingă pe amîndoi că dacă vom avea un băiat, să-i dăm numele bunicului. Încercase chiar să mă îmbrobodească în fel şi chip, povestindu-mi cum că o ţigancă i-ar fi prezis că Irka va avea un băiat căruia trebuie negreşit să i se dea numele de Nikolai, fiindcă dacă i se va da alt nume, copilul va fi foarte bolnăvicios.

În cazul cînd Irka s-ar fi alăturat maică-si, m-aş fi dat bătut, fireşte, dar ea se mulţumea doar să asculte cum ne ciorovăim. „Ştii, mi-a spus Irka într-o zi, eu nu am prea multe amintiri legate de tata. Mi-amintesc totuşi că în timpul primelor bombardamente, dacă tata era acasă, parcă ţi-era mai puţin frică. Apoi altceva: Aveam noi un căţel — Mişka. Era voinic şi inteligent. Într-o vară l-au tuns chilug şi n-a mai ieşit din cuşcă vreo săptămînă de zile — se ruşina. Parcă-l văd cum sărea pe tata cînd s-a întors acasă, după alungarea nemţilor. Atîta

se învîrtea în jurul tatei, că nici nu te mai puteai apropia".

Irka se gîndise de mult să pună ceva bani deoparte ca să se ducă pînă la gara unde pierise taică-său şi, bineînţeles, dorea şi ea ca fiul ei să poarte numele de Nikolai. Dar pe măsură ce sarcina avansa, mă asculta mai atentă, atunci cînd îi spuneam :

— Asta-i o prostie, nici vorbă — numele nu poate determina nimic. Totuşi, voi rămîne cu impresia că noi l-am sortit să repete întrucîtva destinul altcuiva. Nici tatăl tău, nici tata n-au avut parte de prea mult noroc în viaţă. Înţelegi, n-aş vrea ca deasupra micuţului nostru să stăruie nici o umbră... Să-l lăsăm să fie el însuşi. Poate că va avea mai mult noroc.

Irka mă asculta, apoi îi spunea maică-si :

— Tu veşnic te grăbeşti. Nici măcar nu se ştie dacă va fi băiat sau fată.

În stradă, ieşind de la casa de naşteri, am citit biletul Irkăi. Îmi scria că va mai rămîne internată vreo zece zile. „Pînă vin acasă, mă ruga ea, caută negreşit să căptuşeşti uşa cu pîslă, du undeva departe pisica şi dă-l cuiva pe Cuţu-Peticuţu." Aşadar, fiul meu în greutate de trei kilograme patru sute de grame şi care deocamdată nici nu avea un nume, îmi poruncea să-i fac de petrecanie pisicii pe care Mulia o ţinea de cinci ani şi să arunc în stradă un căţelandru de şase luni, pe Cuţu-Peticuţu, pe care Irka însăşi, prin iubirea şi dădăcelile ei exagerate îl transformase într-un infirm. Asta nu mi-a plăcut. În urmă cu două săptămîni,

Cuțu-Peticuțu dispăruse. Irka și cu mine am rătăcit pe străzi întunecoase pînă la miezul nopții, strigîndu-l într-una „Cuțu! Cuțu-Peticuțu!" Din pricina sarcinii, Irkăi îi era tare greu să umble, ba mai și înghețase, și totuși îl căutase îndelung, căci i se rupea inima de el. Și cînd colo, poftim — dă-l! Cine să-l mai ia acum, chinuit de atîta nineneală și bolnav veșnic de indigestie?! Oare să fi ajuns aici din grija Irkăi de a-l îndopa cu vitamina D pentru copii, macerată în untdelemn?

Am hotărît că atît Cuțu-Peticuțu, cît și pisica vor rămîne pe loc. Nici vorbă, e la mijloc o pornire maternă exagerată, dar peste cîteva zile, Irka se va mai liniști. Și totuși mă sîcîia un vag sentiment de neliniște. Cu Irka s-a petrecut ceva grav, într-adevăr, dacă se poate despărți cu atîta ușurință de o mîță bătrînă, care făcea parte dintr-ai casei, și de un biet cățelandru alb, de șase luni.

Ajuns acasă, am cercetat ușa de la intrare. Nu trebuia numai căptușită cu pîslă, ci și întărită. Pereții săliței erau din piatră de gresie moale, și cuiele intrau ușor, dar nu țineau în cuiburile lor. Am căutat cîteva cuie mai lungi în magazie și am înțepenit cu ele tocul ușii.

Trebuia de asemenea căptușită ușa care dădea din săliță în odaie. Lemnul se uscase după atîția ani și dacă-ți treceai mîna pe marginile ușii simțeai pe dată o adiere pătrunzătoare de aer rece. În copilărie suferisem adeseori de bronșită și am simțit cu îngrijorare că și acum mă picnește tusea. Am tușit și m-am gîndit că era

un adevărat ghinion faptul că băiatul s-a născut tocmai în pragul iernii. Am trecut apoi în odaia mea şi a Irkăi, căutînd locul cel mai potrivit pentru pătuţul copilului. Pătuţul, adică somiera şi părţile laterale, proaspăt vopsite, se şi aflau în cameră. Se vede că Mulia le adusese chiar azi din săliţă. Pe pătuţul ăsta dormiseră şi Irka, şi Jenka, iar acum Mulia îl făcuse ca nou, vopsindu-l în alb.

Odaia noastră era cea mai călduroasă din casă, dar nici aici nu aflai un loc cu adevărat potrivit pentru un pătuţ de copil. De zece ori încercasem cu Irka să-i găsim loc, acum încercam şi eu acelaşi lucru pentru a unsprezecea oară, dar de peretele din afară cu ferestrele mici nu putea fi vorba, de celălalt fără ferestre şi tot din afară — de asemenea, fiind rece şi umed. Dacă aşezai pătuţul aproape de sobă — micuţul avea să se sufoce de căldură, iar dacă îl puneai mai spre stradă — avea să răcească.

Mă străduiam să ajung la o dezlegare şi între timp mă gîndeam ce nume să-i dăm. Încercam un simţămînt de vinovăţie faţă de Nikolai, tatăl meu, şi faţă de Nikolai, bărbatul Muliei, ceva ca un soi de trădare, însă teama pentru viaţa fiului meu — acesta e pesemne punctul de pornire al dragostei de părinte — încolţise de pe acum prea aprigă în mine şi nu voiam nici în ruptul capului să-i dăm numele de Nikolai. Dar n-aş fi putut spune că am vreo preferinţă deosebită pentru vreun alt nume — nici Slava, Serioja, Ghennadi sau Vitali nu

trezeau vreun ecou în mine. Toate îmi păreau șterse. Numele de Nikolai mi-era drag, făcea parte și din numele meu, din trecutul meu, dar acest trecut era prea bogat în încercări apăsătoare. Prea bogat. M-am hotărît să accept orice asemenea nume șters, în locul acelui nume drag mie. Ba mai mult — mă simțeam întrucîtva mîndru de asta. De dragul fiului meu, din iubire pentru el, iubire ce abia acum începea să încolțească în mine, luam asupră-mi acest păcat...

Pe seară veniră să mă vadă nevasta și mama lui Valerka. De cum intră pe ușă, Klava începu să plîngă, dar mama lui Valerka, la fel de trupeșă și de greoaie ca și el, o repezi îndată.

— Ține-ți gura! se răsti ea la noră-sa, cam așa cum se răstise și anchetatorul, în ajun, la martor. Șterge-te pe picioare, că noroiești casa oamenilor.

Nevasta lui Valerka se mai smiorcăi puțin, duse batista la ochi — și amîndouă femeile ațintiră asupra mea niște priviri speriate și întrebătoare.

— Vitea, glăsui bătrîna, am venit la tine.

Cred că eram mai speriat decît ele. Presimțeam că-mi vor cere ceva cu neputință de acceptat.

— Vitea, urmă ea, acum ești și tu tată, noi te felicităm și ne bucurăm pentru tine. Da, închipuiește-ți că și băiatul tău ar păți la fel!

— De ce-ați venit la mine? Ce pot să fac eu?

— Vitea, cui socoți tu că au să-i dea mai multă crezare la tribunal — ție sau huliganilor ălora, golanilor ălora ? Tu doar ești la un ziar ! Se vede cît de colo cine ești tu și cine sînt ei.

O vedeam pe mama lui Valerka nerăbdătoare, zorită. Parcă voia să mă ajungă din urmă și se tot temea că nu o să izbutească. Și nu era numai atît. În aceste clipe nu-i eram drag de fel, ba chiar mă ura și-i era frică să nu se dea de gol. Mă ura și nevasta lui Valerka.

— Vitea, de ce i-ai pomenit anchetatorului de cuțit ? N-a fost nici un cuțit.

— Cum, adică, n-a fost !

— Păi chiar tu ți-ai luat cuvîntul înapoi.

— N-a fost nici un cuțit, Vitea. N-a fost, repetă mama lui Valerka. N-a fost, te-ai înșelat.

Vorbea repezit, căutînd să mă liniștească pe mine, ca și pe noră-sa, dar mă scotea din fire și nu era de loc momentul potrivit să o facă.

— Zău, Vitea, n-a fost nici un cuțit, te-ai înșelat.

Părea că vrea să-i arate Klavei pe ce ton trebuie să-mi vorbească, însă Klava nu o lua în seamă.

— Păi atunci, de ce-a spus-o, mamă !

— Tu să taci !

Klava întoarse capul în altă parte și își scoase din nou batista. Bătrîna o privi cîteva clipe cu ură cum se smiorcăia și se abătu iarăși asupra mea :

— Vitea, oare nu-mi cunosc eu băiatul ? Valeri nu umbla niciodată cu cuțit la el. Nu și-ar fi îngăduit așa ceva pentru nimic în lume. Poate

să-ţi spună şi Anna Stefanovna. Doar el şi cumnatu-tău, fratele Irkăi, erau prieteni buni.

Nici înainte vreme nu mă îndoiesem de faptul că Valerka a avut un cuţit în mînă, dar acum eram încredinţat pe deplin că nu m-am putut înşela.

— Nu înţeleg ce-aş putea face pentru Valerka. I-am şi spus anchetatorului că n-am văzut cu ochii mei cuţitul. Voi spune la fel şi la proces.

— Vitea, rosti bătrîna, tu să nu crezi nimic rău despre Valeri. Tăcu, privindu-mă cu aceeaşi teamă amestecată cu ură. Şi în sfîrşit dădu drumul la ceea ce o chinuia: Anchetatorul a spus că tu, la anchetă şi la tribunal, la proces, ai să depui mărturii împotriva lui Valerka.

Va să zică, aşa stau lucrurile... şi eu care mă tot întrebam de unde ştie ea ce-am vorbit eu cu anchetatorul! Credeam că Mulia i-a spus toate astea şi cînd colo, chiar anchetatorul o făcuse!

— Din ce s-au luat? am întrebat.

— De unde să ştiu eu, Vitea? Oare voi ne spuneţi nouă, mamelor, despre treburile voastre de bărbaţi? Ce, tu vorbeşti despre asta cu maică-ta? Au băut şi, înfierbîntaţi cum erau, s-au luat la harţă. Doar sînt bărbaţi.

Bătrîna însă îmi ascundea ceva — îi citeam asta în ochi.

— Eu nu fac anchetă. Dacă nu vrei — nu-mi spune. Nu ţin decît să pricep din ce pricină a murit un om.

— Şi dacă-l omorau pe Valerka? Te-ai gîndit la asta, Vitea? Dacă l-ar fi nimerit cu o

cărămidă în cap ? Doar erau patru ! Patru cărămizi în cap. Nu-i glumă !

Şi iarăşi o simţeam zorită, de parcă ar fi vrut să-mi transmită şi convingerea, şi dragostea, şi ura ei. Dragoste pentru Valerka, ură pentru cel ucis, pentru cei rămaşi în viaţă şi cei care în aceste clipe erau o primejdie pentru feciorul ei.

O clipă m-am gîndit : poate că sînt într-adevăr nedrept faţă de Valerka. Poate că în mine vorbeşte spaima încercată după ce a trecut primejdia, fiindcă glonţul lui Valerka putea foarte bine să mă nimerească şi pe mine, şi pe nenea Vasea, în clipa cînd ne-am lipit amîndoi de gard. Oare pornirea mea faţă de Valerka a izbucnit în sufletul meu chiar atunci ? Oare revolta mea faţă de monstruozitatea acestei crime nu e decît rodul spaimei pentru propria mea viaţă ? Nu degeaba Mulia cea neînfricată, ea, care nu se teme de nimic, a fost numaidecît de partea lui Valerka.

— N-am să spun decît ce-am văzut. Numai ce-am văzut cu ochii mei, le-am încredinţat eu.

— Aşa să faci, mă îndemnă mama lui Valerka, privindu-mă duşmănos şi bănuitor. Privirea ei părea duioasă chiar, dar citeam în ea şi duşmănie, şi bănuială — neastîmpărul lăuntric al bătrînei nu-i îngăduia să-şi ascundă simţămintele. Dacă faci cum spui, e foarte bine. Doar ai văzut şi tu că n-avea cuţit. Valerka n-ar fi umblat pentru nimic în lume cu cuţit la el.

— Am să spun numai ce-am văzut cu ochii mei.

Plecară — Klava smiorcăind, mama lui Valerka repetînd :

— Aşa, Vitea, îţi mulţumesc. Doar ai văzut şi tu. Erau patru pe unu. Doar ai văzut şi tu.

După plecarea lor m-am gîndit că aş putea îndreptăţi fapta lui Valerka, dacă motivul certei lor n-ar fi fost atît de mărunt. De ieri după masă, toată strada ştia : Valerka şi cel cu haina de piele se certaseră la berărie. Amîndoi lucrau ca şoferi cu schimbul pe un camion de patru tone al parcului auto din marginea cartierului nostru. Amîndoi făceau ciubucuri şi împărţeau cîştigul pe din două. De astă dată însă, nu-şi împărţiseră banii. De altfel, nu era vorba decît de un fleac — zece sau douăzeci de ruble. Cel cu haină de piele a sărit la Valerka, iar el l-a lovit. Pe seară, individul cu alţi cîţiva prieteni de-ai lui au venit ceată la Valerka să lămurească lucrurile. Asta era tot. Nimic vrednic de acel tragic deznodămînt, nimic care să-l îndreptăţească. Şi iarăşi îmi veni în minte moartea tatălui meu, care făcuse două războaie şi care între aceste două războaie absolvise un institut, mi-am amintit cum nu voia să moară, cum îndurase cu o infinită răbdare atîtea analize şi operaţii, cum înghiţise o sumedenie de medicamente fără să crîcnească măcar, cum venea ambulanţa Salvării după el, cîţi prieteni treceau să-l vadă după ce nu s-a mai putut ridica din pat şi ce morman de felicitări primea de sărbători... Şi am hotărît că întîmplarea asta îmi putea sluji drept subiect pentru un articol. Moartea unui om, dar o moarte întru totul stupidă.

Cînd Mulia se întoarse de la lucru, am întrebat-o :

— Nu înţeleg, Mulia, de ce-l aperi cu atîta înverşunare pe Valerka ? A fost şi maică-sa pe aici, vrînd să mă îmbuneze. Mi-ai spus chiar dumneata odată că Valerka se trage dintr-o familie de chiaburi.

— Eu, Vitea, nu apăr pe nimeni. Mi-e tare urîtă secţia noastră de miliţie, asta-i tot. N-au decît să se descurce singuri. De pe vremea cînd aveam treabă cu ei ca delegată de cartier, uite-aici îmi stau.

Acesta a fost răspunsul Muliei.

— Numai vezi că la miliţie nu-s toţi la fel.

— Eu vorbesc despre secţia noastră. Îi cunosc pe toţi de-acolo. Şi Jenka a avut de-a face cu ei, ba m-au chemat şi pe mine la secţie tot din pricina lui Jenka. Las' că-i ştiu eu.

— Te făceau cu ou şi cu oţet ?

— Nu-i vorba de asta...

Şi nu ne-am putut înţelege.

După zece zile, am adus-o acasă pe Ira, cu un taxi. Slăbise, pielea feţei şi a mîinilor i se subţiase şi era de o curăţenie umedă, nefirească, de parcă şi-ar fi petrecut aceste zece zile într-o spălătorie îmbîcsită de aburi. Aburii aceştia parcă i se infiltraseră sub piele, buhăind-o, dînd pielii un aspect nesănătos, apătos. Iar în ochi îi apăruse o expresie de linişte, era aproape ca oarbă faţă de tot ce se petrecea în jur. Toată atenţia ei stătea concentrată asupra a nu ştiu ce din lăuntrul făpturii ei, la fel ca în noaptea cînd Mulia mă deşteptase să-mi dea de ştire că au

început durerile. Am vrut să-i iau din braţe copilul înfăşat, însă nu m-a lăsat.

— O să-i rupi ceva, tu nu te pricepi încă — şi îmi zîmbi, dar zîmbetul ei era absent.

— Dă-mi să-l ţin eu, se oferi Mulia. Eram amîndoi în camera de gardă a casei de naşteri şi aşteptam ca Irka să se schimbe.

Irka îşi scoase halatul şi tîrlicii spitalului şi luă din mîna Muliei hainele pe care i le adusese. Mişcările îi erau lente, vorba înceată. După ce se schimbă, îşi încheie paltonul şi îşi puse pe cap o broboadă călduroasă, căpătînd înfăţişarea obişnuită oamenilor care ies din spital după o boală grea. Mulia îi puse în braţe copilul şi ieşirăm cu toţii pe uşă. Afară se înveseli pe dată şi începu să ne zorească spre taxi : „Haideţi mai repede, că şoferul n-aşteaptă !“ — şi se porni să povestească răsunător din păţaniile ei :

— Cînd am născut-o eu pe Irka, nimeni n-a chemat Salvarea. Am dat fuga la casa de naşteri pe picioarele mele. Mă pomenesc că m-apucă durerile. Nikolai tocmai bine era plecat la slujbă. Şi am luat-o singură din loc. Cînd ajung, cei de acolo îmi spun : De ce n-aţi chemat Salvarea ? Iar eu doar am dat din mînă, strigînd : „Repede, repede, că uite acuş mă fac doi !“ Şi începu să rîdă.

Irka surîse palid, cu gîndul aiurea. Parcă nici nu o auzise.

După ce ne-am urcat în maşină, i-am spus :

— Irka, să ştii că nu i-am dus nicăieri nici pe Cuţu-Peticuţu, nici pisica.

— Da ? făcu ea, ca şi cum asta nu mai avea nici o însemnătate.

În taxi, Irka desfăcu puţin plăpumioara şi se uită lung la copil. Mulia scoase un strigăt :

— Vitea ! Seamănă leit cu tine ! E tată-său întreg ! Şi fruntea, şi sprîncenele !

Irka trase plăpumioara la loc, iar eu m-am lăsat uşurat pe speteaza canapelei. „Mi se pare că nu-i chiar aşa", m-am gîndit eu speriat.

— Am făcut focul acasă, spuse Mulia. E o căldură ! Am spălat duşumelele de dimineaţă, dar nu mai e umezeală, totul s-a uscat. Am pregătit şi băiţa, am pus nişte apă la încălzit. Ţi-am spălat toată rufăria. Am căptuşit toate uşile cu pîslă — acuma nu mai trage de nicăieri. Am pus-o pe bunica să facă baie, am schimbat perdelele. Avem curat şi cald.

Irka dădu din cap a încuviinţare. Nu avea ochi decît pentru copil. Uneori îmi zîmbea distrată, aşa cum, de altfel, o asculta şi pe Mulia.

— Ai făcut focul în sobă ? întrebă ea, cînd maică-sa tăcu.

— Păi abia ţi-am spus ! pufni Mulia, mirată din cale-afară. Asta n-aude nimic ! se minună ea. N-aude nimic !

— Ce bine c-am isprăvit cu reparaţiile, m-am bucurat eu. Taman la ţanc.

Irka încuviinţă iarăşi din cap.

— În săliţă e încă frig, îşi urmă Mulia vorba. Nu e foc în sobă. Altfel, m-aş fi mutat acolo cu bunica şi-aţi fi avut două odăi.

— Ai vorbit cu redactorul-şef despre locuinţă ? se interesă Irka.

— Deocamdată nu mi-a promis nimic.

Irka dădu din cap distrată.

Acasă, ne ieşiră înainte baba Mania şi bunica cea surdă.

— Uite-ţi strănepotul, babă Mania, i-am strigat eu.

Şi ea zise drept răspuns :

— Să-i dea Dumnezeu noroc !

Capitolul XVI

Au trecut cîţiva ani.

Într-o duminecă dimineaţă, în timp ce Irka îl îmbrăca pe Iurka de sărbătoare, cu costumaşul lui de marinar, şi-i punea sandalele galbene cu tălpi ţepene de noi ce erau, îmi spuse :

— Oare-ai uitat ? Azi mergem la Mulia, la clacă.

Eu am oftat :

— Jenea s-a apucat iar de băutură, iar Mulia se speteşte muncind !

— Ştii bine că nu poate altfel.

— Asta-i părerea ta !

Nu prea aveam chef să merg. De cînd ne mutasem într-o locuinţă nouă, mă duceam rareori să o văd pe Mulia. Acum stăteam în centru — viaţa devenise mai uşoară pentru noi. Şi nu numai pentru că eram scutiţi de aprovizionarea cu cărbuni şi lemne şi că eu eram mai aproape de slujbă, ci pentru că scăpasem de

simţământul apăsător al unei permanente încordări. Odată întors din armată, Jenea începu să se pregătească de o viaţă nouă în chipul cel mai paşnic şi mai serios, făcîndu-şi de lucru prin curte. Tăie crengile uscate ale pomilor, se apucă să repare gardul şi magazia. Mi-a rămas întipărit în minte, aşa cum arăta atunci, pufăind necontenit dintr-o ţigară, murdar de sus pînă jos de talaş, căci nu şi-l scutura de pe haine. Mulia îi cumpără un costum gri şi o şapcă albă. Cu şapca asta albă, ultima modă, s-a şi dus la lucru din prima zi. La garajul unde se angajase ca şofer, îi dădură pe mînă o basculantă veche, cu lada zdrăngănind din toate încheieturile şi cu o cabină la fel de zdrăngănitoare şi de şubredă. Agenţii de circulaţie îl amendau la fiecare colţ de stradă, iar şapca lui albă se făcu degrabă tot una de ulei şi de păcură.

Cred că totul a pornit de la această faimoasă şapcă. „Ţi-am spus c-ai să te mînjeşti ca altceva de păcură! îl certă Mulia cînd fu să o spele pentru întîia oară. Cine naiba se mai duce la lucru cu şapcă albă?" Pe Jenea începuse să-l scoată din fire înghesuiala din casă, zgomotul, patul de campanie pe care trebuia să doarmă şi care într-o noapte se dărîmă sub el. Şi atunci se hotărî să-şi ridice căsuţa lui. Aduse nişte pămînt galben, cărămizi şi scînduri, le depozită în curte şi acolo rămaseră să zacă vreo cîţiva ani, pentru că între timp Jenea plecă de la garaj şi nu mai avu cu ce să-şi procure materialele. Lucră aproape un an ca strungar la o fabrică de ştanţat numere, apoi trecu la Asociaţia pom-

pierilor voluntari, ca sobar. Tot aici lucrau şi vechii lui prieteni, Valka Dlinnîi, Tolka Gudkov şi Valerka, ieşit din închisoare — primise o condamnare destul de blîndă pentru „măsuri de apărare excesive". La pompieri se putea cîştiga mai bine. Pe urmă s-a însurat. De un an în familia lui apăruse şi un copil. Iar în dumineca aceea, Jenea îşi poftise rudele şi prietenii la clacă — în sfîrşit, se învrednicise să înceapă treaba.

— Trebuie negreşit să ne ducem, că se supără Mulia, spuse Irka. L-a dădăcit pe Iurka doi ani de zile, acum o dădăceşte pe fetiţa lui Jenka, şi noi nu sîntem în stare să-i dăm o mînă de ajutor ?

Pe stradă, Iurka nu ne dădu pace : „Ia-mi o îngheţată", şi Irka nu putu să nu-i cumpere. În tramvai, Iurka se năclăi tot de îngheţată, îşi mînji constumaşul, o murdări şi pe maică-sa, care ţinuse palma căuş sub bărbia lui şi apoi a trebuit să-i şteargă costumaşul cu batista. Dar Irka nu-şi pierdu voia bună. În ultimii doi ani, Iurka fusese mai puţin bolnăvicios, nu mai tuşise atît de des, aşa că din cînd în cînd nu era foc să-i dăm o îngheţată.

De-a lungul liniei de tramvai, de la viaduct încolo se ridicaseră vreo cinsprezece blocuri a cîte cinci etaje. Jumătate din ele erau locuite, şi magazinele noi de aici forfoteau de cumpărători. În piaţa unde în timpul războiului şi multă vreme după aceea fusese un talcioc, se construia un cinematograf cu ecran lat, avînd un cozoroc modern de beton deasupra intrării.

Asfaltul care înainte vreme se isprăvea în dreptul talciocului, acum se prelungea mult în afara oraşului, spre microraionul care în ziarul orăşenesc şi cel raional era numit „Ceriomuşki". Deasupra asfaltului stăruia un vuiet dens de oraş: circulau autobasculante, autobuze şi camioane prevăzute cu o casetă de armătură în locul platformei obişnuite, pentru transportul panourilor prefabricate de construcţii. Cînd însă am coborît din tramvai la staţia noastră şi am lăsat asfaltul în urmă, am făcut vreo cincizeci de paşi şi ne-am pomenit deodată înconjuraţi de o linişte cu adevărat rurală. Mirosurile erau şi ele aidoma ca la ţară: mirosea a grădini, a pămînt încropit de soare. Şi zgomotele se auzeau ca într-un sat — erau rare şi nu se contopeau cu vuietul oraşului. Irka îl zorea pe Iurka — se făcuse nouă şi eram aşteptaţi de la şase, ca să muncim dimineaţa, pe răcoare, înainte să dogorească soarele. Mulia şi Jenka nici nu se culcaseră în noaptea asta, frămîntaseră de zor paiele şi lutul pentru chirpici. Cum nu era decît o singură cişmea în tot cartierul şi mai ales că vara apa nici nu are destulă presiune, o asemenea treabă nu s-ar fi putut duce cu nici un chip la bun sfîrşit peste zi.

I-am văzut robotind de cum am dat colţul străzii. Era o mulţime de lume, bărbaţi şi femei.

Un tînăr cu ochelari, în maiou, se opri în dreptul lor — era unul din fraţii porecliţi „Orfanii", cel mic, pe nume Jora.

— Dumnezeu să v-ajute! vorbi el ironic celor veniţi la clacă. Munciţi, munciţi, că noi ne ducem la plajă.

— Ia treci încoace ! îi strigă cineva.

— De, dacă nu ne-aţi poftit din vreme...

— La o treabă ca asta, n-aşteptaţi invitaţie, vii de bună voie !

— Atunci, pesemne că n-aveţi votcă, o ţinu Jora pe a lui.

— Poţi să bei cît vrei, ba să te şi scalzi în ea.

— Păi, atunci, dumnealor ce mai aşteaptă ? — şi arătă spre cîţiva bărbaţi în cămăşi de sărbătoare, care fumau liniştiţi lîngă movila de lut frămîntat cu paie.

— Ăştia sînt consilieri !

— Ştabi !

— Înseamnă că au ulcer !

„Orfanul" îi făcu Irkăi cu ochiul, adică : Ce zici, nu-i aşa că-s grozav ? — şi îşi trase maioul peste cap.

— Gata, m-aţi convins !

Trecurăm în curte, la femeile care trebăluiau în magazioara transformată în bucătărie de vară, de unde se auzea răpăitul cuţitelor în scîndura mesei — se toca ceapă şi varză, se pregătea o gustare pentru oamenii săritori care veniseră să muncească la casa lui Jenka şi a neveste-si.

Femeile aveau părul legat cu tulpane şi picioarele murdare de lut pînă la genunchi.

Soarele apucase să rumenească feţele, care mai luceau şi de dogoarea plitei...

Aşa cum erau, cu poalele sumese şi pline de pămînt, cu picioarele lor zdravene şi tulpanele legate strîns, semănau cu nişte ţărănci, ceea ce o făcu pe Irka să le strige drept bineţe :

— Ziua bună, ţărăncuţelor !

Femeile îi dădură şi ele bineţe.

Mulia, care nu părea de fel copleşită de cîte avea pe cap, îi strigă din fugă :

— Nu mă mai bizuiam pe voi.

Apoi ni se alătură şi începu să ne spună pentru a suta oară unde şi cum va fi aşezată casa lui Jenka, încotro vor privi ferestrele, cîţi copaci vor trebui tăiaţi din grădină.

— O s-ajung să scap de voi toţi ! rîse ea către Irka. Abia atunci o să-ncep şi eu să trăiesc. Să vezi ce rînduială o să fie la mine în casă. Azi parcă aş trăi într-o fierărie. Murdărie, scutece nespălate. Nu vreau să spun nimic rău despre nora-mea, dar tare mai e lasă-mă să te las.

— Mulia, tu pui pe furiş gaz pe foc ! se înveseli Irka. Nu vrei să-l împarţi cu nimeni pe Jenka ?

Tîrîş-grăpiş, urnindu-şi picioarele ca două rîndele pe lutul de pe jos, se ivi în bucătărie şi nemuritoarea mamă a Muliei. Se uită lung şi cu luare-aminte la Irka, de parcă ar fi trecut dintr-o odaie luminată într-una întunecată :

— Cine-i dumneaei ?

Mulia dădu din mînă a nepăsare, şi bătrîna bombăni supărată : „Mie nu-mi spune nimeni nimic !“ Ieşi din bucătărie, culese o crenguţă de pe jos şi ameninţă copiii care îşi găseau de joacă în jurul movilei de lut :

— Cîş, afurisiţilor !

Bătrîna striga şi se agita în aşa fel, încît să vadă toţi cît e de sîrguincioasă.

— Zece ani de zile a stat degeaba şi tocmai acum s-a trezit să facă treabă! pufni Mulia.

Şi dădu fuga spre bătrînă:

— Mamă, dă-le pace, zău, că odată te trimit la Mitea!

Irka schimbă o privire cu femeile:

— A rămas la fel, nu?

Cineva prinse grai:

— De cum se luminează de ziuă îi muştruluieşte pe toţi!

— Ea i-a învăţat pe bărbaţi care e şartul chirpiciului. Cînd a venit ţiganul cu caii să frămînte lutul, l-a dădăcit şi pe el ce şi cum. Nu doarme nici ea şi-i pune să se spetească pe ceilalţi.

— Mulia nu se lasă pînă nu te cicăleşte la sînge, zise baba Mania. Azi-noapte, Jenka a muncit pînă n-a mai putut şi-a adormit şi el. El dormea, şi ea alerga de colo-colo prin curte, ocărînd că nu s-a făcut una ori alta. „La ce te frămînţi atîta? îi spun. Casa e a lor, prin urmare, să facă aşa cum îi taie capul." „Păi mă stingheresc." Nu mai are răbdare pînă s-o vedea singură. Nu ştie decît una şi bună: „Cînd o să mă văd scăpată de voi, împieliţaţilor! O să am cutare, şi o să fac cutare..." Clocoteşte de energie, ca o tinerică. Eu o înţeleg — să rămîi văduvă la treizeci şi patru de ani...

Am căpătat nişte pantaloni vechi şi peteciţi de ai lui Jenka, iar Irka, o rochie veche, nespălată de o veşnicie şi cu iz de stătut. S-a schimbat, s-a descălţat, şi-a sumes poalele rochiei şi a păşit desculţă pe pămîntul încins, tare şi în-

țepăcios, presărat din belșug cu cocolașe învîrtoșate de lut, cu grăunțe de zgură și sfărîmături de cărămidă. Irka pășea șovăielnic, de parcă ar fi schițat pași de dans. O întîmpinară strigăte de încurajare :

— Copăcel, copăcel !

— Mai cu curaj !

Băieții, prietenii lui Jenka, numai în chiloți, aruncau lutul frămîntat pe tărgi. Bărbații ceva mai copți se mulțumiseră doar să-și scoată cămășile și să-și sumeată pantalonii pînă mai sus de genunchi — pe strada noastră, cerințele bunei cuviințe erau respectate întocmai ca la țară.

O bună parte dintre bărbați munciseră aici toată noaptea, la pregătirea amestecului : așterneau un strat de lut gros cît un lat de lopată, îl răsturnau, presărau deasupra un strat de paie și stropeau totul cu apă din furtunul întins pînă la cișmea, apoi stăteau și se uitau la țiganul cu pielea aproape albastră de atîtea tatuaje, care își mîna caii prin lut, lăudîndu-se într-una. Cozile lungi ale cailor — o iapă murgă și mînzul ei de doi ani — se despletiseră, și țurțuri grei de lut atîrnau din ele pînă la pămînt. Acum caii își isprăviseră munca, și stăpînul lor îi legase de gard, la umbra unui salcîm. Stăteau cuminți, doar pielea le tresărea din cînd în cînd de oboseală. Oboseală vădeau și capetele lor plecate. Pe fruntea mînzului, deasupra ochilor se usca o pată mare de lut și tot din lut păreau și genele lui scurte și rare, ca și perișorii de pe buza de jos.

— Ai scos sufletul din mînzul ăsta ! îl dojeni Irka. Nu ţi-a fost milă de el ?

— De el ? strigă ţiganul. (De altminteri, nici nu vorbea ca oamenii, striga într-una.) Ăsta a stat degeaba ! Aia a tras din greu. Mă-sa ! Toată noptiţica s-a spetit în locul lui.

Ţiganul era beat criţă. Numai că beţia lui era pe deplin îndreptăţită. De vreme ce-şi mîntuise treaba se cuvenea ca gazdele să-i dea de băut. Ba chiar ţinea să vadă toţi că e beat. Şedea pe vine la umbra unui salcîm în apropierea cailor, stropit cu lut mai abitir decît ei, oacheş, slab ca un ţîr şi ciolănos, cu genunchii, coatele şi mîinile butucănoase, şi striga la cei care munceau, dîndu-le sfaturi, ori dojenindu-i că nu fac nimic ca lumea.

— Tu să nu pui mîna pe targă, sări el cu gura la Irka. O să-ţi rupă ceva în pîntece. Mai bine apucă-te de îndeasă în tipare pămîntul — asta e treabă de muiere.

Bărbaţii se uitau cam chiorîş la ţigan. Nu prea le plăcea nici lăudăroşenia lui, nici faptul că o luase cu băutura din ajun, înainte să înceapă treaba, şi o ţinuse tot aşa mereu, grozăvindu-se cu caii lui pe care îi istovise fără rost. În acelaşi timp însă, le stîrnea şi simpatia. El îşi făcuse datoria şi starea în care se afla stătea dovadă tocmai despre asta.

Irka o chemă pe Ninka, şi amîndouă trecură la cărat. Targa era grosolană şi grea, cu mînerele anevoie de cuprins. Bărbaţii o umplură „cu vîrf" şi, după ce ridicară targa, Irka se cumpăni bine pe picioare. Făcu vreo cîţiva paşi mă-

runți — nici n-ar fi putut merge altfel — și targa prinse a se legăna dintr-o parte într-alta, întocmai ca o pendulă, silindu-le pe amîndouă să-i îngîne mișcarea. Irka se deprinse însă repede și cu durerea din palme, și cu înțepăturile dureroase din tălpi, parcă mai aprige acum, pricinuite de sfărîmăturile de cărămidă și de zgura de pe jos.

Duseră cu bine încărcătura la locul unde trebuia, răsturnară targa și, însoțite de glumele încurajatoare ale bărbaților, o porniră înapoi.

A doua oară, mulțumită cîtorva cărămizi așezate dedesubt, ridicară mai lesne targa de mînere. („Ete, măi frate, mica mecanizare!" — aruncă spiritual Jora-Orfanul.)

După vreo zece încărcături, Irka simți că treaba merge. Își dădea seama de asta și după semeția, ba chiar voluptatea cu care călca în grosul amestecului de paie și lut, și după faptul că durerea din palme devenise ceva obișnuit, și după faptul că soarele, sub a cărui dogoare ți s-ar fi părut cu neputință să te miști, ardea de-a dreptul plăcut — era destul să te oprești în loc cîteva clipe, că-ți și zvînta nădușeala.

Însă lucrul cel mai de seamă (Irka mi l-a mărturisit mai tîrziu) era că încercase în chip neașteptat acea înduioșare pur feminină în fața puterii bărbatului, a priceperii lui de a face orice: să frămînte chirpiciul, să-și ridice o casă, să mîne caii, să muncească la el în uzină. Era acea înduioșare proprie femeilor de la mahala, împotriva căreia Irka luptase întotdeauna, pe care o disprețuise în Ninka și în prietenile ei de car-

tier, şi care zăcea, ba încă într-o măsură destul de mare, pînă şi în rebela şi războinica de Mulia.

Din zece în zece minute, de pe aerodromul din apropiere se ridica în văzduh cîte un elicopter. Treceau vîjîind asurzitor din elice chiar peste capetele celor adunaţi la clacă.

— Zburaţi, ce vă pasă ! glumi Jora-Orfanul. Mai bine aţi veni colea, să munciţi cu noi ! — şi-i făcu Irkăi cu ochiul.

Trăgeam cu urechea la vorba bărbaţilor care încărcau amestecul pe tărgi. Nu era decît un schimb obişnuit de glume, şi totuşi, aşa nu puteau glumi decît nişte oameni, care, atît la ei acasă, cît şi în producţie făceau totul cu propriile lor mîini.

— Nene Fedea, prindea glas Jora-Orfanul, pornit să-l necăjească, luînd în furcă nişte paie mărunţite din amestec. De la ce-or fi paiele astea ?

Nenea Fedea are obrazul ciupit de vărsat, ochii saşii şi lipsiţi de mobilitate. Ca să se uite la cel care îi vorbeşte, e nevoit să se întoarcă din mijloc spre el.

— Păi, de, cine mai ştie !

E limpede — nenea Fedea, prevăzător, nu vrea să-i dea apă la moară flăcăului ăstuia, care ţine musai să-l bage-n cofă cu cunoştinţele lui.

— Cum adică, „cine mai ştie" ! o făcu Jora pe miratul.

— Acum, grîul şi-a stricat soiul, vorbi nenea Fedea în silă. Înainte vreme, deosebeam lesne grînele. Înainte vreme te dumireai uşor — era grîul cu spicul alb şi cel cu spicul negru. Era,

va să zică, secară, grîu, orz. Pe cînd azi ? Azi fiştecine face pe agronomul. Fiştecine face pe deşteptul. Auzi, vor să transforme grînele ! Aşa fel ca vitele să mănînce ce se cade să mănînce şi omul.

— Păi aşa a fost de cînd lumea, rîse Jora.

— Aşa şi nu tocmai, mormăi nenea Fedea.

Sucită fire şi nenea Fedea ăsta. Uneori nici nu-ţi răspunde la bună ziua. Nu-ţi răspunde, şi gata. Cînd şi-a clădit casa — de mult, îndată după război — nu şi-a chemat vecinii la clacă. Venea de la lucru — pe atunci stătea într-un bordei — îşi săpa o groapă pentru frămîntat lutul, aducea vreo cîteva găleţi cu apă şi făcea vreo douăzeci de cărămizi. Era scund, dar vînjos. Braţele-i groase sfîrşeau cu nişte labe ca nişte făraşe — negre, tăbăcite, brăzdate de zbîrcituri şi pline de cicatrici, nesimţitoare la înţepături, ori la lovituri. Toată lumea ia lutul frămîntat cu furca şi vorba ceea — şi cu furca e greu ! Dar nenea Fedea şi-l încarcă pe o lopată cît toate zilele, iar cînd pămîntul se prinde de ea, curăţă lopata cu muchia palmei.

Nenea Fedea nu prea-i are la inimă nici pe Mulia, nici pe Jenka — pe ea, pentru firea ei nedomolită şi afurisită, pe el, pentru că îl socoate un om de nimic. Totuşi, a venit la clacă, a muncit aici aproape toată noaptea şi nici acum nu stă degeaba.

Jenka se apropie şi numără cărămizile.

— Opt sute cincizeci ! dă el de ştire celor din jur, şi adaugă uşurat : Eu zic c-am şi făcut jumătate.

— Jenea! — şi Irka arată spre elicopterul care tocmai le trece pe deasupra capetelor şi al cărui uruit împiedică oamenii să se înţeleagă între ei. Tie nu ţi-e necaz?

— Nu-u, face el cam încurcat.

— Tu ai zburat cu avionul, aşa-i?

— Am zburat, Ira.

— Ai sărit şi cu paraşuta?

— Am sărit.

— Şi-acum îţi faci casă.

— O căscioară.

Jenea arată tare obosit. A pus totul la cale şi acum vede că e muncă, nu glumă. Drept care, caută şi el să mai tragă chiulul: ba numără cărămizile, ba le aduce oamenilor apă, ba le dă ţigări. La drept vorbind, cam aşa şi trebuie să fie, doar el e stăpînul! Dar toţi văd că numai din pricina oboselii o face.

— Iacătă-ne ajunşi la jumătate, spune Jora-Orfanul. Tu ai nevoie de o mie cinci sute de cărămizi. Nene Fedea, la casa dumitale cîte cărămizi au intrat?

— Cu sală cu tot, o mie şi jumătate.

— Aşa, îngînă Jora. Eu zic c-ar fi bine să-ţi faci şi tu o săliţă. Eh, ştii cum trebuie să fie amestecul bun? Cînd pui piciorul, să te scufunzi în el pînă dai de pămînt. Ăsta al tău pare cam vîrtos. Aţi pus prea puţină apă.

— Cine s-a îngrijit de asta? bombăni nenea Fedea. L-aţi frămîntat cu caii. V-aţi lăsat în grija lor.

— Calul e mai deştept decît omul, susţine cu seriozitate Jora.

Jenka chicoteşte stingherit, dar tace mîlc. Dacă i se vorbeşte, înseamnă că poate să mai stea un pic locului, să-şi aprindă o ţigară. Atotvăzătoarea Mulia îl strigă, dar el, sîcîit, dă a lehamite din mînă.

— Ştii, îi spune el Irkăi, Tomilin al nostru a fost şi în Italia, şi în Africa. E mecanic pe vas.

— Şi povesteşte lucruri interesante de pe-acolo ?

Pe Jenka îl pufneşte rîsul :

— Ce, nu-l ştii cum povesteşte ? După ce-l asculţi cinci minute, te-apucă somnul. La început mai merge, apoi te încordezi, iar la vreo cinci minute, fie că te încordezi, fie că nu, auzi doar un mormăit adormitor.

Jenka se depărtează, iar Irka îmi spune cu părere de rău că s-a apucat iarăşi de băutură, că a devenit mojic şi că mulţi oameni nu-l cunosc decît aşa, pe cînd ea nu poate uita cît de firav şi de răsfăţat era Jenka în copilărie. Îmi povesteşte cum au pornit într-o zi amîndoi la talcioc, să vîndă nişte pantofi de-ai lui taică-său, în timp ce Mulia era plecată să schimbe nişte haine pe alimente. Pantofii ăştia li-i lăsase maică-sa ca să-i vîndă la mare ananghie. Au vîndut pantofii, şi cu banii căpătaţi au cumpărat la negru două bilete la „Hoţul din Bagdad" — atîta se rugase frăţiorul de ea, că vrea la cinema. Îşi aminteşte din senin şi de Ninka, cum în timpul războiului i-au făcut un palton de piei de capră, cu mînecile scorţoase de nici nu putea să îndoaie braţele şi umbla, biata, cu

brațele în lături, ca răstignită, iar baba Mania, de milă, îi dădea Ninkăi toată mîncarea ei.

— Știi la ce mă gîndesc acum? îmi spune deodată Irka. Că numai din prostie și din trufie nu i-am pus lui Iurka numele bunicului. Da, din prostie și din trufie.

Pe la patru după-amiază, de-o parte și de alta a străzii stăteau înșiruite rînduri lungi de cărămizi de lut, umede și lucioase.

— Iacătă, pereții ți-s gata! îi spune Jora-Orfanul lui Jenka.

Femeile care pregăteau de mîncare se și spălaseră. Cele care îndesau pămîntul în tipare se duseseră să se spele în curte, cu apa adusă de Mulia și Jenka, iar bărbații porniră la cișmea. Tot într-acolo își mînă și țiganul caii. Apa țîșnea dintr-un furtun scurt drept în boturile și în piepturile cailor, scurgîndu-li-se pe crupe și pe picioare, netezindu-le părul scurt și mătăsos. Tot aici, uzi leoarcă, numai în chiloței și maiouri, țopăiau de zor și strengarii de pe strada noastră, dar de astă dată nimeni nu-i alunga.

Capitolul XVII

Oamenii se așezară la masă pe la șase seara. Mesele fuseseră scoase din casă de la Mulia și de la baba Mania, mărite cît se putea și prelungite cu mese de bucătărie apoi acoperite cu mușamale, iar acolo unde nu s-a ajuns mușa-

maua, așternute cu ziare. Scaune și taburete au mai fost împrumutate de pe la vecini. Mulia aduse străchini mari cu roșii tăiate felii și cu ceapă tocată, presărate din belșug cu piper. De roșii și ceapă nu duceam lipsă. Mai erau și farfurii cu roșii întregi. Omleta Muliei era pregătită tot cu roșii. Ceapa și roșiile dădeau gust și mîncării de vinete, și pireu de dovlecei abia luat de pe plită.

Din pivniță apucară calea ospățului nostru străchini cu piftie de porc, sticle de votcă umplute cu alcool diluat și rachiu ușor colorat, butelci cu bere. Mulia era mîndră mai cu seamă de ele, fiindcă pe un asemenea zăduf e coadă la bere, nu glumă. Alerga de afară în bucătărie, dezvinovățindu-se fără încetare :

— Arșița asta a încins beciul. Am pus sticlele de-a dreptul pe pămînt și tot nu s-au răcit. Apoi i se jelui babei Mania : Am prăjit brînzoaicele în tigaia cea nouă al lui Jenea și se fărîmă.

— Așa-i de cînd lumea, cînd e nouă tigaia, zise baba Mania. Tigaia trebuie întîi călită.

Oaspeții se așezaseră fiecare cu prietenii alături. Lîngă Jenka stăteau Tolka Gudkov, Valka Dlinnîi, Valerka și Jora-Orfanul. Jenka strigă :

— Mulia, nouă nu ne trebuie brînzoaicele tale, tu dă-ne mai mult din aia, știi tu ce.

— Mătușă Ania, prinse glas Gudkov. Știi cum îmi spun mie la lucru ? Gudkov face orice, numai să-i dai întîi să bea. Un Gudkov beat face cît trei Gudkovi treji.

— Păi da, aici nu te-ntrece nimeni !

Baba Mania, într-o rochie cenușie de sărbătoare, ședea în capul mesei dinspre casă, iar lîngă ea — bunica cea surdă, mama Muliei, gătită cu o rochie nouă și cu cipici roșii în picioare — daruri de la feciorul ei cel mare, fratele Muliei, stabilit de mulți ani la Leningrad, unde are un post important și o locuință confortabilă. La drept vorbind, nici funcția asta de răspundere, nici apartamentul lui elegant, nici toate celelalte legate de ele, nu-s ceva nou pentru el ; el a uitat de mult felul de viață al Muliei și al mamei lor, și în ciuda faptului că împreună cu nevastă-sa, cu care urmează să plece în Sud, se străduiesc să dea impresia că n-au uitat nimic, că se simt aici ca la ei acasă, toți își dau seama că nu-i așa, că harababura și gălăgia de la noi nu le este pe plac și că ei chiar se fălesc întrucîtva cu asta. Ascund amîndoi cu politețe desprinderea lor de acest mediu, dar în așa chip, încît toată lumea să vadă totuși că ei au ajuns la ceva mai mult în viață. Tot el, fratele Muliei, ridică cel dintîi paharul cu votcă și rostește primul toast. Un toast izbutit, trebuie să recunosc, de parcă n-ar fi făcut altceva în viață decît să ia parte la asemenea clăci, la ridicarea unor asemenea case.

— Îți urez ca pereții aceștia să dăinuiască o veșnicie, vorbi el către Jenka, și să nu se iște vreun miros urît în casa ta.

— Păi de unde să miroasă urît ? făcu Jora pe prostul. Chirpiciul s-a făcut după toate regulile. Cam vîrtos amestecul, ce-i drept, dar noi o să-l

stropim cu votculiță și n-o să se mai iște miros urît nici o mie de ani...

Răspunzînd cu politețe la politețe, Jenka întrebă de verișorul lui.

— Unchiule Petea, cum o mai duce Ghenka al dumitale?

Și unchiul Petea răspunse:

— A terminat institutul. Anul ăsta s-a și însurat. Noi nu l-am sfătuit să se grăbească, dar el tot s-a însurat. Lucrează la o uzină bună, are o specialitate frumoasă. La anul va primi apartament.

— Va să zică, e inginer?

— Da, tînăr inginer.

— Transmite-i salutări din partea mea.

— Mulțumesc, spune soția lui Petea.

Și acest „mulțumesc", și „tînăr inginer", și „noi nu l-am sfătuit" — toate aceste cuvinte discrete, care se cer rostite cu discreție, răsunară ca o ușoară mustrare la adresa lui Jenka. Toți cei de față o simțiră lămurit.

— Uite, interveni Irka, mai au și alții copii! Dar Mulia îl iubește pe Jenka cu patimă ascunsă.

Mulia o privi ațintit.

— Totdeauna a crezut că-l iubesc mai mult pe Jenka. Cînd colo, nici unul nu e vrednic de dragoste — și se întoarse spre frate-său: Petea, spune-mi, cu cine seamănă Jenka? E leit Nikolai nu ți se pare? Doar că are ochii mei. Dar mîna! Cînd face așa cu mîna, parcă-l văd pe Nikolai!

Deşi aproape că nici nu se atinsese de băutură, Mulia, ca de obicei cînd în jurul ei beau alţii, părea şi ea ameţită. Avea ceva febril în mişcări, vorba-i era pripită.

Irka îl întrebă pe Jenka :

— Jenka, e gata planul palatului tău ? Te-ai gîndit şi la o verandă cu geamlîc, unde să vă beţi cafeaua dimineaţa ?

— Fireşte, încuviinţă Jenka. O să avem şi verandă cu geamlîc.

— Şi Mulia ce zice ?

— Mulia nici nu vrea să audă. Ţine morţiş să rămînă un perete orb : acolo poftеşte ea să-i aşeze masa de bucătărie. „N-o să mă dau bătută şi-o să te cicălesc în fiecare zi", îmi spune. Şi eu o cred.

— Voi de ce rîdeţi ? se supără Mulia, apoi i se adresă lui frate-său : Răposatul Vasil Vasilievici spunea despre Jenka : „Ăsta are s-ajungă ori măscărici, ori călău". Şi cînd colo, amîndoi sînt şi măscărici, şi călăi. Ba Irka îl şi întrece. A învăţat la universitate, mă rog. Vasil Vasilievici spunea : „Un copil genial !" S-o fi atins doar cu un deget, Vasil Vasilievici se îmbufna pe toată ziua : „Dumneata nu trebuie să creşti copii, ci diavoli". Zău, chiar diavoli am şi crescut. Acum, nepoţii mi-s mai dragi decît copiii mei — şi Iurka, şi fetiţa lui Jenka. Abia acum s-a trezit mama în mine...

— S-a trezit mama, în sfîrşit ! rosti Irka. Abia acum, bine zici.

— Irka ! am exclamat eu.

Irka oftă şi se întoarse spre Jora-Orfanul. Jora se cherchelise ca un puştan. Îi mărturisea Irkăi :

— O să-mi fac un chioşc şi-o să pun meri în grădină.

— Mai bine pui pruni, ori vişini, îl contrazise ea. Noaptea nu se văd nici prunele, nici vişinile, pe cînd mercle au să ţi le fure.

— N-nu, făcu Jora. N-au să le fure. S-a ridicat nivelul conştiinţei. Oameni-s cin-nstiţi. Nu mai dau iama prin grădini. S-au împuţinat şi cuţitarii. A crescut conştiinţa.

Unchiul Petea se ameţea mai anevoie decît ceilalţi. Nu muncise aproape de loc şi nu era obosit — nu-l puseseră la treabă din politeţe, socotindu-l oaspete. Dar deşi bea cu mare prevedere, se cherchelise şi el un pic. Pete roşii îi apăruseră în obraji, iar ochii — leit ochii Muliei, însă lipsiţi de acea fărîmă de neastîmpăr şi acea scînteiere drăcească — îi străluceau. Rîdea cu poftă, îşi descheiase gulerul de la cămaşă şi îşi tot ştergea gîtul cu batista. Se dăruise cu desfătare petrecerii noastre cam vulgare de după clacă — îi plăceau şi gustările lipsite de rafinament, mirosind vag a muşama, şi butelcile cu bere, înfăşurate în cîrpe ude, şi mirosul de lut din curte, amestecat cu izul de petrol al maşinii de gătit din bucătăria de vară.

— Pînă n-o luaţi razna de atîta beţie, spuse Irka, propun să bem în sănătatea babei Mania. Ea e cea mai vîrstnică dintre noi toţi. A trăit o sută de războaie, sub o sută de guverne. Babă

Mania, îmi pare că dumneata l-ai apucat pe Alexandr Eliberatorul, nu-i aşa ?

Baba Mania zîmbi :

— L-am apucat.

— Dar pe Nikolai, l-ai văzut ?

— Pe Nikolai l-am văzut. Era cam pirpiriu. Am văzut-o şi pe ţarina mamă. Şi pe băieţii lor. În schimb, pe fete, de ce să mint, nu le-am văzut.

Alexandr Eliberatorul, Alexandr al III-lea şi Nikolai cu ţarina mamă şi odraslele lor nu reţinură însă atenţia mesenilor decît pentru cîteva clipe. Cineva o întrebă pe bătrînă cum arăta Nikolai, dar nu-i mai ascultă răspunsul.

La drept vorbind, nu persoana ţarilor Alexandr sau Nikolai prezentau vreo importanţă, ci faptul că baba Mania îi îngropase pe toţi. De asta îşi dădea seama toată lumea, ca şi mine. Şi unchiul Petea la fel. Deodată am îmbrăţişat cu privirea curtea, apoi casa, căutînd să reconstitui în minte icoana ei din vremurile acelea, şi m-am simţit din ce în ce mai apropiat de toate cîte erau aici. Simţămîntul că sînt legat trup şi suflet de toate acestea, de casa şi strada asta îmi umplea sufletul de bucurie.

Mulia îi vorbea unchiului Petea despre nişte cunoştinţe şi rubedenii de ale lor, pomenindu-le numele sau porecla, ca şi cum atîta ar fi fost destul ca el să-şi amintească pe loc de cine ştie ce Vaska-Roşcovanul sau Vera-Cîrna. Îl vedeam cum se străduieşte să şi-i aducă aminte şi, de cîte ori izbutea, îi lua vorba din gură, înşirînd fel şi fel de amănunte despre Roşcovanul sau

Cîrna, amănunte pe care Mulia nici nu le ştia. Alături de unchiul Petea şedea maică-sa, bunica cea surdă. Era tare mîndră de feciorul ei, de rochia nouă pe care i-o adusese şi de cipicii roşii din picioare. Vecinătatea lui o îmboldea să-l facă să creadă că ea este gazda aici, la masă, ceea ce unchiului Petea nu-i stîrnea decît milă.

— De ce nu beau musafirii tăi? o întreba bunica cea surdă pe Mulia. Dar sare ai pus pe masă?

Mulia îşi împreuna înciudată palmele cu zgomot, luîndu-i martori pe toţi de cîte îndură de la maică-sa. Şi apoi izbucnea:

— Mai bine ai mînca şi ai bea, mamă! Dumitale doar îţi place votculiţa. Fii pe pace, musafirii nu-s în grija matale.

— Păi sînt sătulă, sătulă de tot, spunea bunica cea surdă. Eu nu mănînc mai nimic, adăuga ea în chip de lămurire către fecioru-său, căutînd să i se vîre în suflet. Iau o fărămiţă în gură şi gata, m-am şi săturat...

Unchiul Petea nici nu o asculta. Îi era leha-mite şi de ceea ce spunea, şi de vorba ei mieroasă.

— Uite aşa îmi face! se văita Mulia, plesnindu-şi palmele una de alta. Nu mănîncă nimic la masă. Chipurile, ţine să-mi dea dovadă că nu mi-e povară. Dar după asta cotrobăie pe furiş prin dulapuri, de parcă m-ar fura pe mine, fata ei bună, zău aşa. Şi-i spun: „Mamă, oare te opresc eu de la ceva?!"

Bătrîna se uita neliniştită la buzele fiică-si, căutînd să deslușească ce spune. Într-o vreme sezuse pe rînd la fiecare dintre copii. Un an la Mulia, un an la Mitea cel ciung, un an la Petea, dar peregrinările astea se curmară într-o bună zi, şi ea rămase definitiv la Mulia. Atît Petea, cît şi Mitea şi Mulia, ba şi bătrîna însăşi se împăcaseră de mult cu starea asta de lucruri, iar acum Mulia era puțin speriată ca nu cumva Petea să creadă că mama lor nu o duce prea bine aici, la ea. Nu ținea cîtuşi de puțin să-i dea lui Petea a înțelege cum că ar fi timpul să o mai ia şi el la Leningrad.

Mulia se speriase însă degeaba. Unchiul Petea nici nu se gîndea la așa ceva.

— Las-o în pace să fure, dacă așa-i place, spuse el. Fură, băbuțo! Ferească Dumnezeu de o soartă ca a ei. Barem acum să-şi trăiască traiul. Vrei să-i faci educație la vîrsta ei? Numai unei nebune ca sora-mea îi poate trece așa ceva prin minte. Fiindcă ei, de, tare-i mai place să se ocupe de educația celor din jur. Mama e surdă de la doisprezece ani. Nici nu are habar că pe lumea asta a avut loc o revoluție. Un învățător i-a dat una peste ureche — era orfană şi o creştea o rudă bogată — şi-a surzit. Apoi, o altă rubedenie, tata, a luat-o de nevastă. Era un bărbat cu scaun la cap. A luat-o tocmai din pricina că era orfană şi surdă. Şi-a zis că toată viața o să robotească, recunoscătoare că a fericit-o. Şi într-adevăr, asta a făcut. A născut şapte copii.

— Şapte, din care şase i-am crescut eu, i-o reteză Mulia. Eu i-am dădăcit pe toţi şi acum, la bătrîneţe, o dădăcesc pe ea. Adică, tu ce crezi, eu anume trebuie să am milă de mama, cînd ea nici nu m-a lăsat să mă duc la învăţătură ? Avea nevoie de o dădacă. Şi nu învăţam mai rău decît tine. Aş fi putut s-ajung un inginer la fel de priceput ca şi tine.

Unchiul Petea se cam fîstîci.

— Da, întări el, e adevărat, tu învăţai bine.

— N-aveam niciodată nici cărţi, nici caiete, spuse Mulia. Părinţii nu-mi cumpărau. Dar ţineam minte tot şi fără ele.

— Şi de ce nu-ţi cumpărau ? am întrebat eu.

— De zgîrciţi ce erau, Vitea. Socoteau că n-am nevoie de învăţătură. Pe atunci, tata s-a apucat să-şi ridice casa şi mă lua cu el să-l ajut.

„Fură, băbuţo !" repetam eu în gînd acest îndemn surprinzător, care mă tulburase, ba chiar mă zguduise.

Din senin, Mulia sări în sus — uitase să trimită o telegramă de felicitare la Borisoglebsk : un nepot, feciorul unei surori de a ei, îşi serba astăzi ziua de naştere.

— M-am zăpăcit de tot cu claca asta.

Unchiul Petea se împurpură la faţă :

— Oare chiar astăzi e ziua de naştere a lui Arkadi ?

— Chiar azi.

— Nu ştiu de ce, credeam că pică abia luna viitoare.

Mulia dădu fuga în casă şi se întoarse ţinînd în mînă un ghiozdan de şcolar.

— Uite aici îmi păstrez eu toate „talmudele" mele. Înşiră pe masă fel de fel de hîrtiuţe îngălbenite, adeverinţe, fotografii. Îi arătă unchiului Petea diploma lui Jenka de la aeroclub : Cinci pe linie, zise ea cu mîndrie. Cinci la zbor, cinci la teorie.

— Jenka, nu te preface că n-auzi ! îi strigă Irka. Pun rămăşag că ţine acolo şi moţul tău, ba şi dinţii de lapte înfăşuraţi în ziar.

— Eu n-am avut dinţi de lapte, declară Jenka.

— Jenka, barem înroşeşte-te şi tu !

— Eu nu mă înroşesc decît atunci cînd mă stropeşte cineva cu vopsea roşie. Cu miniu de plumb, bunăoară.

Mulia scoase la iveală din ghiozdan un caiet de şcoală în pătrăţele şi-l deschise la prima pagină, unde începea o nesfîrşită listă cu numele, adresa şi ziua de naştere ale rudelor şi prietenilor. Îl găsi pe Arkadi pe pagina următoare.

— Azi e, spuse ea. Azi e ziua lui de naştere. Mi-aduc bine aminte. Zilele de iulie le ţin bine minte. În iulie s-a prăpădit Nikolai.

— Mulia, o rugă Irka, eu zic ca măcar azi să nu pomeneşti de întîmplările tale groaznice.

Mulia o privi într-un chip ciudat.

— Am visat şi un vis cu tîlc, urmă ea. Ţi-aduci aminte, Petea, că la noi în grădină era un şanţ ? Îl săpase chiar Nikolai, cînd au început bombardamentele. Acolo, unde-s acum zarzării. Se făcea că era bombardament. Focul pălălăia, bombele cădeau una după alta. Şi se

făcea că Nikolai venea alergînd să sară peste şanţ, şi-a sărit, dar chiar în clipa aia o explozie l-a aruncat în sus. Cînd mă uit, văd că a luat foc în aer. Aveam pe mine o jachetă albastră. Mă reped spre el, scoţîndu-mi jacheta din mers — mi-era milă de el, că doar mi-era bărbat! — alerg şi mă pregătesc să-l cuprind cu jacheta. În vremea asta el zbura spre mine ca un obuz. Eu sar asupra lui, îl cuprind cu jacheta şi-l strîng la piept, iar cînd desfac jacheta — nimic! Şi Mulia începu să rîdă, ori să plîngă cu hohote. Cîteva clipe nimeni nu-şi dădu seama dacă plînge sau rîde, dar cînd îşi acoperi ochii cu mîinile se văzu că plîngea. Îşi luă repede mîinile de pe ochi şi faţa i se linişti, căpătîndu-şi expresia obişnuită. Şi cînd m-am trezit, m-am pomenit aruncată jos din pat! Ce spui de asta? Ţi-aduci aminte, mamă? ceru ea babei Mania să adeverească.

Şi baba Mania încuviinţă solemn din cap, ca şi cînd ar fi spus: „De ce să mint, aşa e, te-ai pomenit aruncată jos din pat".

— Mi s-a trimis vorbă ieri, continuă Mulia, că a venit femeia care era însoţitoare de vagon pe trenul ăla. Era împreună cu cei care l-au scos pe Nikolai de pe locomotivă şi-a văzut cum l-au îngropat. Mi-a dat întîlnire, dar eu nu vreau să mă duc. Mi-e frică. Eu ştiu că el a ars pe locomotivă. Ei l-au lăsat acolo, şi el a ars. Am fost la femeia asta şi în patruzeci şi patru. Am bătut la uşă. Mi-a deschis şi eu i-am spus cine sînt. Şi ce să vezi? Nici una, nici două, a căzut la pămînt! Vecinii au venit într-un su-

flet, au stropit-o cu apă, iar mie mi-au spus: „Treceți altădată, că acum nu se poate vorbi cu ea. A suferit un șoc în timpul războiului.“ Și m-am dus. M-am dus peste vreo cîteva zile, numai că plecase. De atunci, n-am mai văzut-o. Dar el a ars așa simt eu. Cîte scrisori n-am primit atunci și fiecare îi înfățișa moartea într-alt fel. Îmi scriau să nu plîng, că au să-l răzbune. Și-l răzbună pînă și în ziua de azi... Se tem să-mi scrie cum a murit, asta e.

— N-a ars, spuse unchiul Petea, cu ochii în farfurie. Pe mine nu m-ar minți.

Mulia îi aruncă o privire scrutătoare.

— Dar a rămas pe locomotivă?

— Ba nu.

— L-au scos?

— Nu, a izbutit să iasă singur.

— I-a fost smuls un braț și un picior, da?

Unchiul Petea tăcu îndelung cu ochii în farfurie, apoi dădu din cap:

— Da. Dar nu deodată. Pe locomotivă — brațul, iar după ce a ieșit — piciorul.

Mesenii amuțiseră, se potoliseră, ședeau cu ochii la Mulia. Mulia oftă:

— Așa mi s-a povestit și mie.

Numai că nu-l crezu. M-am uitat pe furiș spre Irka și Jenka — ei îl crezuseră pe unchiul Petea.

— Nu, repetă Mulia, n-am să mă duc la ea. Mi-e frică. Și începu să ne spună visurile cumplite pe care le avusese înainte de război și care, după cum a înțeles ea mai tîrziu, prevesteau războiul.

Capitolul XVIII

Tolka Gudkov e cel care îl ajută pe Jenka la bina în timpul zilei, pentru că e în concediu, iar după-amiază, după lucru, Jenka nu ştie cum să ajungă mai repede acasă. Gudkov şi-a luat obligaţia să-i aşeze ferestrele şi să-i pună acoperişul. E de o seamă cu Jenka, dar aici, la bina, el e şeful, şi chiar pare mai în vîrstă. E nebărbierit şi năduşit. Îl ocăreşte pe dulgherul care a lucrat înaintea lui şi a făcut tocurile ferestrelor. Astea-s tocuri de ferestre? Nişte scînduri minunate, dar ăla a fixat germelele în cuie de fier. Aici se cereau cepuri de lemn! Cepuri drepte, îl lămureşte el pe Jenka. Aşa, adaugă el batjocoritor, n-ai cum să mai îndrepţi un toc băgat strîmb în perete. Iar ca să fixezi nişte germele în cepuri trebuie să ştii meserie, nu glumă! În cuie putea să le fixeze şi Jenka — oricine. Şi de cerut, a cerut vreo patru ruble de toc, nici vorbă...

— Cîte parale i-ai plătit? îl întrebă el pe Jenka.

— Paisprezece ruble.

— Pentru cîte tocuri?

Jenka, ruşinat, se apără dînd din mînă:

— Nu le-am numărat.

— Nu le-ai numărat?! Tolka e uluit. Şi mai zici că eşti constructor!

— Îmi pare că nouă...

Tolka se apucă să le numere singur. Patru ferestre în față, două spre curte, ușile, geamlîcul verandei...

— Da, sînt nouă. Pare descurajat, dar în clipa următoare, iată-l din nou zîmbitor : Ieftin ți-a luat, ieftină muncă a pus.

Dusia, nevasta lui Jenka, se apropie, aducînd o cană cu apă. E cu fetița în brațe. Micuța e tunsă chilug. Dusia îi întinde cana lui Tolka și, legănînd fetița, o alintă în șoaptă :

— Măi, măi, pleșuvica mamei... Ne mănîncă, of, căpșorul de căldură, tare ne mai mănîncă...

Tolka bea apa, pe frunte îi apar broboane mari de năduşeală. Barba lui nerasă e plină de picuri negri și de fire de talaș. Strigă la Jenka :

— Dă-i zor, dă-i zor ! Mișcă mai repede ! Și nu mai bate cuie în lemn, că ruginesc.

Își șterge sudoarea cu mîneca. Mîneca e ruptă în cot. Pantalonii sînt rupți și ei — i se văd genunchii, buzunarul. E numai lut, de sus și pînă jos.

Valia, slăbătura de nevastă a lui nenea Vasea, șoferul de taxi, trece cu căldările spre cișmea :

— Să v-ajute Dumnezeu !

— Las' că ne descurcăm noi și fără el, zice Tolka.

— Aveți curaj ! E mărișoară casa. Măi Jenka, tu ai socotit-o pentru cinci inși ?

— Care cinci ?

— Păi, moștenitorii tăi.

— Mă lipsesc.

— Cam mare casa.

— Oamenii răi au și început să mă invidieze.

— Eu una nu te invidiez. Mulțumesc lui Dumnezeu, ne-am ridicat casa. Mă gîndesc numai că nevastă-ta o să frece la dușumele pe rupte.

— Mai bine să aibă ce.

Ghenka Nikolski, cel fără un picior, se apropie și el, apoi și alți vecini. Trec prin fața casei, fie că se duc după apă, fie că au pornit-o spre stația de tramvai, și fiecare se simte dator să spună o vorbă-două. Toți bagă de seamă că germelele sînt strîmbe — pe strada asta toți se pricep la construcții, fiindcă nu demult și-au ridicat și ei case.

— Mitea ți le-a făcut? îl întrebă Genka Nikolski pe Jenka, rostind numele dulgherului.

— Mitea.

— Păi de ce nu l-ai pus pe Tolka? Măi Tolea, și tu ești tîmplar, așa-i?

E tocmai ce-și dorea Tolka Gudkov. Aștepta de mult această întrebare.

— Eu sînt și dulgher, și tîmplar, ba mă simt în stare să ridic și o casă, să fii tu sănătos. Păi ucenici de ăștia ca el — aici arată spre Jenka — am avut vreo zece. Glasul i-a devenit și mai autoritar: Hai, hai, dă-o încoace! Mă învîrt acolea cu tine de o zi întreagă și-acasă am treburi pînă peste cap! — și Tolka își duce mîna la scăfîrlie. Ridică, băiete, ridică! Ți-o fi greu ai?

Se apropie de bina și Fedea-milițianul; și el cu casa recent ridicată.

— Jenka, ia zi, cîți centimetri ai de la dușumea la pervaz? Optzeci și cinci?

— Naiba știe.

— Păi nu e bine, Jenka. Hotărăşte asta acum, negreşit, optzeci şi cinci ori nouăzeci? Dacă te încălzeşti cu sobe, e destul să ai înălţimea unei mese, dacă pui calorifer, e nevoie de nouăzeci de centimetri de la duşumea la pervaz.

Se apucă să măsoare. Rezultatul — optzeci şi trei. Jenka dă a împotrivire din mînă:

— Măcar de-aş ridica pereţii pînă-n iarnă.

— Să nu mai spui aşa ceva!

— Ghenka cel fără un picior are o idee:

— Atunci cobori niţel duşumeaua, şi gata. Spargi la temelie şi dai grinzile mai jos. Ce fel de grinzi ai? De patruzeci? Le-ai luat de la depozit? Înseamnă că n-ai mai mult de treizeci şi cinci.

— Bine, încuviinţează Tolka, o să coborîm grinzile. Se încordează să îndrepte o germea vîrîtă în zid. Măsoară din ochi şi o înţepeneşte cu un cui. Pe cinste! exclamă el mulţumit.

Pe la patru după-amiază, Dusia, nevasta lui Jenka, pleacă la slujbă — lucrează în schimbul doi, iar la vreo douăzeci de minute, Mulia intră într-un suflet pe poartă.

— Mulia, o roagă Jenka. Azi o să vină băieţii pe aici, şi n-ar fi rău să le pregăteşti ceva de-ale gurii.

— Îndată, se învoieşte Mulia, şi dă fuga la bucătărie.

Mulia e nemulţumită. La început, socrul lui Jenka, un tîmplar cu experienţă, diriguise toată treaba, dar într-o zi, Jenka l-a supărat cu ceva şi s-au certat, iar socru-său n-a mai călcat pe la bina: „Las' că vă descurcaţi voi şi fără mine".

Acum, lucrările sînt în seama cîtorva băieți tineri — prietenii lui Jenka. Socru-său a așezat temelia și ei au ridicat zidurile pînă la jumătatea ferestrelor, iar azi Tolka Gudkov s-a apucat să fixeze germelele. Mulia dă repede ocol casei și i se pare că germelele sînt puse strîmb. E hotărîtă să tacă din gură, dar nu-i chip să-și țină firea.

— Oare de ce-or sta strîmbe germelele astea? Aici ar trebui îndreptată cam așa — și arătă cu mîna cum anume. Și-aici ar trebui împinsă nițel mai spre stînga.

Ar mai spune ea și altele, dar Jenka o repede cît ai clipi:

— Tocmai pe tine te-așteptam, că fără tine, vorba aia, am sta degeaba.

Tolka Gudkov, jignit, se simte dator să dea deslușiri:

— Mătușă Ania, să spui bogdaproste că v-am îndreptat germelele astea. L-ați pus pe Mitea să vi le facă, ați alergat după ieftin, și el vi le-a făcut mai mult de o grămadă. Tocmai ferestre ca astea pot să-ți strice toată fațada și uite că eu am dres pocinogul.

Mulia trebăluiește prin bucătărie, mormăind în sinea ei: „Ca să vezi, s-au supărat! Atîția bani și atîta trudă să se iroseaască de pomană, dar să le spui ceva, nu se poate! Să zicem că băieții sînt în stare să ridice pereții — oricum, la colțuri e nevoie de o mînă de meșter. Altminteri, o să iasă ca vai de ele, vorba lui nenea Vasea: „Dai o juma de votcă la patru inși și cu ăștia

strînşi umăr la umăr le dărîmi cît ai zice peşte !"

Negreşit, flăcăii ăştia care tot pun mîna să ridice cîte o casă de cîţiva ani încoace, au prins ei ceva meşteşug, dar era altă poveste dacă îi îndruma un bărbat în toată firea şi cu experienţă ! Mulia nu are încredere în prietenii lui Jenka — toţi sînt nişte beţivani şi nişte zurbagii.

Totuşi, cînd Valka Dlinnîi şi Valerka sosiră cu motocicleta, Mulia îi şi pofti la masă.

— Mai bine lasă, zîmbeşte Dlinnîi. Nu ne îmbia cu mîncarea că abia am picat.

Dlinnîi îşi dă seama mai bine decît toţi de neliniştea şi pornirea Muliei. Şedea pe şaua „Kovroveţului" ca pe un scăunel de copil, aşteptînd să coboare Valerka de la spate.

— Păi voi veniţi direct de la lucru, stăruie Mulia.

— Sîntem noi mai ai naibii ! rîde Dlinnîi cu gura pînă la urechi şi, îndreptîndu-se încet din şale, îşi trece piciorul pe deasupra motocicletei.

— Altfel, trecem pe nesimţite de la masa de prînz, la cină, şi după aia — drept la culcare.

Nici eu n-am vrut să mănînc. Mulia mă întreabă :

— Ce se mai aude cu apartamentul vostru, îl căpătaţi, ori ba ?

— Avem promisiuni.

— Tot promisiuni şi iar promisiuni de ani de zile !

— Tu trebuie să iei exemplu de la Jenka, mă povăţuieşte Dlinnîi, să ţi-o clădeşti cu propria ta mînă tăbăcită. La anul îl vedem pe Jenka în

casă nouă. Măi Jenka, ia zi, cînd ai de gînd să te instalezi ?

— Păi, el nici nu se gîndeşte la asta, bombăne Gudkov.

— Aici mai e de lucru, nu glumă ! se apără Jenka. Mă gîndesc să acopăr cutia asta înainte să-nceapă ploile, că de nu, se face chirpiciul fleaşcă.

— Mda, se face, încuviinţează voios Dlinnîi, apoi îi propune : Ştii ceva : tu pune deasupra un acoperiş şi-apoi vinde tot. Iar banii bagă-i într-o construcţie a ălora cu cooperativa.

— Să nu crezi că nu m-am gîndit ! mărturiseşte Jenka.

— Vinde-o chiar lui cumnatu-tău, rîde Dlinnîi, dispreţuitor.

— Jenka, îi spun, ţi-am pregătit o scrisorică. La aerodrom s-a eliberat postul de care ţi-am mai vorbit. Du-te luni acolo, dacă vrei. Pînă luni nu se mişcă nimic. Nu ştiu precis ce anume ai de făcut acolo, dar, oricum, o să fii mai aproape de avioane.

— Bine, consimte Jenka.

— Şi te duci ?

— De, Vitea, după ce isprăvesc cu casa...

— Treaba ta.

Irka şi cu mine am încercat în cîteva rînduri să-l hotărîm să urmeze o şcoală tehnică, un institut, o şcoală de aviaţie civilă, dar, fără rezultat. Ba pierdea examenul după primul semestru, ba aflam că a depăşit limita de vîrstă pentru şcoala de aviaţie.

Dlinnîi mă strigă să-l ajut să pregătim amestecul de pămînt galben. Aducem apă, movilim lutul pe trotuarul asfaltat, facem o pîlnie în mijloc şi începem să amestecăm lutul şi nisipul cu lopeţile. Amestecul se leagă din ce în ce, plescăieşte vîscos, lutul ud se prinde de lopată. Năduşim bine amîndoi şi gîfîim zdravăn. Dlinnîi icneşte din adîncul rărunchilor şi-mi spune :

— Ştii cît am cîştigat pînă acum ? Treizeci de copeici împărţite la doi. Ăsta-i preţul oficial.

— Nu prea capeţi banii de pomană, este ?

— Greu îşi mai cîştigă omul pîinea ! oftează Dlinnîi.

Îi plac citatele. Şi lui, şi celorlalţi trei — Tolka, Jenka şi Valerka, drept care, adeseori cînd fac spirite, ciripesc numai în citate. Numai că o dată cu trecerea timpului li s-au învechit şi citatele — sînt atîţia ani de cînd îi cunosc, şi citatele lor au rămas aproape aceleaşi.

Cocoţat sus pe schelă, Valka retează cîteva ramuri lungi de vişin care îl stingheresc la lucru.

— „Plîns-a biata Saşa dup'a ei pădure"...

Băieţii robotesc sus pe schele — ridică zidurile, iar eu le dau la mînă cărămizile şi mortarul. Eu sînt ucenicul, ei — maiştri.

Pot spune că la început mi-a făcut plăcere să arunc în sus cărămizile grele. Eram mulţumit ori de cîte ori aruncam o cărămidă fără greş. Dar după vreo două ceasuri, mă durea tot corpul. Băieţii căutau să mă îmbărbăteze.

— Măi Viktor, tu ari cît doi ! îl aud spunînd pe Valerka.

Dlinnîi mă întrebă gînditor :

— Cărămizile astea erau mai uşurele acum vreo două ceasuri, nu-i aşa ?

Zidurile cresc, însă e limpede că astăzi n-au să le isprăvească. Jenka trage tot mai des chiulul de la muncă — el s-a dat bătut cel dintîi. Băieţii bagă de seamă asta fără întîrziere şi glumesc fără răutate pe socoteala lui. Se ştie că Jenka oboseşte înaintea celorlalţi. Curînd se dă bătut şi Dlinnîi — sare jos de pe schelă. Se aşază pe stiva de cărămizi şi îşi aprinde o ţigară.

— Hai, gata cu treaba, spune el. S-a întunecat. De-acum încolo, numai lucru bun nu mai poate să iasă.

Tolka Gudkov şi Valerka mai trebăluiesc o vreme, apoi sar şi ei jos.

— Gata ! zice Valerka. Nu vreau să trag mai mult decît ceilalţi.

— Nici eu ! i se alătură Gudkov. Şi cu toate acestea parcă ar fi trebuit să isprăvim azi. Oricum, treaba tot în seama noastră rămîne. Ce ziceţi, fraţilor, dacă ne-am opinti niţeluş ?

— Ajunge ! i-o reteză Dlinnîi. Eu unul am terminat — şi se ridică în picioare ca să pună capăt discuţiei. Mă duc să mă spăl.

În urma lui se ridică şi Valerka. Gudkov se mai urcă o dată pe schele, ca să mai netezească ceva şi să adune sculele. După aceea sare la pămînt, îşi scutură hainele şi o ia spre casă.

— Tolea, îi strigă Mulia din bucătărie, prosopul şi săpunul sînt la duş.

— Bine, face Tolka, şi se aşază pe trepte, alături de mine, de Dlinnîi şi de Jenka.

Stăm o bucată de vreme la o ţigară, schimbînd din cînd în cînd cîte o vorbă. Lutul ni se usucă pe mîini, paiele ne înţeapă în spinare, pe gît şi pe piept, dar nu avem chef să ne ridicăm.

— Du-te tu întîi, îl îmbie Dlinnîi pe Tolka, şi Gudkov se urneşte din loc, oftînd din adîncul rărunchilor.

Tolka e cel mai energic şi mai rezistent dintre noi. Se spală îndelung, pufăind zgomotos. Îl auzim strigînd de sub duş :

— Apa e dumnezeiască. S-a încălzit peste zi de la soare.

— N-o risipi pe toată, îl sfătuieşte Dlinnîi.

— Cazanul e plin, îl linişteşte Mulia. L-am umplut eu de dimineaţă.

Gudkov se întoarce de la duş înviorat.

— Nu te amărî. Sîmbătă îi venim noi de hac, îl asigură el pe Jenka. Mătuşă Ania, strigă Gudkov către Mulia, sîmbătă isprăvim cu pereţii.

Mulia tace. E nemulţumită. Tot i se pare că noi nu muncim ca lumea. Ne-am petrecut toată seara pălăvrăgind şi fumînd, iar treaba a stat în loc. Septembrie e pe sfîrşite, curînd pot să înceapă ploile, şi ea nici nu are cu ce să-şi omenească lucrătorii. S-a împrumutat şi s-a răsîmprumutat pe la toţi vecinii şi nici nu ştie de unde o să le dea banii înapoi. Noroc că oamenii au încredere în ea şi-i vin în ajutor. Înţeleg şi ei că aici e vorba de ridicarea unei case. În timp ce Dlinnîi, Valerka şi Jenka se spală, Mulia pune masa. Valerka dă o fugă pînă acasă şi se schimbă. Jenka îmbracă alţi pantaloni şi o cămaşă curată. Se schimbă cu haine curate şi Gud-

kov şi Dlinnîi. Moleşiţi şi somnoroşi, se uită la Mulia cum pune pe masă scrumbii, salam, roşii, şi abia după ce au apărut şi sticlele, se înviorează, încep să se mişte, cercetînd pe rînd sticlele cu dosul palmei ca să vadă dacă sînt reci.

— Mda, e recişoară ! exclamă Gudkov.

— Şi străvezie ! adaugă Dlinnîi.

Toţi chicotesc şi se foiesc pe scaune de mulţumire.

— Mă, sugativelor, ce ziceţi, îi dăm drumul ? întreabă Gudkov.

— Eu nu beau decît bere, am spus. Avusesem de gînd să nu beau de loc, dar mi-a fost ruşine.

Băieţii — nici pomeneală să protesteze. Mulia îmi toarnă bere. Dau pe gît două pahare la rînd şi m-am ameţit într-o clipită din pricina oboselii, încît mi s-a făcut poftă de votcă. Mi-au turnat deci un pahar de votcă, l-am golit îndată şi am spus cu o semeţie de beţivan :

— Aşa, punem la încercare inimioara. Lucrăm pentru supramortalitate.

— Ce supramortalitate ? se interesează Dlinnîi.

— Păi voi nu citiţi ziarele ?

— Lasă, tu le scrii şi tot tu le citeşti, spune el.

Atunci le explic :

— Azi a apărut în „Izvestia" articolul unui savant polonez. Tratează despre longevitate. Un articol interesant. Conţine cifre vrednice de luare-aminte. Reiese că în decurs de cîteva secole, femeile au trăit întotdeauna mai mult decît bărbaţii. La femei — mortalitate, la bărbaţi

— supramortalitate. Alcoolul, fumatul, războaiele.

— Şi vrei să spui că noi acum lucrăm pentru supramortalitate ? pufneşte Dlinnîi.

— Ştiţi bine doar că orice abuz oboseşte inima.

— A-a ! face Tolka. Vine omul de la război cu cinci răni. Odată şi odată tot se fac ele simţite.

— Bei, nu bei, dar dacă ai cinci răni... mormăie Dlinnîi.

Refuză din capul locului să accepte alcoolul şi fumatul ca factori ai scurtării vieţii.

— În genere, femeile trăiesc mai mult, cugetă cu glas tare Gudkov. Noi tot intrăm prin casele oamenilor şi vedem. În orice casă dai peste o bătrînică, dar peste bătrîni, mai rar.

— Poate că nu-i vedeţi, pur şi simplu, sugerez eu. Ziua mulţi sînt plecaţi la lucru.

În acea clipă anume Tolka a spus :

— Vorbim, să n-adormim. Ia ridică o mînă sus ăl care mai ai tată.

Se uită la Valerka, la Jenka, la mine, la Valka.

— Eu am tată, spune Valka. O ştii şi tu...

— Nici tu nu ai de fapt ! i-o întoarce Tolka. Doar nu stă cu tine.

Apoi Tolka îmi povesteşte cum la vîrsta de paisprezece ani a fugit de acasă, cutreierînd Uniunea Sovietică în lung şi în lat. A fost şi în Crimea, şi în Orientul Îndepărtat, şi în Nord. A muncit în taiga, s-a îndeletnicit şi cu furtişagurile, a călătorit clandestin cu trenul, sărind jos

din mers, ca să scape de miliție și de controlori, a fost și internat într-un lagăr.

— M-am potolit abia de foarte curînd. Și cînd crezi ? se întoarce el spre Dlinnîi. Ia spune-i tu, Valka.

— Păi cam de vreo patru ani.

— Acum patru ani, adevărește Tolka. M-am însurat, și gata. Înțelegi ? Am pus capăt.

— Și de acasă de ce ai fugit ?

— N-aveam ce crăpa. Eram șase la maică-mea. Unul mai mic decît altul. Eu eram al treilea. Cum s-o scoată la capăt cu o asemenea liotă ?!

La rîndul meu, eu le istorisesc despre Estonia, despre Tallin, unde am fost cu Irka într-o vară, despre felul cum construiau pe vremuri meșterii zidari estonieni, încît totul a rămas în picioare, ca nou, pînă în zilele noastre. Ziduri de fortărețe, turnuri, case durate cu multe sute de ani în urmă.

— Oamenii ăia se pricepeau să muncească. Nu făceau treabă de mîntuială. De aia s-au și păstrat neatinse toate cîte le-au clădit.

Și atunci m-a chemat Mulia pînă afară.

— Vitea, începu ea aprigă și iritată. Nu știu ce le tot povestești de stau toți cu ochii în gura ta, dar omul trebuie să fie mîine înainte de șase la lucru. Și nici copilul n-are unde dormi. Ați făcut un fum — să-l tai cu toporul. De băut — slavă Domnului ! Ați stat cît ați stat — ajunge ! Spune-le-o tu, că, oricum, ești ceva mai mare ca ei.

— Toţi trebuie să se ducă mîine la lucru, i-am răspuns.

— Tu, pe la nouă, iar eu la şase, preciză ea. E timpul să plece. Au stat cît au stat — ajunge. Mîine omul se duce la lucru.

— Da, da, i-am răspuns. Bine.

M-am întors la masă, i-am ascultat distrat pe Dlinnîi şi pe Tolka, dar mă tot întorceam cu gîndul la clipa în care Tolka le-a cerut celor care mai au tată să ridice mîna şi la felul cum Mulia, vorbind despre ea însăşi, mi-a spus : Mîine „omul" trebuie să se ducă la lucru...

Rostov-pe-Don

O sută douăzeci de kilometri pînă la calea ferată

Capitolul întîi

1

În august cincizeci şi cinci am fost în sfîrşit repartizat ca profesor la o şcoală sătească. Studiile nu mi le terminasem, pentru că în iarna lui cincizeci şi trei fusesem dat afară din institut. Şi asta, în ultimul an. „Pentru descompunere morală. Cu o lună înainte, mi se propusese să-mi dau aspirantura.

— Am chibzuit cu toţii pe cine să desemnăm, îmi spuse decanul în preajma sesiunii de iarnă, şi am hotărît să te alegem pe tine, cu toate că n-ai fost prea disciplinat şi ai lipsit de la cursuri. Dar dacă te gîndeşti bine, cel mai potrivit, tu eşti.

— Grigori Nikitici, am spus eu atunci cu o amară bucurie (cîte nu se pot întîmpla !), nu-mi este îngăduit să-mi dau aspirantura. Trebuie să ştiţi că eu am fost în Germania.

— Cum, adică, în Germania ? articulă decanul, pălind. Păi pe vremea aceea nu erai decît un ţînc.

— Aşa ţînc cum eram, m-au luat cu ei acolo.

— Dar din actele tale nu reiese nimic din toate astea !

— N-am pomenit nimic, de teamă că nu voi fi primit în institut.

— Şi ai stat mult acolo ?

— Trei ani.

— Trei ani ?! Grigori Nikitici își dădu mîinile în lături, buimăcit, ca și cum acești „trei ani" ar fi fost hotărîtori. Rămăsese ca paralizat.

— Vă rog, așadar, să mă iertați, am spus eu. (Cîndva, Nikitici spusese, referindu-se la mine : „Vom lupta cu acest pseudo academism" — lipseam de la cursuri, stînd zile întregi în bibliotecă — acum însă, mi se făcuse chiar milă de el).

— Da, da...

Abia după asta s-au încurcat lucrurile. Nu vreau să afirm că Nikitici s-ar fi dus la cineva (la o anumită persoană) ca să-i spună ceva. Pur și simplu i-a fost cu neputință să nu vorbească, atunci cînd a trebuit să explice de ce Andrei Gorbatîh, adică eu, nu poate fi recomandat pentru a-și da aspirantura. De altfel, nu era vorba numai de mine. Atunci, în ianuarie cincizeci și trei, în sînul anului nostru a fost demascată o organizație care purta numele de „Academia perucilor". Fusese scornită de noi în timpul orelor de curs, plictisitoare, și alimentată din cînd în cînd prin diferite poezioare și caricaturi. Dar nici habar nu aveam că „Academia" noastră este o organizație. Nu-i dădeam nici o importanță. Noi, adică Valka Maximov, Ghera Ivanov, Vladka Kagan, Lenka Soldatov și cu mine, nu făceam altceva decît să ne amuzăm. Și nici nu era nevoie să fim demascați, pentru că nu ne ascundeam de nimeni. Însă acolo „unde trebuie", „Academiei" noastre

i s-a dat importanța cuvenită și astfel a devenit o organizație, iar noi — membrii ei. Mai departe, totul s-a desfășurat de la sine. Fiecare organizație trebuie să aibă un conducător, direct sau indirect. Titlul de tainic inițiator al „Academiei" mi s-a decernat mie (a fost în Germania, și la intrarea lui în institut nu a menționat acest lucru în chestionar. Iar mai tîrziu, băieților li s-a pus întrebarea : „Acum sînteți lămuriți asupra rolului pe care l-a jucat Gorbatîh în organizația „Academiei perucilor" ?). Primele două iscălituri de pe ordinul excluderii mele din facultate erau ale unor profesori prea puțin cunoscuți de mine, care, predînd nu știu la ce ani, își țineau cursurile la un nivel ideologic nesatisfăcător. Treceam tocmai prin perioada cînd, în articolele de ziar ce înfierau pe „medicii-răufăcători", apăruse expresia de „oameni moraliceşte descompuși". Așadar, și noi, cei cinci, eram trataţi în ordinul de excludere din institut, drept „oameni moraliceşte descompuși".

Ordinului privitor la „Academie" i s-a dat citire în toate instituțiile de învățămînt superior din oraș, ba chiar au început să-mi ajungă la ureche, de la diferite persoane, aproape sau cu totul necunoscute, cele mai teribile și mai fantastice zvonuri. „Am auzit, îmi împărtășea cîte un vag prieten de la construcții, că la voi la institutul de pedagogie a fost descoperită o organizație clandestină ! Cică scoteau o gazetă, manifeste. Se spune că ar fi în legătură cu acțiunea de subminare..." Cunoscuții mei cărora le

mai vorbisem, rîzînd, despre „Academie", veneau să mă întrebe pentru a doua oară : „Explică-ne, totuşi, ce e în fond cu chestia asta ?" Şi nu mai puteam să le spun ca prima oară, că, de fapt, nu era vorba decît de auto-şarje, de caricaturi inspirate de Lenka Soldatov, de versuri închinate mustăţilor lui Gherka. Încearcă acum să dai vina pe nişte mustăţi ! Şi, pe drept cuvînt, era cu neputinţă ca un oraş întreg să fie în fierbere numai şi numai din pricina unor versuri în care era vorba de mustăţile lui Gherka ! Chiar şi acasă, unde mi s-a dat crezare timp îndelungat, începură să aibă loc scene penibile. „Să admitem, urla taică-meu la mine, că toate poezioarele şi caricaturile voastre sînt inofensive ! Repet — să admitem. Să admitem că toate astea sînt prostii, după cum spui tu. Dar toate astea puteaţi să nu le fi scris, da ? Puteaţi să nu le fi spus, da ? Pur şi simplu să nu le scrieţi şi să nu le rostiţi, da ?" Acestea au fost cele mai dureroase vorbe din cîte mi-a fost dat să aud atunci...

Ce a mai urmat ? Am plecat pe un şantier. Pe şantierul hidrocentralei de la Kuibîşev. Aici mi-am început activitatea ca muncitor necalificat — am lucrat o vreme la manipularea materialelor, dar foarte curînd m-au făcut brigadier, iar mai tîrziu chiar şi tehnician — era nevoie de oameni cu carte, iar eu mă pricepeam să citesc desenele. Dar ce fel de tehnician putea să iasă din mine ! Nu munceam mai prost decît alţii, totuşi ceea ce se numeşte tehnician, n-am ajuns şi pace ! Preaplinul celor trei ani şi jumătate de

studii fanatice la institutul de pedagogie nu-mi îngăduiau asta. Chiar şi Grigori Nikitici avusese de gînd să pornească lupta împotriva „falsului meu academism". Numai că niciodată n-am putut pricepe de ce academismul poate fi numit fals. Drept este, lipseam adesea de la orele de curs, dar pur şi simplu nu aveam destul timp — prea mă trăgea inima să aflu cît mai multe, prea multă vreme irosisem în Germania. Şi din pricina asta, în faţa mea se ridicau zeci de întrebări, cărora trebuia să le dau un răspuns, prin mine însumi. Un asemenea lucru nu-l poţi încredinţa nimănui. Îi citeam singur pe Marx şi Engels, uitam de mine, citindu-i pe Helvetius şi pe Diderot (la început, beletristica m-a interesat prea puţin, pentru că scriitorii îmi păreau nişte risipitori — un volum gros cît toate zilele ca să susţină o singură idee simplă !).

Şi am părăsit şantierul, pentru că mă atrăgeau mai mult ştiinţele umaniste.

La asta, ce-i drept, a mai contribuit un fapt pe care nu l-aş putea explica oricui. Cum în Germania muncisem într-o turnătorie, noţiunea de ocnă mi-a rămas asociată pentru toată viaţa cu mirosul acela dulceag al pămîntului de fasonat, încins de metalul topit. Mirosul acesta îmi făcea greaţă. Mi se părea că-l simt chiar şi acolo unde nu avea nici un temei să existe. A turnătorie îmi miroseau şi electrozii cu care lucrau sudorii. Ce să mai spun, întreaga tehnică avea pentru mine un iz de turnătorie şi împotriva acestui lucru nu era nimic de făcut.

Pînă la urmă, după nouă ani de la război, hidrocentrala de la Kuibîşev m-a lecuit de obsesia asta, şi totuşi n-a fost chip să devin tehnician.

2

Trenul mă aduse în staţia Zimino, noaptea. Adică nu tocmai noaptea, ci la zece şi jumătate seara. Peste gară însă, cît şi peste tîrguşorul care ţinea de ea, se lăsase o noapte adîncă. Am pornit-o încet înainte, spre clădirea gării, uitîndu-mă în jur. Inexplicabil de grăbiţi, mi-o tot luau înainte nişte oameni mirosind a pînză de sac şi a catran, printre care şi o femeie cu doi copii. Trenul plecă, iar eu, după ce am rămas cîteva clipe pe peron, m-am îndreptat spre mica clădire a gării să caut camera de odihnă. Abia atunci mi-am explicat graba celor care mă lăsaseră în urmă. Alergaseră să ocupe un pat în micuţa cameră de odihnă a gării. Cei care nu apucaseră să pună stăpînire pe un pat, se instalau, care cum putea, pe băncile de lemn ale sălii de aşteptare. M-am aciuat şi eu pe un locşor rămas liber. A doua zi urma să fac un drum de vreo sută douăzeci de kilometri spre adîncul stepei. Cu cîteva zile înainte, şeful cadrelor de la secţia regională de învăţămînt, după ce clarificase în prealabil, adresîndu-se unor foruri superioare, dacă mi se poate încredinţa munca de dascăl, îmi spusese : „Am putea să te trimitem

undeva mai spre interiorul țării. Dar să știi că e un raion foarte îndepărtat. Clasele sînt : cinci-șapte. O școală elementară de șapte ani. Acolo dascălii nu prea fac purici, dumneata însă, vezi de îndreptățește încrederea ce ți se acordă." „Dacă e vorba să plec departe, apoi să fie cît mai departe posibil", am răspuns eu plin de însuflețire.

Iată-mă deci în stația Zimino.

...Drept în capul meu, mai exact, drept în nas, mi se proptise o pereche de picioare, în pantofi de pînză, care umblaseră mult și transpiraseră din belșug. Totuși, pînă la urmă am izbutit să adorm, dar asta nu mi se îngădui multă vreme. Mă deșteptă un milițian :

— Cetățene, mă bătu el pe umăr, nu este permis să se doarmă în sala de așteptare.

— Dar ce este permis ?

— Să ședeți.

— O noapte întreagă ?

— Am spus că nu e voie ! Apoi se luă de pantofii de pînză : Cetățene, deșteaptă-te ! Fără să deschidă ochii, omul își dădu jos picioarele de pe bancă, supus, iar milițianul trecu mai departe. Treziți-vă ! îl zgîlțîi el pe următorul.

Milițianul îl deștepta pe fiecare în așa chip, de parcă ar fi ținut să păzească somnul celor încă adormiți — se mișca încet, vorbea cu jumătate de glas. Oamenii își schimbau ascultători poziția, dar de îndată ce milițianul le întorcea spatele, se lungeau iarăși pe bancă. M-am culcat și eu...

3

A doua zi dimineaţă am fost cules pe drum de un camion.

Cu avionul nu zburasem decît o singură dată în viaţă, înainte de război, cu părinţii mei. Cu autoturismul călătorisem de vreo zece, să zicem douăzeci de ori, pe cîtă vreme cu camionul bătusem pînă acum mii de kilometri. Şi în Germania, şi acasă... După război am muncit ca încărcător şi mă lăsam scuturat de cîte zece ori pe zi pe platforma vreunui camion de o tonă şi jumătate sau de patru tone, făcînd drumul din curtea uzinei de calorifere pînă la gară, ori pînă în port. Cînd era polei, mi se întîmpla să fiu nevoit să merg cu lopata în mînă în urma camionului, care înainta încet, cu oblonul din spate lăsat, şi să iau cîte o lopată de zgură ca să o presar pe mijlocul drumului. Ei bine, cu toate astea, nu mi s-a făcut lehamite de camioane. Ba mai mult — nutresc un fel de simpatie faţă de ele.

Maşina pe care călătoresc acum e un autocamion nou-nouţ, de patru tone. În schimb, şoferul camionului nu mai e „nou-nouţ. Nenea ăsta a trecut binişor de patruzeci de ani. Şi tare se mai teme să nu răcească. În stepă e un zăduf nemaipomenit, iar el are haina încheiată pînă sus. Haina asta face parte din mărfurile de larg consum — strîmtă în umeri şi prea largă peste pîntece. Astfel de haine se lucrează la oraş, dar se cumpără numai la ţară. Personal nu sînt vreun

ferches şi nici nu mă dau în vînt după modă, dar sînt sportiv şi nu-mi place ca îmbrăcămintea să deformeze corpul. Bărbatul ăsta are braţe vînjoase, puternice, şi totuşi, din pricina hainei, ai impresia că braţele lui pornesc din gît.

— Eşti mulţumit de maşină ? întreb eu. E mai bună decît un „Studebacker", aşa-i ?

— Mai rezistentă. „Studebacker"-ul are nevoie de şosele. Pe cînd una ca asta e cea mai potrivită pentru drumurile noastre.

— Ai lucrat vreodată pe un „MAZ "?

— Pe un „MAZ" ? „MAZ"-uri avem vreo cinci bucăţi în tot raionul. Ce să caute aici „MAZ"-urile.

— Să ştii că la noi pe şantier nu-s decît „MAZ"-uri, îi spun cu un sentiment pe care nici eu însumi nu-l pot defini. Camioane de o tonă şi jumătate sau de patru, aproape că nu vezi. Sînt prea mici.

— Pe ce şantier ?

— Al hidrocentralei de la Kuibîşev. Acolo ţi-aş dori să lucrezi ! Acolo şoferii cîştigă, nu glumă ! Cam la vreo trei miare, ba şi mai bine. Şi de ce trecere se bucură ! La toate cantinele e afişat : „Cei care transportă beton, să fie serviţi cu prioritate". Sînt şi mese „numai pentru cei care transportă beton".

Şi încep să-i povestesc pătimaş despre şantier, despre drumurile lui de beton, despre uruitul maşinilor care cutremură zi şi noapte văzduhul pe zeci de kilometri în jurul Jiguliului.

— Vă duceţi la Bolşoe Rovnoe, la niscai rude ? mă întreabă şoferul. Sînteţi în concediu ?

— Nu, spun eu. Am venit aici să lucrez, sînt profesor.

Mergem de vreo două ceasuri. Soarele s-a şi ridicat sus de tot în tării şi bate drept în fruntea de fier a cabinei noastre. E destul ca şoferul să frîneze puţin cînd coboară o pantă, că ne şi ajunge din urmă un nor înecăcios de colb. În asemenea clipe, năduşesc şi eu, năduşeşte şi tavanul cabinei, tapisat cu postav, şi spătarul de dermatină al banchetei. Dar şoferul nici gînd să-şi dezbumbe nasturii hainei lui groase şi negre, fumează, răsucind nepăsător volanul. Ai zice că nici nu se sinchiseşte de zăpuşeală. Îi privesc cu respect mîinile vînjoase, pielea uscată şi netedă a gîtului şi a obrazului.

O piele atît de trainică nu poate înveli decît nişte muşchi activi, ba chiar pare un fel de continuare a lor.

— Dumneata ai mai fost la Bolşoe Rovnoe? îl întreb eu.

— Nu mai departe decît ieri, am dus nişte votcă la cooperativa de acolo. O maşină plină ochi...

Căldura şi stepa mă sîcîie — de două ceasuri, nici un pomişor, nici o tufă cît de mică, nici un petic de umbră. Cînd şoferul a oprit maşina, ca să dea o fugă pînă la un puţ, după apă, am ţîşnit numaidecît din cabină — aici, dacă maşina stă pe loc, nu-i chip să reziştî o clipită înăuntru. L-am aşteptat chinuit de arşiţă, ascultînd cum trosneşte lîngă mine din cînd în cînd masa de metal încins. Vara, şi pe şantierul de la Kuibîşev

era cald, dar apăsarea chinuitoare a zădufului nu te aducea la desperare ca aici.

— Spune-mi, la Bolşoe Rovnoe există vreun loc unde să poţi face o baie ?

— Baie de aburi nu este.

— Nu o baie, un rîu, un iaz ?

— Se pare că au fost cîndva nişte iazuri, dar acuma nu se prea văd. Se spune că-n urmă cu vreo cinci ani, la o revărsare, a luat apa stăvilarele.

— Mai spune-mi, te rog, îl întreb iar, de ce oare centrul raional se numeşte Rovnoe, iar satul — Bolşoe Rovnoe ? E cumva mai mare decît centrul raional ?

— Mai mare ? Satul e mic de tot. În comparaţie cu el, Rovnoe e un adevărat tîrguşor ! De ce i-o fi zicînd aşa, naiba ştie ! Şoferul mişcă din cap a nedumerire. Şi pe drept cuvînt — nume mare la sat mic ! exclamă el rîzînd.

Maşina trage mai greu, mîrîind încetişor — urcăm. Neputincios, ca un peşte pe uscat, caut să prind cu gura cît mai mult din aerul acesta nemişcat, îmbibat cu aburul propriului meu trup, ba şi pudrat cu praf pe deasupra : dacă îţi freci degetele, le auzi cum scîrţîie. Şoferul strîmbă şi el din nas, dar nici gînd n-are să-i dea bătaie. Parcă nu-l ispiteşte de fel să ajungă dincolo de culmea dîmbului, să aibă vîntul din faţă. Într-un tîrziu, camionul iese la drum drept, eu îmi trag sufletul şi observ deodată la orizont o dungă albastră şi scînteietoare, lungă de vreo cîţiva kilometri, în care se resfrîng razele soarelui. Aşadar, aici există un rezervor de apă ! Mă simt pe

dată mai uşor. Nu-i nimic dacă nu se află chiar lîngă sat, nu-i nimic dacă e la vreo zece kilometri, dar ştii o apă în preajmă! O apă mare! N-am să pot să mă duc acolo în fiecare zi, de bună seamă, dar să mă gîndesc la ea, să mă bucur că e prin apropiere, asta pot să o fac în fiecare zi. Iar duminicile o voi porni într-acolo cu auto-stopul...

— Ce rezervor de apă e ăla? întreb pe şofer.

— Unde? se miră el. Acolo? E o năzărire.

Acul de pe cadranul de viteză oscilează în dreptul cifrei „60", în cabină se simte vîntul, dar abia acum mi se face cald cu adevărat. Desigur, nu nutrisem speranţa să dau în satul acela peste nimic deosebit, dar nu ştiu de ce, eram aproape convins că acolo există un rîuleţ, sau un iaz.

Capitolul II

1

Adusesem cu mine de pe şantierul hidrocentralei de la Kuibîşev cîteva caiete cu descrieri de peisaje. Ce locuri erau acolo! De pildă, în preajma Komsomolskului [1] (probabil că fiecare şantier îşi are Komsomolskul lui). Străbaţi o pădurice de pini, ajungi în poiana de deasupra Rîpei (locul acesta chiar aşa se şi numeşte — Rîpa) şi te

[1] Aici, în sensul de „oraşel al tineretului".

opreşti deodată, fără să vrei. Apoi, e cu neputinţă să nu te laşi jos, pe pămînt. Altcum nici nu s-ar putea : priveliştea ce se deschide în faţa ochilor nu-i chip să fie admirată în cinci minute. Dar poate că lucrul cel mai extraordinar de aci e văzduhul. Stînd pe buza Rîpei, fiecare îl „vede" aşa cum, pesemne, îl văd şi-l simt aviatorii — dens şi de un albastru compact, un mediu în care ai putea zbura şi înota. Văzduhul acesta învăluie lunca ce ţi se înfăţişează de pe înălţimea Rîpei zece kilometri spre dreapta şi zece spre stînga. Dacă undeva departe, la zece kilometri, plouă peste Volga, ploaia se vede, se vede şi urma albastră întunecată a unui nor — o coloană de umbră ce pluteşte peste luncă o dată cu norul, se văd şi ghemotoacele de fum alb ale exploziilor de la carierele de piatră de pe malul drept al Volgăi, pinii negri-albăstrui ai munţilor Jiguli, precum şi un baraj mare alb... Dar nu despre asta am vrut să vorbesc. În caietele pe care le adusesem nu exista nici o însemnare inspirată de vreun om. Şi nu pentru că oamenii ar fi fost mai plicticoşi decît peisajul — dimpotrivă, erau de o mie de ori mai interesanţi. Vorbind cinstit însă, cînd aşterneam pe hîrtie acele însemnări, îmi închipuiam fără să vreau că fac parte din viitoarele mele povestiri şi încercam să-mi dau seama cum vor arăta. Şi am ajuns la convingerea că dacă peisajele de pe Volga se înfiripau cu uşurinţă în caietele mele, dacă îmi puteam lesne închipui acele privelişti de pe şantier într-o viitoare nuvelă, apoi oamenii pe care i-am întîlnit (şi nu mă refer neapărat la deţi-

nuți) s-ar fi simțit foarte stingheriți în literatură. Dar ce să mai vorbim ! În literatura acelor zile așa ceva ar fi fost pur și simplu de neconceput.

Acum însă m-am hotărît să iau note. Să țin un fel de jurnal. Sîntem în cincizeci și cinci și a sosit timpul să ne aducem aminte că dacă literatura nu reprezintă prin ea însăși o investigație, mai bine lipsă.

După ce mă lăsă chiar în inima satului, mașina plecă. Dîndu-mi geamantanul, șoferul îmi spuse :

— Taman ăsta e centrul. Colo unde-s picii ăia e clubul, iar peste drum — școala. Casa de colo e magazinul, alături — cîrciuma. Iar mai încolo, la steagul ăla roșu — e conducerea colhozului.

Camionul a plecat, așadar, iar eu, orbit de soarele care dogorește cu atîta putere, încît pînă și pămîntul albicios și crăpat îi întoarce lumina — am rămas locului ca prostit, fără să mă fi dumirit unde anume e clubul, școala și conducerea colhozului. Magazia aceea lungă și albă, fără ferestre, o fi clubul ? Dar căsuța aceea cu o prispă îngustă de lemn, să fie oare școala ?

Cu mîna streașină la ochi, spre a se feri de soare, două fetițe mă cercetează cu luare-aminte ; lor li se alătură doi băiețandri de vreo treisprezece ani — pesemne viitorii mei elevi — și rămîn și ei încremeniți, zgîindu-se la mine. Iar eu, poate pentru prima oară în viață, caut să mă văd din afară. Frumos tablou, n-am ce zice ! Un individ înalt și netuns, cu niște pantaloni sport, cu o bluză mototolită și pătrunsă de nădușeală,

pe fruntea şi obrajii căruia ai putea trage linii cu degetul, întocmai ca pe un geam plin de praf; în plus, mai e şi o pereche de ochelari ! Ochelarii ăştia m-au stingherit întotdeauna. În forul meu interior aş fi vrut să arăt ca un tip teribil, umblat şi arţăgos (e şi asta o manieră de apărare), un soi de „nu te atinge de mine", dar ochelarii ăştia strică tot. Şi pe deasupra — un geamantan de placaj. Nu era rău să fi fost de piele, dar din nefericire e de lemn.

— Fetelor, le întreb eu, unde e şcoala ?

Fetiţele mă mai studiază cîteva clipe, pufnesc în rîs şi o iau pe negîndite la sănătoasa.

— Ce înseamnă asta ? mă adresez eu supărat băieţilor. Nu sînteţi în stare să răspundeţi la o întrebare atît de simplă ?

— Ete colo ! împunge aerul cu degetul unul dintre ei, arătînd undeva în spatele meu, apoi amîndoi — poartă pantaloni lungi, negri, şi cămăşi cu mînecile nesumese — se răsucesc pe călcîie, fără să le mai pese de mine.

Atunci pun mîna pe geamantan şi pornesc în căutarea cuiva mai în vîrstă.

Pe omul mai în vîrstă — responsabilul clubului — l-am găsit uşor. Şoferul avusese dreptate : magazia lungă şi albă era clubul, căsuţa ţărănească cu prispa îngustă de lemn — şcoala, iar locul unde mă dădusem jos din maşină — centrul. Nu ceea ce se numeşte inima sau piaţa satului, căci satul îşi are casele împrăştiate prin stepă. E doar un drum nivelat, care duce spre Pămînturile Negre, iar aici lîngă drum, se află conducerea colhozului, cîrciuma, magazinul şi

clubul — şi tot aci e şi centrul... Directorul şcolii nu e în sat — e în concediu, vine mîine sau poimîine.

— Şi cine îi ţine locul ?

— Locul ? Veniţi, vă duc acilea la un învăţător.

N-a trebuit să mă ducă prea departe. Cineva îl şi anunţase de sosirea mea, iar el se şi grăbise să-mi iasă înainte. După părerea mea, omul acesta arăta mult prea nepotrivit pentru profesia de dascăl. Putea fi tachinat cu porecla „roşcovanul", „pistruiatul", ori mai ştiu eu cum. I s-ar fi putut trimite biletele care să sune cam aşa : „Dă-mi cu împrumut cîţiva pistrui. Sau : „Vezi să nu dai foc şcolii". Afară de asta, era mic de statură, ceea ce nu impune respect. Şi prea amabil. Din clipa în care mi-a întins mîna am devenit iremediabil Andrei Nikolaevici. Adăugirea numelui tatei la numele meu n-a avut darul să mă flateze. Dimpotrivă, am simţit că asta complică într-un fel lucrurile.

— Veniţi de pe drum şi-ar trebui să vă spălaţi şi să luaţi masa. Poftiţi la mine acasă.

— Vă rog să nu vă deranjaţi. Nu vreau decît să găsesc unde să dorm la noapte. Astănoapte n-am dormit de loc.

— Desigur, desigur, o să căutăm să aranjăm tot. La nevoie, puteţi dormi în cancelarie. Avem acolo o canapea.

— Bine. S-o lăsăm naibii. Fie şi în cancelarie.

Mai departe discuţia a continuat pe acelaşi ton. Eu mă străduiam să-l fac să mă tutuiască,

dar el tot dădea zor cu „dumneavoastră". Mi se pare că îi făcea plăcere să-mi vorbească protocolar :

— Andrei Nikolaevici, cum preferați să fie prosopul, pufos sau obișnuit ? De altfel, pufos nici nu am.

— Mi-e totuna.

În curtea casei în care dascălul ședea cu chirie, eu, cu picioarele larg desfăcute, așteptam să-mi toarne apă de spălat dintr-o cană mare de aluminiu. Pe urmă, mă duse în bucătăria de vară, mă așeză la masă și, în timp ce mă uitam în jur, adulmecînd mirosul răcoros și jilav de chirpici pe care îl răspîndeau pereții și lutul de pe jos, el se duse în grădina de zarzavat după stăpîna casei. Gazda — o femeie trupeșă, voinică, ne puse ciorba în farfurii, tăcută și cuviincioasă. El mă întrebă :

— Preferați cu ardei iute, sau cu usturoi ? Sînt unii cărora nu le place cu ardei iute.

Și povesti o istorioară pe care o ascultă și gazda, despre unul căruia nu-i plăcea ciorba cu ardei iute. Era un profesor cu care roșcovanul fusese cîndva coleg — un ma-are țicnit, judecînd după toate.

— Păi cum se poate făr' de ardei ? făcu neîncrezătoare femeia.

— E potrivit de sărată ? mă întrebă roșcovanul.

— Da, da.

— Timofeevna, spuse roșcovanul, alaltăieri n-ai pus destulă sare, ți-amintești ?

— Aiasta n-a fost alantăieri.

— Andrei Nikolaevici, mi se adresă el, dumneaei n-ar recunoaşte aşa ceva pentru nimic în lume !

Îndeobşte, mie nu-mi place votca, şi pe un asemenea zăduf n-am ochi s-o văd, dar nu ştiu cum se face că adeseori sînt nevoit să beau. Ca şi azi, de pildă, cînd ar fi fost cu neputinţă să trag chiulul de la băutură.

— Spuneţi-mi, am întrebat, cum vă petreceţi serile ?

— Serile ? Cum să le petreci ? Ieri a fost aici caravana cinematografică, azi, care va să zică, nu mai avem film. Cei ce cîntă la armonică se mai abat pe la club...

— Ştiţi, am spus eu, se cuvine să bem ceva în cinstea întîlnirii noastre. Am auzit că la magazinul dumneavoastră s-a adus votcă.

În prima clipă, judecînd după roşeaţa ce-i împurpură obrajii, mi se păru că propunerea mea l-a şocat. Dar apoi, dimpotrivă, am înţeles că-l bucură. Îmi făcu pe furiş un semn cu capul în direcţia gazdei, invitîndu-mă la discreţie, apoi se ridică, îi mulţumi Timofeevnei pentru masă şi-mi spuse cu o gravitate cusută cu aţă albă :

— Să mergem să vă arăt şcoala.

— Duceţi-vă, duceţi-vă, încuviinţă Timofeevna.

Nici nu ieşirăm bine pe uşă, că roşcovanul mă şi apucă de mînă :

— Vorbiţi prea deschis, nu ştiţi ce fel de oameni sînt pe aici ? Mîine va afla tot satul că

profesorul cel nou abia a venit şi-a şi intrat în cîrciumă.

Stinghereala roşcovanului nu se risipise, ba se accentua şi mai mult. Pînă la urmă, îmi mărturisi că nu are bani.

— Ce vă priveşte pe dumneavoastră treaba asta? Cel nou sînt eu, deci eu vă cinstesc.

— Nu, Andrei Nikolaevici, ce vorbă-i asta...

Intrarăm, mai bine zis, abia izbutirăm să ne strecurăm în cîrciumioară. În faţa tejghelei micuţe unde nu era loc decît pentru cel mult trei oameni lipiţi unul de altul, se îngrămădiseră vreo şapte inşi.Toţi, flăcăi tineri şi voinici. Se holbară la mine, fără să scoată o vorbă. Unul dintre ei, zîmbind cu gura pînă la urechi, îl salută pe roşcovan, linguşitor şi ironic

— Bună ziua, Ivan Antonovici.

— Bună ziua, Nathin.

Roşcovanul se cam ascundea după mine. Aveam impresia că vrea să le intre în voie acestor flăcăi.

— Dînsul este noul vostru profesor de limbă şi literatură rusă, Andrei Nikolaevici, vorbi el către Nathin.

— Vă numiţi Andrei Nikolaevici? se întoarse spre mine Nathin, la fel de linguşitor şi de ironic. Şi veţi preda limba şi literatura rusă?

O mişcare învioră vlăjganii de la tejghea.

— Şi veţi preda la clasele cinci, şase şi şapte? Ehei!

Așa-zisul haz consta în aceea că Nathin repeta cu tupeu prin întrebarea lui tot ceea ce i se spusese adineauri.

— Ai să afli la întîi septembrie, am răspuns scurt.

— Și azi nu poate omul să schimbe o vorbuliță cu dumneavoastră? Sînteți oare atît de fudul?

Am cumpărat votcă și conserve și ne-am dus la școală. Cheile erau la roșcovan. Descuie lacătul, îl vîrî în buzunar și împinse ușa. Dinspre săliță mirosea a praf, așternut în voie săptămîni de-a rîndul.

— Aici n-avem decît o singură clasă și cancelaria. Celelalte două clase sînt în casa de alături. Am să vi le arăt mai tîrziu. Roșcovanul era zorit. Îl simțeam din ce în ce mai surescitat. După ce străbăturăm sălița, mă introduse într-o încăpere micuță — cancelaria noastră.

Tavanul era atît de scund, încît l-aș fi putut atinge cu creștetul. Totuși, asta era cancelaria profesorilor. Înăuntru nelipsita canapea — cu siguranță că întîi fusese adusă canapeaua și abia după aceea se ridicaseră pereții, altminteri, prezența ei aici era inexplicabilă — o măsuță acoperită cu un postav verde, trei scaune și un dulap lăsat într-o rînă, din pricina unei scînduri din dușumea. Pe fața verde, o carafă ca de masă prezidențială, cu un dop masiv de sticlă și un pahar.

Ivan Antonovici mirosi apa din carafă și strîmbă din nas.

— Aduc îndată alta proaspătă. Clătesc și paharul. Avem bazin de apă alături.

Trase perdeaua prăfuită pînă acoperi ferăstruica joasă și fugi afară pe ușă. Nu m-am amestecat și nici n-am încercat să-l ajut. Vedeam că agitația asta proprie pregătirilor îi face plăcere.

— Ce fel de bazin aveți ? l-am întrebat cînd s-a întors, ștergînd carafa udă cu mîna, pe laturi și pe fund. Așa li se spune pe aici puțurilor ?

— Nu, puțul e puț, iar bazinul — bazin. Aici apa care izvorăște din pămînt e cam sălcie și nu folosește decît la stropitul legumelor și la adăpatul vitelor. Apa dulce e păstrată în bazine căptușite cu ciment. În ele se strînge apa de ploaie, și iarna — zăpada...

— Și lumea o bea ?

— Păi cum altfel ?

Deschise cu dibăcie cutia de conserve de pește, destupă sticla, puse votcă în pahar, nu chiar pînă sus — „ca să ajungă pentru încă două pahare de fiecare", răsturnă votca într-o cană pe care o scosese din dulap, mai umplu o dată paharul și mi-l întinse :

— Să fie într-un ceas bun !

Eu am dat paharul pe gît, în vreme ce el tot ducea cana la nas, cu o strîmbătură de dezgust, iar apoi și-o apropia de buze fără a se încumeta să și soarbă. Bea tacticos, cu aceeași strîmbătură de dezgust la fiecare înghițitură. Ajunse astfel la fundul cănii, fără să se atingă de mîn-

care ; rămase o vreme nemişcat, atent parcă la ceva ce se petrecea înlăuntrul fiinţei lui şi abia după aceea luă din cutie o fărîmiţă de peşte.

— Mă simt totuşi prost că sînt fără o lescaie, începu el din nou. Tocmai am trimis bani acasă. Toţi banii mei îi trimit familiei.

Spunea „familiei", şi nu „soţiei".

După ce mai băurăm cîte un pahar, începu să-mi povestească despre familia lui, despre copiii lui, care, n-am înţeles de ce, trăiau despărţiţi de el, mă asigură că pot fi liniştit în privinţa faptului că bem în cancelarie, cum şi că am fost văzuţi de Nathin în cîrciumă. Eu unul nici nu eram îngrijorat. Puţin îmi păsa de asta. La drept vorbind, nu mă sinchiseam de nimic. Nu mă interesa dacă roşcovanul de Ivan Antonovici e sau nu un beţivan, nici dacă trimite toţi banii familiei, nici dacă Nathin ne-a văzut ori nu în cîrciumă. Mă întrebam cum de m-am încumetat să părăsesc un şantier unde, atît în orăşelul Ecluzei, în cel al Portului, cît şi la Komsomolsk schimbam saluturi cu unul din doi oameni întîlniţi în cale, unde superiorul meu, şeful de şantier, îmi făgăduise să mă transfere pe un post de inginer, cu condiţia să-mi trimit actele secţiei de cursuri fără frecvenţă a institutului hidrotehnic, şi astfel m-aş fi recalificat... „Ce ţi-a venit ? mi-a spus el atunci cînd l-am rugat să mă concedieze, doar eşti un producător în toată legea („producător" însemna pentru el cel mai înalt grad de

calificare profesională posibilă). Gîndeşte-te şi tu, unde mai dai peste aşa ceva ? Cea mai mare hidrocentrală din lume..."

— Directorul nostru nu e prea bucuros de venirea dumneavoastră, Andrei Nikolaevici. Cum a auzit că vine un profesor care aproape şi-a absolvit studiile superioare, a...

— Şi ce-i pasă lui de studiile mele superioare ?

— Cum nu ! El n-a absolvit nici şcoala medie. De-atîţia ani învaţă la şcoala pedagogică şi tot nu izbuteşte s-o termine. Şi dumneata vii aici aproape cu studii superioare ! I-e frică să nu-şi piardă postul. S-a obişnuit aici, îşi face şi casă. De mult, încă de pe vremea Galinei Petrovna, fosta noastră directoare, umbla după postul de director. Acum ea e secretar de comsomol pe raion. Ce s-a mai războit cu femeia asta ! Dar Galina Petrovna îl punea la punct de nu se vedea ! Ştie ea să-i pună la punct şi pe alţii mai răsăriţi...

Nici de astă dată nu-l ascult pe roşcovanul de Ivan Antonovici. Sînt atent la liniştea nemaipomenită şi surprinzătoare din jur, cu desăvîrşire nouă pentru mine. Atît în cancelarie, în şcoală, cît şi în preajmă stăruie o linişte pe care n-am avut încă prilejul să o cunosc. Mormane de linişte pe sute de kilometri, straturi uriaşe de linişte, munţi întregi de linişte. Stînd aici, în cancelarie, cufundat într-o asemenea lipsă absolută de sunete, existenţa oraşelor şi

şantierelor zgomotoase devine îndoielnică. Şi în liniştea asta voi petrece poate ani întregi... De cînd mă ştiu, nu-i pot suferi pe acei neajutoraţi şi plîngăreţi, care, din pricina propriilor lor ghinioane, sînt gata să împroşte cu ocări întreaga omenire. Ori de cîte ori mă găseam faţă în faţă cu un asemenea specimen, văzîndu-l cum se mai şi aştepta să trezească în mine un sentiment de compasiune, îl repezeam de nu se vedea, şi iată că şi eu începeam să mă simt cam demoralizat...

— Andrei Nikolaevici, vînzătoarea îmi face credit. N-aţi vrea să mai luăm una?

I-am numărat banii pentru încă o jumătate de votcă. Ivan Antonovici era un autentic beţivan, blînd şi maleabil. Mă studia, mă adulmeca şi, drept recunoştinţă pentru votcă, se străduia să-mi spună numai lucruri plăcute. La început căutase să mă convingă că „şi aici se poate trăi: unii preferă oraşul, alţii se simt bine şi aici..." Mai tîrziu începu cu jelaniile, compătimindu-mă şi pe mine: „Să nu fi fost familia, n-aş mai fi rămas în mizeria asta de sat! A funcţionat aici un profesor de literatură, predecesorul dumneavoastră, care avea o vorbă; „O să plec în Kamciatka şi cel puţin o să pot spune c-am fost în Kamciatka! Pe cîtă vreme despre locurile astea, unde e incomparabil mai rău decît în orice Kamciatkă, nu poţi spune nimic. Atîta doar că eşti la o sută douăzeci de kilometri de calea ferată."

2

Roşcovanul de Ivan Antonovici mă ajută să-mi găsesc o locuinţă. E o locuinţă de tradiţie în acest sens, căci înaintea mea a stat aici fosta directoare a şcolii, Galina Petrovna, în prezent secretar al comitetului raional de comsomol, iar mai demult — un profesor de literatură. De altfel, în toţi anii de după război s-au perindat pe aici, prin casă, numai cadre didactice (fata gazdei lucrează în învăţămînt — predă la ciclul unu şi conduce o mică şcoală din satul vecin, fiind singura învăţătoare ; locuieşte cu bărbatul ei într-o casă mare de pe coasta lină a dealului, care se vede din curtea gazdelor mele).

— Nainte de război, măi Andrii, îmi spuse stăpîna casei (îmi vorbeşte cu „tu" de la bun început) — nu primeam străini în casă, da acu primim. Colhozul nu plăteşte, ba îi mai şi rămînem datori, de dus legume la tîrg, la vînzare, nu putem, că e prea departe, şi iaca sîntem nevoiţi să primim străini în casă.

Auzind-o rostind cuvîntul „străini", cu atîta candoare şi nepăsare, am simţit o împunsătură în inimă. Ai fi zis că nu-i pasă dacă mă voi instala ori nu aici, şi nici stabilirea chiriei nu păru să o tulbure de fel, asta pentru că preţul era ştiut şi rămînea neschimbat de la un an la altul... De altminteri, aici totul se ştia dinainte: şi odaia în care voi sta, şi patul în care voi dormi, şi ce aveam să dau pe deasupra pentru

spălatul rufelor: „Că doară tu, Andrii, n-o să-ţi speli singur. Am avut şi muieri în gazdă, da ele îşi spălau singure. Soponul ţi-l cumperi tu...“

Pe stăpîna casei am găsit-o în bucătăria de vară. Avea mîinile pline de lut — tocmai lipea vatra. Aşa a şi stat de vorbă cu noi, lăsîndu-şi treaba cîteva clipe, cu mîinile mînjite şi grele de lut spînzurînd în aer. După ce ne-am învoit, m-am întors la şcoală să-mi iau geamantanul, apoi m-am instalat în cameră, în timp ce femeia îşi vedea mai departe de treabă. Ceva mai tîrziu, îmi trecu pragul, văzu mantaua mea de ploaie agăţată în cuiul trecut printr-un mosor de aţă de cusut, cărţile aşezate pe măsuţa de lîngă pat şi găsind pesemne că le făcusem pe toate după cum se cuvenea, mă pofti la masă.

În drum spre bucătăria de vară, mă preveni:

— O să mînci ce mîncăm şi noi. Nu gătim două rînduri de bucate.

— Fireşte! Se înţelege de la sine.

Începusem să mă obişnuiesc cu felul ei de a spune totul pe şleau, fără ocolişuri. În timpul mesei, am întrebat-o:

— Ce-o să zică bărbatul dumitale? Poate că n-o să-i fiu pe plac?

Iar Maria Trofimovna îmi răspunse cu candoare:

— Păi dînsul ştie...

— Cum ştie? Nici nu m-a văzut la faţă.

— De văzut, drept e, nu te-a văzut, încuviinţă femeia, dar te-au văzut oamenii. De cum

ai venit, Andrii, noi am şi vorbit că dacă oi cere să vii la noi — te-om primi.

Va să zică, în timp ce eu beam votcă cu roşcovanul, neştiind încă ce şi cum, mă şi aştepta singura odaie adevărată din casă — „odaia curată", cu duşumea de scînduri şi cu un pat de lemn, despărţit de restul încăperii printr-un fel de draperie de alcov — o perdea atîrnată de la ieşindul unei sobe mari ruseşti pînă la perete. Mă aşteptau de asemenea două măsuţe cu picioruşe gingaşe — pe una stăteau un patefon şi o cutie de carton, găzduind şase discuri cu Şuljenko, iar pe cealaltă, o lampă cu petrol şi un album cu fotografii de familie — pesemne acelea care nu mai avuseseră loc. Pe pereţi, dîndu-le un straniu aer funebru, erau prinse zeci, dacă nu sute de fotografii, cu şi fără ramă, care imortalizaseră momentele festive, solemne sau triste ale familiei : nunţi, mese de sărbători, călătorii la centrul raional, plecări la cătănie, înmormîntări.

Stăpînul casei se întoarse acasă înainte de asfinţit. Mă surprinse cît de tînăr arăta la faţă şi cît de tineresc îi era mersul. (Pomenind de el, femeia spusese de cîteva ori „moş Grişka" ; ciudată alăturare : „moş" lîngă „Grişka" !) Străbătînd ograda, se apropia dinspre poartă un bărbat înalt şi uscăţiv, de vreo patruzeci şi cinci de ani. Călca cu paşi mari, avîntaţi, şi doar faptul că se lăsa uşor din genunchi vădea că ar putea fi cu vreo cinci ani mai în vîrstă decît părea. Trecînd pragul uşii scunde a bucătăriei de vară, se aplecă uşor, mă văzu, dar nu

se grăbi să se apropie, schiță doar un zîmbet care putea să însemne : „Știu, știu", sau : „Care va să zică, ai și venit" — scutură lîngă vatră din tolba lui de pînză cîteva căpățele de scîndură, dimpreună cu o grămăjoară de talaș proaspăt, își scoase din cap șapca veche, cu cozorocul frînt, o agăță cu grijă în cuiul trecut prin mosorel, își netezi părul cam rărit, dar neîncărunțit, și întrebă, așa cum făcea fără îndoială în fiece zi la vremea asta :

— Mămucă, ai ceva de mîncare ? — și abia atunci se întoarse spre mine : Ei, cum vă simțiți la noi ?

Puteam să spun „îmi place", sau să ridic din umeri — rostise întrebarea într-un fel care-mi îngăduia să nu mă ostenesc la un răspuns. De altminteri, el se referise la sat și la stepă în genere, și nu la casa în care tocmai mă instalasem. Trecurăm de asemenea și peste strîngerile de mînă — de cum intrase, moș Grișka începuse să se spele pe mîini, deasupra unui ligheniș (mai tîrziu am băgat de seamă că sătenii de prin partea locului nu-și dădeau mîna decît la evenimente solemne, oficiale). Stropi cu restul de apă curată din cană pămîntul bătătorit de pe jos, apoi se așeză la masă.

Nu mînca nici mult, nici lacom. Mînca, aș putea spune, frumos, cuviincios. Punea din cînd în cînd cîte o întrebare, dar mai multe îmi punea femeia — înainte de venirea lui nu mă întrebase mai nimic — iar el mînca în tăcere și asculta. La sfîrșitul mesei, cînd, după ciorbă, își răsuci o țigară de mahorcă, apucasem să

aflăm cîte ceva unul despre celălalt. Aflase bunăoară că am de gînd să rămîn în sat vreo doi ani, că mai am studii de isprăvit, că am şi tată şi mamă, iar eu — că lucrează ca dulgher la colhoz, că în afară de fata lui, „dăscăliţa", mai are un băiat care învaţă la oraş să se facă felcer-veterinar şi că aici, în casă, nu voi stingheri pe nimeni, deoarece „odaia curată" o păstrau pentru zile mari şi, oricum, nimeni dintre ei nu stătea într-însa. Amîndoi şedeau toată vara şi toamna în bucătăria de vară.

După ce îşi fumă ţigara, se ridică şi cu acelaşi pas larg şi cumpănit ieşi în ogradă, puse mîna pe furca sprijinită de peretele bucătăriei şi se îndreptă spre staul. Îşi petrecu toată seara trebăluind pe afară: scotea din staul băligarul încă umed, îl îmbucătăţea cu cazmaua pe cel uscat şi-l strîngea grămadă în şopron.

La ora cinci se întoarse în bucătăria de vară, se spălă tacticos pe mîini, bău ceai puţin sărat şi albit cu lapte după obiceiul calmîc, istorisi nevesti-si o nouă păţanie cu ciobanul satului, care nu stîrni nici prea mult haz, nici mirare, fiind ceva cu totul obişnuit pentru omul ăsta pripăşit aici de pe alte meleaguri, care se canonea şi cu cireada satului, şi cu propria-i grădină de zarzavat, şi din pricina asta nu făcea nimic ca lumea. „Nu răzbeşte, Andrii. Osteneală îşi dă el, dar nu-l taie capul. Nu-i bun de gospodărie sătească" — mă lămuri stăpînul casei în treacăt şi fără deosebită părere de rău pentru ciobanul greu de cap, şi eu m-am gîndit deodată că nici pe mine nu m-ar „tăia

capul", dacă aş avea în grijă şi cireada satului, şi o grădină de zarzavat.

După cină, trase mai la lumină o lădiţă de lemn, scoase la iveală din ea un cuţit de cizmărie şi se apucă să desprindă aşchii subţiri dintr-o scîndurică îngustă şi albă.

— Dumneata singur faci cuiele ? am întrebat.

— Moşu' nost' mai şi cizmăreşte oleacă, răspunse femeia în locul lui, şi ţinu să mă dumerească pe deplin, temîndu-se, după cum mi se păru, că nu pricep : drege ciubote şi pîslari.

— Pentru toţi ?

Reieşi că nu pentru toţi (femeia nici nu mă înţelesese bine), ci numai pentru ai casei. Că doar nu erau să-şi ducă încălţările rupte taman la centrul raional !

Bărbatul tăcea şi zîmbea. Zîmbetul ăsta, stăpînit şi un pic batjocoritor îmi plăcea. Îmi plăcea şi respectul lui de netăgăduit faţă de sine : „Eşti profisor, nimic de zis, noi îţi dăm cu chirie odaia cea mai bună din casă, femeia mea are să-ţi spele şi are să-ţi gătească mîncare, dar asta nu înseamnă încă nimic". Îmi plăcea făptura lui uscăţivă de gentleman (chiar aşa mi-am zis, de gentleman !) pe care şedeau bine pantalonii vechi şi haina cu reverele blegite de mult, ceea ce îi scotea şi mai bine în relief umerii zdraveni şi spetele late. Îmi mai plăcea (de asta mi-am dat seama mai tîrziu, cînd, întins în pat, mi-am perindat prin minte impresiile) şi faptul că moşul îmi pusese întrebări puţine, mulţumindu-se să ştie lucruri elementare : dacă am tată şi mamă, şi care mi-e

felul de viață. Nici orașul din care venisem, nici șantierul unde lucrasem nu-l interesau. Aflase pesemne despre mine atîta cît socotea el că se cuvine să știe. De fapt, eu, ca profesor proaspăt sosit aci din lumea largă, nu-i stîrnisem nici lui, nici femeii lui acea curiozitate pe care, mărturisesc, mă așteptasem la început să o stîrnesc și căreia mă pregătisem fără să vreau să-i fac față. Asta oare pentru că nu eram omul potrivit într-o gospodărie sătească, sau poate pentru că cei din casă se deprinseseră cu prezența cadrelor didactice, și socoteau că pînă acum aflaseră de la ei tot ce se putea afla?

3

În dimineața zilei următoare, Ivan Antonovici sosi la mine pe bicicletă. Era cît se poate de grav, ba chiar umflat în pene. Nici o aluzie la prima noastră întîlnire și aceeași sîcîitoare manie de a-mi rosti pompos numele.

— Andrei Nikolaevici, spuse el solemn (îi făcea plăcere să mi se adreseze cu un aer protector, ca unul care, vechi pe aceste meleaguri, îl inițiază pe un novice), trebuie să trecem pe la elevii noștri, să vedem care cum s-a pregătit pentru noul an școlar. Trebuie să traducem în fapt legea învățămîntului general obligatoriu.

— Ar fi poate mai bine să mergem pe jos, i-am răspuns cu îndoială. Eu n-am bicicletă.

— Vai de mine! Ştiţi cîţi kilometri înseamnă asta? Cereţi bicicleta gazdelor. Au să v-o dea bucuroşi. Eu o împrumut întotdeauna de la gazdele mele, mi-o dau fără nici o codeală.

A trebuit deci să fac la fel.

— Păi ia-o, Andrii, pîn' ce-oi avea-o pe-a ta, îmi spuse gospodina.

Era o bicicletă veche, aripile îi lipseau, cadrul era lovit şi strîmbat, dar se dovedea uşoară la mers şi pedalam cu o adevărată plăcere, alături de Ivan Antonovici. Pe drum, îmi împărtăşi cît de greu e de aplicat aici, în sat, legea învăţămîntului obligatoriu.

— Cum adică, nu vin la şcoală?

— Gîndiţi-vă la cei care n-au ce să încalţe? Iarna, gata, se lasă de şcoală. Unii n-au decît mamă. Să-l luăm, bunăoară, pe Fisenko, repetentul, cu care ai să ai de furcă: e orfan de tată — taică-său a căzut pe front. Mulţi copii de aici sînt în aceeaşi situaţie. Ştiţi, tot satul a făcut parte din infanterie. Oraşul înseamnă artilerie, aviaţie sau, să zicem, tancuri, pe cînd satul — infanterie... O dată am calculat din curiozitate cîţi din sat nu s-au mai întors, în raport cu numărul de gospodării... ştiţi, pe vremea aceea mă ocupam cu etnografia regiunii, mă dumeri el, şi culegeam diferite date... Ei bine, mulţi, foarte mulţi mi-au ieşit la socoteală. Mi-e şi frică să vă spun cît de mulţi... Şi aşa, copiii ăştia au rămas fără tată. Iar cînd femeia e singură, ce poate să aducă ea în casă? Dar sînt şi copii de oameni înstăriţi care

nu vin la şcoală. Se duc de se tocmesc ajutoare la ciobani, ori cîştigă altcumva. Prind popîndăi. Popîndăii înseamnă bani. Sînt unii care cîştigă opt sute pînă la o mie de ruble pe lună cu vînătoarea asta, oameni în toată firea, care nu vor să muncească la colhoz, ori specialişti în vînătoarea de popîndăi, veniţi de prin alte locuri. Ăştia au unelte vînătoreşti, capcane. Copiii, bineînţeles, nu pot cîştiga mult.

— Şi ce faceţi cînd unii se lasă de şcoală?

— Căutăm să-i convingem, ducem muncă de lămurire. Îi obligăm să vină la şcoală cu ajutorul sovietului sătesc.

— Şi vin?

— Vin... în majoritatea cazurilor. În schimb, de învăţat, învaţă prost. La drept vorbind, nu fac nimic.

— Ei, dar elevi buni există? Dintre cei la care totul merge strună?

— Există, cum nu. — Ivan Antonovici se speriase chiar. — Eu v-am vorbit aşa, de unele particularităţi locale... De altfel, o să vedeţi singur.

Totuşi, în ziua aceea nu mi-a fost dat să văd prea multe. În satul Kalinino, unde trăiau majoritatea elevilor noştri, Ivan Antonovici se dădu jos de pe bicicletă, chiar în centru, în faţa unei case văruite cu grijă, bătu la uşă, îmi făcu promiţător cu ochiul şi-mi spuse:

— O să vedeţi îndată!

În spatele uşii începu forfota — se vede că fuseserăm zăriţi pe fereastră. După o bucată de vreme, uşa se deschise, şi în prag apăru o femeie cu un tulpan alb, pe care, pesemne, abia şi-l legase pe cap.

— Bună ziua, Ivan Antonovici! spuse ea, niţeluş încurcată.

— Am venit, Matveevna, să vedem cum te pregăteşti pentru noul an şcolar.

— Cărţile, sau cum le-o mai fi zicînd, manualele?... Le am gata cumpărate.

Matveevna ne pofti în casă. Ivan Antonovici îşi rezemă bicicleta de zid, desprinse pompa de pe cadru şi din nou îmi făcu promiţător cu ochiul.

— De ce aţi scos pompa? l-am întrebat.

— Ca să nu mi-o fure puştii, mi-a răspuns el. Bicicleta n-au s-o fure, n-aveţi grijă, cît despre pompă — tot ce se poate. Nu ca să fure, ci doar aşa, ca să facă o şotie.

Intrarăm într-o casă aproape la fel cu aceea a gazdelor mele, însă mai primitivă, cu pămînt pe jos şi în prima încăpere, şi în „odaia curată". Ferestrele celei dintîi aveau obloanele închise din pricina zăpuşelii. Am deslușit în semiîntuneric o vatră mare, cenuşie, o masă albă de lemn — meşteriţă în gospodărie — şi o laviţă pe picioare îngropate în pămînt. Pe laviţă, într-un colţ întunecos, şedea o fetiţă. Cînd am trecut prin faţa ei, nu-i dădu bună ziua nici lui Ivan Antonovici, nici mie, şi abia pe urmă m-am dumerit că era eleva pentru care ne aflam aici.

— De ce nu vine Galina să dea ochi cu noi? întrebă Ivan Antonovici, şi se aşează pe un scaun. Se aşează temeinic, cu burta scoasă înainte, comod, cu aerul că are de gînd să stea mai mult. Îmi arătă şi mie un scaun fără spetează.

— Păi plecăm numaidecît, am protestat eu.

— Şezi, şezi, zise el, făcîndu-mi iarăşi cu ochiul. Dar unde e Galia?

Din nou începu forfota în odaia de la intrare.

— Vino încoace, Galia, nu-i frumos să stai acolo, sînt aici profesorii tăi, încerca să o convingă mamă-sa.

— Nu vreau.

— Cum adică, nu vreau? interveni Ivan Antonovici, şi aruncă o privire spre mine.

Pe obrazul lui pistruiat se revărsase o expresie de bunătate dintre cele mai respingătoare. Mi-am amintit de felul cum vorbise la cîrciumă cu Nathin şi m-am gîndit că lui Nathin nu i-ar fi pretins să vină să-i dea bineţe.

Pînă la urmă, Galia vîrî capul pe uşă, aruncă un „bună ziua", mă săgetă cu o privire vioaie şi curioasă, şi fugi.

— Of, ce mai mieluşea! spuse Matveevna despre fiică-sa.

— Dumnealui e noul nostru profesor, arătă spre mine Ivan Antonovici, în locul lui Igor Vladimirovici.

— A tras la moş Grişka şi la aia, la Trofimovna?

— Da.

— Apăi domnii profesori tot la dînşii trag.

Mi se părea că totul fusese epuizat şi că nu ne rămînea decît să plecăm, dar Ivan Antonovici nu se urnea din loc şi-mi dădea a înţelege, mişcînd din sprîncene, că trebuie să mai stăm, că principalul va urma abia de acum încolo.

Şi am aşteptat cu răbdare „principalul".

Matveevna scoase dintr-un dulăpior două ştergare, unul îl aşternu peste genunchii lui Ivan Antonovici care dădu din cap satisfăcut, iar pe cel de al doilea mi-l întinse mie.

— Acuş vă pregătesc o gustărică, spuse ea, răspunzînd la privirea mea mirată. Aţi mers mult şi poate-aţi ostenit.

Asta şi bănuisem.

— Nu, nu, am refuzat eu categoric, mulţumesc. Sîntem grăbiţi.

— Atunci luaţi măcar asta, îmi tăie femeia calea, întinzîndu-mi o pîine albă, coaptă în formă.

— Vai de mine! Se poate? Eram speriat, şi pe drept cuvînt. Pesemne că Galia, departe de a fi o „mieluşea", trăgea cu urechea din încăperea vecină la această scenă dezgustătoare. Nici Ivan Antonovici n-are nevoie! am adăugat eu apăsat, văzînd că gazda îi întinde pîinea roşcovanului profesor de istorie.

Ivan Antonovici se făcea însă că nici nu mă aude. Şedea cu ochii în pămînt, îndărătnic, şi părea hotărît să „guste" ceva.

Am ieşit în curte. Pompa mea era la locul ei. Am dat să plec numaidecît, dar m-am răzgîndit şi am aşteptat. A trebuit să aştept destul de

mult. Ivan Antonovici „gusta" totuşi. Ieşi, strîngînd la piept pîinea.

— Andrei Nikolaevici, începu el, sînteţi tînăr şi nu ştiţi...

— Daţi-i pîinea înapoi, Ivan Antonovici! Nu mă uitam la el — ştiam că în clipa aceea, pe de o parte se temea de mine, iar pe de alta, îi venea greu să renunţe la ploconul acela stupid, la pîine, care îl umilea nespus atît pe el, cît şi pe mine. Daţi-o înapoi!

Se întoarse în casă.

Nu ne-am mai continuat drumul împreună — de altminteri, nici el nu mi-a propus asta.

Capitolul III

1

La conferinţa raională a cadrelor didactice stau lîngă fata gazdelor mele, Valentina Grigorievna. Sînt oarecum edificat asupra „specificului" muncii în şcoala de aci — i-am reexaminat pe cei lăsaţi corigenţi pentru toamnă. „Care va să zică, nu-i aşa? mi s-a adresat directorul înainte de începerea examenelor de corigenţă. Asupra situaţiei cu limba rusă, cred că eşti lămurit. Ai auzit cum vorbesc localnicii? Copiii noştri vorbesc la fel. Fără îndoială că la lecţii ducem o muncă susţinută, dar nici cei care au note bune, nici corigenţii nu scriu ca în şcolile de la oraş. Deci, ce-aş putea să te

sfătuiesc ? Ia-i acum pe răspunderea dumitale, care ai să muncești cu ei în cursul anului, care ai să te străduiești să..."

Spunea toate astea cu niște ochi limpezi, luminoși, un pic sticloși, de nu puteai să-ți dai seama — era vorba de un sfat prietenesc, de dorința de a mă ajuta, sau de a se descărca de o serie de răspunderi ?

Unul dintre cei pe care trebuie să-i iau în seama mea e Parahin. Un vlăjgan numai bun de luat la armată. A urmat școala cu lungi întreruperi — doi ani la rînd a iernat cu turmele de oi pe Pămînturile Negre. Nici tată, nici mamă, nici frați mai mari — doar unul mai mic. Crescut de o bunică aproape surdă, a început să vorbească tîrziu. M-a uimit privirea lui de ființă hăituită — chiar ăsta e cuvîntul — cînd i-am pus o întrebare oarecare.

Arată ca un bărbat în lege, ars de soare, puternic, cu un gît vînjos, și strivește pupitrul sub greutatea coatelor. Cînd mă plimb prin clasă se întoarce încet în bancă cu tot trunchiul, urmărindu-mă, iar cînd îl întreb ceva, pălește brusc, și în ochi îi apare acea expresie de ființă hăituită.

— Ia spune, Parahin, tu înțelegi ce înseamnă parte de vorbire ?

— Înțeleg.

— Dă-mi un exemplu de parte de vorbire.

Tace.

— Bine. „Bancă" — ce parte de vorbire este ?

Tace, la fel de hăituit.

Eu îmi dau seama că ar fi timpul să renunț la cuvîntul „hăituit", dar nu pot găsi ceva mai potrivit ca să exprime felul lui de a tăcea, îndărătnic, neajutorat.

La ora de pregătire am făcut o dictare. Parahin scria și se uita rugător la mine, mă implora fără grai să nu mă grăbesc. În clasă, bineînțeles — chicote. I-am verificat lucrarea și am constatat că nu era vorba de ceea ce noi numim în mod obișnuit greșeli, ci de cuvinte scrise pe jumătate, propoziții trunchiate.

Am rămas cu el după oră și-am mai făcut o dictare. Același rezultat. Atunci i-am dat cartea — să se folosească de ea cum o știi, dar să-mi descurce în două ceasuri o temă simplă...

— Parahin, cum de-ai ajuns tu pînă într-a șasea ?

Tace.

— Ce ne facem cu tine ?

Tace.

L-am luat în seama mea. De ce ? Oare pentru că și alții îl luaseră pe răspunderea lor ? Oare pentru că flăcăul ăsta, care ar fi putut să lase baltă învățătura și să se ducă să-și cîștige existența, dorea din adîncul sufletului, fără să-l silească nimeni, să-și termine școala ? Oare pentru că eram prea generos, ca orice om la început ? Nu știu...

Sau un altul... La orele mele de pregătire veneau din satul Kalinino trei flăcăiandri, dintre care s-au prezentat doar doi la examenul de corigență. Unde e al treilea ? S-a îmbolnăvit ? Băieții rîd : „S-a speriat de cîini". Înțeleg :

băieții au vrut să facă o glumă — nici măcar puștii din sat nu se tem de cîini. După examene m-am dus la Kalinino (m-am simțit tare stingherit să cer bicicleta gazdelor), am bătut pe jos cei cinci kilometri și l-am găsit. Se juca în curte ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Aflu că într-adevăr s-a speriat de cîini : cum a ieșit din sat, i-au tăiat calea niște namile de cîini ciobănești de la o stînă din apropiere, iar el, fără să stea mult pe gînduri, a făcut calea-ntoarsă.

— Dar ceilalți doi colegi ai tăi, ei cum de-au venit la școală ?

S-a fîstîcit, însă nu peste măsură. Așteaptă să-i dau pace. Ce e rău nu e faptul că s-a speriat de cîini, ci că nu s-a temut să se întoarcă acasă la maică-sa și la bunică-sa și să le spună că nu s-a mai dus la examen. Și că ele nu s-au îngrijorat de fel și nici nu le-a dat prin minte s-o pornească îndată și să-l petreacă o bucată de drum. Nu s-a dus la examen ? ei și ? Altă dată...

Sau un alt caz... În fața mea se prezintă la corigență, fără să fi venit la vreo oră de pregătire, Pivovarov, feciorul felcerului veterinar din sat. Eu dau „bună ziua" și, drept răspuns, el abia se saltă din bancă.

— Ridică-te în picioare ca lumea !

Se ridică.

— De ce n-ai venit la orele de pregătire ?

Tace. Numai că tace cu totul altfel decît Parahin. Într-un fel provocator : „Ce nevoie am eu de orele tale de pregătire ?!"

Are o mutră inteligentă. Aș spune chiar de intelectual. Și, fiindcă veni vorba, mulți dintre „septembriștii" mei au mutre inteligente, dezgheţate, vioaie, luminate de maliție și de curiozitate. În genere, găsesc că toți copiii au fețe inteligente. Diferențierile apar mai tîrziu.

Pivovarov e scund și îndesat, poartă un veston lung și vechi. Vrea să pară om serios, nu mai puțin matur decît mine... Și, cînd colo, mie mi-a scăpat asta și l-am silit să se ridice în picioare! Asta îl face să mă disprețuiască. E oare admisibil ca un om de treabă să-l umilească pe un altul?

Știam despre Pivovarov că este unul dintre elevii cei mai buni, pasionat de lectură, că a citit toate cărțile din biblioteca școlii, că a rămas corigent din pricină de boală și am bănuit că n-a avut chef să se vadă „pus în aceeași oală" cu candidații la repetenție... La examenul scris a isprăvit cel dintîi lucrarea, a pus-o pe catedră — o foaie și jumătate scrise, adică de două ori mai puțin decît ar fi trebuit — și a ieșit din clasă. Am început să citesc lucrarea — flăcăiandrul avea o minte ageră, o judecată fără de cusur, dar și greșeli gramaticale... Chiar și cei mai buni elevi ai mei scriu cu greșeli grosolane.

...La consfătuire, raportul e citit de către șeful secției raionale de învățămînt, Sokoltov. Acest bărbățoi voinic, lat în spete, pătrat ca și pupitrul dinapoia căruia s-a instalat, morfoleşte timp de patruzeci de minute o îmbelșugată culegere de clișee luate de prin ziare, în vreme

ce eu mă străduiesc zadarnic să stabilesc o legătură între toate acestea şi ceea ce am făcut pînă acum, ori ceea ce am de făcut în viitor. Pesemne că şi alţii sînt în aceeaşi situaţie, căci în sală e gălăgie. Cei din prezidiu i-au rugat în repetate rînduri pe tovarăşii prezenţi să se mute mai în faţă — primele zece rînduri au rămas goale. Dar nimeni nu se conformează, deşi lumea se arată disciplinată aici. Chiar prea disciplinată. Cei care se îndreaptă în vîrful picioarelor spre ieşire, sînt petrecuţi cu priviri mustrătoare. De altminteri, sînt puţini la număr. E totuşi penibil să te ridici sub privirile mustrătoare ale celorlalţi şi să ieşi în stradă. Şi-apoi, unde să te duci ?! Chiar în faţa clubului se află o piaţă încinsă de dogoare pînă hăt în centrul pămîntului, cu un scuar acoperit de praf, şi o vegetaţie pipernicită, fără pic de umbră. Abia acolo, într-un astfel de scuar, îţi dai pe deplin seama de arşiţa de afară. Străbătîndu-l, dai cu nasul de „ceainărie", care e închisă şi nu deschide decît la ceasurile patru după-amiază. Dacă de la „ceainărie" o apuci îndărăt, dai iarăşi cu nasul de clubul unde are loc consfătuirea. E adevărat că lîngă club şi „ceainărie" există nişte magazine, dar la ora asta sînt închise.

Uneori, în sală se aud rîsete — înseamnă că raportorul s-a abătut de la textul scris şi s-a încumetat să spună ceva, pe propriul său risc. E vădit un om cu puţină ştiinţă de carte („ei s-a dusără", „ei a scrisără..."), iar în sală, greşelile lui nu trec neobservate...

— O clipă! îl oprește deodată pe Sokoltov un bărbat cu o haină de șantung, care face parte din prezidiu. Tovarăși, nu văd pe nimeni dintre dumneavoastră să aibă în mînă un caiet, o foaie de hîrtie, un creion! Tovarășul Sokoltov, șeful dumneavoastră direct, vorbește despre chestiuni de o mare importanță — probleme-cheie ale educației — și nimănui de aici din sală nu-i trece prin minte să-și noteze aceste chestiuni atît de importante! Oare domneavoastră știți tot, și conducerea raionului v-a chemat degeaba la această consfătuire?

— Îs învățați 'mnealor! Ce să-i mai înveți?! intervine Sokoltov supărat. Dară și 'mnealor au să răspunză în fața noastră!

Auzind acestea mă pomenesc deodată în picioare, cu mîna ridicată, cuviincios, ca un școlar la lecție:

— Aș putea pune o întrebare? Dumneavoastră, tovarășul cu haină de șantung, da, da, dumneavoastră! Spuneți-mi, cum se scrie verbul a răspunde la persoana a treia? Să răspunză, cu „z", sau să răspundă, cu „d"?

2

Drumul la prima consfătuire raională a cadrelor didactice la care luam parte, l-am făcut împreună cu Valentina, fata lui moș Grișka, într-un camion condus de bărbatul ei, Semion,

șofer la colhoz. Veniră să mă ia cu un camion de două tone, ocolind anume aproape un kilometru și trecînd peste vechiul dîmb din capul satului. Era pentru prima oară în viața mea cînd o mașină trăgea la scară pentru mine, și asta m-a făcut să mă fîstîcesc grozav. Pesemne că și Semion se fîstîcise, fiindcă prea s-a smucit camionul la pornire, prea ne-a scuturat la hîrtoape și prea ne-a azvîrlit dintr-o parte în alta la cotituri. Ședeam toți trei în cabina de două locuri, ghemuiți unul în altul — am vrut să mă urc la spate, dar ei nu m-au lăsat din curtoazie — și făceam pe spiritualii de mama-focului. Adică, spiritele erau numai ale mele, iar Semion intervenea din cînd în cînd cu cîte un „păi", sau strîmba disprețuitor din buze, ceea ce însemna deopotrivă și „mai întrebi!", și „asta o știm și noi, că doar n-om fi crescut în pădure!" De bună seamă, Semion, ca orice șofer, era un băiat umblat, sută la sută, dar acum, în fața mea, un om de la oraș, voia să arate umblat încă o dată pe atît. Și asta ne împiedica să comunicăm cu adevărat. În plus, era ocupat: conducea camionul. Valentina, stînd între noi doi, era cea mai înghesuită și mai canonită de zăduf, dar rîdea bucuroasă și atunci cînd făceam o glumă bună, și cînd spuneam prostii, și cînd ne pomeneam pe negîndite azvîrliți pînă în tavanul cabinei — toată vremea Semion ne-a silit să stăm cu capetele plecate. Și așa am mers întreg drumul: eu socoteam că e de datoria mea să fiu spiritual, iar Valentina să rîdă. Dar nu o făcea numai din politețe. Se-

mion a deslușit astfel pricina veseliei ei — era de altfel prima frază închegată pe care o rostea :

— Asta-i muierea ! Se rupe pentru trei zile de casă, de copil, de gospodărie... și nu mai poate de bucurie !

Nu glumea. Făcea apel la mine, dornic să-mi trezească simpatia, înțelegerea, ceea ce îmi cam spulberă voia bună.

— Și ce-i cu asta ? am mormăit eu fără chef. Orice om are nevoie de o distracție.

— Aha-a-a ! izbucni el răutăcios. Zi muiere, și basta ! Nu-i e gîndul decît la petrecere !

Nici vorbă, Semion ori era surd la „subtilități", ori era prea absorbit de propriile-i gînduri ca să ia în seamă schimbările stărilor mele.

— Păi cum ? Adică, numai tu să petreci ? zise Valentina, și se uită spre mine.

— Cine petrece ? întrebă Semion.

Izbucni o ceartă căreia, la început, Valentina se sfii să-i dea apă la moară — ce-o să zică omul ăsta necunoscut de lîngă mine ? — dar nu așa stăteau lucrurile și cu Semion. Am priceput lesne că abia acum sosise pentru el prilejul de a vorbi, de a discuta cu adevărat. Mie îmi tot răspundea „păi", strîmba dispreţuitor din buze, ridica din sprîncene cu înțeles, dar între timp chibzuise ce să spună cînd în sfîrșit va veni momentul să-și descarce sufletul de ceea ce-l frămînta cu adevărat. De altfel, Semion, șoferul din sat, nu era din cale-afară de original — mai întîlnisem asemenea soți, care

aveau musai nevoie de un al treilea ca să se certe în lege cu nevasta. Între patru ochi, cei doi nu-şi părăsesc în ruptul capului poziţiile, şi le apără cu străşnicie.

Totuşi, odată ajunşi la Rovnoe, cearta se potoli. Semion ne lăsă în piaţă, în apropiere de club şi plecă la treburile lui, iar noi ne îndreptarăm într-acolo pentru ca secretarul să ne treacă pe lista celor prezenţi la consfătuire.

Am luat-o de braţ pe Valentina şi am simţit cît de ferm şi de puternic îi era braţul. Întreaga ei făptură era robustă, puternică, iar pasul — uşor. Dar după felul cum ţinea cotul, depărtat de trunchi, spînzurat în aer şi plin de încordare, vedeai că nu e obişnuită să fie ţinută de braţ. Cînd ne apropiarăm de club, îşi desprinse braţul încurcată, zicînd în chip de lămurire: „La noi nu se prea umblă aşa".

La club, voia bună îi reveni. Schimba saluturi cu alţi profesori — îi cunoştea pe toţi — îi întreba cum şi-au petrecut concediul, deşi ea una nu părăsise satul. Apoi, cutreieră magazinele, în care întîlni aceleaşi figuri cunoscute...

În timpul consfătuirii, Valentina părea surescitată, mulţumită că se află în clar obscurul plăcut şi răcoros al sălii, confortabil instalată într-un fotoliu rabatabil şi că Sokolţov, şeful secţiei raionale de învăţămînt dă citire anume pentru ea unui raport atît de cuprinzător şi de înţelept. Zîmbea, atunci cînd îi atrăgeam atenţia asupra greşelilor, dar o făcea numai din politeţe, ca

să nu mă supere. Cînd tipul cu haină de șantung întrebă de ce profesorii nu iau note, se foi în fotoliu și se împurpură — nu avea la ea nici caiet, nici creion. Nu pricepu nimic din ieșirea mea nestăpînită, dar nici nu o condamnă, gîndind, pesemne, că am făcut o ștrengărie.

Și ce era, în fond? De bună seamă o ștrengărie. Ceva mai tîrziu am pîndit haina de șantung — tipul se numește Miasnițki, și e instructor al comitetului raional — în cadrul îngust al unei uși și m-am ciocnit de el dinadins.

— De ce nu vă uitați pe unde mergeți? l-am întrebat.

— Ce s-a întîmplat? se miră el, și se grăbi să mă ocolească.

Și totuși, mă tem de asemenea indivizi care insultă cu dezinvoltură o sală întreagă.

3

Aici, la conferință, am făcut cunoștință și m-am certat — pe loc! — cu o concetățeană de-a mea, profesoară de literatură la școala de zece ani din Rovnoe. Pe mine m-au dat afară din institut în cincizeci și trei, iar ea a terminat facultatea cu un an înainte și de atunci predă la Rovnoe. E o fată sportivă — s-a ocupat cu

gimnastica în facultate (îmi plac sportivele — nu e uşor să le uimeşti : la te uită cît sînt de voinic !") — o fată cu un trup armonios, plăcută la înfăţişare, cîrnă, cu o expresie hotărîtă, comsomolistă, pe faţa ei care, în afară de hotărîre, vădeşte şi ceva profesional, o „severă cucernicie", aş spune, dacă cuvîntul „cucernicie" şi-ar afla aici locul, dar, de fapt, sună prea limpede şi dur.

La gimnastică obţinuse categoria întîia. Aproape „o maestră a sportului". Am întrebat-o :

— La gimnastica artistică sau sportivă ?

A ridicat din umeri, aşa cum aş face şi eu dacă vreun sclivisit m-ar întreba dacă nu mă ocup cumva cu gimnastica artistică.

— La cea sportivă.

— Şi acum nu mai eşti în formă ?

Recunoscu liniştită :

— Da, nu mai sînt.

A fost o vreme cînd s-a ocupat serios de gimnastică, dar astăzi nu mai are timp şi şi-a pierdut calificarea.

Descoperirăm că frecventasem aceleaşi săli de sport şi că ne-am fi putut întîlni de vreo trei ori la aceleaşi concursuri, ba că aveam şi o mulţime de cunoştinţe comune, sportivi şi nesportivi. Drept este că nu toţi îi erau la fel de simpatici. „E un om descompus moraliceşte", replică ea tăios la adresa unuia dintre ei. Am ciulit urechea :

— De ce ?

Chipul ei plăcut şi cu trăsături hotărîte căpătă o expresie dură. Ridică din umeri :

— Nu m-am interesat.

Eram indignat : să nu te interesezi şi totuşi să vorbeşti astfel despre un om !

Obrazul i se făcu şi mai dur şi cu o neiertătoare luciditate mă puse la punct : asta a fost hotărîrea biroului de comsomol, căreia i s-a dat citire în faţa lor.

Atunci, m-am aruncat în luptă. Am spus că nu există nimic mai primejdios decît oameni care au în spate o şcoală, un institut şi din nou şcoala, oameni a căror viaţă s-a desfăşurat conform unui manual, iar acum îi învaţă pe alţii după acelaşi manual. Atmosfera creată de oamenii aceştia într-o cancelarie...

Ea m-a întrebat :

— Dar dumneata de ce te-ai apucat de munca de dascăl ?

Şi m-a mai întrebat :

— De fapt, ce vrei dumneata ?

— Vreau să nu se mai poată repeta niciodată atitudinea acestei săli, care nu face explozie de la prima frază rostită de un individ ca Sokolţov.

Mi-a replicat că Sokolţov, deşi incult, e departe de a fi un om rău, cu incontestabile merite în trecut.

— Da, asta e, am sărit eu, Sokolţov nu e om rău, iar noi toţi de aci sîntem răi.

Cu asta, discuţia noastră s-a încheiat şi am rămas o bună bucată de vreme tăcuţi. Pe urmă,

ea căută să-şi schimbe locul cît mai departe de mine, ceea ce şi făcu. M-am uitat în urma ei şi nu ştiu de ce m-am gîndit că are cea mai simpatică pălărioară din toată sala — o drăcie mică de pai, asimetrică.

Ne-am întîlnit apoi la reuniunea tovărăşească a cadrelor didactice. S-au prezentat cîteva numere izbutite, executate de artişti amatori. Cei care se produceau urcau pe scenă direct din sală. După ce isprăveau de cîntat sau de dansat, strigau de pe scenă, adresîndu-se cuiva din sală: „Ei, dumneata Mihail Fedorovici, de ce te ascunzi?! Sus pe scenă! Hai pe scenă!" Mihail Fedorovici, era împins pînă în culoarul dintre scaune. La început se împotrivea, dar după cîteva clipe, dînd din mînă a neputinţă, pornea hotărît spre scenă.

Se produse şi Sokolţov. Pesemne că apariţia lui pe scenă la astfel de serate era ceva obişnuit, deoarece sala fu străbătută de un murmur: „O să danseze *ruseasca!*" Sokolţov dansa incomparabil mai bine decît vorbea. Străbătu jumătate din scenă jucînd pe vine, năduşi zdravăn, dar nu se lăsă şi azvîrli multă vreme din picioare, în fel de fel de figuri complicate, cu mare voioşie.

M-am uitat spre Zina (căci Zina o cheamă.) Ea îmi răspunse profesional, cu o privire de gheaţă (probabil că aşa îi pune la punct şi în timpul orelor pe elevii leneşi) şi începu să-l aplaude pe Sokolţov, vrînd parcă să spună: ţie, snobule, nu-ţi place cum se veselesc oamenii de rînd, dar mie îmi place.

Capitolul IV

1

Pe cuvîntul meu de onoare că pînă azi, noţiunea de „sat" îmi sugera ceva uniform. Dar iată că pentru locuitorii centrului raional, noi, cei din sat, sîntem provincia. În schimb, şi noi, cei din sat, avem provincia noastră, în ochii căreia apărem ca nişte adevăraţi locuitori ai unei capitale — sînt cei din brigăzi şi ferme, aşezări alcătuite din două-trei căsuţe pierdute undeva prin stepă. Pe drept cuvînt, pierdute. În stepă te poţi pierde lesne şi nu e lucru chiar lipsit de primejdii, deşi lupi nu se mai văd de mult pe aceste meleaguri.

— După războiul civil erau destui pe-acilea, spune moş Grişka, da i-au răpus ciobanii. Mda, ciobanii au răpus mulţi. Pe ăi din urmă doi i-am văzut şi eu, taman pe movila la poalele căreia e şi casa noastră. Am intrat fuga în casă şi l-am strigat pe taica. Taica a şi zbughit-o afară cu puşca.

Moş Grişka tace. Adeseori îşi curmă astfel vorba, fără veste. Socoteşte că povestea lui s-a isprăvit, cîtă vreme eu n-am priceput încă nimic. Dacă îl întrebi ce a mai urmat, zîmbeşte ironic — ce e de neînţeles aci!? Zîmbetul lui e chiar jignitor: „Aş fi putut să-ţi povestesc mai departe, da un om deştept pricepe el şi aşa".

— Şi i-a împuşcat?

— Taica ? Nu-u, rîde moş Grişka încetişor. Nu-u, nu i-a înnemerit.

Şi nu ştiu de ce, mi se pare că pînă şi azi, după aproape treizeci de ani, faptul că taică-său a dat greş cu lupii, îi face plăcere. Nu vorbeşte aproape niciodată despre taică-său, iar cînd nevastă-sa aduce uneori vorba despre el în prezenţa lui, se mulţumeşte să schiţeze un zîmbet — acelaşi zîmbet ironic ca şi acum.

Moş Grişka şi cu taică-său, moş Stepan, sînt vecini : curţile — gard în gard, grădinile de zarzavat, ca şi casele, una lîngă alta. Totuşi, în două luni de zile n-am văzut ca vreunul din cele două familii să fi trecut peste şănţuleţul surpat, care desparte cele două grădini de zarzavat. Într-o zi am urmărit fără să vreau cum cei doi s-au ciocnit nas în nas pe drum. Moş Stepan era în şareta colhozului — e brigadier în brigada legumico-horticolă şi i s-a pus la dispoziţie un cal — iar moş Grişka, cu tolba lui de pînză, venea spre el din sus. Cînd ajunseră unul în dreptul celuilalt, moş Grişka abia dădu din cap, dar nu încetini pasul. Şi, fără a întoarce capul, călcînd la fel de măsurat, ajunse pînă în poartă, unde şedeam eu, intră în curte şi-i spuse neveste-si :

— Văzuşi ?

— Văzui, dădu ea din cap.

Pe la sfîrşitul lui septembrie, se porni să toarne cu găleata asupra satului. Apa începu să şiroiască prin crăpăturile pămîntului uscat şi tare ca piatra, le astupă, îmbibă spinarea înnegrită şi buhăită a dealului roşcat, cu pante

dulci, şi, rostogolind cocoloaşe de pămînt, o luă la vale pe nişte şănţuleţe a căror existenţă nici nu se bănuia pe povîrnişu-i neted. L-am văzut de la fereastră pe moş Stepan. Ieşise în ploaie, desculţ, fără nimic pe capul lui mare şi pleşuv. Mişcîndu-se tacticos, săpa în faţa casei. „Vrea să abată apa ca să nu-i şubrezească temelia casei", m-am gîndit, şi l-am întrebat pe moş Grişka :

— Ce face acolo ?

Moş Grişka surîse şi nu spuse nimic. În locul lui vorbi femeia.

— E lacom, Andrii. Nu-i ajunge ploaia. Se lăcomeşte să strîngă toată apa.

N-am prea înţeles despre ce e vorba, dar gospodarul mă dumeri îndată, fără să-i fi cerut:

— Vrea să le facă pe toate după ştiinţă, adicătelea. Îndreaptă apa spre grădina de zarzavat. Imbibă pămîntul cu apă să-i ajungă pînă la anul.

— Ai să vezi, Andrii, cum o să se-apuce la iarnă să strîngă şi zăpada, turui femeia. Aşa e el !

Turna cu găleata. După ce se foi puţin prin casă, moş Grişka începu din senin să se zorească, ieşi în uliţă cu un hîrleţ în mînă şi, după cîteva clipe, îl văzui săpînd un şănţuleţ spre curte.

Nu mă mai gîndesc la gazda mea cu aceeaşi uimire şi respect din primele zile („Un om simplu care dă dovadă de atîta judecată !"). N-am încetat să-l stimez, totuşi îl privesc cu o uşoară neîncredere. La vreo două săptămîni după ve-

nirea mea în casă, moş Grişka s-a îmbătat criţă. Prietenii cu care băuse l-au adus cu chiu, cu vai în poartă, dar nu s-au încumetat să intre, şi moş Grişka s-a pornit singur să biruie cei vreo douăzeci de paşi cîţi mai erau pînă în prag. Încă înainte să iasă din casă nevastă-sa, el a început să ţipe în gura mare, căznindu-se zadarnic s-o bage în sperieţi :

— Cine-i stăpîn aici ? ! Ce vreau eu aia fac !

Femeia nu s-a înfricoşat, nu s-a mirat şi nici nu s-a pierdut cu firea. L-a înşfăcat de subsuori pe la spate şi l-a împins în casă, înghiontindu-l zdravăn, în timp ce el, dînd prosteşte din mîini, o încurca şi striga din răsputeri :

— A cui e casa asta ?! Cine-a făcut-o ?!

A adormit în bucătăria de vară, pe pat, cu pieptul prăvălit peste masă.

— Trebuie să-ţi spun, Andrii, începu îndurerată femeia, că atunci cînd a fost să te luăm în casă, am stat în cumpănă — să te iau, ori să nu te iau. Să iei un om străin în casă şi să se întîmple aşa ceva ! Dară mi s-a spus că şi tu bei votcă, nu te-ncurci. Cu Ivan Antonovici. Gîndeam c-o să te iei la-ntrecere cu stăpînul meu... Tu dacă-i dai parale, le bea pe toate. Niciodată să nu-i dai. Nici dacă vă întîlniţi pe uliţă să nu-i dai. De frica lui ţin încuiat şi cufărul cu lucrurile băiatului. Cînd scapă caii, nu se mai uită la ce-i al copilului şi ce nu...

Moş Grişka adormise de mult, dar ea nu se putea linişti. Blestema într-una „afurisita ceea de votcă".

— Îţi arde toate măruntaiele! Mi se plînse: Şi-aşa e ars tot pe dinăuntru, că uite eu, noaptea, nu ies niciodată afară, iară el, poate şi de trei ori.

Gazda nu încerca să-şi „scape obrazul" în faţa mea. Era pornită. Ce anume gîndeam eu despre toate astea şi dacă plănuiam cumva să mă mut în altă parte, de asta, pare-se, prea puţin îi păsa.

Nici lui moş Grişka nu-i păsa. Credeam că a doua zi se va trezi tîrziu, că va sta să zacă în pat, zdrobit, şi cînd colo, el era în picioare în zori, ca de obicei. L-am găsit în şopron, dînd la rindea o scîndură lungă. I-am dat bineţe. Nu s-a întors pe dată spre mine.

— Văd că tu, Andrii, nu te scoli ca ăi de la oraş, ci ca ăi de la sat. Dis-de-dimineaţă...

Nici după cele petrecute în ajun, zîmbetul lui nu se schimbase. Era la fel de ironic şi niţel jignitor — te lua de sus, ca de obicei. Dar vădea şi o tăinuită stinghereală, ca şi cum el n-ar fi putut trece cu vederea că oamenii din sat îi spuneau cu prea multă familiaritate: „Moş Grişka". Pe de o parte, nu accepta asta din orgoliu, pe de alta, era prea dezgheţat la minte ca să protesteze făţiş. Şi, ca întotdeauna, haina aceea veche şi moale, cu care în ajun se tăvălise prin ţărînă, iar apoi dormise prăvălit peste masă, îi sublinia umerii largi şi puternici. Iar făptura-i vînjoasă şi uscăţivă aducea şi acum cu a unui gentleman. Mişcîndu-se la fel de tacticos, cu paşi mari şi cumpăniţi, paşi cu care ai fi zis că de cînd lumea măsura totul — atît

munca de la colhoz, cît şi cea de acasă — curăţă staulul, aduce apă pentru oi şi plecă la atelierul lui de dulgherie. L-am privit cu cîtă grijă a închis portiţa în urmă şi cum a trecut prin faţa gardului de lut, buhăit de ploi, prin faţa casei, la fel de buhăită şi rotunjită pe la colţuri de nenumăratele ori cît fusese lipită, apoi mi-am zis fără veste că gospodarul meu nu poate să se simtă jignit, auzindu-se strigat „moş Grişka", pentru că satul era plin de oameni de o seamă cu el şi tocmai ei începuseră să-i spună aşa, toţi cunoscîndu-se aici din fragedă copilăric. Şi totuşi, nimeni nu-i spunea lui moş Stepan, moş Steopka...

2

Dimineaţa mă trezesc devreme, deşi în urma gazdelor mele, îmi fac patul (după ce plec, Trofimovna îl aşază în felul ei), alerg prin curte în chiloţi şi maiou, mă pregătesc pentru lecţii, îmi iau gustarea şi o pornesc la şcoală. Am mult de mers, şi asta mă bucură. Grozav îmi place să cobor povîrnişul abrupt al dealului spre albia secată a pîrîului albită pe alocuri de sare. Pîrîul acesta, aşa cum se întîmplă adesea în stepă, vieţuieşte cît anotimpul. De fapt, nici nu l-am văzut pînă acum ca pe un adevărat pîrîu, ci doar ca un firicel de apă, înfiripat în urma unei averse. Pe vreme de secetă nu vezi pe fundul

albiei decît un pic de noroi, cîte o băltoacă şi niscaiva pîlcuri de trestie. Se spune însă că în primăvară vor veni apele mari, că va fi inundaţie în lege. Inundaţia asta îmi va tăia mie şi la jumătate din elevii mei calea spre şcoală. Tocmai atunci vom intra şi noi în vacanţa de primăvară. Vacanţa a fost în aşa chip rînduită, încît să cadă în răstimpul revărsărilor de primăvară. Mie îmi place să trec albia şi cînd e secată. Chiar şi pe arşiţă stăruie aici ceva care îţi aminteşte de apa mare : adierea jilavă dinspre maluri, fîşîitul trestiilor albicite şi uscate, crusta neagră şi crăpată de mîl — întocmai ca pe malurile unui rîu trupeş, cînd scad apele.

Către toamnă, albia prinde să mustească. Apa nu se vede încă, dar e vădit că se adună undeva, în adîncuri, fără încetare. Oricum, străbat cu cizme de cauciuc în picioare cărarea ce taie albia.

Cărarea asta o cunosc acum foarte bine — noaptea o dibui cu piciorul. Într-una din primele nopţi pe care le-am petrecut în sat, m-am rătăcit. Mă întorceam singur de la club, era întuneric beznă şi nu izbuteam să găsesc cărarea. Acum, întunericul nu mă mai sperie. Şi, în genere, aici, în sat, am devenit „de-al lor". Unele ciudăţenii de-ale mele — dimineaţa fac gimnastică de înviorare, o parte din drumul spre şcoală îl străbat în pas alergător şi nu în pas obişnuit, joc volei cu copiii — mi-au creat chiar un fel de popularitate. Semion, care socoteşte că din ziua consfătuirii între noi s-a legat pe drum o strînsă prietenie, vine din cînd în cînd

să mă ia cu maşina — uneori şi noaptea — şi mă duce la el acasă, sau la vreun prieten, şofer şi el. Stăm la un pahar de votcă şi discutăm despre femei. „Aha, sare Semion, eu i-am spus : «Tu eşti învăţătoare, iar eu un neştiutor ? Da ? Tu munceşti şi eu, nu ? Şi tot te văd cum vrei şi cum nu vrei, în fiecare noapte»..."

Corespondenţii gazetei regionale nu trec pe la noi. Ce să caute ei aici ? Satul se află prea departe de drum, n-are nici lumină electrică, nici radio. Colhozul de aici e rămas în urmă. Dar şi despre satul nostru, un gazetar mai încercat ar putea scrie un reportaj straşnic (material nu i-ar lipsi, fără îndoială), care ar suna cam aşa : O sută douăzeci de kilometri pînă la calea ferată şi totuşi şi aici arde făclia vie a culturii. În fiecare gospodărie — o bicicletă ; există şi motociclete ; la cincizeci de familii — cîţiva oameni cu studii medii de specialitate. Iar printre cei plecaţi de aici, din sat, se numără şi ofiţeri, şi un om de ştiinţă, ba chiar şi secretarul de redacţie al unei gazete orăşeneşti. Eu nu sînt gazetar, ci dascăl. La fiecare două săptămîni trec pe la părinţii elevilor mei. Trec să-i văd personal, întrucît la adunările cu părinţii nu izbutesc să-i adun. Nu vin. De două ori pînă acum am încercat să aducem la şcoală părinţii copiilor rămaşi în urmă la învăţătură, cerînd atît sprijinul sovietului sătesc, cît şi sprijinul colhozului, am scris invitaţii, le-am trimis chiar înştiinţări prin sovietul sătesc, şi totuşi

clasa unde se ţinea şedinţa a rămas pe jumătate goală.

Ce fel de profesor oi fi eu? Pesemne, slab. deocamdată. Deocamdată, eu sînt cel care învaţă. Învăţ să mă văd, în fiecare clipă, din afară. Mă oglindesc în fiece clipă în douăzeci de perechi de ochi, şi în fiecare pereche de ochi — într-alt chip. Iată ochişorii rotunzi şi atenţi ai lui Volodca Fisenko — cînd văd un elev atent, mă simt fericit. Însă e destul să pierd şirul expunerii, ori să urmăresc cinstit manualul, şi atenţia din ochii lui Volodca se preschimbă în pîndă. Cum întorc capul, o şi trage de coadă pe sîrguincioasa Katia Işcenko.

— Fisenko!

— Da, vă rog. Ochii lui exprimă o mirare cusută cu aţă albă.

Ne simpatizăm. Ba uneori, ca să-mi facă plăcere, catadicseşte să devină silitor. Îşi face temele date pentru acasă şi ia notiţe în clasă. Numai că asta nu-l ţine mult, după o bucată de vreme vine zi de zi la şcoală fără caiete, fără cărţi, ba chiar şi fără toc.

Pînă azi am încercat să mă port şi aspru, şi binevoitor, am căutat să-l atrag în echipa de volei. Şi deodată am intuit că, de undeva, de pe culmea acelei gravităţi pur ţărăneşti, de pe culmea acelor temeinice cunoştinţe ale ţăranului cu privire la viaţa adevărată, ţîncul ăsta mă dispreţuieşte pentru deşertăciunea mea. O face inconştient, totuşi...

Am stat de vorbă cu maică-sa.

— Feciorul dumitale poate să rămînă pentru a doua oară repetent, i-am spus.

— Şi-apăi, dădu maică-sa din cap cu bunăvoinţă. Să rămîie, că-i încă micuţ...

— Fisenko, ieşi din clasă.

Se ridică bucuros şi iese.

În recreaţie, directorul mă săpuneşte : „Andrei Nikolaevici, a da un elev afară din clasă e o măsură extremă. De fapt, noi — care va să zică, nu-i aşa ? — n-avem dreptul să facem uz de ea. Timp de patruzeci şi cinci de minute, Fisenko a pierdut vremea de pomană, n-a ascultat explicaţiile la materia nouă..." Şi aşa mai departe.

Nici anul trecut Fisenko n-a ascultat explicaţiile la materia nouă, cu toate că anul trecut nu era dat afară din clasă. Poţi să nu asculţi explicaţiile la materia nouă, chiar stînd cu ochii în gura profesorului. Fisenko şi cu mine o ştim foarte bine. La drept vorbind, Fisenko ştie o mulţime de lucruri. E un flăcăiandru isteţ, îi place să citească, ba chiar e încredinţat pe deplin că învăţătura e lumină, iar neştiinţa — beznă. Şi totuşi, nu poate să facă nimic cu el. Uneori, ce-i drept, simt, ceea ce simte de altminteri şi Fisenko, şi anume că în el zace o forţă care ar putea schimba tot, numai să fie ajutată într-un fel. Poate că voi izbuti eu să-l ajut, mulţumită urii ce-o deşteaptă în mine liniştea ce domneşte în sat, ca şi inexplicabilul fenomen care face ca de zece ani oamenii din colhoz să nu realizeze nici un cîştig : ca şi obiceiul împămîntenit aci, nu de a se împăca pro-

priu-zis cu această situaţie, ci de a socoti că aşa stau lucrurile şi aşa vor rămîne ; ca şi literatura în care totul se desfăşoară atît de simplu, atît de minunat... În programul meu de clasă nu figurează asemenea teme, dar le găsesc şi singur. Lupt la fiecare oră, de îndată ce am de ce să mă agăţ. Şi atunci văd cum se aprind, în cea mai mare parte, ochii copiilor. Sînt şi ochi asupra cărora entuziasmul meu are un efect adormitor. Hidrocentrala de la Kuibîşev ? Ia-n te uită ! Avionul cu reacţie, televizorul ? Ia-n te uită ! Adică, tot lucruri care nu trezesc în ei un interes real, care nu sînt legate de traiul lor de la ţară. Atunci, pornesc la atac împotriva scepticilor, mă străduiesc să le dibuiesc punctele vulnerabile. Dacă nu aveţi entuziasm, poate aveţi în voi ambiţie, egoism, sau, în sfîrşit, lăcomie, ei drăcia dracului !

Şi încep să povestesc cu cît e mai interesantă, mai plină viaţa de la oraş, în comparaţie cu cea de la ţară, îi ispitesc cu locuinţele, cinematografele, asfaltul, electricitatea, le vorbesc despre Moscova — unde am fost doar în trecere, cînd, în patruzeci şi cinci, venind de la Königsberg, mă îndreptam spre casă şi am dormit noaptea pe duşumeaua gării Kursk, sub ghişeul unei case de bilete, ca să-mi vizez primul biletul — le vorbesc despre marile şantiere. Le spun chiar cîte feluri de îngheţată şi bomboane există pe lume (elevii mei generalizează toate aceste bogăţii prin cuvîntul „dulce“ şi încă unul „acrişor“.

O să spuneți că-s un tip visător, aidoma lui Manilov [1], că-i ispitesc cu vorbe dulci, că-i îmboldesc pe săteni să se strămute la oraș, că ei și așa fug spre orașe. Dar ei fug spre oraș nu pentru că i-ar momi cineva. Elevii mei s-au născut într-un sătuc la o sută douăzeci de kilometri de calea ferată, într-un colhoz lînced, n-au călătorit niciodată în viața lor mai departe de centrul raional — cînd fac o dictare în care se pomenește de vapor sau locomotivă, le aduc mai întîi în clasă imaginile respective și le explic : „Uitați-vă, aici e prova, aici e pupa, iată un tampon, iată un tender", dar au și ei dreptul la toate cîte stau atît de simplu la îndemîna copiilor ce-au avut norocul să se nască la Moscova sau Leningrad. Și mă zbat din răsputeri să-i fac să simtă acest lucru. Iar dacă nu-l simt, ce fel de colhoznici vor deveni ei, și ce fel de profesor sînt eu ?

După ore intru în cancelarie, aducînd pe tălpile cizmelor porția cuvenită de noroi — de cum s-au pornit ploile de toamnă, dușumelele din cancelarie și din sălile de clasă sînt acoperite cu un strat gros de pămînt. Ducem o adevărată bătălie împotriva noroiului. În fața fiecărui prag e așternut un braț de iarbă aspră, numită fînul cămilei, adusă zilnic de copiii care în drum spre școală trec prin stepă, iar într-o parte stau înfipte scoabe de fier, slujind la curățirea încălțărilor. Totul e însă zadarnic —

[1] Personaj din „Suflete moarte", de N. V. Gogol.

noroiul e mai puternic decît noi. Îndată ce păşesc în cancelarie, arunc teancul de caiete pe masă şi deschid aparatul de radio cu baterii. La ora asta poţi prinde pe scurte muzică de jaz. Văzduhul cam pustiu trosneşte discret — în stepă sînt puţini paraziţi, deoarece descărcările electrice lipsesc — eu caut Sofia sau Ankara şi mă aşez pe un scaun să mă odihnesc. Bateriile, cam vechi, aci îşi mai adună forţele, şi muzica se aude bine, aci îşi dau duhul, şi muzica se îndepărtează din ce în ce, de parcă s-ar întoarce acasă — la Sofia sau la Ankara.

Apoi, îmi aprind o ţigară şi încep să controlez caietele. După vreo cinci minute apare directorul : m-a văzut de la el din casă cum trec drumul spre cancelarie. Vine să vadă dacă am deschis sau nu aparatul de radio. Nu suportă să-l deschid. Nu că nu i-ar place muzica. Dar nu-i place să dispun de bunurile şcolii fără consimţămîntul lui. Socoteşte asta o încălcare a ordinei ; cheia de la cancelarie e întotdeauna la el, casa lui e chiar lîngă şcoală, el e cel care are grijă de toate cîte sînt aici, iar eu îmi permit să deschid aparatul de radio, fără încuviinţarea lui.

A încercat în două rînduri pînă acum să-mi interzică folosirea aparatului.

— Andrei Nikolaevici, mi-a spus el cam cu vreo lună în urmă, aparatul de radio există în şcoală ca să putem auzi ultimele ştiri. Atît. N-avem baterii pentru muzică.

— Care va să zică, nu-i aşa ? Gheorghi Matveevici, i-am răspuns eu (imitîndu-l fără să

vreau, căci directorul își începe invariabil cu acest „care va să zică, nu-i așa?" aproape fiece frază), luați de la mine suma necesară și comandați baterii noi.

Cam în chipul acesta a decurs prima noastră convorbire cu caracter particular, ca să zic așa, pe tema aparatului de radio. Dar curînd am uitat cu desăvîrșire de ea, în vreme ce directorul se pregătea să o ia de la capăt...

În micuța noastră școală nu predau decît șase oameni. În fiecare recreație ne adunăm cu toții în cancelarie — de bună seamă, șase nu-s totuna cu șaizeci. Și totuși, ne întrunim în ședințe la fel de des ca și cadrele didactice ale unei școli de la oraș cu trei etaje. La noi se țin cu sfințenie consiliile pedagogice, ședințele de lucru, adunările sindicale și de comsomol (profesoara de matematică, Maria, și Sașa, învățătoarea de ciclul unu, sînt comsomoliste).

Directorului nostru îi plac ședințele. La fiecare ședință descoperim brusc că toate observațiile pe care ni le-ar fi putut face pe măsura desfășurării procesului de învățămînt, și le-a rezervat anume pentru consiliul pedagogic. Are un adevărat cult pentru cuvîntul rostit în consiliul pedagogic. Cînd cuvîntul lui e consemnat într-un proces verbal, i se pare că are de o mie de ori mai multă greutate.

La ultimul nostru consiliu pedagogic, directorul a început de obicei cu menirea și îndatoririle profesorului, dar eu n-am priceput din primul moment că de astă dată săgeata mă vizează pe mine.

— Care va să zică, nu-i aşa ? deschise el discuţia, statul acordă oricărui cadru didactic un concediu de patruzeci şi opt de zile pe an. În restul timpului, noi trebuie să muncim în aşa fel, încît să nu ne rămînă timp decît să frunzărim gazetele. Şi cînd colo, unii schimbă cîte trei cărţi pe săptămînă la biblioteca şcolii, ba mai trec şi pe la cea a sovietului şi nu pregetă să meargă după cărţi nici pînă la Kalinino — cale de cinci kilometri, ştiţi bine. Mai e apoi şi problema aparatului de radio...

Cînd nu sîntem decît şase cu toţii, „unii" sună din cale afară de conspirativ ! Atîta numai că nu ţi-a spus pe nume. Eu însă nu m-am supărat pe director. Nu puteam încă să mă supăr pe el. Nu e, desigur, un om prea inteligent. Pe deasupra, mai e şi susceptibil. Mă suspectează — roşcovanul de Ivan Antonovici a avut dreptate — cum că aş rîvni să-i iau locul. Dar indiferent dacă îţi place sau nu, te gîndeşti că omul ăsta se ocupă de copii tot prin locuri ca satul nostru, de mai bine de treizeci de ani.

În schimb, astăzi, cînd îl simt trecînd ca o umbră prin spatele meu — deşi în vîrstă, se mişcă foarte uşor — încep să-mi ies din fire. Se apropie de dulap — n-are nevoie de nimic din ce-i acolo — şi se apucă să cotrobăie agitat. Ce păcat că se consumă pentru fleacuri ! Cîtă încordare, cîtă concentrare asupra unei singure idei se vede pe faţa lui roşie, arsă de soarele de stepă, colorată la fel şi iarna, cîtă noblеţe în părul lui argintiu — şi iată că se

lasă totuşi măcinat de faptul că cineva a deschis aparatul de radio.

Uneori mi se face chiar milă de el. În timpul unei recreaţii se întîmplă să stea de vorbă cu noi „prieteneşte" şi să ne istorisească, de pildă, cum în treizeci şi patru, administratorul cu care lucra el pe atunci, a izbutit cu prilejul sărbătorilor din noiembrie să pună deoparte, din bugetul şcolii, suma de „cincizeci şi patru de ruble şi douăzeci şi şapte de copeici — mi-o amintesc, de parcă ar fi fost ieri", aşa că masa sărbătorească a profesorilor nu i-a costat nimic. Sau, în douăzeci şi şapte, cînd i s-a stricat ceasul, ca să-l repare a fost nevoit să plece la raion... Au trecut douăzeci şi opt de ani de atunci şi el tot n-a uitat ! Se vede că viaţa lui n-a prea fost bogată în evenimente...

În sfîrşit, a isprăvit cu cotrobăitul — chipurile, a găsit ce căuta. Cred că era catalogul clasei a cincea.

— Andrei Nikolaevici, glasul îi cam tremură (ar trebui să dau radioul mai încet, dar nici nu mă gîndesc), care va să zică, nu-i aşa ? Astăzi, Nikolai Işcenko a lipsit de la şcoală, dar dumneata nu i-ai pus un „abs." în catalog. Care va să zică, nu-i aşa ? Nu se respectă catalogul, nu avem evidenţa frecvenţei.

Eu ridic din umeri şi dau radioul mai tare.

Acasă, Trofimovna mă întîmpină, jeluindu-mi-se de moş Grişka. Ieri a făcut rost blestematul de niscai parale şi a venit acasă cu chef. A meşterit ceva pentru careva, fără îndoială. A băgat ea de seamă că de vreo cîteva zile se

școală mai devreme decît de obicei și că arde lampa în șopron.

— Of! afurisit bărbățoi! suspină ea cu năduf. Și ce căpățînos! Eu care credeam că roboteşte pentru casă, pentru gospodărie, și cînd colo e pentru burta lui nesățioasă! Apoi mă întreabă: Și ce-or fi găsind la votca asta bărbații? Că-i amară, scîrboasă. Barem de-ar fi dulce...

3

Valentina trece aproape în fiecare seară pe la noi. De pe dîmbul nostru se vede cum iese din casă, cum caută să alunge cățelandrul alb care se ia după ea, cum îl amenință cu un vreasc, ori aruncă în el ușurel cu bulgări mici de pămînt și cum iese pe cărare. Mersul Valentinei e iute, năvalnic aș zice. E înaltă și uscățivă — îi seamănă lui moș Grișka. Afară de asta, pasul ei vădește un antrenament la care sportivele noastre de la oraș n-ar putea decît să viseze. Stă cu casa la Bolșoe Rovnoe și are slujbă la Kalinino. Din satul Kalinino pînă la Bolșoe Rovnoe sînt cinci kilometri, adică ea străbate zilnic zece kilometri bătuți pe muchie. Vara, mai e cum mai e — poți să-i faci cu bicicleta, dar toamna sau iarna, nu se poate să mergi decît pe jos: drumul e numai noroi și noroi! Soacra Valentinei e bolnavă. Și Semion se simte adeseori

prost cu sănătatea — a fost rănit în piciorul stîng, şi glonţul i-a vătămat un tendon, iar medicii nu reuşesc să-l vindece ca lumea, deşi după război i s-au făcut pînă azi trei operaţii. Şi nici acasă nu prea are Valentina prilejul să stea. Despre chipul în care izbuteşte ea să le pună în rînduială pe toate, mersu-i impetuos grăieşte mai mult decît orice. Valentina e însărcinată, şi pîntecele i se desenează vizibil, dar asta nu o face să umble mai încet. Distanţa dintre casa ei şi a noastră e cam de un kilometru şi jumătate, iar Valentina apare la noi în cel mult zece minute.

Intră în casă, se aşază pe lăvicioara de lîngă perete, îşi dă mult picioarele în lături şi, cu trunchiul lăsat pe spate, oftează: „Of, am obosit!" Niciodată nu-şi scoate haina, mantaua de ploaie. Nu-şi trage nici măcar gluga de pe cap — am trecut numai o clipă, n-am timp! Dar şade mult. Îi împărtăşeşte maică-si necazurile ei de gospodină: a copt pîine, dar n-a crescut cum trebuie. Cine ştie de ce — se pare că a făcut totul cum trebuie... Căţelandrul cel alb a omorît un pui de raţă — al doilea. Ce fel de cîine e ăsta care omoară puii?! Amîndouă sînt revoltate de purtările căţelului — nu, ăsta nu-i cîine! Dacă a dat de gustul sîngelui cald, s-a zis, nu mai iese nimic bun din el! Trebuie să-i spună lui Semion să-l ducă undeva departe, ori să-i facă de petrecanie... Numai că asta nu e decît preludiul subiectului principal. Şi principalul subiect e însuşi Semion. Valentina poartă în pîntece al doilea copil de la el. Nici ea nu

știe cum de s-a hotărît la așa ceva și nu și-o iartă, se căiește amarnic, dar ce să facă? Prezența mea nu le prea stingherește, totuși dacă mă apropii, Valentina tace, îmi zîmbește, vrînd parcă să se scuze: Ce să-i faci, omul mai și bîrfește...

În noiembrie, chiar în preajma sărbătorilor, Valentina a plecat de acasă. Și-a strîns ceva lucruri într-o legătură, și-a luat fetița de mînă și a venit la noi. A stat trei zile cu noi — de la noi pleca la școală și tot la noi se întorcea. Întîlnindu-mă în sat, Semion jură că puțin îi pasă („Aha! Zice că-i învățată, așa? Păi eu pot să mă însor cu oricare!") Spunînd acestea, își strîmbă trufaș și disprețuitor buza de sus. În schimb, în cea de a patra zi, Semion veni la noi cu camionul. Lăsîndu-se mai greu decît de obicei pe piciorul lui bolnav, străbătu curtea, deschise ușa fără să ciocănească și-i spuse Valentinei care îl privea încordată:

— Strînge-ți lucrurile.

Desigur că ar fi vrut să rostească aceste cuvinte grosolan, ca un stăpîn, adică: isprăvește cu prostiile. Dar n-a fost chiar așa. Nu avea siguranța că Valentina se va învoi să-l urmeze și din pricina asta rosti acest „strînge-ți lucrurile" șovăitor, după ce își drese și glasul. Valentina tăcea și Semion se văzu pus în situația să rămînă multă vreme în picioare, în mijlocul casei, fără să știe ce anume va hotărî ea. Apoi așteptă pînă ce Valentina își făcu bocceaua și îmbrăcă fetița. Cînd i-am spus „bună ziua", abia mi-a răspuns. Pe urmă a dus legătura la camion, iar gazda și

cu mine i-am urmărit de pe dîmbul nostru cum au ajuns acasă și cum Semion a cărat din nou legătura cu lucruri a Valentinei.

După împăcarea cu Semion, Valentina nu s-a mai arătat pe la noi aproape o săptămînă, iar mai apoi a început din nou să vină. Discuțiile cu maică-sa erau aceleași: blestemații de bărbați, nu-i vezi pe acasă, se îmbată, se laudă, și cînd colo, sînt mai slabi decît o muiere. Și așa le vedeam pe aceste două femei atît de deosebite stînd laolaltă și ocărîndu-i pe bărbați. Numai că fiecare o făcea în felul ei. Pe de o parte, gazda mea, cu nedumerire, cu ură și chiar cu resemnare în fața soartei, pe de altă parte, Valentina, ea, care e o bună învățătoare — primește numai laude la toate consfătuirile raionale — ea, care a învățat la oraș și e o femeie energică, plină de forță, socotește că bețivanul de Semion reprezintă acel ceva de care dorește necontenit să scape. „Am să-l las, îi spune ea maică-si, eu mai trebuie să învăț, ce rost are să mă împotmolesc la ciclul unu?! Galina e pe cale să termine institutul pedagogic, Maşa a intrat și ea la institut, iar eu trebuie mai întîi să termin școala de pedagogie, apoi și institutul. Am douăzeci și nouă de ani, dacă mai trec vreo doi ani, o să fie prea tîrziu".

Uneori, cred că Valentina are să-l lase pe Semion. Într-o zi, după împăcare, întorcîndu-se de la școală, Valentina găsi la ea acasă o seamă de prieteni de-ai lui, beți, și se răsti la ei: „Cărați-vă de aici, cărați-vă și să nu mai puneți piciorul în casa asta!"

Cătînd la Semion, chicotind şi făcîndu-se mititei, prietenii începură să-şi strîngă căciulile şi pufoaicele, iar Semion, făcînd pe ţanţoşul, încercă să se împotrivească: „Puţin îmi pasă că eşti învăţată, că eu în fiecare noapte, după cum am chef..." „Care fiecare noapte, i-o reteză Valentina, măcar de te-ai învrednici la două săptămîni o dată!" Semion se făcu mic de tot primind o atît de gravă insultă.

4

Cu prilejul sărbătorilor din noiembrie am avut şi noi petrecere în casă. Era lume multă, înghesuită la măsuţe puse cap la cap. Pe masă tronau străchini cu varză acră, farfurii cu lapte covăsit şi cu smîntînă, cu un fel de compot de pere uscate şi cu chiseliţă de porumbe. Tot oaspetele venea cu „jumatea" lui de votcă, iar unii aduseră nişte vin de poame, cumpărat de la cooperativă. De astă dată, moş Grişca ţinu seama de cerinţele bunei-cuviinţe şi se dusese el însuşi în casa vecină ca să-l poftească pe moş Stepan. Şi moşul veni. Văzîndu-l atît de lat în umeri şi în şolduri, aproape pătrat, l-am asemuit cu un halterofil îmbătrînit. Avea şi braţe de halterofil — grele, cu încheieturile şi cu mîinile butucănoase, şi el le purta depărtate grijuliu de corp, aidoma halterofililor. Îl poftiră să şadă chiar în faţa mea. Oaspeţii se înghesuiră ca să-i facă loc,

dar cînd se așează de-a binelea, se dădură și mai mult în lături. Avea și capul mare, cu țeasta noduroasă, dar nu părea pleșuv de bătrînețe, părea ras cu grijă, într-atît de întinsă, de tînără și de trainică îi era pielea. Și totuși era tare bătrîn. Ochii lui erau tulburi, pupilele conturate vag, ca topite, și vedeai că-și poartă anevoie greutatea propriului său trup. Se zgribulea brusc, se făcea parcă mai mic, și capul începea să-i tremure. Cherchelindu-se la iuțeală, începu să le arate tinerilor cum trebuie să joace, cum se juca pe vremea lui. Apoi se osteni să-i învețe să cînte, „să țipe", după cum se spunea pe aici. Mi se adresa și mie adeseori : „Iaca, tu ești profisor, da știi..." și căuta sprijin la moș Grișka : așa a fost, ori ba ? Moș Grișka dădea tăcut din cap, schițînd un zîmbet. Zîmbetul lui vădea însă oarecare stînjeneală, ca și cum ar fi recunoscut că alături de tătînă-său e cam mărunțel, că are umerii mai înguști, brațele mai subțiri și că, stînd alături de el, nu-și mai află rost obișnuitul lui zîmbet ironic.

— Iaca, tu ești profisor, da știi tu cine-i generalul Brusilov ?

Nu e pentru întîia oară că moș Stepan îmi pune această întrebare. Pesemne că bătrînul are chef să se laude cu ceva. Pesemne că generalul Brusilov e calul lui de bătaie, pentru că îl văd și pe moș Grișka dînd cu încuviințare din cap : cum de nu, adică, mi-amintesc și eu de generalul Brusilov. Îi spun că știu și eu despre breșa făcută de Brusilov și despre generalul însuși, însă moșul îmi curmă vorba : ce-i pasă lui de

ce știu eu. De povestit, vrea să povestească el. Numai că nu izbutește să istorisească nimic.

— A fost un general războinic! Generalul Brusilov! Ce știi tu?! strigă el. Ce știi tu?!

Moș Stepan e plin de înflăcărare, dar nu face altceva decît să bată pasul pe loc. „Un general războinic, un adevărat general, ce știi tu, eu am dat mîna cu el, uite-așa...“ — și-mi apucă mîna în care țin furculița înfiptă într-un hartan dintr-o varză pusă întreagă la murat. Mi-e anevoie să stau cu mîna spînzurată în aer, dar bătrînul nu bagă de seamă. De altminteri, nu e prea comod să stai în preajma lui. Sub masă genunchii ni se ciocnesc într-una, eu încerc să mi-i depărtez, trăgîndu-mă cu greu un pic înapoi, dar bătrînul îmi găsește iarăși genunchii și eu simt din nou ce trup fierbinte, uscat și greu are. Din clipa cînd l-au așezat în fața mea nu mai pot mînca nimic — nu mă lasă. De îndată ce întind mîna după ceva, el mi-o prinde, iar eu mi-o desprind încetișor dintr-a lui, vrînd să nu-l jignesc. Nici cei de alături nu sînt mai fericiți — moș Stepan îi înghiontește într-una cu mîinile lui grele și înțepenite. Să nu fi fost generalul Brusilov, m-aș fi mutat în celălalt capăt al mesei. Orice ai spune, e surprinzător să auzi vorbindu-se de generalul Brusilov într-o asemenea casă.

— Dumneatale ai servit în armata lui Brusilov?

— Am beut votcă cu Brusilov! Votcă! Uite-așa ședeam amîndoi! La sovietul armatei!

Foarte interesant, dar de neînțeles. Mă adresez lui moș Grișka, cerîndu-i ajutor, iar el îmi explică :

— Tătuca a făcut lucruri mari în tinerețe, cum să spun ? A fost un revoluționar.

— Era bolșevic ?

— Nu.

Simt că moș Grișka e măgulit, că-i face plăcere să-mi poată istorisi asemenea lucruri despre taică-său, și totodată îl stinghерește faptul că despre moș Stepan se pot istorisi asemenea lucruri. Bolșevic n-a fost. Revoluționar, și atît. De la oaste s-a întors cu arma lui și a instaurat aici Puterea sovietică. Iar despre generalul Brusilov spune adevărul. În nouă sute șaptesprezece a fost ales în mai multe soviete. Și în cele ale diviziei, și în cele ale armatei. În tinerețe s-a arătat un om foarte energic. Și moș Grișka surîde ironic.

Moș Stepan asculta și dădea din cap, întărind spusele feciorului său. Mă uitam la el și, pătruns spontan de solemnitatea momentului, mi-am spus : „Iată un capitol din istorie renăscînd în fața mea". Și am pus lui moș Stepan toate întrebările care se cuvin puse în asemenea împrejurări :

— Dumneatale ai făcut aici colectivizarea ?

— Păi cum altfel ?!

— Tătuca a fost primul președinte de-aici, rosti moș Grișka cu aceeași măgulire în glas.

— Dar ia spune-mi, banditii au tras asupra dumneatale ?

— La drept vorbind, de tras n-au tras, răspunse moş Grişka în locul lui, şi totuşi, a cam fost şi aşa ceva. A trecut o bandă prin sat, iară tătuca taman se dusese pînă la Rovnoe şi taman trebuia să se întoarcă. Atunci am dat o fugă să-l vestesc.

— Şi-ai apucat să-i dai de veste ?

Moş Grişka surîde :

— Am apucat, şi-am luat-o amîndoi la sănătoasa.

— Şi cu banditii ce-a fost ?

— Aici, în capul satului, au omorît un om. Era cu totul nevinovat omul ăla.

Curiozitatea mi-e atîtată peste măsură şi din nou încep să-l descos pe moş Grişka despre taică-său, despre lupta împotriva chiaburimii, despre banditi şi despre ce anume făcea în timpul acesta, el, moş Grişka. Dar obişnuita-i zgîrcenie la vorbă, nuanţată de ironie, pune iarăşi stăpînire pe el, şi văd că-mi răspunde cam în silă. Scoţîndu-mă din fire cu lipsa de însufleţire ce i se simte în glas, ca şi cum n-ar fi feciorul unui om care a făcut parte din primul comitet al sărăcimii satului, care a fost întîiul lor preşedinte de colhoz şi pe care banditii au vrut să-l răpună, el istoriseşte şi despre banditii care au omorît un om, şi despre militienii care au izbutit pînă la urmă să le vină de hac banditilor. Istoriseşte de parcă nici banditii, nici militienii, deopotrivă, n-ar stîrni în sufletul lui nici dezaprobare, nici simpatie.

5

Pe moş Grişka l-am observat şi înainte vreme cu interes, dar acum, pe drept cuvînt îl urmăresc ca un vînător la pîndă. Mi se pare uimitor : e fecior de revoluţionar — taică-său citeşte şi acum ziarele, cere prin poştă anumite broşuri, munceşte în colhoz ca brigadier, ba aplică chiar şi în grădina lui de zarzavat fel şi fel de inovaţii, după metode ştiinţifice — e om cu o fată învăţătoare, cu un băiat pe cale să devină veterinar, afară de asta, de vreo zece ani, prin casa lui se perindă tot profesori (printre ei trebuie să fi fost şi oameni cumsecade, cum ar fi, de pildă, predecesoarea mea, Galina Petrovna, actuala secretară de comsomol), — şi totuşi, toate trec plutind în afara lui, ori poate nici măcar atît, şi nu fac altceva decît să-i stîrnească acel surîs ironic. Înseamnă oare că toţi sîntem nişte slabi agitatori ? Sau că agitaţia, oricare ar fi ea, e nulă şi neavenită ? Desigur, nu mai sînt studentul naiv de odinioară, care credea cu sfinţenie că e destul să-ţi aduni puterile şi să scrii o carte despre rău — carte serioasă, bazată pe adevăr, ca răul să dispară. Aşa credeam înainte, acum nu mai cred. Şi totuşi... Doar moş Grişka nu e un terchea-berchea... E un om care munceşte de dimineaţă pînă-n noapte. Numai cît doarme nu munceşte. Era să adaug „şi cînd e beat", dar şi băut, moş Grişka munceşte. Mie nu-mi place *la ce* munceşte, dar asta e cu totul altceva.

Iată, de pildă, un lucru mărunt. Moș Stepan și-a dărîmat de multă vreme vatra rusească din casă, uriașă și incomodă, clădind în loc una nouă, relativ mică, în care arde cărbuni. Mulți oameni din sat au trecut de asemenea de la bălegarul uscat la cărbuni, iar în șopronul gazdelor mele s-au strîns tone de cărbuni, întrucît școala își aprovizionează cadrele cu combustibil, dar ei tot tărăgănesc și se tot întreabă cum e mai bine.

— Cine știe, spune femeia. Ce-ar fi să ne clădim o vatră nouă?

— Asta e treaba ta, zice moș Grișka. E treabă de muiere, pe tine te privește.

— La alde Polșin o fi arzînd bine? întreabă ea (numai de cînd stau eu la ei am auzit-o cu întrebarea asta de vreo treizeci de ori).

— La Polșin arde bine, da la Talalaevi nu cine știe ce, zice el.

— Să vezi și să nu crezi! face femeia tărăgănat. Auzi colo — un chietroi și să arză?!

Asta însă n-a fost întrebare. Dacă încep să explic, gospodina mă încuviințează cu gîndul în altă parte, se miră politicos și repetă în legea ei: „Să vezi și să nu crezi! Auzi colo — un chietroi și să arză?!" Pesemne că în clipa aceea nu-i stă gîndul nici la vatră, nici la cărbuni — într-atît de absentă îi e privirea. Mîine se va întreba din nou același lucru, va asculta lămuririle mele, va încuviința distrată și apoi își va vedea de treabă. Am început să bănuiesc că toate aceste discuții, care mă scot din fire, nu-s decît ritualul despărțirii de vatra cea veche, sau

poate un soi de conversaţie mondenă. Despre ce altceva să mai vorbească Trofimovna cu moş Grişka? Ori poate nu e mulţumită cu explicaţiile mele de profesor de la oraş? Eu vorbesc, iar ea nici nu mă ascultă, aşteaptă hotărîrea pe care o va lua moş Grişka, singurul care ştie ce trebuie făcut în această casă clădită de mîna lui şi în care ei doi locuiesc aproape din ziua nunţii. El, moşul, tace. Ascultă explicaţiile mele cu surîsul lui ironic pe buze, şi tace. Ori poate că nici nu le ascultă? Nu ascultă, pur şi simplu, aşa cum n-a ascultat explicaţiile nici unuia dintre dascălii care s-au perindat pe aici.

Pornesc atunci la atac împotriva gazdelor mele, întocmai cum pornesc şi împotriva scepticilor din clasa mea. Mă străduiesc să-i trezesc din amorţeală pe cei doi bătrîni şi, furat de patimă, îi lovesc chiar şi aşa cum nu s-ar cuveni.

— Ce fel de tavan e ăsta? arăt eu spre bîrnele acoperite de o vopsea cafenie. Ce fel de ferestre sînt astea?! Şi-apoi, de vatra asta nici n-ai loc să te învîrteşti prin casă. Tată-meu a primit locuinţă într-o casă nouă: are nişte ferestre că nici dacă mă cocoţ pe pervaz n-ajung cu capul pînă sus.

După aceea le vorbesc despre hidrocentrala de la Kuibîşev, despre hidrocentrala de la Ţimliansk, despre uriaşele autocamioane şi autotractoare, despre excavatoarele păşitoare — într-un cuvînt, despre toate minunăţiile de pe pămînt pe care eu le-am văzut sau nu le-am văzut. Îi ispitesc cum pot, dar degeaba — nimic. Oare nu sînt crezut? Bine, să zicem că femeia n-a ieşit

din sat, dar moş Grişka a slujit în armată în tinereţe, pe undeva pe lîngă Leningrad, a văzut oraşe mari, a luptat în Marele Război pentru Apărarea Patriei, ba chiar şi azi mai iese uneori din sat. Atunci, de ce zîmbeşte atît de ironic, de parcă n-ar crede nimic din ce spun ? Mă despart de ei atît de enervat, încît nici nu mai pot dormi, pe cîtă vreme el, fără să-mi fi răspuns măcar un cuvînt, îşi vede liniştit de fumat : pufăie din ţigara pe care şi-o răsuceşte singur, şi suflă fumul în cenuşar — ca să fumeze, se aşază pe un scăunel în faţa vetrei — apoi se duce la culcare.

Noaptea mă chinuieşte un gînd — desigur, nu e decît o manifestare de umanism abstract, dar n-am ce face. Iată-l : cum e admisibil ca gazda mea, femeia asta cu mîinile ei trudite de muncă o viaţă întreagă, să moară fără să fi văzut măcar o singură dată Moscova şi alte oraşe mari, o galerie de tablouri, pe scurt — nimic. Cumplită nedreptate ! Şi încep să depăn un vis cu totul şi cu totul a la Manilov : dacă aş avea norocul să cîştig mulţi bani, scriind, de pildă, o carte, care să se şi publice, aş lua-o cu mine la Moscova, aş plimba-o cu metroul, aş duce-o pînă la clădirea universităţii de pe colinele lui Lenin, numai să o văd cum stă cu capul dat pe spate, nevenindu-i să-şi creadă ochilor, să rămînă uimită, o dată şi pentru totdeauna, iar din acea clipă să nu se mai arate îngăduitoare nici faţă de sine, nici faţă de cei care gospodăresc atît de rău colhozul. Şi eu să mă mir de mirarea ei, să

fiu zguduit de zguduirea ei. Priveşte, omule, de ce e în stare omul !...

A doua zi de dimineaţă, după asemenea discuţii, sosesc la şcoală împăcat, stimîndu-l adînc pe directorul meu. Nu mai rîd de el cînd, în timpul recreaţiei, îşi scoate ceasul de buzunar şi întreabă :

— Andrei Nikolaevici, cît arată ceasul dumitale ? Dar al dumitale, Maria Fedorovna ? Ştiţi, ieri era cît pe ce să uit să-mi întorc ceasul. Da. Mă şi culcasem, iar nevastă-mea, care va să zică, nu-i aşa ? mă întreabă : „Ia spune, ţi-ai întors ceasul ?“ M-am repezit să-l întorc şi constat că arcul era desfăşurat aproape tot. Vă închipuiţi ? M-aş fi sculat de dimineaţă, iar ceasul ar fi arătat... două noaptea.

O asemenea posibilitate i se pare atît de caraghioasă şi de amuzantă, încît mai repetă de cîteva ori : „Vă închipuiţi : m-aş fi sculat de dimineaţă, iar ceasul ar fi arătat două noaptea !“

Nu-i nimic, sînt gata să chicotesc uşor, ca să-i fac plăcere. De treizeci de ani îi tot trage pe copiii satului spre Moscova, menţine o permanentă legătură între ei şi cele ce se petrec în lumea largă. Sînt chiar dispus să-i ascult observaţiile şi sfaturile şi nu prea strîmb din nas cînd vine să asiste la ora mea. Dă-l naibii, lasă-l să asculte, lasă-l să vorbească — suport. Şi suport, suport o zi întreagă, însă la un moment dat, în timpul ultimei recreaţii, cine ştie ce fleac mă face să explodez. Explodez cînd directorul meu începe iarăşi să generalizeze :

— Andrei Nikolaevici, ştii la ce concluzie am ajuns ? Totul trebuie pus pe hîrtie (eu sînt cel care i-am cerut o peniţă topografică pentru a scrie nişte pancarte). Care va să zică, nu-i aşa ? Sîmbăta trecută, Maria Fedorovna mi-a cerut creionul roşu şi nu mi l-a restituit, administratorul — guma de şters. Nu, aşa nu se mai poate. Am să te oblig să pui totul pe hîrtie. Ce este pus pe hîrtie se şi poate oricînd controla. Alaltăieri i-am spus Mariei Fedorovna : „Trebuie folosită metoda intuitivă." Azi trec pe la ea prin clasă — nici o planşă, nici o diagramă cît de mică. De-o veni inspecţia — vinovatul sînt eu. Dacă cineva o va întreba pe Maria Fedorovna, ea va declara : „Directorul nu mi-a spus nimic". Dar dacă totul e pus pe hîrtie...

— N-am nevoie de peniţa dumneavoastră, spun eu. Mi-e mai uşor să bat optsprezece kilometri pe jos pînă la centrul raional, decît să vă cer o peniţă.

Îmi adun caietele, trîntesc uşa şi mă îndrept spre clasă. Îmi şterg îndelung picioarele pe micul prag, desprinzîndu-mi de pe tălpi smocurile de iarbă amestecate cu noroi, cercetez încruntat tabla — e bine ştearsă ? Pipăi cu un deget cîrpa — e destul de umedă ? Pun catalogul şi caietele pe catedră şi, în sfîrşit, mă uit la elevi.

— Bună ziua !

Se aude un oftat de uşurare, plin de haz :

— Văleu, că supărat mai sînteţi azi ! Ne-aţi spăriet !

— Să n-aud nici un fel de „spăriet", vă rog să vorbiţi ruseşte.

Caut să-mi păstrez aerul sever, dar am şi început să mă înmoi.

Şi cea mai mică schimbare în dispoziţia mea, clasa o înregistrează pe dată.

Spre sfîrşitul orei, îl ascult pe Parahin. Îl ascult des, mai rămîn cu el şi după-mesele, dar deocamdată înaintăm foarte încet.

— Scrie, îi dictez eu. „Cititorul a ghicit pesemne că fiica lui Kiril Petrovici e însăşi eroina povestirii noastre."

— Dubrovski ! aruncă nepăsător eruditul nostru Pivovarov.

— Parahin, ce fel de propoziţie avem aici ?

Tema lecţiei de azi este „propoziţia compusă subordonată" şi Parahin spune pe dibuite :

— Compusă subordonată.

— Care e a principală ?

Parahin dibuie răspunsul şi de astă dată :

— „Cititorul a ghicit pesemne..."

— Bine. Spune-mi, cum întrebăm ca să aflăm subordonata ?

Acum amîndoi — şi Parahin, şi eu — sîntem încordaţi. Eu aştept, nădăjduind că în sfîrşit va vorbi clar, precis, dar el...

Vinele frunţii i se umflă, în ochi îi apare acea expresie de făptură hăituită.

— Pot să mă mai gîndesc puţin ?

— Bine, Parahin, mai gîndeşte-te.

În clasă e rumoare — se suflă. Pivovarov scrie răspunsul cu degetul prin aer, cu ochii ţintă la mine : „Bineînţeles că eu ştiu !" Dau din cap a încuviinţare — schimb de priviri de la un om inteligent la alt om inteligent. Se li-

nişteşte. Dar toate astea se petrec undeva în afara lui Parahin. Lui nici nu-i trece prin minte să tragă cu urechea la ce i se şopteşte din bancă, se gîndeşte. Şi pentru strădania asta cinstită şi anevoioasă, pentru dorinţa lui de a se descotorosi de povara ce-l împiedică să judece, sînt gata să mă ostenesc cu el o zi întreagă şi încă multe zile în şir.

— Pot să mai scriu încă o dată pe tablă?

Parahin scrie, se gîndeşte, îşi încreţeşte faţa ca un martir, îşi suflă peste degetele albite de cretă, dichiseşte cu cîrpa udă codiţele virgulelor, le scurtează, apoi iar le lungeşte cu creta. În cele din urmă, lasă cîrpa din mînă. Tace.

— Ei, ce-i cu tine? spun eu. Pune întrebarea care se cere. O simplă întrebare, după cum cere sensul...

— Ca... începe el şovăind, de parcă ar bîjbîi pe un drum nesigur, privindu-mă întrebător în ochi, şi sfîrşeşte abia auzit: ...re?

Eu tac. Parahin, prevăzător, se încumetă la o nouă întrebare:

— Că... rei?— şi tace. De... ce?

Întrebările se succed, dar nu nimereşte răspunsul. Parahin se roşeşte, încordarea lui ajunge la culme. Îl opresc.

— Parahin, ia închipuieşte-ţi că acum s-ar ridica în bancă Pigaceva şi te-ar întreba: „Parahin, ai şi ghicit?"

Trebuia să-i fi văzut faţa luminată de fericire.

— Ce? rosteşte el uşurat, plin de bucurie.

Punctul mort dintre mine şi moş Grişka pare să se fi urnit din loc. N-aş putea spune că am început să ne înţelegem mai bine, dar acum moş Grişka mă contrazice mai des. Asta pentru că mă priveşte mai puţiu de sus.

În septembrie, moş Grişka s-a apucat să sape un bazin în curte. (Pe aici, bazin înseamnă un puţ îngust, cimentat de jos pînă sus. Într-un asemenea bazin nu pătrunde apa sărată a solului şi nici apa care se păstrează în el nu se scurge în pămînt.) M-am hotărît, aşadar, să-l ajut. Cînd m-am întors de la şcoală, am luat hîrleţul şi o bucată de fier care aducea a rangă — ranga cea mică a lui moş Grişka n-am găsit-o — şi m-am băgat în puţ ca să sap mai departe. Săpam cu multă grijă, fără să mă grăbesc ; şi după ce am adîncit puţul cu două hîrlete, am scos pămîntul afară şi apoi, mulţumit de mine, m-am dus să-mi corectez caietele. Credeam că moş Grişka se va bucura de ajutorul meu, şi cînd colo, s-a supărat. S-a întors ca de obicei, de la atelierul lui de dulgherie către asfinţit, s-a băgat în puţ, a ieşit numaidecît afară şi mi-a spus :

— Să nu mai faci asta, Andrii, tu nu mă ajuta.

— De ce ? l-am întrebat mirat.

A tăcut. Abia seara tîrziu m-a dumerit :

— Fac totul singur. Tu ai să-mi strici peretele.

— Cum pofteşti.

Mă simţeam jignit. Ştiam bine că nu făcusem treabă de mîntuială. Mai întîi că nu era cine ştie ce lucru complicat, şi apoi, nici săpatul nu era o noutate pentru mine. Cîţiva ani în şir nu lăsasem lopata din mînă şi aveam antrenament, cum se zice. Nici nu-mi dădea prin minte că moş Grişka ar putea să mă gelozească, dar seara chiar el făcu să-mi dea tîrcoale gîndul ăsta ciudat.

— Şi cu ce-ai săpat, Andrii ? întrebă el.

— Cu hîrleţul, i-am răspuns, fără să pricep unde bate, şi cu rănguţa.

— Apoi, aceea nu-i rănguţă, rosti moş Grişka. Aceea nu-i decît o bucată de fier. Ranga e altceva.

Era mulţumit. Îşi luase revanşa. Eram eu profesor, dar nu ştiam ce e aceea o rangă, iar el, moş Grişka, ştia. Ranga, despre care moş Grişka ştia tot ce se poate şti, îl reabilitase în propriii lui ochi. Şi totuşi, acel soi de barieră care ne despărţea se urnise puţin din loc. De aci încolo, moş Grişka nu mai putea să uite că şi eu mă pricep să sap aproape tot atît de bine ca şi el, iar eu aflasem cum i se poate cîştiga pentru un timp bunăvoinţa. Acum, săvîrşeam uneori cu bună ştiinţă anumite greşeli : confundam lopata cu hîrleţul, dalta de tîmplărie cu una obişnuită. Şi moş Grişka se muia pe dată. Îmi explica, rîzînd, prin ce se deosebeşte o daltă de tîmplărie, de o daltă obişnuită, ferăstrăul de mînă, de ferăstrăul ceaprazuit. Îl ascultam, mă arătam plecat şi treceam cu uşurinţă la alte întrebări cam de felul acestora :

— Dar dumneata ai luptat ?

— Dacă am luptat ? şi moş Grişka se dă înapoi strategic, aşa ca de obicei. Cum de nu, m-au mobilizat şi pe mine. Am fost în armată, am fost.

Nu e de loc ceea ce vreau să scot de la el. Eu vreau să aflu dacă a luptat cu fasciştii, dacă îi răpunea, dacă a fost un patriot, vreau să ajung la simţămintele lui adevărate, puternice.

— Dar pe front ai fost, caut eu să lămuresc lucrurile.

Moş Grişka surîde. M-oi fi crezînd eu deşteptul deşteptăilor şi şiret nevoie-mare, însă el îmi citeşte gîndurile.

— Cam aşa ceva.

— Ceva să zică asta, „cam aşa ceva" ? Ai luat parte le vreun atac ?

Tace multă vreme şi chiar n-ar mai spune nimic, dacă n-aş repeta întrebarea. Îl întreb din nou, iar el mai spune o dată „Cam aşa ceva" — şi atît.

Ştiu că moş Grişka a fost rănit de două ori — ultima oară grav, ceea ce înseamnă că a trecut prin multe ; cît despre rezerva ce-o dovedeşte cînd e vorba să povestească despre toate astea, cu nu o înţeleg decît prin lipsa lui *totală* şi inexplicabilă de bravură. Singura întîmplare din război pe care am auzit-o chiar de la el, mi-a istorisit-o o dată la o masă, cînd mînca *hoto*, şi întîmplarea asta s-a impus de la sine.

Hoto e o mîncare din măruntaie de oaie fierte, mai bine zis din intestinul subţire, tăiat mărunt. Se mănîncă înmuiată în „tuzluk" —

ceapă în felii mari, stropite cu oţet şi cu sosul de la măruntaie. E o fiertură iute, astringentă şi puternic mirositoare, care nu se mănîncă de sărăcie. *Hoto* e o delicatesă, o sărbătoare a cărnii. Cînd cineva taie o oaie sau un berbec, nu-şi poftеşte vecinii să-i ospăteze cu carne, ci anume cu *hoto*. Am fost şi eu poftit la masă, dar multă vreme nu mi-am putut birui scîrba, mi-era cu neputinţă să mă obişnuiesc cu mirosul acela apetisant şi respingător totodată.

— La dumneavoastră nu se mănîncă aiasta ? mă întreabă gazda. Păi ce se mănîncă la dumneavoastră ?

E felul ei de a întreba despre lucruri care n-o interesează cîtuşi de puţin. Încearcă numai să-i explici ce se mănîncă la noi !

— Mîncaţi, mîncaţi, îşi îmbia ea oaspeţii, iar mie îmi puse în farfurie o bucată de carne.

Acesta a şi fost momentul cînd moş Grişka istorisi acea păţanie din război, din vremea cînd a izbutit cu destulă greutate să fie dat ca ostaş de legătură pe lîngă un comandant de companie. După cît se pare, comandantul cu pricina nu se bucura de stima lui. Ba chiar dimpotrivă. Într-o zi — asta s-a petrecut în toamna lui patruzeci şi unu — compania a pornit la atac. Alergau în cîmp deschis spre trei magazii, în spatele cărora stăteau pitulaţi nemţii. După cum s-a dovedit mai tîrziu, nemţii nu erau mulţi — numai vreo doisprezece — dar aveau aruncătoare de mine şi-au omorît mai bine de jumătate din atacanţi, înainte ca aceştia să fi apucat să ajungă pînă la prima magazie şi să pună stăpînire pe ea.

În timp ce moș Grișka descria cum au înaintat, eu unul eram ca sculturat de friguri.

— Și-ați ajuns ?

— Am ajuns. De cum am priceput că drumul îndărăt e mai lung decît ăl pîn-la magazie, am ajuns într-o suflare. Aveam noi un majur carele a înjunghiat un mitralior și nu mai știu care pe alți doi, de nici n-am băgat de scamă. Ne-am numărat acolo, lîngă magazie — mai eram șaptespe sau opspe. Noi cu baionetele la armă, iară aruncătoarele de mine nemțești s-au și pus cu bătaia pe noi.

— Și mai departe, ce-a fost mai departe ? Doamne, cum aș fi vrut ca moș Grișka să-mi spună că ei, cei optsprezece s-au aruncat asupra nemților și s-au răzbunat, cuprinși de o crîncenă ură. Dar moș Grișka nu spuse nimic din toate acestea.

— Am zăcut lîngă magazia aia pînă s-a întunecat. Iară cînd o răsărit luna, ne-a venit ordin să ne retragem.

Și s-au retras și s-au tot retras, taman pînă la apa Donului. Și în vreme ce se retrăgeau, înnoptînd prin bordeie părăsite și hrănindu-se cu te miri ce, moș Grișka l-a cucerit pe comandantul lui.

— Soldații erau tinerci și mai toți de pe la oraș, ce știau ei ! spuse moș Grișka. Nici să aprinză un foc cu lemne ude, nici să-și dreagă colo o cizmă sau un pîslar. Dară eu mă pricep să fac surcele și să ațîț un foc cît ai clipi. Și iaca, prindem noi o oaie. Da urîtă și slabă, ca vai de lume. După ce o tăiem, comandantul

strigă : „Aruncați mărunțaiele". Eu pun mîna pe mărunțaiele celea, le spăl, le fierb și i le-aduc dinainte. „Ce-i asta ?" zice. *„Hoto,* zic, mărunțaicle, cum ați spus dumneavoastră." „Ia-n te uită, zice, n-am știut." Și moș Grișka începu să rîdă, amintindu-și de mutra plină de nedumerire a comandantului. M-a luat ostaș de legătură. Și-am dat și eu atunci de-olecuță de căldurică.

— Dar ai luptat cînd am început noi să-i alungăm pe nemți ?

— Nu, răspunse moș Grișka. M-au rănit în pătrujdoi. Vorba aia — la un pas de casă. Și-așa rănit, cu spital cu tot, m-am retras, și m-am retras și singur, făr-de spital. Cînd am văzut că n-or să apuce să ne evacueze din Piatigorsk, am pornit-o de unul singur...

Capitolul V

I

În fiecare sîmbătă, fie pe sus, fie pe jos — dacă drumul e desfundat, mă duc la Rovnoe. Cînd e noroi, ca să ajung pînă la centrul raional îmi trebuie nu mai puțin de patru ore și jumătate — cinci, însă cînd drumul e bun fac cu bicicleta doar patruzeci de minute, și dacă am noroc de un camion, sînt la Rovnoe înainte de ora trei. Atunci mă duc la sediul comitetului de comsomol. Urc cîteva trepte joase, străbat un

coridor îngust şi întunecos, împing o uşă şi intru în sediul alcătuit din trei încăperi. Arată întocmai ca un „apartament cu trei camere". De cum ai deschis uşa, le vezi pe toate trei. Una mare — în spatele peretelui despărţitor din dreapta şi două mai mici, chiar în faţa ta. Uşile celor trei încăperi stau veşnic date de perete, aşa că, oriunde te-ai afla, vezi şi în celelalte două. Cu toate cele trei încăperi ale lui, localul comitetului de comsomol se dovedeşte neîncăpător (de aceea şi stau uşile deschise întotdeauna) şi nu-i de loc pe placul celor care se află aici în permanenţă, dar mie îmi place grozav tocmai prin faptul că e înghesuit. Intru în cea de a doua cameră mai mică şi mă aşez în faţa mesei de lucru a Galinei, ascult ţăcănitul maşinii de scris, trag cu urechea la discuţiile instructorilor, la ceea ce îi strigă Galinei din încăperea alăturată Vera, al doilea secretar, mă uit cum Galina, zgribulită de frig, îşi tot trage pe ea paltonul aruncat pe umeri. Mie mi-e foarte cald : soba se găseşte chiar în spatele meu, iar Galinei îi e frig — fereastra se află chiar în spatele ei. Eu mă odihnesc... după săptămîna de linişte petrecută în sat. Credeţi cumva că ai nevoie de odihnă numai după zgomot ? Încercaţi să petreceţi o săptămînă într-o linişte desăvîrşită sau aproape desăvîrşită. Cînd, după un răstimp de o săptămînă, mă aflu iarăşi pe străzile din Rovnoe, de fapt un mic centru raional destul de liniştit, încerc un sentiment de eliberare, aidoma florii care se deschide. Aici, la comitet, mă desfăt pur şi simplu de atîta agitaţie şi zgomot.

— Ce bine e la voi, spun. Vă invidiez.

— La primăvară, cînd ne-om muta într-o clădire nouă, atunci o să fie bine, spune Galina.

— Cui ?

— Ce întrebare ! Tuturor !

— O să ai un mic birou tu singură ?

Galina se fîstîceşte şi dintr-o zvîcnitură opreşte paltonul să-i alunece de pe umăr. Are umărul rotund, feminin, iar mişcările — bruşte, bărbăteşti. N-ar zice ba să stea la taclale cu mine, dar nu se pricepe să flecărească. Cea mai uşoară nuanţă de frivolitate în glasul meu o descumpăneşte. Galina nu e frumoasă, are faţa plină şi uşor veştejită, cu nasul mic, fără urmă de fard, tot aşa cum nu vezi pic de rafinament feminin în felul ei de a se îmbrăca. E vorba de o simplitate care n-are nici o legătură cu comsomolul, cu postul pe care îl ocupă. Pesemne că primul secretar a hotărît de mult : „Unor fete ca mine nu li se face curte..." Îmi place să o fac să se fîstîcească. În primul rînd, orice ai spune, e plăcut să vezi cum în faţa ta se fîstîceşte primul secretar raional de comsomol, iar în al doilea rînd, ajunge să nimeresc într-un asemenea loc şi mă simt îndată îmboldit la asta.

— Ţi-am şi văzut biroul. M-am plimbat prin palatul vostru raional. Nimic de zis — impunător, nu glumă ! Încălzire centrală ! Dar ferestrele ! Adevărate surse de lumină şi aer. Drept e că deocamdată uşile nu se închid şi nici nu-s capitonate cu piele. Lucrurile stau pe loc din pricina broaştelor şi a pielii, da ?

— Nu-ţi place clădirea ?

— Departe de mine aşa ceva! Sînt entuziasmat! În fiecare oră de clasă mă străduiesc să-i conving pe elevii mei că a sosit timpul să se mute în sfîrşit din casele lor de chirpici în secolul douăzeci, să aibă încălzire centrală. Iată material pentru agitaţia vizuală. O să-mi iau elevii în excursie, o să-i aduc să-ţi vadă biroul. Cu atît mai vîrtos cu cît e de două ori mai mare decît oricare din clasele noastre... Ia zi, n-o să te simţi stingherită să stai într-un asemenea birou?

— Caraghios eşti, spune Galina. Nu există încă nici un birou, iar tu...

Din camera alăturată se aude glasul Verei:

— Galina, cine se duce la Pescianoe, la şedinţa cu noile alegeri?

Am flecărit mult şi bine, i-am făcut curte, căutînd să cîştig un loc în ochii ei — nişte ochi obişnuiţi, cenuşii-verzui, de loc mari, şi urît încercuiţi de nişte gene albicioase şi parcă pîrlite, dar a fost destul să-i strige Vera ceva ca eu să şi dispar din ochii aceştia. Sînt nevoit să aştept pînă ce Galina isprăveşte cu treburile pe care ea le socoteşte serioase. Despre lucruri serioase Galina vorbeşte fără cusur. Frumos chiar. O ascult — o concizie, o chibzuinţă cu adevărat bărbătească! Şi atunci îi iert uşurinţa cu care dispar din ochii ei.

— După ce te muţi în biroul cel nou, n-o să mai trec pe la tine, îi spun, cînd îşi aminteşte iarăşi de mine.

— De ce?

— Pentru că ai să te rupi de mase, surîd eu. Covoare pe coridoare — trebuie să mergi în vîrful picioarelor, să nu cari noroiul după tine, iar prin birouri sînt canapeluţe şi fotolii — să te aşezi doar pe o margine, că acasă nu stai pe de-alde astea. E cea mai bună metodă să te rupi de mase, ai să vezi...

Galina se roşeşte cu adevărat. Din nou i se vorbeşte din încăperea vecină, dar de astă dată nu mai dispar din ochii ei.

— Am spus şi conducerii acelaşi lucru, mărturiseşte ea, însuşindu-şi tonul meu, apoi ridică din umeri şi iarăşi trebuie să-şi prindă paltonul din zbor.

Nu-i place să vorbească despre superiorii de care depinde ea şi de care nu depind eu. Superiorii vorbesc singuri despre ei. Atunci cînd o socotesc necesar. Şi nu-i treaba celor mici să critice sau să comenteze hotărîrile superiorilor. În general, privind de jos nu poţi cuprinde totul, drept care mai rămîn şi chestiuni neclare, de aceea e mai bine să accepţi unele hotărîri, fără discuţii inutile. Asta, sau cam asta îmi spune Galina.

— Aş vrea să ştiu, de ce în glasurile voastre se face simţită un fel de tînjitoare şi cucernică melancolie, de îndată ce careva, discutînd cu voi, aduce vorba de conducere ?

— Ce vrei să spui prin „voi" ?

— Mă refer la voi toţi. Acum m-am supărat în lege. Ridic glasul de-a binelea, arătînd că lucrul cel mai groaznic nu constă numai în faptul că au fost închişi atîţia şi atîţia oameni, care

au suferit fără vreo vină, ci în faptul că în prea multe suflete a pătruns ca o molimă deprinderea de a se pierde pătrunşi de respect în faţa superiorului, indiferent ce-ar face.

— Atunci, ce vrei ?!

Fiecare trebuie să înveţe să răspundă personal pentru sine. Nu numai statul pentru tine, ci şi tu pentru stat. Mai bine mori, decît să acţionezi împotriva conştiinţei tale, să înjoseşti propriul tău stat prin propria ta slăbiciune. Apoi iarăşi o atac pe Galina : Mi-a povestit mie moş Grişka (şi fiindcă veni vorba, m-au rugat să-ţi transmit salutări) că anul trecut, în tot raionul s-au cosit cereale şi s-au folosit ca nutreţ, în vreme ce iarba crescuse foarte bine.

— Au fost cosite cerealele planificate să fie cosite verzi.

— Da, dar planificarea prevăzuse că nu va creşte iarba şi cînd colo, a crescut ! Nu se putea oare cosi iarba şi cerealele să fie lăsate să se coacă ? Nu, voi le-aţi cosit ! Iar ţăranii umblau şi scuipau. Şi încă e bine că s-au mulţumit numai să scuipe. Fiindcă moş Grişka nici măcar nu scuipă. Mai bine ar scuipa şi el ! Şi tu ai încercat să dovedeşti superiorilor că o hotărîre justă înseamnă propagandă în favoarea Puterii sovietice, în timp ce una nejustă înseamnă propagandă antisovietică ?

Apare Vera. E dată cu ruj pe buze şi are degetele pătate de cerneală.

— Iar ţineţi un miting ?

Vera e drăguţă, dar moale. Cînd dai mîna cu ea îi simţi degetele moi. Şi tenul Verei e

ca al femeilor care din copilărie intră în panică — nu cumva să se bronzeze — ciudat de alb şi parcă uşor umed. Cînd nu discută despre „lucruri serioase", vorba ei e lipsită de vlagă. În schimb, cînd sînt în discuţie aceste „lucruri serioase", tonul ei devine tăios şi autoritar, însă dacă îi pui cine ştie ce întrebare fără importanţă, parcă oboseşte brusc. De muncit, munceşte mult : scrie de zor, dă telefoane, se sfătuieşte cu Galina, dar aproape nimeni nu o caută. Nu ştiu cum se face că oricine ar veni se duce drept la Galina — fie că vrea să stea puţin de vorbă, fie că are o treabă, tot pe Galina o caută.

Vera e de prin ţinuturile Volgăi. A absolvit la Kuibîşev institutul pedagogic şi a fost repartizată aici. N-a predat aproape de loc, deşi asta i-ar fi prins bine. Poate că atunci n-ar mai fi fost nevoie să fie promovată să lucreze la comitetul raional. Galina o eclipsează, atenuează tonul ei strident de comandă. Dar dacă n-ar fi fost Galina? Atunci această manieră de a comanda pe un asemenea ton, ca şi lipsa ei de vlagă, cînd nu e vorba de „lucruri serioase" s-ar fi accentuat şi mai mult!

Pe Paşa Şemeneva, instructor la comitetul raional, şi ea fostă învăţătoare, Galina însă nu o eclipsează. Paşa s-a născut în satul unde funcţionez eu la şcoală. E îndesată ca ţăroncile şi are mîinile aspre, scurte şi late. Paşa nu ridică niciodată tonul — nu are nevoie să recurgă la aşa ceva — şi această funcţie bărbătească, de instructor la comitetul raional, e pe măsura ei.

Aş spune totuşi că are ochi severi, poate chiar prea severi. Nu găseşti în ei nici o fărîmă de seninătate ţărănească. Şi pometii de pe faţa-i masivă, pînă şi ei vădeau severitate. La întîi septembrie a trecut pe la noi pe la şcoală. Eu mi-am dat drumul la gură, i-am povestit despre hidrocentrala de la Kuibîşev, apoi m-a pus dracul să oftez : „Nu ştiu cum am să pot trăi aici..." În aceeaşi clipă i s-au şi desenat cu duritate maxilarele : „*Oamenii* însă trăiesc", mi-a spus ea, şi am înţeles că acei care trăiesc aici sînt pentru ea într-o mult mai mare măsură *oameni,* decît diferiţii pripăşiţi din lumea largă care oftează. Am făcut atunci o manevră de diversiune, i-am spus o anecdotă hazlie, dar prea tîrziu — Paşa nici n-a zîmbit măcar. Ea se supără repede şi pentru multă vreme.

Paşa ar fi putut să fie al doilea secretar.

La comitetul raional mai există un instructor care ar fi putut să fie foarte bine al doilea secretar. E singurul instructor de la comitet care nu-i nici femeie, nici cadru didactic. Îl cheamă Ilia Krupnik. Zootehnician. Ilia e un caracter minunat. Pe toate le face cu uşurinţă. E micuţ de statură, costeliv, iute. De felul lui — originar de pe Volga, ca şi Vera. De pe meleagurile cu pini şi case din bîrne. Eu unul am petrecut doi ani în ţinutul acela şi chiar şi azi mă acomodez anevoie cu stepele aproape pustii de aici, pe cînd Ilia, de cum a sosit în Rovnoe, s-a adaptat repede, s-a însurat şi nici nu se gîndeşte să mai plece. Şi nu numai că s-a obişnuit el cu Rovnoe, dar şi Rovnoe s-a

obișnuit a-l socoti drept unul de-al lui. Vreo doi ani, Ilia a lucrat într-un mare sovhoz zootehnic, avînd drept șef un om dificil, un director cu titlul de emerit, neîndurător, despotic pînă la extravaganță; și se pare că fără a lua în seamă firea greu de suportat a șefului său, Ilia se descurca și cu el, și cu sutele de vaci și de oi pe care le avea în grijă. Greu de spus prin ce mijloace reușea să se împace cu șeful. Oamenii susțineau că directorul, care îi spunea lui Ilia „fiuleț̦ule", îl îndrăgise pentru obrazul lui frumos, cu trăsături delicate, și pentru părul lui bogat și ondulat — ceea ce în raion era socotit „șic". Eu cred însă că nu era vorba de asta. Ci de caracterul lui Iliușa, de incapacitatea lui de a se înfuria și de a vedea părț̦ile rele ale lucrurilor. De altfel, Ilia era și bun, și curajos în chipul cel mai spontan. Toamna și iarna, un zootehnician se vede pur și simplu silit să se vîre singur în încurcături primejdioase. Și Ilia nu le ocolea. Se spune că o dată, pe viscol, pe viforniță, a plecat de la un canton aflat la douăzeci și patru de kilometri de Rovnoe, unde se pregătise să aștepte pînă trece urgia, luînd cu el doi oameni de acolo, pentru simplul motiv că îngrijitorul cantonului avea mulți copii și prea puț̦ine alimente.

Singurul loc unde Ilia nu se simte la largul lui e comitetul raional. Aici se simte stingherit. Aici sînt numai femei. El e singurul bărbat. Și salariul e mic, iar lui i s-a propus de mult postul de „șef", de „stăpîn" al unor mari gospodării din raion. Există însă o disciplină com-

somolistă, și Ilia nu protestează. Organizează biblioteci în colhozuri, echipe de volei, prezidează adunările de comsomol, pe scurt, se ocupă de treburi la care se pricepe mai puțin decît la zootehnia lui..,

— Hai, isprăviți cu mitingul, spune Vera. Gata programul de muncă! Mai bine să ne gîndim cum să ne petrecem seara.

— Cinematograful începe la opt, nu-i așa? Mai avem patru ceasuri pînă atunci. Să bem ceva, propun eu.

Cînd am propus pentru întîia oară fetelor de la comitet să bem, am făcut-o numai cu gîndul să le provoc. Dar spre surprinderea mea, Galina a acceptat cu aerul cel mai firesc din lume. Pe urmă am înțeles că, de fapt, nu avea nimic împotrivă. Și am înțeles și de ce. În primul rînd, oriunde ai trăi, în răstimpul unui an ai trei sute și mai bine de zile lucrătoare, iar la Rovnoe zilelor li se adaugă o mulțime de seri lungi, cînd nu ai ce face. A petrece într-un fel aceste seri e ceva mult mai complicat decît cu zilele lucrătoare. În asemenea seri cîte și mai cîte nu ți se perindă prin minte! De pildă, că ai trecut de douăzeci și chiar de douăzeci și cinci de ani și că, cu fiecare an, șansele de a-ți făuri o așa zisă fericire personală nu sporesc de fel, că tu însuți sau însăți, cu toate că ți-ai planificat întreaga viață, sau numai un anume număr de ani — eventual mulți — lipsiți de această fericire personală, verificîndu-te, adică stînd față în față cu serile

lungi de la Rovnoe, constați că nu te poți lipsi de ea.

— Ei, ce facem, întreb, bem ceva?

Vera tace. Tace cu obișnuitul ei aer obosit și jignit. Ea a adus vorba despre programul din acea seară, iar eu am aerul că mă adresez cu propunerea mea, nu ei, ci Galinei. Asta i se pare nedrept. În general, ea e mai obosită decît ceilalți nu pentru că muncește mult, ci pentru că muncește mult și nimeni nu o remarcă. Alături de Galina nu se observă nici măcar faptul că ea e o fată frumușică, pe cînd Galina — nu.

— Ei, ce facem, copii, ce ziceți, întreabă Galina, bem ceva?

Cîteodată se întîmplă să și refuze. Atunci eu dispar pe loc din ochii ei tiviți de gene scurtuțe — are treburi serioase. Dar chiar dacă acceptă și stăm o seară întreagă în fața unor sticle de vin din fructe și poame — în Rovnoe nu se bea vin din poame, dar la raionul de comsomol se bea! — în clipa cînd ne despărțim dispar numaidecît din ochii ei. Mie mi se pare că am pălăvrăgit cu haz și că am spus și lucruri interesante, că din cînd în cînd am strîns-o cu ușa, ba chiar am și indispus-o cu raționamentele mele asupra cultului personalității, și cînd colo, n-am realizat nimic. Cînd apar iarăși, nu e de loc surprinsă. Mă întreabă simplu: „Ai venit? Cum se mai prezintă școala mea? Ce face Valentina?" Nu-s îndrăgostit de ea, nu. Adică, sînt un pic îndrăgostit. Și nici nu m-aș putea îndrăgosti cu adevărat.

Dar nu pentru că Galina e urîtă. Pur şi simplu, n-am să fiu niciodată în stare de asta. Nu reprezint destul în ochii ei — ochii ei sînt în permanenţă preocupaţi de altceva. Ascultă ce spun, ţine minte, se miră, dar niciodată nu e captivată. Nu asta o interesează. Ea nu se gîndeşte decît la munca ei. Chiar şi cînd mă ascultă vorbind caută să aleagă ceea ce i-ar putea sluji în muncă. De pildă, eu fac cu ou şi cu oţet cultul personalităţii, cositul acela fără noimă al cerealelor, cîştigurile insuficiente ale colhoznicilor, faptul că ea, Galina, se cam teme de conducere. Şi ea se declară de acord : da, aşa este. Dar toate astea nu o tulbură cîtuşi de puţin — iată de ce dispar atît de repede din ochii ei, cînd vine cineva să-i vorbească despre muncă. Poate că are inima mai uscată decît a mea. Poate. Dar nu asta e principalul. Principalul e că ea s-a înhămat aici, la munca asta, pentru multă vreme, pentru toată viaţa. Ea va trage şi va tot trage înainte, iar eu — pesemne că aşa crede — am venit aici pentru un an-doi, am făcut puţină gălăgie, am stîrnit cîteva discuţii şi gata — pe-aici ţi-e drumul. De asta nici nu dăinui în ochii ei. Cum nu dăinui nici în ochii lui moş Grişka. Deşi, în cazul din urmă, din cu totul alte motive.

Se spune că Galina n-a vrut să-şi părăsească munca de la şcoală. Mi s-a povestit că a început prin a refuza atunci cînd cei de la centrul raional au venit după ea la Bolşoe Rovnoe, ca să o transfere la comitetul raional. Şi că mai

apoi, după ce a acceptat să fie transferată, a plîns o noapte întreagă. Mi s-a mai spus cum că la comitetul raional de partid i s-a cerut ca în răstimp de cîţiva ani să nu se întîlnească cu băieţi, să respingă curtea cavalerilor, pentru că un secretar trebuie să fie în afară de orice bîrfeli (!) şi că asta şi explică de ce e deocamdată atît de singură. În general, atît în sat, cît şi la centrul raional se vorbea mult despre Galina. Şi în sat, şi la centru, oamenii interesanţi cumva nu erau daţi uitării cu uşurinţă. Aşa, bunăoară, încă înainte de război, la Bolşoe Rovnoe funcţionase un profesor care făcea drumul pînă la Rovnoe cu patinele, peste gheaţa pîrîului şi, mulţumită acestui fapt, lumea îl pomeneşte şi azi. A mai fost apoi un original care, atunci cînd se înfuria, împungea cu furca... vîntul ce-l împiedica să clădească fînul în căpiţă. Despre el mi-au povestit pînă acum vreo zece inşi, deşi caraghiosul ăsta a murit de cinci ani şi mai bine. Despre Galina mi-a vorbit şi preşedintele sovietului sătesc, şi responsabilul clubului, şi moş Grişka, mi-a vorbit pînă şi directorul meu, pe care, după cum o ştie toată lumea, Galina nu-l putea suferi şi care, nici el, n-o are nici acum la inimă.

Preşedintele sovietului sătesc a venit la noi la şcoală cu o rugăminte — să scrie careva dintre profesori pe obloanele unor camioane nişte iniţiale şi cifre cu vopsea albă, folosind şablonul. Era vorba de şabloane obişnuite: C.S.—45—61. Sau cam aşa ceva. Personal, mă şi obişnuisem cu ideea că orele de clasă, pentru

care de fapt şi primesc salariu, nu sînt decît o infimă parte a îndatoririlor mele. Totuşi, gîndul de a scrie cu şablonul pe obloanele unor camioane, mi s-a părut prea de tot! M-am înfuriat şi am refuzat. Preşedintele s-a mirat şi s-a supărat. Mai cu seamă s-a mirat.

— Atunci, de ce vă dă statul învăţătură? întrebă el. Dumneavoastră trebuie să vă faceţi ştiinţa folositoare. Apoi îmi comunică: Galina Petrovna scria cu şablonul.

A trebuit să caut să mă ridic şi eu la nivelul Galinei Petrovna, şi în afară de asta mi-am amintit că Semion şi prietenii lui, şoferii, sînt şi prietenii mei. Am pornit, aşadar, spre curtea colhozului şi o zi întreagă am scris cu vopsea albă pe obloanele camioanelor. A doua zi însă vopseaua a fost spălată: scrisul nu respecta dimensiunile stabilite de inspecţia auto. Şoferii au pus singuri mîna pe pensule şi au făcut nişte litere — o frumuseţe!

Şi tot aşa trebuia să caut de fiecare dată să mă ridic la ceea ce ştiau sătenii, după baremul stabilit de Galina Petrovna, că însemnează un profesor de ispravă.

...De la centrul raional mă întorc în sat duminecă seara. Peste zi mă învîrtesc pe la librărie, pe la bibliotecă, iau masa de prînz la ceainărie, văd la club filmul care rulează de la şase după-amiază şi pe la opt mă îndrept spre casă. Nu aştept pînă pleacă vreo maşină. Dacă mă culege pe drum — bine, dacă nu, merg pe jos — într-un fel sau altul, a doua zi de dimineaţă trebuie să fiu la ore.

Centrul raional nu e un oraș: de cum ai păşit dincolo de barieră, te afunzi în beznă. Dacă întorci capul, mai vezi licărind cele cîteva becuri spînzurate în vîrful ultimilor stîlpi din marginea aşezării, dar lumina asta nu-ţi dă curaj (doar te depărtezi din ce în ce de ea), şi apoi, acolo, în stepă, nici nu-ţi vine să crezi că e reală. Şi, într-adevăr, dacă mai întorci ochii peste vreun sfert de ceas — întunericul e deplin. Şi rămîi singur cu drumul tău în imensitatea stepei. Mai degrabă, doar cu o bucăţică de drum, care abia se zăreşte înaintea ta. Asta, cînd cerul e senin. Cînd e înnorat, drumul nu se vede nici de leac şi trebuie să-l dibui, să-l simţi cu piciorul. Faci cîţiva paşi în linie dreaptă şi te abaţi într-o parte, spre şanţ, ca să te încredinţezi dacă nu cumva ai luat-o razna prin stepă. Dacă simţi şanţul lămurit, te linişteşti. Dar dacă s-a astupat, ca şi cînd nici n-ar fi fost, eşti nevoit să cauţi alte puncte de orientare — bunăoară, marginile tivite de iarba ce n-a fost călcată în picioare.

În pragul toamnei, paralel cu drumul se deplasau spre Pămînturile Negre nesfîrşite turme de oi. Oile erau însoţite de nişte dulăi uriaşi, cumpliţi şi de o nemaipomenită străşnicie. De cum mă simţeau pe drum, ţîşneau din locul popasului de noapte şi se năpusteau ca din puşcă spre mine, lătrînd răguşit. Îi auzeam pe undeva prin apropiere, în întuneric, horcăind şi înecîndu-se de ură. De fiecare dată după ce scăpam de ei, mă minunam cum de nu m-au sfîşiat. Acum s-a isprăvit perioada trecerii turmelor, şi

pe întinderea celor optsprezece kilometri dintre Rovnoe și Bolșoe Rovnoe domnește liniștea. O liniște desăvîrșită. Să te deprinzi cu o asemenea liniște e ceva peste puteri. Ți se pare atît de nefirească, încît crezi că e pusă la cale de cine știe cine, cu cine știe ce gînd de pîndă, că nu se încheagă nicidecum din acea deplină nemișcare din jur. Și pe măsură ce te adîncești în tăcerea asta de vată, sugrumată de tavanul scund al norilor, începe să te cuprindă și pe tine încordarea. Brațele, umerii, ceafa ți le simți ca de lemn, iar în coșul pieptului se iscă un gol în care ți se prăbușește din timp în timp inima. Din pricina întunericului nu-ți poți da seama cîtă anume cale ai străbătut și cît ți-a mai rămas... Un urcuș, un coborîș, un urcuș, un coborîș — dar coborîșurile și urcușurile sînt atît de line, încît nu-i ușor să le ții socoteală. Abia pe la jumătatea drumului dai de o pantă abruptă — drumul coboară spre o vîlcică, pe fundul căreia e acum o băltoacă. Apa s-a strîns aici treptat-treptat de vreo douăzeci de zile, și azi acoperă aproape patru metri din drum. Camioanele străbat cei patru metri dintr-un avînt, drept e că nu întotdeauna cu succes. Eu însă, pe întunericul ăsta, sînt nevoit să trec vîlcica încet de tot, cu jumătăți și chiar cu sferturi de pas. Simt apa în jurul carîmbilor, gata să-mi intre în cizme și, dacă greșesc potecuța ascunsă sub băltoacă trebuie să mă cațăr iute pe mal, fiindcă cizmele mi s-au și umplut cu apă.

Înaintez prin bezna de nepătruns, un ceas, două, rătăcesc drumul, îl găsesc iară și stau veșnic cu urechea la pîndă. În asemenea clipe îți trec prin minte fel de fel de istorii, care ziua, pe lumină, îți par caraghioase și neverosimile, dar acum își află lesne un temei, mulțumită și întunericului, și liniștii din jur. De pildă, povestea cu președintele care m-a pus să scriu cu șablonul pe obloanele camioanelor. Îl cheamă Nathin (un nume destul de răspîndit în sat). E un flăcău zdravăn, cam de o seamă cu mine, clădit parcă din piatră. Nu e mușchiulos (mușchiulos se spune îndeobște despre sportivi), ci într-adevăr clădit din piatră. Ai crede că de umărul sau de spinarea lui poți să te lovești ca de o piatră. De altminteri, nici nu prea pare stăpîn pe trupul lui, care nu e nici mlădios, nici armonios. În patruzeci și trei, deși nu avea decît șaisprezece ani, Nathin a fost luat în armată. Rătăcise actul de naștere, iar comisia medicală a hotărît că dacă un vlăjgan ca el nu are nouăsprezece ani împliniți, apoi optsprezece are cu ochii închiși. Și Nathin s-a dus să lupte. N-a luptat rău, a ajuns pînă la Viena, a fost și în Orientul Îndepărtat, a zăcut prin cîteva spitale, iar la sfîrșitul războiului și-a zis în sinea lui că greșeala medicilor din comisie i-a prins bine: pe de o parte i-a fost dat să vadă multe, iar pe de altă parte a rămas și în viață. Datorită unor împrejurări neprevăzute, n-a fost demobilizat după război și-a mai slujit vreme îndelungată în armată, atît în străinătate, cît și în patrie, și s-a întors acasă abia peste opt

ani (ar fi putut foarte uşor să nu se mai întoarcă, dar dorul de sat al celor care iubesc satul, e tot atît de puternic ca şi dorul de oraş al celor care iubesc oraşul). De atunci e preşedintele sovietului sătesc. S-a însurat în urmă cu trei ani. Şi-a luat nevastă din Rovnoe, dar n-a stat cu ea decît două săptămîni după care a aşezat-o, scăldată în lacrimi, într-o căruţă, şi a dus-o înapoi la Rovnoe. Mama lui Nathin povestea vecinelor că noră-sa se îndeletnicea cu... vrăjitoria. Nathin n-a găsit de cuviinţă să o dezică pe maică-sa. Apoi l-au chemat la Rovnoe, la comitetul raional de comsomol, unde i-au făcut morală şi l-au admonestat, dar el a rămas neclintit: asta nu e treaba nimănui şi nu stau eu în ruptul capului sub acelaşi acoperiş cu nevastă-mea. După acest răspuns, Nathin a fost făcut de ocară şi exclus din comsomol. I s-a cerut apoi să restituie carnetul de comsomolist. Carnetul era străpuns de un glonţ şi stropit cu propriul lui sînge. Nathin l-a înfăţişat celor din comitet.

— Uite carnetul, a spus el, îl vedeţi? Să mi-l ia ăl de are mai mult curaj. Că-l omor şi pe el, şi pe mine.

Poate că i s-ar fi luat carnetul pînă la urmă, dacă cei din comitet nu s-ar fi pripit şi n-ar fi întins prea mult coarda. Povestea cu carnetul de comsomolist stropit cu sînge a ajuns însă la regiune, şi Nathin a fost reabilitat. Şi el, şi secretarul comitetului raional de comsomol au primit cîte o mustrare. (E vorba de secretarul care la noile alegeri a fost înlocuit cu Galina.)

Ca un făcut, nu-mi dau niciodată seama că am şi intrat în sat, mereu pierd momentul. Primele case sînt aşezate mai departe de drum şi nu se văd pe întuneric. Şi aşa merg prin sat vreo cinci minute bune, fără să ştiu că am ajuns acasă. O aflu abia cînd dau cu nasul de un anume podeţ de lemn, fără parmaclîc. Încă vreo cîţiva paşi, şi încep să deslușesc casele, ridicate acum mai aproape de drum, felurite sunete şi foşnete care nu se aud în stepă, ba chiar şi o molcomă mişcare a aerului, un pic mai cald aici. Nici nu trec bine podeţul şi mă cuprinde brusc oboseala celor optsprezece kilometri, încît abia-mi mai tîrăsc picioarele.

Şi în aceeaşi clipă îmi aduc aminte că nici de astă dată n-am întîlnit-o la Rovnoe pe Zina, o concetăţeancă de a mea, profesoară şi ea, pe care am cunoscut-o la o consfătuire şi cu care m-am şi certat. Mă mai gîndesc o dată la asta şi acasă, în aşternut, înainte să adorm.

Îmi amintesc deopotrivă de discuţia cu Galina şi de felul cum a răspuns ea pînă la urmă la toate atacurile mele. Adică, mai bine zis, a răspuns doar la unul dintre ele, dar era tocmai răspunsul pe care mă străduiam să-l scot de la ea, de care aveam nevoie, deşi ea, poate, nici nu şi-a dat seama de asta.

— Ei, şi ce-i cu Sokolţov!? a spus ea. De ce strigi? Tu ştii ce salariu are şeful secţiei raionale de învăţămînt? E mai mic cu a treia parte decît al tău. Ce pedagog calificat ar accepta acest post? De mult i se caută un înlocuitor. Şi cîtă vreme nu s-o găsi om în loc, se

va menţinc frumuşel în post. Nu-i chiar atît de uşor.

— Nu-i uşor. Desigur că nu-i uşor. Nimic nu-i uşor. Dar cel puţin este explicabil.

2

A doua zi dimineaţă îmi reîncep orele.

În programul clasei a şasea — lecturi literare. E ora care îmi place şi, după cît mi se pare, a început să le placă şi copiilor. În toiul lecţiei — un ciocănit la uşă. Cineva deschide larg uşa ca la el acasă.

— Chemaţi-o pe Paşka Lobodîha! În prag stă o femeie simplă, cu o legăturică în mînă.

— Ce doreşti dumneata?

— Am o treabă cu Paşka Lobodîha.

— S-a întîmplat ceva?

Copiii au amuţit. Se uită ţintă la mine. Oare ce-am să spun? Paşa Loboda nu se clinteşte nici ea. Singură femeia din prag nu-şi dă seama de ciudăţenia acestei situaţii.

— Nu, nimica. Am o treabă cu Paşka Lobodîha.

— Paşa, înţelegeţi eu, du-te la maică-ta să-ţi spună ce vrea şi pe urmă explică-i că o lecţie nu poate fi tulburată decît atunci cînd e vorba de ceva foarte important.

— Nu mă duc! izbucneşte deodată Paşka. Las' s-aştepte.

De astă dată maică-sa se miră.

— Păi ţi-adusei ceva de-ale gurii ! arată ea spre legăturică.

— Pleacă, matale, mamaie ! Paşa e roşie ca floarea de mac. Nu se poate cînd e lecţie.

— Ei, şi ce mare lucru ! Doamne ! face maică-sa, fără să-şi vină în fire.

— Du-te, du-te, stărui eu către Paşa. Şi să nu ţipi la maică-ta, să-i explici cu frumosul.

Paşa sare în picioare şi trece pe lîngă mine ca un bolid.

— Hai ! îi aruncă ea din mers maică-si. Uşa se închide, şi auzim cu toţii cum o mustră: „Parcă-ai fi un copil, parcă-ai fi..."

Paşa nu mai are cuvinte. Se teme, negreşit, că în clasă se rîde pe socotela ei şi a maică-si. Într-adevăr, clasa rîde. Iar eu îmi spun, nu fără un pic de mulţumire, că i-am învăţat destul de repede pe copii să ţină seama în şcoală de anumite reguli. Nu e treabă prea uşoară, dacă ne gîndim că Ivan Antonovici, de pildă, nu izbuteşte aşa ceva. La oră şi după oră, Ivan Antonovici arată la fel de buimac şi de moleşit ca şi cei care — după cum am băgat de seamă — sînt nevoiţi să stea lîngă un vibrator ce înfige în pămînt o palplanşă de oţel, sau ca operatorii de sunet de la centrul de radioficare. Pe vremea studenţiei am fost o dată acolo, în vizită. Închipuiţi-vă figura unui om obligat să suporte un zgomot asurzitor, un torent neîntrerupt de sunete, care nu se pot nici dirija, nici opri. Într-o zi, pe cînd corectam nişte caiete în

cancelarie, atras de zgomot, am deschis uşa clasei lui Ivan Antonovici.

De obicei, o uşă care se deschide în timpul lecţiei atrage privirile întregii clase. Aici însă, nici n-am fost băgat în seamă. Drăgălaşii mei elevi — căci chiar eu sînt dirigintele lor! — se băteau cu ghemotoace de hîrtie şi urlau cît îi ţinea gura. Feţele le ardeau de însufleţire, întocmai ca la sfîrşitul recreaţiei mari. Paşa Loboda, cea care nu demult a mustrat-o cu asprime pe maică-sa, îl bătea pe vecinul ei de bancă cu o carte făcută varză. Işcenko — băieţelul care s-a speriat de cîini şi n-a mai venit la corigenţă — tocmai se pregătea să se urce pe bancă. Dar mai cu moţ dintre toţi era Fisenko, nici vorbă. Fisenko umbla în patru labe pe sub bănci. Şi tocmai venea spre mine. Fără o vorbă, i-am făcut semn să se apropie. În acest timp, roşcovanul de Ivan Antonovici, deşi nimeni nu se sinchisea de el, avea aerul unuia pus la colţ. Nici nu încerca să facă ordine: el preda *conştiincios* lecţia şi, ignorînd ce se petrecea în jur, vorbea înainte, ba mai scria şi pe tablă...

L-am luat de guler pe Fisenko, chiar în clipa cînd dădea să se ridice în picioare şi clasa s-a potolit ca prin farmec. Fără să spun vreun cuvînt copiilor, l-am scos pe Fisenko pe sală.

— Ei? am făcut eu întrebător.

Mi-a răspuns cu o privire limpede, în care era şi îndrăzneală, şi obrăznicie, şi în plus acea superioritate care mă neliniştea atît şi pe care nu o puteam nicicum pătrunde. Stătea şi aş-

tepta, aştepta liniştit să vadă ce anume am să fac, sau am să spun. Socotea că merită o pedeapsă, dar nici nu avea de gînd să ceară iertare.

— Du-te ! — şi i-am îngăduit să plece.

Nu i-am mai amintit că e repetent şi că e cel mai mare de ani din clasă, deşi toate astea îmi stăteau pe limbă. Nici nu i-am şoptit acea neutră formulă de compromis, prin care se cere scuze, adică : „ai să mai faci ?“ „Nu mai fac !“

În general, ştiam bine ce *nu trebuie* să fac şi să spun. Dar *ce anume* trebuia să spun unui băietan răsărit ca el, care stîrnea în mine simpatie, şi, deopotrivă, o puternică iritare ? În aşa-zisele metode pedagogice speciale nu aveam încredere, pur şi simplu. Viaţa, şi aşa prea complexă, iar aici, la ţară, cu probleme în plus şi datorită specificului ei rural, face cu neputinţă să ajungi la un rezultat cu un element ca Fisenko, indiferent de metoda pe care ai folosi-o. Aici au importanţă numai relaţiile personale, dacă, bineînţeles, izbuteşti a stabili asemenea relaţii : între mine şi el, Fisenko, între Ivan Antonovici şi el, între director şi el... Dar dacă în acest lanţ survin mereu rupturi ? Atunci nici relaţiile personale nu se stabilesc, pentru că, de fapt, nu sînt chiar atît de personale...

Totuşi, cum rămîne cu metodele pedagogice ? Metodele astea nu au uneori nici un efect, mai ales atunci cînd te aştepţi mai puţin. Cu cîteva zile în urmă, în drum spre casă, ajung din urmă o pereche ciudată : o femeie împovărată de un sac greu (sacul era legat la mijloc, şi ea îl purta

jumătate pe spate, jumătate pe piept) şi cu o găleată de tărîţe într-o mînă, iar alături de ea, un flăcău zdravăn, elevul meu Dziuba, dintr-a şaptea. „Frumos îţi şade ! îmi zic. Eşti cu un cap mai înalt decît femeia şi mergi cu mîinile goale..."

Ajung în dreptul lor : mămica cu băieţelul ei !

— Bună ziua, Anna Stepanovna. Oare nu ţi-e greu ? şi cu sacul şi cu găleata !

— M-am deprins, Andrii. — Ca vecină mă tutuieşte. — Dar să baţi drumul de două ori, e şi mai greu.

Îmi vorbeşte cu chibzuinţă, ba chiar povăţuitor, ca şi moş Grişka sau nevastă-sa, Trofimovna : de unde, adică, să ştii tu, orăşeanule, că un drum ca ăsta, cu o povară, e mai greu să-l faci de două ori ?

— Hai să te-ajut !

Se fîstîceşte, se miră :

— Ba nu ! Pot şi singură, că-s deprinsă cu dealde astea.

— Ascultă-mă, zău aşa ! Nu pot, eu, un bărbăţoi în lege, mai răsărit cu un cap decît dumneata, să-mi văd de drum cu mîinile în buzunare, fără să te ajut. Cum ar arăta aşa ceva ? !

Ea, nu şi nu, s-a împotrivit, dar pînă la urmă mi-a dat şi sacul, şi găleata — poftim, ţine, dacă nu eşti ca toţi oamenii ! Mergea alături de mine vădit uşurată, odihnindu-se — ostenise, nu glumă — şi totuşi simţeam că mă dispreţuieşte un pic pentru năzdrăvănia asta a mea. Mi-a vorbit despre vreme, despre ce fel de iarnă o să avem, şi eu i-am spus :

— Bine ar fi să fie geroasă şi cu zăpadă multă. Mie îmi plac iernile cu belşug de zăpadă.

Dar o scrîntisem. Dziuba, care mergea tot cu mîinile goale, glăsui învinuitor :

— Vedeţi ce om sînteţi, Andrii Nikolaevici, vreţi să ne moară toate oile ? !

Şi în timp ce mă dumiream cum că oile au nevoie să mai pască şi iarna, şi că o iarnă cu zăpadă multă e o pacoste pentru colhoz, ajunserăm pînă în dreptul casei mele — eu tot cu sacul şi găleata. Mă opresc şi le las jos. Aştept. Mama şi feciorul mai aveau de mers cale de vreo jumătate de kilometru. Anna Stepanovna dă să-şi ia povara. Atunci, nu mă mai pot stăpîni :

— Ia ascultă, flăcăule, îi spun eu lui Dziuba. Pune tu mîna pe sac şi pe găleată ! Hai !

Le-a luat, cei drept, numai că n-a priceput nimic. Iar eu am trecut în ochii lui şi ai maicăsi drept un sucit de la oraş. S-au depărtat vreo sută de paşi, şi femeia s-a încărcat iar cu povara. Ba mă gîndesc că m-au şi drăcuit, fiindcă am dorit colhozului o iarnă cu zăpadă multă. Ori poate numai au rîs puţin de mine : Ce vrei ! Zi-i orăşean, şi gata !

3

Nu-mi plac generalizările de felul următor : „În cutare oraş oamenii mari se poartă minunat cu copiii, în cutare sînt respectaţi părinţii, în

schimb, aici lumea e mai grosolană". Şi aşa mai departe. Şi totuşi mă văd nevoit să fac pentru mine unele generalizări de „interes profesional". Fără ele mi-ar fi greu să mă adaptez. Aici, în sat, tradiţiile sînt puternic înrădăcinate, ca nicăieri în altă parte : „Taţii noştri nu erau mai proşti ca noi şi făceau aşa şi aşa". Aici, în sat, ca nicăieri în altă parte, oamenii refuză în toate cele locurile comune. Şi poate că mulţumită tocmai acestui fapt se desfăşoară într-un chip atît de interesant orele mele de lectură, cînd citesc din Gorki, Cehov sau Turgheniev... Le citesc elevilor fragmente din „La stăpîn" şi-mi dau seama că se petrece ceva cu întreaga clasă. Fără să se fi rostit vreun nume, retrăim parcă împreună întîmplări din viaţa clasei noastre, ne întoarcem la anevoinţele pe care le întîmpină Parahin la învăţătură, ni se pare că profesorul cel roşcovan de istorie, Ivan Antonovici, nu e de loc un om rău, deşi slab, că viaţa e complexă, că în ea se împletesc binele şi răul, dar totuşi e minunată.

4

Cam de pe la începutul lui decembrie am început să mă interesez de starea timpului. Va fi ger sau nu, oare drumul va îngheţa înainte de ianuarie, sau nu va îngheţa ? Oamenii vorbeau despre drum ca despre un rîu ce urma să fie ferecat de îngheţ, privindu-l ca pe ceva tare nestator-

nie și dătător de griji. Drumul nostru curgea, băltit de ploi, imobilizînd camioanele celor mai temerari șoferi — în timpul nopții, cînd e cît de puțin înghețat ei reușesc să răzbată pînă la centrul raional, dar la întoarcere numai ce-i auzi mugind, împotmoliți în lutul moale, înfășurînd drumul pe roțile care nu-s în stare decît să patineze. Mugetul camioanelor care se opintesc pe făgașul drumului a devenit — obsedant și sfîșietor — obișnuitul oaspe de toamnă al satului.

Se pornise în vreo două rînduri să ningă, dar fulgii nu apucau să se așeze, devorați de apăraie. Pămîntul, iarba scundă semănînd a mușchi, ba chiar și aerul se ghiftuiseră de umezeală, încît ți se părea că te pătrunde pînă și prin cizmele de cauciuc. Oricum, eu îmi simțeam veșnic jilave și obielele și ciorapii din picioare. Jilave mi-erau și paltonul, și căciula, și caietele elevilor din servietă, și pătura cu care mă înveleam peste noapte. Pînă și ușile claselor se umflaseră de umezeală. Toată lumea vădea o stare de spirit cam mucedă și ea. În cancelarie se vorbea mai puțin și aproape nimeni nu discuta în contradictoriu. Directorul putea să mă sîcîie cît poftea — pe mine nu mă preocupa decît un singur lucru : oare se va învîrtoșa drumul, sau nu ? Plănuiam să-mi petrec vacanța de iarnă acasă, în orașul meu. Directorul nu voia să-mi dea drumul, dar nu avea încotro, dat fiind că nu-mi terminasem studiile superioare. Eram înscris la fără frecvență și urma să aibă loc examenele din sesiunea de iarnă.

Spre sfîrşitul lui decembrie, încordarea mea ajunse la culme. Aveam pînă şi azi în minte pe un anume deţinut de la hidrocentrala de la Kuibîşev, din brigada sudorilor electrici. Nici nu ştiu de ce fusese închis acest băiat plăpînd — un an întreg nu-i dădusem nici o atenţie, dar în ziua aceea l-am remarcat de îndată. Flăcăul a ieşit la lucru o dată cu ceilalţi, dar a refuzat să lucreze. După socotelile lui, i se împlinise sorocul de şedere aici, dar la lagărul cutare, de unde fusese mutat aici, pe şantierul de la Kuibîşev, i se rătăciseră actele doveditoare pentru şase luni de detenţiune. Aceste acte fuseseră cerute, dar răspunsul nu sosise încă, şi deţinutul era obligat să iasă la lucru împreună cu ceilalţi. Ţi-era şi groază să-l priveşti. Alerga ca un scos din minţi în sus şi în jos prin baraca pentru încălzirea oamenilor, încît aveai impresia că la sfîrşitul celor cinci ani de zile de detenţiune nu va mai putea rezista nici o zi în plus.

Ceva asemănător se petrecea şi cu mine. Mă împăcasem cu gîndul de a trăi şi a munci într-un sat şi nici nu-mi trecea prin minte să demisionez, dar mi se părea că dacă drumul nu devine practicabil şi nu ajung în oraşul meu ca să mă odihnesc, nu voi mai avea puterea să suport pe viitor liniştea şi singurătatea de aici.

La douăzeci şi şase decembrie începu o ninsoare grozavă. Zăpada cădea în fulgi mari şi jilavi, care păreau că se topesc în zbor, la vreo douăzeci de centimetri deasupra pămîntului. Totuşi, treptat-treptat, zăpada ajunse să biruie. Fulgii se topeau de astă dată pe pămînt, se aş-

terneau peste iarbă. Toată noaptea se auzi un foşnet viu — într-atît de îmbelşugat ningea. Spre ziuă, pămîntul se dădu bătut. Mai ieşea ici şi colo la iveală prin stratul alb al zăpezii, desenînd arabescuri negre, dar ele aveau să piară curînd, dacă vremea nu se încălzea. Şi vremea se răci. La douăzeci şi opt decembrie, după orele de clasă, am ieşit din sat pe viscol. Nu, drumul nu se învîrtoşase, dimpotrivă, dispăruse cu totul. Era cu neputinţă să-l deslueşti sub acoperămîntul de nea. În stepă nu te puteai orienta decît cu stîlpii de telegraf. Oamenii din sat încercaseră să mă oprească, mă sfătuiseră să mai aştept, dar eu nu mă mai simţeam în stare să aştept. Mi-a trebuit aproape o zi întreagă ca să ajung la Rovnoc. Mi-amintesc de o senzaţie surprinzătoare — o ciudată pierdere a vederii pe care am trăit-o de-a lungul acestui drum. Am căzut într-o rîpă, deoarece nici n-am văzut-o cum se cască în faţa mea — pînă într-atît era de uniform albul pufos din jurul meu. M-am zbuciumat o bună bucată de vreme pe fundul rîpei, fără să-mi dau seama pe unde aş putea ieşi la liman. În mijlocul acelui alb absolut, pierdusem noţiunea de sus, jos, dreapta şi stînga. Am descoperit, aşadar, că pentru a le vedea, e nevoie ca lucrurile să fie de culori diferite, ori măcar să se deosebească unele de altele cît de puţin. Cînd de jur împrejur totul e de o albeaţă desăvîrşită, ochiul nu are de ce să se agaţe. Am ieşit cu chiu, cu vai din rîpă, dar ori de cîte ori puneam piciorul în zăpadă, n-aş

fi putut spune cu încredințare că nu calc iarăși în gol.

Din Rovnoe am plecat a doua zi de dimineață, cu un camion care mergea în urma unui tractor. Eram vreo douăzeci de inși, dar după ce tractorul o apucă spre un sovhoz din apropiere, abia dacă izbuteam, împingînd cu toții, să scoatem camionul din hîrtoapele troienite. Ne-au trebuit aproape trei zile ca să răzbim prin viscol. La treizeci și unu decembrie, pătruns de frig, de teamă și — ca să vezi ciudățenie! — cutremurat de admirație în fața măreției pămîntului și a strășniciei viscolului, împăcîndu-mă cu gîndul că voi petrece revelionul în tren și dezmorțit un pic după șederea într-o ospătărie, dar dornic încă de căldură, am intrat în mica frizerie a gării Zimino. Cînd mi-a venit rîndul, m-am așezat pe scaunul cel mai apropiat de sobița de tuci și l-am rugat pe frizer:

— Te rog să mă iei cît mai scurt.

— Cam de mult nu v-ați mai tuns! spuse frizerul. Veniți de depărtișor, nu-i așa?

— Cunoști raionul Rovnoe? l-am întrebat la rîndul meu, desfățîndu-mă dinainte de mirarea lui. Chiar azi am picat de acolo.

— Nu zău?! se minună frizerul, spre deplina mea mulțumire.

Și se porni să filozofeze despre diversitatea îndeletnicirilor anevoioase și pline de romantism de pe fața pămîntului. Are el un client, care în fiecare iarnă și-aduce darea de seamă anuală la Zimino cu tractorul, fiindcă nici nu i-ar fi

cu putință să vină cu vreun alt mijloc de locomoție. Clientul ăsta e de profesie contabil de sovhoz. Ascultam sporovăiala frizerului, îl vedeam prin oglindă cu cîtă delicatețe îmi umbla prin păr, de parcă m-ar fi mîngîiat, și mă simțeam fericit. Nu o să mă credeți poate, dar în acele clipe gîndeam : și totuși mi-a prins bine că m-au dat afară din institut ! Cîte ar fi rămas fără să le văd și fără să le aflu, dacă aș fi ajuns să-mi dau aspirantura fără peripeții ! N-aș fi muncit la hidrocentrala de la Kuibîșev, n-aș fi fost profesor într-un sătuc pierdut de lume, unde oamenii sînt încă foarte departe de o viață dulce, și poate că n-aș fi devenit decît un imbecil mulțumit de sine și înfumurat, rotund, neted și invulnerabil (exact genul de imbecili pe care astăzi îi disprețuiesc din suflet !). Multe ar fi rămas fără să le pricep și fără să le simt. Nu mi-aș fi închipuit niciodată că pot sta așa, ascultînd sporovăiala unui frizer și bucurîndu-mă de zîmbirea unei sobițe încinse de tuci, fericit că mi-e cald, că n-am dat înapoi în fața viscolului, că muncesc tocmai acolo unde și trebuie să muncească un adevărat intelectual, adică acolo unde oamenii o duc mai greu decît oriunde în altă parte — că gîndurile ce-mi trec acum, aici, prin minte sînt importante, curate, gînduri-culmi, gînduri-descoperiri, lipsite de meschinărie și agitație inutilă. Desigur, asemenea gînduri le-au mai trecut și altora prin minte, înaintea mea. Dar nu-i nimic, chiar dacă în rîndul acestor descoperitori ocup și eu un loc, după alții un miliard sau o sută de milioane, ce valoare ar

fi reprezentat aceste gînduri pentru mine, dacă nu le-aş fi descoperit prin mine însumi? Ce-ar fi însemnat ele pentru mine, dacă n-ar fi fost pregătite tocmai de împrejurările care le-au pregătit?

Acum ştiu cît de lung e răstimpul de gestaţie necesar unor ascmenea descoperiri, cît de multe trebuie să se adune pentru ca ele să încolţească. Aşa s-a întîmplat cu mine şi la hidrocentrala de la Kuibîşev, cînd am „descoperit" că în lume are loc o luptă la care iau şi eu parte, şi că lupta asta se petrece nu numai undeva departe, ci chiar şi aici, aproape, chiar în mine însumi.

Iată cum a fost: lucram de o lună întreagă în schimbul de noapte, eram obosit şi pe deasupra mă şi certasem îngrozitor cu şeful meu de şantier. Mă simţeam obosit şi pentru faptul că nu-mi puteam închipui de fel viitorul meu: lucrez pe un şantier, lucrez bine, şi ce-i cu asta? Mă torturau multe alte întrebări asemănătoare. De fapt, era una din zilele (mai exact nopţile) în care toate converg: oboseala ta şi a celui de lîngă tine, plus o serie de ghinioane, plus macaralele, care se defectează mai des decît de obicei. Abia am avut răbdare să-mi aştept schimbul; după aceea am ieşit şi m-am repezit la cantină. Colac peste pupăză — cantina era închisă: în timpul nopţii se stricase instalaţia de apă, şi gustarea de dimineaţă urma să fie gata abia peste patruzeci de minute. Să mă duc acasă şi să mă culc flămînd? M-am hotărît să aştept. Am urcat dîmbul, am intrat în pădure

și am pornit-o agale prin zăpadă, de-a lungul lizierei. M-am oprit lîngă o buturugă scundă și groasă și am dat zăpada la o parte. Locul mi s-a părut părăsit. M-am așezat pe buturugă și m-am gîndit alene : zău, cum vine asta, să vorbești de părăsire într-o pădure !? Într-o pădure nimic nu poate fi părăsit sau nepărăsit. Pădurea e pădure... Și deodată am auzit un oftat. Era un oftat neobișnuit — un oftat uriesc : numai pădurea sau muntele puteau să ofteze așa. M-am uitat la șantierul nostru — de sus îl vedeam ca în palmă : depozitul de bare pentru armături, albit de chiciură, macaralele-portal și macaralele-capră, baraca lunguiață a direcției și baraca noastră. Peste tot liniște și pustiu. Am tras cu urechea și am înțeles : fuseseră conectate puternicele megafoane de pe stîlpii de iluminat. Ele, megafoanele, oftaseră. Era șase dimineața. Undeva la Moscova, în Piața Kremlinului, pe care n-am apucat încă s-o văd, a bătut orologiul. Apoi a răsunat imnul. De cîte ori l-am auzit în viața mea ? De o sută, de o mie de ori ? Poate de mai multe, poate de mai puține — ce importanță are ?

Și deodată, un vers, auzit pînă atunci de sute de ori, m-a făcut să tresar :

...Noi hotărîm prin luptă...

Pe întinderea imensă a șantierului — nici țipenie de om, chiciura dimineții pudrase cu alb brațul neclintit al macaralei-portal, de jur împrejur liniște, iar deasupra acestei liniști, dea-

supra şinelor de cale ferată şi a şinelor ruginite peste noapte ale macaralelor, deasupra giganticelor maşini încremenite, se năşteau nişte cuvinte pe care pînă atunci nu le mai auzisem niciodată. Cuvinte-descoperiri, cuvinte-culmi. Cîte au trebuit să se împletească într-o singură noapte pentru ca eu să aud *astfel* tîlcul învestit în aceste cuvinte, pentru ca eu să raportez *la mine* şi acest *noi,* şi acest „hotărîm prin luptă"... Am început să plîng. Nu mă vedea nimeni şi puteam să plîng după pofta inimii. Păi sigur că *prin luptă,* sigur că noi ăştia, adică şi eu, şi toţi ceilalţi de pe gigantica întindere a şantierului, ca şi alţii din alte locuri, noi sîntem cei care hotărîm de soarta generaţiilor viitoare. Iar eu, oare nu asta am dorit, oare nu pentru asta m-am pregătit, oare nu la asta am visat? Visul meu s-a împlinit, aşadar, şi atunci de ce n-am priceput-o atîta amar de vreme? Poate pentru că multe cărţi îmi zugrăveau o cu totul altă luptă, care nici nu semăna a luptă?

Dar eu nici nu am nevoie ca lupta să fie mai grozavă, mai spectaculoasă. Nu am nevoie nicidecum. Mie îmi trebuie extrem de puţin, şi anume, ca ochii mei să fie întotdeauna deschişi. Fără asta nu pot...

Fericit am ieşit de la frizerie, fericit am hoinărit prin Zimino. Mă simţeam ca un ostaş din primele linii, care a primit o permisie de cîteva zile. Poate că m-am exprimat cam pompos, dar aşa era — trecusem de pe front, în spatele frontului. Sentimentul de fericire nu m-a părăsit nici cînd m-am urcat în vagonul care

mirosea a fenol şi m-am cuibărit sus, pe a treia banchetă, gata să suport calm toate opririle mocofanului de tren în drum spre oraşul meu natal. Oraşul meu, spre care dorul mă mînase cu atîta înverşunare, nu m-a dezamăgit. Aici domnea aceeaşi larmă şi acelaşi uruit continuu atît de drag inimii mele, aici se aflau prietenii mei ageri la minte, aici aveau loc discuţii inteligente în jurul unei mese, aici auzeai cancanuri amuzante, anecdote piperate. Ascultam cancanurile şi căutam să memorez anecdotele, istorisind la rîndul meu unele din păţaniile mele de călătorie. Mă culcam tîrziu, mă foiam cu voluptate pe foşnitoarele cearşafuri scrobite, ascultam cum zumzăie subţirel şi liniştitor caloriferul, cum vibrează din cînd în cînd geamurile, răspunzînd autobuzelor tîrzii care treceau pe strada noastră. Dar orice aş fi făcut, fie că stăteam la taifas cu prietenii mei, fie că umblam pe zgomotoasa noastră stradă principală, fie că, acasă, mă deştepta în toiul nopţii lumina molcomă a felinarelor de pe stradă, nu uitam nici o clipă că sînt un luptător. Oraşul meu e un oraş mare. Aici se zbuciumă brizanţii noutăţilor, de aici, satul, şcoala în care muncesc, părea un punct minuscul. Nici măcar nu era de înţeles cum de pot să mă iau în beţe cu directorul, să mă enervez acolo, în acest punct minuscul. Şi totuşi, tocmai acest punct neînsemnat îmi dădea un surprinzător sentiment de demnitate, un surprinzător sentiment de superioritate, cînd rîdeam, ascultînd bîrfeli hazlii sau anecdote noi. Ştiam acum ceva de o covîr-

şitoare însemnătate, ceva ce nu ştiau cei cu care sporovăiam. Şi acest ceva însemnat era înrudit cu însuşi sensul vieţii.

Mai apoi am început să mă ruşinez de atîta bunăstare, de cearşafurile mele scrobite. Mă simţeam ruşinat faţă de colegii mei: faţă de Saşa — învăţătoare la ciclul unu, faţă de Maşa — profesoară de matematici şi chiar faţă de director. Toate aceste zile le-au petrecut, desigur, închişi în casă — clubul e neîncălzit, caravana cinematografică nu se mai abate pe la noi de cum se desfundă drumurile, iar la şcoală nu ai nimic de făcut. Încep să mă pregătesc de plecare. Colind magazinele, cumpărînd cărţi pentru biblioteca şcolii, cînd deodată, mă fulgeră un gînd: să le telefonez celor doi scriitori ale căror cărţi le-am îndrăgit în copilărie, rugîndu-i să-mi scrie cîteva rînduri pe cărţile cumpărate pentru Parahin şi Fisenko. I-am luat ceva şi Alinkăi — nepoata bătrînilor mei, lui moş Grişka şi Trofimovnei. Voiam să mă fudulesc niţeluş cu oraşul meu.

Capitolul VI

1

Iată-mă din nou în drum spre Zimino. Acum însă, deasupra capului meu nu mai atîrna nimic. Oamenii ridicaţi în cincizeci şi trei se întorceau

acasă. Directorul institutului, care mă dăduse atunci afară pe mine şi care se mai răfuise şi cu alţii pe tăcute, fusese îndepărtat. Fuseseră destituiţi sau retrogradaţi şi alţi doi-trei asemenea lui. De bună seamă, nu toată lumea era sigură că aceştia nu-şi vor relua azi-mîine posturile, totuşi, parcă respirai mai în voie.

La Zimino am petrecut noaptea în gară, iar dimineaţă în zori am ieşit la barieră să prind o maşină spre Rovnoe.

Vîntul nu se simţea. Adică, nu se poate spune că nu se simţea chiar de loc. Stepa fără pic de vînt nu e stepă. Adia o boare prietenoasă. Vîntul începe a sufla mai tîrziu, dar la vremea asta aerul răcit de nămeţi şi troiene se călătoreşte lin spre tîrguşorul cu străzile lui, unde e ceva mai cald decît în cîmp deschis. Soarele răsare, abia conturîndu-se printre norii îngheţaţi şi parcă lipiţi de el. O lumină slabă răzbate printre nori, dar ţie ţi se pare că aşa şi trebuie să fie pe acest cîmp amorţit sub acoperămîntul de nea, cu crusta lui de gheaţă vag scînteietoare şi cu suflarea-i rece şi străvezie.

Nu eram singurul care aştepta o maşină. Departe în cîmp, în punctul unde toate ieşirile lăturalnice din Zimino dau în şoseaua principală, stăteau grămadă vreo cîţiva cu geamantane şi boccele. Se duseseră atît de departe în stepă, de teamă să nu le scape vreun camion, în cazul că ar ieşi din oraş şi n-ar apuca-o pe şoseaua principală. M-am apropiat de ei. Erau cinci. Patru femei şi un moşneag.

— La Rovnoe? l-am întrebat pe moşneag.

— La Rovnoe, mi-a răspuns el.
— Aşteptaţi de mult ?
— Am aşteptat şi ieri. Nu-s maşini.
— Azi vor fi, am rostit eu cu încredinţare.
— Dar dumneata de unde ştii ? vorbi repezit o femeie micuţă, înfofolită pînă la sprîncene într-o broboadă albă şi pufoasă de lînă.

Era Zina. Profesoara cu care mă certasem la consfătuirea din vară.

— Aşa cred, am spus. Înţelegi, azi cred în orice.

Îi urmăream expresia feţei, dornic să surprind momentul cînd mă va recunoaşte. Întîi s-a încruntat, apoi a zîmbit. Mă recunoscuse.

Camionul se apropie de noi pe la zece. Şoferul scoase capul din cabină şi ne cercetă cu îndoială.

— De luat, vă iau, numai c-o să îngheţaţi. Camionul e deschis. Mai bine aşteptaţi pînă o veni unul acoperit.

— Sîntem gata îngheţaţi, aşa că nu mai avem de ce ne teme, i-am strigat eu.

Ne-am urcat în camion şi ne-am aşezat cu spatele la cabină, ridicîndu-ne gulerele cu nădejde şi pregătiţi să îndurăm orice. E cît se poate de neplăcut să călătoreşti pe un drum rău, fără să poţi privi înainte. Nu ai cum te încorda la o hîrtoapă şi nici cum te destinde atunci cînd drumul e neted. Camionul te hurducă de te loveşti cu bărbia de genunchi. Dar ca să te întorci cu faţa spre vînt, ţi-e cu neputinţă. Aşa că, stai cuminte şi te laşi scuturat : răbdare, răbdare şi iar răbdare ! Răbdare în stare pură.

Vîntul vuieşte, camionul duduie, gerul e din ce în ce mai greu de îndurat, dar n-ai ce face. Un singur lucru doar. Să rabzi.

Zina stă nemişcată, umbra de puf de pe buza de sus i s-a albit de chiciură. Toţi stau nemişcaţi. Pînă şi ochii le sînt nemişcaţi. Picioarele mi-au amorţit, mîinile mi le-am strîns pumn în mănuşile cu un deget — aşa mi-e mai cald. Stau cu trunchiul puţin aplecat înainte şi cred că o apăr cît de cît de vînt pe Zina. Mă mai aplec puţin.

— Ţi-e frig? strig eu. Ea schiţează un zîmbet, dar nu face nici o mişcare. Picioarele? Dă uşor din cap a încuviinţare. Îi acopăr cu pulpana paltonului meu picioarele încălţate cu pîslari. E mai bine aşa? Clatină uşor din cap. Pe naiba, cum o să-i fie mai cald?! Tot frig îi e, bineînţeles. Ţi-aduci aminte, strig, cum ne-am certat atunci la conferinţă? Atunci mi s-a părut că eşti mai rea şi mai curajoasă. Zîmbeşte. Pesemne că n-ai citit ce scrie Marx despre ger, nu? „Chiar şi suferinţa, omenească înţeleasă, e o voluptate a omului". Numai că am uitat unde anume a spus-o. Pînă şi cînd vorbeşti te săgetează durerea — pielea buzelor stă gata-gata să crape. Dar eu pălăvrăgesc înainte. M-am pornit: Ai vrea să te faci explorator polar? Abia e în stare să dea din cap că nu. Eu unul aş vrea. Cel puţin s-ar scrie despre mine în fiecare zi: la staţia în derivă Polul Nord-patru, viteza vîntului e de atît, gerul — minus treizeci de grade...

De vreo cîteva ori în timpul drumului am simţit că-mi pierd răbdarea. Cu desăvîrşire. Dar mai apoi vedeam că tot mi-a mai rămas un pic. Cînd camionul ajunse la Rovnoe şi trase în faţa marelui magazin din piaţă — obişnuitul loc de staţionare al tuturor maşinilor sosite aici — am încercat să sar voinicește din camion, dar am fost pe loc crîncen pedepsit : picioarele nu m-au mai ascultat şi nu mi s-au îndoit din genunchi. Am avut un şoc atît de puternic, încît m-a fulgerat pînă-n creştet. Femeile din camion au mai zăbovit, ca şi cum ar fi fost îngheţate moarte, dar după o vreme au început să dea semne de viaţă. Am întins braţele s-o ajut pe Zina să coboare. Mi-a îngăduit s-o iau în braţe, mi-a îngăduit să o trag după mine în magazin. Zăpada murdară, bătucită sub tălpi de pe duşumele nu se topea, dovadă că şi aici era pesemne foarte frig. Vînzătoarele erau înfofolite în paltoane groase şi aveau pîslari în picioare.

— Să ne dezmorţim puţin, vrei ? Sau mergi direct acasă ?

— Acasă.

I-am luat geamantanul în mînă şi am pornit în urma ei. Se grăbea grozav, picioarele neobişnuite cu pîslari nu o ascultau. S-a întors spre mine numai o singură dată.

— Mă tem de frig cel mai mult pe lumea asta.

— Atunci ce-ai căutat la oraş pe o asemenea vreme ?

— Le-am promis sportivilor mei noile programe de gimnastică. Şi literatură... îmi răspunse ea pe un ton foarte grav.

Smucind geamantanul în mînă, am întrebat:

— Aici ?

Ea a încuviinţat din cap.

Pîslarii o făceau înduioşător de micuţă şi de stîngace, doi ochi căprui-deschis te priveau de sub broboadă cu o expresie de martir, buzele şi nasul învineţite o urîţeau.

— Ştii, atunci la conferinţă mi-ai făcut impresia că eşti foarte înaltă şi inabordabilă. M-ai cam speriat, zău.

— Purtam tocuri înalte... Acum îţi par vrednică de milă ?

Eram radios: va să zică, o preocupă ce impresie îmi face !

Locuia undeva aproape de centru.

— Intră, mă pofti ea. Gazda mea are întotdeauna pe plită un ceainic cu apă fierbinte.

N-am vrut să intru. Trebuia să ajung în sat. Dar principalul era că mă simţeam atît de bucuros, încît aproape că începuse să-mi fie teamă. Pentru ziua de azi nu mai voiam nimic. Ba chiar doream să mă despart cît mai repede de Zina.

— Invită-mă la dumneata pentru sîmbăta viitoare, i-am spus.

— Pe un ger ca ăsta ?

— Dumneata invită-mă !

A zîmbit şi mi-a luat geamantanul din mînă.

— Lasă, n-ai să vii, ştiu eu. O să ajungi acasă, o să dai de căldură, o să-ţi aduci aminte de ger şi-o să te sperii. Vino la primăvară!

— Am să vin sîmbătă. Pînă atunci nu pot, dar sîmbătă vin negreşit.

2

Ziua aceea a fost pentru mine grozav de norocoasă. Mă temeam că va trebui să merg pînă în sat pe jos, dar cum m-am întors în piaţă am şi văzut în faţa magazinului un camion, iar pe platformă, în spate, în picioare, cîţiva din flăcăii noştri din sat. M-au strigat:

— Andrei Nikolaevici!

Mitea, responsabilul clubului — el singur îşi spusese Mitea, căci de fapt îl chema Solomon, dar nu-i plăcea cum îl botezase taică-său, care era baptist — aşadar, Mitea ciocăni în acoperişul cabinei: şoferul tocmai pornise şi opri îndată, iar băieţii mă săltară sus. Le strîngeam mîinile, rîdeam recunoscător şi stînjenit în acelaşi timp, pentru că nu-i ştiam pe nume pe toţi cei care mă strigaseră pe întrecute: „Andrei Nikolaevici!" Acum nu mai stăteam cu spatele spre vînt. Mare lucru, optsprezece kilometri!

Pe Parahin, ascuns de ceilalţi, nu l-am văzut din prima clipă. Iar cînd l-am văzut, m-am bucurat şi n-am priceput pe dată dacă m-a salutat şi aşteaptă să-i răspund, sau aşteaptă să-l

salut eu întîi, ca să-mi răspundă. Cam asta vădea mutra lui.

— Bună ziua, Parahin! Îmi surîse cu o leneşă mişcare din buze „à la Parahin". Ţi-am adus un dar! Zîmbetul i se făcu mai larg. De la un scriitor!

Fisenko mi-ar fi spus fără îndoială pe un ton proteguitor: „Na, vă place să glumiţi, Andrii Nikolaevici!", dar Parahin se mulţumea să zîmbească încurcat.

— Lasă, îţi arăt mai tîrziu.

De fapt, avusesem de gînd să aleg un moment potrivit ca să-i înmînez cartea cu dedicaţia celebrului scriitor, dar cînd l-am văzut, m-am bucurat şi i-am spus tot...

Damka mă întîmpină înaintea tuturor în ograda casei noastre. Străbătu bătătura în goana mare, iar inelul lanţului alunecă pe sîrmă stîrnind mici spulberări de chiciură. Avea botul pudrat cu promoroacă, iar de barbă şi de sprîncenele albe spînzurau firavi ţurţuri de gheaţă. Întinzînd lanţul, îşi culcă botul pe labele dinainte, legănîndu-şi coada în aşteptare. Am făcut un pas spre ea, şi Damka sări brusc în sus, căznindu-se să-mi atingă bărbia cu botul. Era marele ei număr de atracţie.

În casă era adunată aproape întreaga familie şi-am putut să scot numaidecît darurile la iveală. Pentru moş Grişka — o sticlă de coniac, ţigări de foi „Havana", ţigări „Tri bogatîrea"; pentru Alinka, fata Valentinei — stă mai mult la noi decît la maică-sa — un ghiozdan de şcoliăriţă.

Am luat-o în braţe şi am săltat-o pînă în tavan.

— Uite cum a crescut fetiţa şi ce grea s-a făcut!

Alinka a scos limba la mine. Am început să rîd şi i-am dat o ciocolată. Eram agitat. Le-am povestit ce noroc avusesem cu camionul şi cum m-am bucurat zărind satul: „Mă uit şi văd moara de vînt şi-mi spun: Iată-mă din nou acasă!"

Trofimovna, gînditoare, cătă spre mine:

— Bine-ar fi fost, Andrii, să-ţi fi dat colo pentru drum niţică pîine, un ou fiert. Şi uite că nu mi-a venit în minte.

Alinka ciripi:

— Azi atîta ne-am dat cu sania cu fetele, că muream de cald.

Femeia suspină.

— Of, Alina, Alina! Erai lac de apă.

Am pufnit în rîs:

— O să fie sănătoasă, nu glumă!

Trofimovna oftă din nou:

— Nu ştiu, zău, cum de nu i se urăşte, că nu mai stă şi ea pe acasă, şi ne înfăţişă, drept e că fără prea mult entuziasm, ceea ce îi cerea copilei: Să mai şadă şi ea în casă, la căldurică, pe laviţa cuptorului...

În oraş am discutat cu un om de litere despre sărăcia literaturii faţă de diversitatea vieţii. I-am povestit despre gazedele mele: tatăl gospodarului meu, moş Stepan, e cel care a instaurat în sat Puterea sovietică, a făcut parte din comitetul sărăcimii şi a fost primul preşe-

dinte de colhoz. Citeşte şi azi ziarele şi mi-a argumentat de vreo zece ori pînă acum că viaţa ţăranului a devenit incomparabil mai uşoară: „Cum se strîngeau birurile înainte vreme? Pe verdeaţă, pe rădăcină, pe găina ouătoare! Ba îţi mai tăiau şi livada! Pe cînd acuşa ai bucata ta de pămînt pe lîngă gospodărie — poftеşte şi-arată că eşti un gospodar luminat!" Copiii gospodarului meu sînt oameni cu studii medii, iar el parcă nici n-ar fi veriga care leagă aceste două generaţii. El abia încearcă să pătrundă ceea ce se petrece în jurul lui.

Omul acela de litere mi-a spus: „E posibil ca femeia cu care s-a însurat să fi fost o femeie cu vederi învechite şi să-l fi ţinut în loc, pe poziţiile ei".

Încep să o urmăresc cu mai multă atenţie pe Trofimovna — poate fi oare vorba aici de poziţii? Cît despre moş Grişka şi poziţiile lui — n-am nici o îndoială. A pus mîna pe o havană, a sucit-o, a învîrtit-o, a mirosit-o, a aprins-o, a tras primul fum în piept cu o vădită sforţare, şi-a şters lacrimile, a mai tras un fum şi a pus trabucul pe marginea mesei. Apoi, strîngîndu-i cu grijă între degete capătul aprins, a scuturat grăuntele de foc jos, pe pămînt.

— Nu, Andrii, făcu el, drept răspuns la privirea mea întrebătoare. Mai bine beau din tutunelul meu.

— Păi despre tutunul ăsta se zice că-i cel mai bun din cîte sînt pe lume! am spus eu, amărît. Dar n-am mai stăruit. Părerile altora îl lasă cu desăvîrşire nepăsător. Asta o ştiam

şi eu. Moş Grişka nu s-ar încrede în ruptul capului într-un lucru care nu e rezultatul propriei lui experienţe. Eu unul n-aş fi zis ba, chiar dacă havana nu mi-ar fi plăcut.

Şi aşa, moş Grişka nu s-a mai atins de ţigările de foi.

Am mai stat cu gazdele vreo zece minute, apoi am fugit la şcoală. Eram aşteptat. În cancelarie le-am găsit pe Saşa şi pe Maşa, precum şi pe director.

Saşa are nouăsprezece ani. Ochii ei parcă te zoresc veşnic să-i spui ceva de haz, căci abia aşteaptă să izbucnească în rîs, şi chiar şi începe să rîdă, deşi tu nu i-ai spus nimic hazliu. Saşa e bine făcută, are sîni frumoşi, picioare lungi, şi băieţii se cam uită la ea, pieriţi, iar viaţa i se pare veselă şi plină de farmec. Cînd îi povesteşte ceva Maşei, o auzi mereu: „Vai, ce-am mai rîs!"

Cu aceste cuvinte s-a înfiripat şi cunoştinţa noastră.

La întîi septembrie, Saşa a fost chemată la conducerea colhozului să vorbească la telefon — îi telefona fratele ei mai mare de la Harkov. Saşa a alergat într-un suflet pînă acolo şi tot într-un suflet s-a şi întors. A intrat ca o vijelie în cancelarie, surescitată, cu gura întredeschisă, cu ochii plini de uimire, şi ne-a spus pe nerăsuflate:

— Ce-am mai rîs!

— Ce s-a întîmplat?

— Păi mi-a telefonat frate-meu ! „Cine e la telefon ?“ întreabă el. Eu spun : „Eu“ ! „Care «eu»“ ? „Păi eu !“ Ce-am mai rîs !

Şi-a împreunat palmele cu zgomot, îmbiindu-ne parcă să rîdem şi noi. Şi-am rîs. Directorul, ce-i drept, nu ni s-a alăturat, dar Maşa şi cu mine am rîs cu poftă.

Maşa şi cu mine sîntem de-o seamă. Ne place tinereţea Saşei, felul ei de a se bucura pentru simplul motiv că a plecat pentru întîia oară în viaţa ei de acasă, sau că a fost chemată pentru întîia oară în viaţa ei la telefon prin reţeaua interurbană. Ne place firea ei senină şi uşor de pătruns, chiar şi atunci cînd se foloseşte de cîte un şiretlic. Dar oare aşa ceva se poate numi şiretlic ?

— Cînd am asistat cu Maşa la lecţia ta, îmi mărturiseşte Saşa, i-am spus : „A fost o lecţie frumoasă. «Dirul» are să-i caute lui Andrii nod în papură, dar noi două să-i luăm apărarea. Oricum, şi pe noi două vrea să ne înfunde !“ Sau se apucă brusc să-mi împărtăşească indignată (ar fi vrut să povestească totul Maşei, dar Maşa lipseşte, şi ea nu-şi poate stăpîni indignarea). Am fost la Rovnoe, la fete, începe, iar ele mă întreabă : „Aveţi un profesor nou ?“ Iar eu lor : „Andrei Nikolaevici ? Nimic deosebit. E şi bătrîn. Împlineşte în curînd treizeci de ani! Ţi-ai şi găsit, Andrei Nikolaevici !“

Maşa nu mi-ar repeta o asemenea convorbire. Maşa ar trebui să se mărite. Cu asta nu vreau să spun nimic rău despre ea. Nu se aruncă de gîtul nimănui şi nu încearcă să prindă

în mreje pe nimeni. Pur și simplu are douăzeci și opt de ani, și eu sînt singurul burlac din sat care i-ar fi pe potrivă. Nici președintele sovietului sătesc nu-i însurat, a divorțat acum trei ani, ba chiar îi face și curte, dar Maşa se cam ferește de el.

Maşa e frumoasă și foarte îngrijită. Fără să fie înaltă, e robustă, neobosită — zece-cincisprezece kilometri sînt floare la ureche pentru ea atunci cînd, de pildă, mergem duminica să vizităm părinții elevilor. Se entuziasmează numaidecît, poate juca volei cu mine o jumătate de zi. Se îngrijește cu mare atenție (pesemne din ce în ce mai atent cu fiecare an care trece), are tenul neted și alb, mai neted și mai alb chiar decît al Saşei. Pe fruntea Saşei poți număra cîteva cute subțiri, pe cînd pe a Maşei — nici una. Orice cută e îndepărtată prin masaje stăruitoare, ștearsă cu ajutorul unei creme albe. La drept vorbind, Maşa îmi place, dar n-am să mă căsătoresc cu ea. Ea bănuiește asta și totuși nu știu ce încordare stăruie în relațiile dintre noi. Maşa se supără cînd mă duc sîmbăta la Rovnoe. Și azi m-a întîmpinat cu o oarecare răceală, vrînd parcă să-mi spună: „Va să zică, ai fost plecat în oraș? Te-ai distrat bine? Noi însă nu ne putem mișca de-aici." Și-a pus cam mult ruj pe buze, și-a înnegrit sprîncenele cu creionul și rîde prea tare.

Pe de o parte, n-am nici o vină față de ea, iar pe de alta, parcă mă simt totuși vinovat.

— Bună ziua! spun.

— Bună ziua! răspunde înțepat Maşa.

— De cum te-a văzut Maşa, se porneşte Saşa, a spus : Iată-l venind şi pe orăşeanul nostru, Andriuşenka !" — şi pufneşte în rîs, se întoarce spre Maşa, spre director şi repetă : „Iată-l venind şi pe orăşeanul nostru. Andriuşenka !"

Am început să rîd şi eu, iar Maşa s-a lăsat cu un aer provocător pe speteaza canapelei, încrucişîndu-şi braţele la piept.

— Ia spune-mi, Andrei Nikolaevici, ţi-ai dat examenele ?

Pesemne că nu era prima oară cînd vorbea despre examenele mele, pentru că s-a întors îndată spre Saşa şi au izbucnit amîndouă în rîs.

— Mi le-am dat, Maşa.

— Va să zică, ţi-ai dat examenele ?

— Da, le-am dat.

— Ce mai nou prin regiune ? mă întreabă directorul.

Am turnat vinul adus de mine în pahare şi ceşti şi am început să povestesc ce se vorbeşte în oraş despre cultul personalităţii şi despre cei reabilitaţi, care se întorc acasă. Directorul îşi pierdu brusc buna dispoziţie — era de părere că un asemenea subiect trebuie ocolit.

Apoi ne-am cherchelit niţeluş şi ne-am întors tot la cultul personalităţii. Directorul făcu aluzie cum că şi el a avut cîndva de suferit, pentru ca imediat să încerce să o dreagă, ca să nu mai pricep nimic, deşi aluzia lui era şi aşa extrem de vagă. Dar îl vedeam cum mă priveşte îngrijorat, neştiind dacă am ghicit ori nu ceea ce el nu apucase încă să spună.

În general, eram însă bucuroşi că ne-am regăsit : şi directorul, şi Saşa, şi Maria, şi eu.

Seara tîrziu, am condus fetele acasă. Saşa îşi ia cea dintîi rămas bun şi ne ameninţă cu degetul :

— Băgaţi de seamă, să nu întîrziaţi mîine la şcoală ! Că o să aveţi de trecut examene !

Şi rîde cu hohote. Chiar şi pe întuneric vedem cum îi joacă ochii neastîmpăraţi în cap.

De îndată ce am rămas singuri, Maşa îşi trage mîna dintr-a mea.

— La revedere, Andrei Nikolaevici. Nu mi-e frică de cîini. Ajung şi singură.

— Numai că mie mi-e frică de cîini, am spus eu împăciuitor, şi i-am prins iarăşi mîna.

Ea şi-o trase un pic, apoi se linişti. Da, recunosc că am forţat niţeluş nota. Dar la urma urmei, mă încînta că-i plac. Cui nu i-ar face plăcere aşa ceva ? Sînt ferm convins că aici nu era vorba de iubire ; ci pur şi simplu că Maşa pusese ochii pe mine. Munceşte de ani de zile prin cotloane pierdute de lume, prin şcoli mici de ţară, unde nu sînt decît cinci-şase profesori şi unde nu dai prea des de oameni neînsuraţi, potriviţi ca vîrstă şi înfăţişare, iar ea îşi legase speranţele de mine. Altminteri, şi în sat i se spunea, cu o sinceritate pur ţărănească, în privinţa mea : „Uite, Maria Fedorovna, o pereche potrivită pentru dumneata".

Ne-am oprit în faţa casei ei. Maşa mă privea în tăcere, întrebător.

— Te-am aşteptat, spuse ea. Nu vorbea cu tristeţe, nici cu dragoste, ci provocant.

— Şi eu, Maşa. Pe cuvînt de onoare că mi-a fost dor de satul nostru.

— În oraş sînt femei mai frumoase ? reluă ea pe acelaşi ton, fără să mă asculte. Mondene ? Cu tocuri înalte ? Nu ca cele de la ţară ?

— Ce legătură are...

— Şi sîmbătă te duci iar la centru ?

— Mă duc, Maşa.

— La Galina Petrovna a ta ?

— Am să trec şi pe la ea.

— Pentru ce ?

— Aşa, ca să mai stăm de vorbă.

— La revedere, Andrei Nikolaevici !

— La revedere, Maşa.

I-am ţinut mîna într-a mea, şi ea nu şi-a mai tras-o, ci a aşteptat să-i dau eu drumul... Nu, Maşa nu e un mototol. Dacă aş intra pe mîna ei, m-ar învăţa să iubesc libertatea. De fapt, ea e conştientă că acum trec anii frumoşi, pe care nu-i mai poţi niciodată întoarce.

Acasă, de cum am deschis uşa, am auzit-o pe Alinka ţipînd. Urla de parcă s-ar fi fript sau s-ar fi opărit.

Moş Grişka umbla de colo-colo cu fetiţa în braţe, cu un aer chinuit şi buimac.

— Las'că trece, las'că trece, murmura el.

Acelaşi aer buimac şi chinuit stăruia şi pe faţa Trofimovnei.

— O doare burtica ? am întrebat, simţind că şi pe chipul meu se aşterne aceeaşi expresie de buimăceală şi suferinţă. Nimeni nu-mi răspunse. Să dau o fugă pînă la felcer ? am propus cu

oarecare teamă, căci mi se păru că amîndoi m-au privit duşmănos.

— Stropeşte-o, Andrii, îmi spuse moş Grişka, arătîndu-mi din ochi cana plină ochi cu apă de pe masă. Nu pricepeam nimic. Stropeşte-o! stărui el. Ia apă în gură şi stropeşte-o. Nu-i nimic. Ai deochiat-o. Se-ntîmplă. Ai venit şi-ai spus: „Uite cum a crescut fetiţa!" Şi mama se-ntîmplă să-şi deoache copilul. Nu numai un om rău. Nu-i nimic, stropeşte-o.

— Ce tot spui, Grigori Stepanovici! am încercat eu să mă împotrivesc, dar sub privirea lui aţintită am întins mîna spre cană. Era cu neputinţă să-l contrazici. Alinka ţipa ca din gură de şarpe şi orice împotrivire din partea mea ar fi fost zadarnică. Am luat apă în gură şi am stropit fetiţa.

— Încă o dată, spuse moş Grişka. Am mai stropit-o o dată. Las' că trece.

Am ridicat din umeri, am pus cana pe masă şi m-am dus în odaia mea.

3

Iarna a fost lungă, vîntoasă şi cu belşug de zăpadă. Colhozul puse o sanie şi un cal la dispoziţia copiilor care veneau tocmai de la Kalinino la şcoala noastră. Şi totuşi, în ianuarie, februarie, ba chiar şi în martie erau zile în care nu aveai cu cine ţine orele, într-atît de năprasnice

se porneau viscolele. Numai noi, profesorii răzbăteam cu chiu, cu vai prin viforniță pînă la școală. Rămîneam un timp în cancelarie, cu șubele pe noi — pe pervazul ferestrelor vedeam ori chiciură, ori cîte o grămăjoară de zăpadă, căci vîntul strecura pulberea zăpezii și printr-o crăpătură cît de mică — mai schimbam o vorbă, două despre roșcovanul nostru de Ivan Antonovici, care, după ce se ținuse destul de bine toată toamna, în iarnă se apucase brusc de băutură, apoi ne despărțeam pînă în ziua cînd se mai răzbuna vremea.

Să ieși din casă pe un asemenea viscol e destul de primejdios. Paltonul orășenesc nu te apără de vînt, frigul te pătrunde într-o clipită pînă la oase, dar mai grav decît orice e că nu vezi decît la cinci pași înaintea ta — încolo nimic, doar o pîclă albă, deasă, otova. Trebuie să fii cu ochii în patru ca să nu te rătăcești. În februarie, un șofer, surprins de viscol la noi în sat, a rămas să înnopteze într-o casă mărginașă, iar cînd a ieșit și el peste noapte afară, ca tot omul, s-a rătăcit. Ceasuri întregi s-a învîrtit sărmanul de el în cerc și abia spre dimineață a dat cu nasul de magazia de lîngă casă.

În ciuda focului care arde, e frig și în casă. O lumină albă și lipsită de strălucire pătrunde prin geamuri. O lumină nespus de pură, diafană. Cum vine de jos, nu de sus, îmbrățișează deopotrivă pereții și tavanul. Nici în zilele cele mai senine de vară n-a fost casa atît de luminoasă, atît de încărcată de lumină. Și cînd te

gîndeşti că soarele aproape nici nu s-a arătat de-a lungul acestor luni de iarnă!

În casă stau cu paltonul pe mine, dorm cu paltonul peste plapumă. Abia acum înţeleg de ce casele de aci au pereţii atît de groşi şi de ce vatra ocupă atîta loc! Dar încearcă să păstrezi căldura, sub suflarea unui „ghiscol" de stepă!

Viscolul care a ţinut cel mai mult a fost cel din pragul lui februarie. În prima zi m-am dus la şcoală, dar a doua zi nu m-am mai ostenit, n-ar fi avut nici un rost. Cînd am scos capul afară, ce să văd? Casa vecinilor noştri dispăruse. Doar din cînd în cînd, între două rafale de vînt, acoperişul răsărea pentru o clipă din pîcla albicioasă, iar ninsoarea, sfidînd legile gravităţii, se avînta de jos în sus, închipuind o fîntînă arteziană şi spulberîndu-se apoi ca o spumă, undeva prin preajma coşului. De altminteri, „ninsoare" nici nu e cuvîntul potrivit. Ninsoare vrea să însemne fulgi de zăpadă. Numai că aici nu există fulgi, ci o masă compactă de zăpadă, care ţi se lipeşte de faţă, de gît şi ţi se strecoară în mîneci. Interesant e că masa asta pare moale, afînată — atît de uşor se topeşte cînd îţi treci mîna pe obraz, ca şi cum te-ai spăla; în schimb, nămeţii pe care îi clădeşte sînt tari ca piatra. În fiece dimineaţă, moş Grişka şi cu mine tăiem poteci prin nămeţi şi dăm la o parte zăpada de pe lîngă pereţi şi uşi. După asta eu mă întorc la mine în odaie şi mă aşez să scriu — chiar însemnările de faţă, ori mă apuc să învăţ pe de rost „Mozart şi Salieri", „Cavalerul avar" — pe scurt, cît mai mult Puşkin.

Uneori, înfruntînd urgia viscolului, Pivovarov sau Parahin se încumetă să mă viziteze. Îi aud tropăind cu cizmele vreme îndelungată în tindă, ca să se cureţe de zăpadă. Apoi, sub privirile nemulţumite ale Trofimovnei, trec în odaia mea. Pivovarov vine să schimbe cîte o carte, iar pe Parahin îl meditez la rusă. Mă bucur de venirea lor. Cu ei îmi petrec timpul în chip interesant. Cînd îi cert că au venit pe o asemenea vreme, Pivovarov, mirat parcă de neştiinţa mea, spune :

— Este vorbă, Andrei Nikolaevici ! Băiatul vorbeşte ruseşte fără de cusur, dar atunci cînd stă la taifas cu mine, unele expresii din sat, au darul să arate firea lui independentă. Aista-i „ghiscol" ? Acu doi ani să fi văzut...

Şi începe să-mi spună cum, cu doi ani în urmă, s-au trimis unităţi militare pe Pămînturile Negre ca să scape oile de la pieire. Tancurile patinau pe zăpadă, iar după ce şi-au tăiat un coridor, nu li se mai vedeau decît turelele din nămeţi...

— Ce de oi au pierit atunci ! Au mai pierit ele şi mai apoi, în vară.

— Păi în vară, de ce ?

Am aflat că oile îşi mîncau lîna una alteia de foame, iar lîna ajunsă în stomac, le pricinuieşte moartea.

Îmi dă toate deslușirile astea pe un ton protector. În treburi din astea ei se pricep incomparabil mai bine decît mine. Pînă şi Parahin se însufleţeşte, iar Pivovarov începe să discute

cu mine, ca de la egal la egal, despre cărțile pe care le-a citit.

În dimineața celei de a patra zile de viscol, Nathin, președintele sovietului sătesc, dădu buzna la noi. După ce își scoase căciula, se aplecă din mijloc și își curăță îndelung zăpada care i se prinsese în păr. Apoi, nu prea sigur de el, întrebă :

— Nene Grișa, nu vrei să vii să ne dai o mînă de ajutor la saivan ? Oile-s nehrănite de patru zile.

— Faci acu și pe președintele de colhoz ? mormăi moș Grișka.

Nahin nu băgă de seamă ironia.

— Păi ne-am împărțit cu președintele. El a pornit să adune oamenii din cestălalt capăt al satului, de la casa Ivanihinei.

— Și pe cine-ați convins pîn'acuș ?

Nathin începu să rîdă.

— Păi nu sînteți decît a patra casă la care bătui. Și moș Stepan mi-a făgăduit că vine. Spunînd aceasta, Nathin își mai scutură o dată căciula de zăpadă, lovind-o de mînecă. De mai suflă ghiscolul vreo două zile, ne-au pierit oile.

— Ce zici, mămucă, să mă duc ? făcu moș Grișka. Trofimovna tăcea. Abia răspunzîndu-i lui Nathin la binețe, se răsucise pe călcîie cu fața la cuptor și nu se întoarse decît după plecarea acestuia. Apoi, iaca, m-oi duce, hotărî moș Grișka, rîzînd încetișor.

De cum ieși Nathin pe ușă, gospodarul începu tacticos să se pregătească. Am întrebat de ce n-au putut fi hrănite oile și am aflat că la cî-

teva zeci de metri de saivan există fîn, dar nu poate fi luat cu ţăpoiul din stog pe un asemenea uragan, că-l spulberă vîntul pe loc. Apoi, e primejdios şi să deschizi poarta saivanului, ca să ajungi la oile flămînde, fiindcă s-ar buluci cu toatele afară şi-ar lua-o razna după vînt, întru propria lor pierzanie. Pe scurt, ciobanii nu vor fi în stare să le ţină piept. Ca să se poată face ceva cu folos, trebuia să se adune tot satul.

M-am luat şi eu după moş Grişka, care nu s-a împotrivit, deşi s-a mirat. Ne-am căţărat pe troianul care se clădise pe toată lungimea gardului nostru şi ne-am afundat într-o negură oarbă şi albă. La început, am căutat să merg alături de el, dar vedeam într-una că eu parcă nu aveam loc pe drum. Moş Grişka păşea uşor şi măsurat, fără să alunece şi fără să se afunde în zăpadă, pe cînd eu nu făceam altceva decît să mă poticnesc şi să mă scufund, burduşindu-mi cizmele cu zăpadă. A trebuit să rămîn în urmă şi să merg cu ochii în ceafa lui. Cînd ne apropiarăm de saivan, eram sloi nu alta. Paltonul, căciula, pantalonii, mănuşile — tot ce aveam pe mine părea căptuşit cu gheaţă. Lîngă saivan, într-un loc mai adăpostit, se şi adunaseră vreo cîţiva oameni. Unul dintre ei izbuti cu chiu, cu vai să-şi aprindă o ţigară, dar în clipa cînd nu şi-o mai feri în căuşul mîinii, vîntul îi şi smulse focul ţigării.

— Ce mai aşteptăm? vorbi moş Grişka. Nu era nici zgribulit, nici nu-şi freca obrajii, de-ai fi zis că habar n-are de ger.

— Să mai vină vreo cîţiva, se auzi un glas.

— Aha, încuviinţă moş Grişka, şi rămaserăm şi noi în aşteptare.

— Adică, la ce să mai aşteptăm? i-am strigat eu.

— Aşteptăm şi gata! mi-o reteză el.

Mai stăturăm aşa, zgribulindu-ne şi ţopăind pe loc, preţ de cinci-zece minute, apoi am hotărît — de fapt, brigadierul a hotărît — să ne apucăm de treabă atîţia cîţi sîntem.

Toată ziua am cărat fînul îngheţat cu sacii, dîndu-i drumul în saivan printr-o spărtură de sub acoperiş. Nu eram prea mulţi şi treaba mergea încet. Pe la amiază sosi şi Nathin cu alţii într-o sanie şi se apucară şi ei să scoată fîn din scobitura stogului şi să-l care la saivan.

Ne-am întors în sat pe lumină, temîndu-ne să zăbovim pînă se întunecă.

— Acum, n-au să mai moară oile? l-am întrebat pe moş Grişka.

Cît fusese ziua de lungă nu schimbaserăm nici un cuvînt. Doar cînd oamenii se pregătiseră să deschidă poarta saivanului, mi-a aruncat zorit: „Hai, Andrii, vino să dai o mînă de ajutor, că eşti voinic".

— Cine poate să ştie? a ridicat el din umeri.

Abia acasă, la cină, mă întrebă:

— Da tu, Andrii, de ce-ai venit cu noi? Ai vrut să vezi cum muncesc colhoznicii?

Nu mă încuviinţa. Mă făcu să înţeleg asta spre sfîrşitul mesei, vorbind destul de lămurit, deşi în felul lui, de îndată ce găsi un prilej potrivit. După ce el, Alinka şi cu mine isprăvirăm

cu masa, iar gospodina, care trebăluise toată vremea pe lîngă plită, abia se așează să mănînce și ea, cu farfuria dinainte, tocmai cînd să ducă lingura la gură, fetița îi întinse cana.

— *Ba,*[1] mai vreau chiseliță.

— Nu se poate, mititico, i-am spus. Oala e colea, lîngă tine. Ia-ți singură, că bunica mănîncă.

Deocamdată nu caut să-i fac educație, și raporturile dintre noi sînt excelente. Fetița e ageră, sprintenă și vicleană, reprezentantă a celei de a patra generații a familiei gazdelor mele, și mie îmi e tare dragă. Vorbește o rusească fără de cusur cînd e cu maică-sa ori cu mine, ori cînd vrea să-i prindă pe bunica sau bunicul cum că nu grăiesc „așa cum trebuie" ; ciripește de minune și în limba ucraineană, atunci cînd se gudură pe lîngă bunică-sa. Mă îngrijorează numai că prea de timpuriu s-a obișnuit cu certurile în familie : în tot acest răstimp, Alinka a trebuit să stea mai mult la noi decît la părinții ei, și îmi pare că zi cu zi devine tot mai nepăsătoare față de ei. Pe *„Ba"* o terorizează, pur și simplu. Bunica se așază la masă să mănînce, dar Alinka îi și trage scaunul de sub ea :

— *Ba,* tu știi doar că trebuie să mă joc !

Și bătrîna se scoală fără o vorbă.

Dacă ridic puțin tonul la Alinka, scaunul își reia locul. Dacă încerc să o rușinez puțin pe bunică, scaunul rămîne la Alinka. De partea

[1] Alintătură de la rusescul *babușka* — bunică.

cui e moş Grişka — asta rămîne un mister. De obicei, el nu se amestecă. De astă dată însă n-a mai tăcut. Bunica s-a ridicat, a luat cana din mîna Alinkăi şi i-a mai pus chiseliţă. Moş Grişka îşi răsucea ţigara de după-masă. După ce şi-a răsucit-o, a trecut-o printre degetul mare şi arătător ca să aşeze cum se cuvine tutunul.

— Să ştii, Andrii, că n-ai dreptate, mi-a spus. Mama e mai mare peste oale. Nu e bine ca fiecare să-şi bage nasul în ele. Orice lucru îşi îndrăgeşte stăpînul.

4

Aşa cum i-am făgăduit Zinei, sîmbăta următoare m-am dus la Rovnoe. Am ajuns la centrul raional abia pe la şase seara, deşi plecasem din sat la unsprezece dimineaţă, îndată după orele de clasă. Din pricina viforniţei, care mi-a suflat toată vremea în faţă, înaintam cu mare greutate. Vorbind cinstit, pe lîngă că am blestemat cu năduf viforniţa, m-am şi bucurat de ea, din orgoliu. La naiba, cine ar mai porni pe o asemenea vreme, la o întîlnire, cale de optsprezece kilometri! Îmi închipuiam ce mutră are să facă Zina cînd m-o vedea apărînd cu sprîncenele, obrajii şi bărbia învelite într-o crustă de gheaţă, sub care orice firişor de păr s-a preschimbat într-un ţurţure. Intrînd în Rovnoe, unde vîntul sufla mai domol, iar de nins nin-

gea mai potolit, m-am şi alarmat că masca mea de gheaţă se va topi înainte să dau ochi cu Zina.

M-am apropiat de casa Zinei, am bătut la portiţă şi deodată m-am speriat că pic poate în lipsa ei.

Zina era acasă, dar nu mă aştepta. Gazda o strigă, ea ieşi alergînd în prag şi, în timp ce mă cerceta cu luare-aminte, căutînd să mă recunoască, eu m-am dezgheţat şi mi-am şters zăpada de pe obraz. Apoi m-am simţit jignit — ce oameni şi ăştia de prin capitale! Desigur că nici nu s-a gîndit la mine! Şi pe dată mi-am închipuit cum o să pornesc din nou a doua zi, pe acecaşi viforniţă, spre satul meu.

— Bună ziua, am spus eu. Ştii, m-am gîndit să mă abat...

— Bună ziua, îngăimă ea, fîstîcită.

— Mi se pare mie, sau te pregăteai să te duci undeva? O vedeam că habar nu avea ce să facă. Dacă te duci cumva la club, haide, te conduc. Şi eu merg la club.

— Bine, spuse, vin imediat.

Şi fugi, trîntindu-mi uşa în nas. E drept că s-a întors într-o clipită.

— Intră în casă. E frig!

— Lasă, aştept aici.

— Hai, intră odată! E frig.

Am rămas totuşi în curte. Venind spre Rovnoe nu îngheţasem, ci dimpotrivă, năduşisem, şi toată căldura ieşise din mine cu năduşeala pînă la ultimul strop. Acum, nimic din mine nu se mai împotrivea frigului. Zadarnic aş fi început să ţopăi sau să-mi agit braţele. Simţeam

cu cîtă repeziciune mă fac sloi şi mă gîndeam că din cei optsprezece kilometri dintre Rovnoe şi Bolşoe Rovnoe, măcar patru sînt în plus pentru mine. De cînd tot bat drumul ăsta şi tot n-am izbutit să am destul antrenament. Pesemne că am îmbătrînit.

În drum spre club, am tot aşteptat ca Zina să mă întrebe cum de m-am încumetat să vin pe o asemenea vreme, dar ea — nimic. O asemenea întrebare ar fi complicat lucrurile în ce-o priveşte, şi pe ea nu o ademenea nici un fel de complicaţie. Apoi, mi-am spus : poate că nu întreabă, pentru că găseşte firesc ca un bărbat să săvîrşească fapte bărbăteşti, cine ştie ? Mi s-a căşunat să fac o plimbare pe viscol prin stepă — şi-atîta tot ! Uite-o şi pe ea cît e de hotărîtă şi de stăpînită ! Deci, totul merge strună.

La club, lîngă intrare, m-am auzit strigat. M-am întors. Erau Iliuşa Krupnik cu soţia lui, Galina şi Paşa.

— De unde ai răsărit în halul ăsta ? întrebă Galina. Cum ai ajuns aici ?

— Păi să vedeţi, am venit la cinema. Am tot aşteptat caravana şi dacă n-a venit ea la noi, m-am hotărît să vin cu încoace.

— Arăţi ca un ţurţur de gheaţă ! izbucni Galina, şi se uită lung la Zina.

Paşa întrebă fără ocolişuri :

— Zina, Andrei a venit la tine ? Ar fi trebuit să-l dezgheţi, aşa se poate pricopsi cu o pneumonie.

M-am fîstîcit, i-am făcut cu ochiul lui Iliuşa, şi el mie la fel. Zina s-a fîstîcit şi ea.

— Da, e adevărat.

Şi pînă la urmă am petrecut o seară plăcută.

Cînd am ieşit de la club, Zina şi cu mine am străbătut în fugă scuarul îngheţat şi am intrat în ceainăria goală, care tocmai se închidea. (Bine ar fi fost dacă m-aş fi putut plînge, dacă aş fi putut să mărturisesc deschis, fără să-mi stăpînesc tremurul ce începuse să mă scuture cu perfidie: „Mi-e frig!" — dar nu era chip să-mi îngădui aşa ceva.) În timp ce ospătăriţele măturară, şterseră muşamalele şi îşi făcură socotelile, am cinat şi noi. Ni s-a servit un gulaş de pastramă cu cartofi cam tari, brînză şi votcă. Zina spuse:

— Îmi place cînd un bărbat ştie să bea.

Foarte drăguţ din partea ei, întrucît cerusem votca anume ca să par un adevărat bărbat.

Votca şi căldura din ceainărie îmi aprinseseră flăcări în obraji. Fetele care făcuseră curăţenie plecaseră. Bufetiera îşi tot socotea încasările şi nu ne zorea, drept care mă simţeam pătruns de o adevărată duioşie faţă de ea. Nutream de asemenea o adevărată duioşie faţă de ceainăria asta unde ni se servise un gulaş infam, ca şi faţă de nelipsita litografie „Ursuleţii" de Şişkin, cît se poate de potrivită situaţiei şi mulţumită căreia aveam posibilitatea să fac o mulţime de glume pe seama ursuleţilor. Uşa spre stradă era zăvorîtă, dar bufetiera ne prevenise: cînd vrem să plecăm, trebuie să ieşim în curte prin bucătărie. Cred că totul din jur începuse să-i placă şi Zinei. I-am povestit despre hidrocentrala de la Kuibî-

șev și despre Germania. O vreme m-a ascultat cu atenție, dar mai tîrziu, cînd i-am istorisit încercarea mea de evadare din Germania de Vest, împreună cu Valka, tovarășul meu, cum am fugit pe întuneric din coloană și prin cîte am trecut ca să ieșim dintr-un oraș mare și necunoscut, cu străzi la fel de necunoscute pentru noi, și așa pînă să se lumineze de ziuă, a devenit dintr-o dată distrată. Mi-a plăcut și așa. „Ia nu te mai lăuda, mi-am zis, nu e cazul să te lauzi în fața acestei fete, care muncește de bună voie aici, de patru ani încheiați și care suportă fără să crîcnească un drum de o sută de kilometri în plină iarnă."

— Cum de te-ai hotărît să vii pe o vreme ca asta? mă întrebă Zina. Nici nu-mi trecea prin minte...

— Păi ți-am spus că am să vin, m-am lăudat eu, stupid și fericit, simțind că în clipa asta stupiditatea și lăudăroșenia mea vor fi trecute deopotrivă cu vederea. Îmi vîjîiau urechile. Acum nu mai era nevoie să fac pe grozavul. Ba cred că aș fi putut chiar să mă plîng: „Mi-e frig!" Dar nu m-am plîns.

Am spus lună seara bufetierei și ne-am pomenit pășind în vîrful picioarelor prin bucătăria unde lumina era stinsă, prin fața unor lăzi și a unui cazan mare, cu luciri palide în întuneric.

— Vezi să nu te zgîrii de ceva, i-am spus Zinei.

Am ajuns la timp și la cinematograf — sîmbăta la club sînt două spectacole. Rula „Jucătorul de rezervă". Azuriul estival al Mării Negre

scălda ecranul, iar pe acest fond azuriu plutea un vapor alb. În salonul vasului de un lux amețitor — lemn de mahon, covoare, mese de plastic — un muncitor simplu se îndrăgostește de o tînără fată, și ea simplă muncitoare. O iubire cît se poate de șic, care se desfășoară pe un fundal de acvamarin, lemn de mahon și mese de plastic. În treacăt fie zis, atît eroina, cît și eroul aveau chipuri tinere și plăcute, și îmi făcea chiar plăcere să privesc fondul acela acvamarin și mesele de plastic. O țineam pe Zina de mînă și mă bucuram că sîntem atît de aproape, că văd dintr-o parte cum îi strălucește un ochi și că simt mirosul acrișor de la blana udă a paltonului ei.

— Unde dormi la noapte? mă întrebă ea, cînd am condus-o acasă, după film.

— Aici aproape, la Casa colhoznicului.

Într-adevăr, Casa colhoznicului nu era departe — chiar în piața unde se afla clubul. Totuși, nu se dovedi prea ușor să petreci o noapte acolo. A trebuit să bat îndelung în ușa masivă a Casei colhoznicului, ca să pricep într-un tîrziu că dincolo de ușa asta nu doarme nimeni și că toată casa e pur și simplu goală. Un flăcău care trecea prin piață mi-a arătat unde stă îngrijitoarea, și totodată administratoarea imobilului. Am trezit-o din somn, și ea mi-a spus că odăile nu-s încălzite, fiindcă pe o asemenea vreme era prea puțin probabil să sosească cineva, dar că, dacă țin să dorm acolo, nu am decît, deși e un frig cumplit.

Frigul era într-adevăr cumplit. Dar n-aveam încotro. Am strîns păturile de pe cîteva paturi, le-am aşezat grămadă pe unul dintre ele, i-am spus să plece îngrijitoarei care se uita curioasă la felul cum mă rostuiesc eu pentru noapte, am încuiat uşa în urma ei, şi m-am cuibărit sub pături.

Şi totuşi eram fericit.

Ba fără „totuşi". „Totuşi" nu-şi are locul aci. Tocmai de aceea eram fericit.

Sau, mai curînd, să spun şi „tocmai de aceea", şi „totuşi"...

5

La începutul lui martie s-a pornit brusc dezgheţul. Troienele din stepă, burduşite de apă, băteau acum în cenuşiu. Mă întorceam de la şcoală pe drumul drept de iarnă peste pîrîu, peste şanţurile ferecate pînă ieri de un strat dur de zăpadă. Am trecut cu bine peste două dintre şanţuri, dar în cel de-al treilea m-am scufundat. Aţi văzut într-un film cu trucaje cum artistul „lipit" de asfaltul lichid se apleacă în unghi ascuţit, pînă aproape se lungeşte pe şosea, iar asfaltul îl ţine? Şi eu puteam să mă apiec cît voiam, în dreapta şi în stînga — zăpada muiată nu facea decît să devină din ce în ce mai compactă în jurul picioarelor mele.

Am ieşit la liman fără să strig ajutor. Şi nici măcar nu mi-am pierdut buna dispoziţie, deşi, chiar acolo, pe zăpadă, a trebuit să mă descalţ, să-mi golesc cizmele de apă şi să-mi fricţionez tălpile şi pulpele îngheţate.

Moş Grişka rîse, înveselit de păţania mea.

— Să ştii, Andrii, cel mai sănătos e să calci pe zăpada peste care curge apă. Dacă deasupra e apă, înseamnă că dedesubt e gheaţă.

Moş Grişka era în toane bune, ca şi mine. Obrazul şi gîtul lui pîrjolite de soarele verii şi al iernii, mi se părură abia azi arămite cu adevărat, într-atît era de strălucitoare lumina soarelui — dar unde fusese soarele pînă acum?

Săpa un şănţuleţ care tăia curtea pînă spre grădina de zarzavat — făcea o scurgere pentru apă. Trebăluia într-o pufoaică încheiată pînă sus, netezea cu grijă pereţii de gheaţă ai şănţuleţului şi părea că nici nu ia în seamă scînteierile sorite pe care le isca chiar el, cioplind gheaţa. În schimb, în clipa în care Alinka ieşi în curte, îi spuse, devenind dintr-o dată nesigur de sine, stînjenit ca un om care se apucă de o treabă ce nu-i de el :

— Ia-n ascultă : „Vine, vine primăvara, cu plugul şi cu boroana“... Apoi mi-aruncă o privire şi adăugă : Aşa se spunea pe vremuri. Azi însă trebuie să spui : „Vine mîndra primăvară, cu combaine şi tractoară“.

Era ceva nou pentru mine !

Înainte să pună din nou mîna pe hîrleţ, moş Grişka îmi prevesti cu un rîs scurt :

— Mîine, Andrii, n-o să poţi ajunge la şcoală. Vine belşug de apă. Cînd o ţineam la noi pe Galina, apoi ea şi cu Valentina noastră au rămas să şadă în şcoală pînă ce-au scăzut apele. Şi erau fete! Asta zic şi eu derectoare! Măcar că nu era decît o fată. Nu ca ăsta... Ăsta, nu, nu-i om deştept.

Şi asta era ceva nou pentru mine!

Ieşi în curte şi Trofimovna. Ne aruncă o privire distrată, iar după o clipă, dusă pe gînduri, vorbi ca pentru sine:

— Şi de ce-o fi atîta apăraie? Se topeşte zăpada, aşa-i? Apoi se întoarse spre mine: Andrii, tu ai venit peste pîrîu? E multă apă pe pîrîu? Aşa-i că nu se poate trece?

Ei îi convenea să nu se poată.

Între malurile pîrîului, apa curgea într-adevăr pe deasupra gheţii, dar de trecut, se putea trece. I-am spus-o.

— Aha, făcu ca cu gîndul aiurea, dînd din cap.

Nu o prea trăgea inima să se ducă la Valentina. Se ducea la ea în fiecare zi ca să o ajute la treabă, fiică-sa fiind însărcinată, dar nu o făcea cu plăcere. Cînd venea înapoi, povestea cum s-a ciorovăit cu Semion — Semion stătea acasă, pentru că rana de la picior începuse să-i supureze — încerca să-l imite şi se plîngea mereu că a uitat să-i spună ba una, ba alta şi încă ceva pe deasupra.

De astă dată, Trofimovna nu s-ar fi dus la ei, dacă Valentina însăşi nu s-ar fi arătat la noi în curte. Purta nişte cizme înalte de cauciuc,

o manta ușoară de ploaie și ținea un băț lung în mînă — ca să cerceteze drumul înaintea ei.

— Mor de cald ! zise Valentina, în chip de lămurire pentru mantaua ei de ploaie peste măsură de ușoară și băsmăluța prea subțire de pe cap. Mi-e greu.

Sarcina era mult prea înaintată pentru asemenea primejdioase expediții.

— Mamaie, urmă ea. Vină matale pînă la noi. Îl trimit pe Semion la spital, la centrul raional. E musai să-l trimit azi, că mîine s-a isprăvit cu drumul.

— Dar tu, cînd te internezi ? am întrebat eu. (În sat nu există casă de nașteri și femeile trebuie să se interneze la spitalul raional cu vreo patru zile înainte să nască.)

— Mi-am făcut socoteala că mai am o lună, zise Valentina.

Toată noaptea am auzit în stepă ceva care parcă se lăsa în jos, gîlgîind. Dimineață, cînd am ieșit din casă, mi s-a părut că nu zăpada, ci că stepa însăși s-a lăsat în jos și s-a topit, într-atît scăzuse și se cocîrjase dealul la poalele căruia stătea casa noastră. Se petrecuse ceva și cu aerul ce învăluia stepa. Peste noapte se îmbibase de umezeală, căpătase o rezonanță deosebită, voioasă, aidoma văzduhului de deasupra marilor întinderi de apă. De altminteri, și sunetele pe care le purta văzduhul pe aripile lui nu erau de loc sunetele obișnuite ale stepei, erau tăioase, semănînd cu scîrțîitul furcheților neunși ai unei bărci.

— Ian auzi, îmi spuse moş Grişka, ţipă pescăruşii ! M-am uitat cu luare-aminte şi într-adevăr am văzut coborînd şi înălţîndu-se ca o săgeată păsări cu arcuite aripi albe. S-a revărsat pîrîul, urmă el, şi pescăruşii au venit după apă. După o clipă adăugă : E încă prea de timpuriu să s-aşeze căldură adevărată. Da cine ştie, s-o topi zăpada şi-o porni să crească iarba, c-avem fîn puţin.

6

Moş Grişka avusese dreptate — era prea de timpuriu ca să se aşeze căldură adevărată. Vreo două zile plutiră la vale sloiuri, ciocnindu-se de malurile înguste şi pline pînă în buză de apă, apoi se contopiră cu gheaţa nouă şi pîrîul încremeni iarăşi. Şi iarăşi se porni viscolul. Iarba nu mai apucă să răsară. Aşteptau iarba să dea colţ de la o zi la alta. Felul cum era aşteptată iarba să răsară, după anumite semne, prevestindu-se noi şi noi soroace dezgheţului, potrivit învăţămintelor din multe ierni trecute şi credinţei bătrînilor, e măiestrit înfăţişat într-un basm, pe care moş Grişka mi l-a povestit într-o seară geroasă, pe la sfîrşitul lui martie.

— Ştii tu, Andrii, cum a aşteptat un calmîc, într-o iarnă, iarba, pentru slăbăturile lui din bătătură ?

— Povesteşte-mi dumneata.

— Şi-a isprăvit omul fînul, şi zăpada nici gînd să se topească. Ce şi-a zis calmîcul : „Nu-i nimic, vine Iavdoha (află, Andrii, că «Iavdoha» asta e sfînta Efimia, şi pe stil nou cade taman în cinspce martie), vine Iavdoha şi-o da Dumnezeu de s-o încălzi vremea şi-o să fie nutreţ, or avea vitele ce să mînce". De sfînta Efimia — nimic. „Muiere toantă ce eşti ! a zis calmîcul. Iaca vin ei cei «patruzeci de oameni», şi-o fi careva mai mintos între ei." Da nici la patruzeci de mucenici (care ţin din nouăsprezece pînă în douăzeci şi cinci martie), nu s-a topit omătul. Vitele calmîcului au început să crape. „Ce ticăloşi, a zis el, patruzeci de oameni nu-s în stare să născocească un singur lucru. Ba e cald, ba e frig, ba e viscol. Cînd s-o apropia Alioşka cel cald, se încălzeşte ea vremea." Şi într-adevăr, taman din douăzeci şi şapte s-a pornit şi topenia, iarba a dat colţ, numai că vitele lui pieriseră toate de foame. Atunci, calmîcul s-a apucat să smulgă iarba verde şi s-o arunce în sus, strigînd : „Poftim, domnule Dumnezeu, mănînc-o singur !"

Iată basmul pe care mi l-a povestit moş Grişka pe la sfîrşitul lui martie, căci, deşi nu credea în „dumnezeii babei" — aşa le spunea el icoanelor neveste-si, — avea şi el destule superstiţii. Credea în soartă, în semne, în vrăjitorii şi în deochi, şi de aceea nu se lega de sfinţi şi de Dumnezeu decît dacă se înfuria rău de tot.

În primăvara acelui an n-am avut parte de vacanţă. Vacanţa o „păpasem" cînd cu dezgheţul din martie şi cu viscolele din ianuarie şi februarie. Totuşi, atît dăscălimea de la noi din sat, cît şi cei care predau prin colţuri şi mai depărtate, pe la fermele din adîncul stepei, am fost poftiţi la centrul raional ca să petrecem cîteva zile de odihnă. Sokolţov n-a mai dat citire nici unui raport, ci ne-a comunicat în cîteva cuvinte cum s-a desfăşurat munca în cel de-al treilea trimestru, ne-a invitat seara la spectacolul artiştilor amatori, membri ai corpului didactic din Rovnoe, şi ne-a lăsat să ne vedem de treburile noastre, să colindăm magazinele, să ne întîlnim prietenii — pe scurt, să ne destindem după o iarnă atît de lungă şi de grea.

Şi aşa cum se obişnuieşte, ca să ne sărbătorim revederea, ne-am împărţit în grupe. Pe mine m-a invitat Zina, aşadar, seara mă aflam alături de ea, într-una din clasele spaţioase ale şcolii de zece ani din Rovnoe, de unde băncile fuseseră scoase pe sală, încă de dimineaţă. În prima clipă, cînd am văzut în ce societate am nimerit (erau aci Miasniţki, Sokolţov, Ivaşcenko, instructorul secţiei regionale de învăţămînt şi cîţiva directori de şcoli), m-am fîstîcit. Pentru mine unul — prea mulţi şefi. Am vrut chiar să plec, dar Zina mi-a aruncat o privire atît de mirată, încît m-am simţit ruşinat. E drept că

înainte să ne așezăm la masă, pe când unii dansau după muzica unui picup iar alții completau scaunele de la masă, eu mă uitam chiorîș la toată lumea, de teamă să nu mă văd și eu pus la căratul scaunelor. Dar cum nimeni nu s-a gîndit să-mi rănească amorul propriu, treptat-treptat m-am îmblînzit. Zina mi-l prezentă pe chirurgul spitalului raional, un bărbat care îmi plăcu de la întîia vedere. Ne-am așezat la masă alături, și în timp ce ne strîngeam ba mai spre dreapta, ba mai spre stînga, făcîndu-le loc celor întîrziați, i-am împărtășit părerile lui moș Grișka despre medicină :

— Știți ce mi-a spus deunăzi ? „Înainte vreme toate cancerele și apendicitele astea nici nu se pomeneau. Te durea nițeluș burta sau pieptul și-atît." Eu îl întreb : „Va să zică, înainte vreme oamenii trăiau fără să moară ?" El tace. De altfel, nu prea are încredere în medicină, se bizuie mai mult pe soartă. Au o nepoțică pe care o iubesc ca pe lumina ochilor, dar dacă se îmbolnăvește, așteaptă să se facă bine de la sine. Mă gîndesc uneori : poate că pur și simplu le e lene să se ducă pînă la punctul sanitar, căci, oricum, sînt cinci kilometri pînă acolo. Dacă le propun să mă abat eu pe la punctul sanitar, cînd ies de la școală, tac. Mărturisesc, mi-e cam teamă să mă amestec. Într-o zi, m-au învinuit că le-am deochiat-o pe Alinka lor.

Toate acestea le-am spus pe un ton ușor, în căutarea unui „subiect comun" de conversație. Dacă chirurgul ar fi zîmbit măcar, i-aș fi de-

pănat şi alte istorii, bunăoară „Moş Grişka şi soarta". Numai că el n-a zîmbit.

— Aici, la noi, la centrul raional, lucrurile merg bine. Dar de prin sate ne sînt aduşi uneori şi din ăştia. Spune că-l doare burta, şi cînd colo a şi făcut o septicemie care s-a declarat într-a treia sau a patra zi după criza de apendicită. Operaţia e inutilă, totuşi ai datoria s-o faci. Nu demult, ne-a fost adus unul...

Chirurgul îşi drese glasul. Era numai cu vreo doi ani mai în vîrstă decît mine, dar în clipa aceea nu mi se mai păru de o seamă cu mine. Muncea aici de opt ani şi alături de el mă simţeam un boboc nevinovat.

Cineva opri picupul şi într-o linişte solemnă se rosti un toast. În acele clipe am preţuit cu bucurie şi solemnitatea momentului, şi ambianţa de aci, neobişnuită pentru mine, şi faptul că iarna a trecut şi încă atît de greu, şi prezenţa Zinei alături de mine. Apoi picupul începu din nou să cînte, larma se înfiripă iarăşi, şi însăşi larma asta mi se păru nespus de plăcută.

Apoi, masa fu trasă mai aproape de perete, şi amatorii de dans se ridicară să danseze. Pe Zina o invită la dans Miasnitki, cerîndu-mi mai întîi scuze, şi eu m-am gîndit: „Omul ăsta e totuşi plăcut. Nu e un înfumurat. Rău am făcut că m-am luat în bete cu el, atunci, la consfătuire."

Apoi nu m-am mai uitat nici la Miasnitki, nici la chirurg, m-am uitat numai la Zina, admirînd-o cît de frumos şi uşor dansează, cu cîtă hotărîre trece uneori să-şi conducă ea partene-

rul, cum îl corectează pe Miasniţki şi cum îl poartă în dans. După aceea a mai invitat-o cineva şi încă cineva.

— Ştii, i-am spus cînd s-a întors lîngă mine, eu nu dansez. Haidem puţin pe afară.

O dată cu noi mai ieşiră chirurgul şi alte două profesoare. Chirurgul şi profesoarele aveau acelaşi drum. I-am însoţit o bucată de vreme, apoi ne-am îndreptat încet spre centru. Am dat să-i scot mănuşa din mînă, dar Zina şi-a tras mîna îndată.

— Stai, făcu ea. Astîmpără-te! Am întors capul: pe stradă nu era nimeni. Nu despre asta e vorba, spuse Zina. Vreau să te întreb...

Am privit-o surprins. Ca şi atunci, la consfătuire, avea o expresie hotărîtă, de o cucernică sobrietate.

— Spune-mi, ce-ai făcut cînd ai venit aici, în prima zi? Şi de sărbătorile din noembrie?

— Pe cuvîntul meu de onoare că nu-mi amintesc, i-am răspuns, dar ceva din tonul Zinei m-a făcut să mă înfurii brusc: Ba, nu, îmi amintesc; am băut votcă, am spart geamurile la şcoală, m-am legat de femei măritate. Şi mai ce încă? L-am bătut măr pe preşedintele colhozului.

Zina păşea tăcută alături de mine.

— Mi s-a spus că nu eşti omul corect drept care te dai, vorbi ea după un timp.

— Ţi s-a spus aşa ceva despre mine? Mă faci curios. Dar tu personal, ce gîndeşti despre asta?

Am mers multă vreme tăcuți. Seara se irosea stupid, și eu nu eram în stare să-mi vin nicicum în ajutor.

— Nu pot să nu-l cred pe omul care mi-a spus asta.

— Dar pe mine ?

Nu-mi răspunse. Ar fi trebuit să ne întoarcem, dar eu am întrebat-o :

— Cine e ?

— Miasnițki.

Și înainte să ne întoarcem, i-am mai pus o întrebare :

— Și ce s-ar schimba dacă într-adevăr aș fi spart geamuri și așa mai departe ?...

— Nu știu !

Acest „Nu știu" sună ca un „Lasă-mă în pace !"

...La școală, străbătînd clasa în care se mai dansa și acum, m-am apropiat de masa la care ședeau Miasnițki, Sokolțov, directorul școlii și o femeie pe care nu o cunoșteam. Se vedea de departe că sînt dispuși să rămînă la reuniune pînă la sfîrșit. În timpul mesei, cei trei stătuseră pe locuri diferite, iar acum se adunaseră laolaltă ca să petreacă între ei o ultimă jumătate de ceas. Miasnițki își scosese haina și cravata, își descheiase cămașa la gît — îi era cald. Fără cravată și haină, cu cămașa descheiată, își pierduse o parte din prestanța lui de șef. Rămăsese totuși șef, dar asta nu se citea atît pe fața lui, cît pe fețele lui Sokolțov și a directorului școlii. M-am înclinat în fața lui Miasnițki,

așa cum s-ar fi înclinat Sokolțov sau directorul, și i-am spus rugător :

— Tovarășe Miasnițki, vă rog să veniți o clipă. Am ceva personal de discutat cu dumneavoastră și voi fi foarte scurt.

El încuviință din cap, iar eu i-am spus :

— Vă mulțumesc.

Mergînd în vîrful picioarelor și adresînd zîmbete prietenoase celor care dansau, am ieșit pe sală și am rămas în așteptare în fața ușii. Am așteptat un minut, două. Am auzit cum la picup s-a pus o altă placă, dar Miasnițki tot nu se arăta. Tocmai pornisem să mă întorc în clasă, cînd m-am auzit strigat :

— Spuneți-mi, dumneavoastră doreați să vorbiți cu tovarășul Miasnițki ? N-ați putea să-mi transmiteți mie, ceea ce voiați să-i spuneți ?

Femeia care ședuse la masă lîngă Miasnițki îmi zîmbea amabil, dar vedeam că se temea de mine.

Așadar, mie mi se păruse numai că m-am înclinat în fața lui, întocmai cum s-ar fi înclinat Sokolțov sau directorul școlii. I-am răspuns femeii pe un ton cît se poate mai delicat :

— Înțelegeți, am cu dînsul o chestiune strict personală, nimic de serviciu. Ar fi bine să vină chiar dînsul încoace.

Apoi m-am pomenit cu o altă femeie, căreia a trebuit să-i explic din nou, că am cu Miasnițki o chestiune strict personală. Femeia dispăru, iar din clasă ieși pe sală un personaj care mă privi ațintit, apoi încă unul, dar Miasnițki

tot nu venea. Am pornit-o iar spre clasă, dar în aceeaşi clipă însuşi directorul şcolii îmi ţinu calea.

— Ce faci dumneata aici ? Ai fost invitat la reuniune ca un om cumsecade...

— Ascultaţi, am început eu, acest Miasniţki e cu două capete mai înalt decît dumneavoastră şi cu un cap mai înalt decît mine. De ce atunci tot trimite în locul lui femei ?

— Dumneata îţi dai seama unde te afli ?

— Ce neobrăzare ! spuse careva din grupul celor care se adunaseră în uşa clasei. Să faci scandal într-o şcoală !

— Părăseşte imediat şcoala ! se răsti la mine directorul.

Am ridicat din umeri. Nu avusesem de gînd să stîrnesc vreun scandal. Oare a cere ca un om, oricine ar fi el, să răspundă pentru cuvintele lui, înseamnă să faci scandal ?

— Bine, am spus eu. Atunci transmiteţi-i, vă rog, lui Miasniţki că am să-l aştept în curte.

Aceleaşi femei veniră şi în curte să-mi vorbească, ba în două rînduri apăru din nou şi directorul şcolii. Mă încăpăţînasem, dar îmi dădeam seama că de aici n-are să iasă nimic, că nu voi izbuti să-l fac pe Miasniţki să se explice. Pînă la acel Miasniţki care şedea la masă, cu cămaşa desfăcută la gît şi cu haina atîrnată de speteaza scaunului, ştergîndu-şi fruntea brobonită de năduşeală, nu puteam să ajung.

Una dintre prietenele Zinei ieşi să-mi vorbească şi ea :

— Înțelegi, i-am spus, nu vreau nici un fel de tărăboi. Vreau doar să-l fac să răspundă pentru cuvintele lui. E sau nu obligat să răspundă pentru niște vorbe spuse de el?

— Zina lucrează aici, în școala asta, îmi aminti prietena ei. Te-ai gîndit ce urmări pot să aibă toate astea asupra Zinei?

8

Pînă sîmbătă am tot așteptat o scrisoare de la Zina, un bilețel, ori numai un simplu cuvînt de salut. Speram mereu ca vreunul din sătenii care fuseseră la Rovnoe să-mi spună: „Mă dusei la centru și-apoi dăscălița a tinerică de la școala de zece ani îți trimite salutări". Dar Zina tăcea. Abia atunci am înțeles ce însemna ea pentru mine. Cît fusese iarna de lungă așteptam cu îndărătnicie să se scurgă timpul de sîmbătă pînă sîmbătă, ca să o pot revedea; porneam spre ea și pe viscol, și pe ploaie, și apoi așteptam cu nerăbdare din nou o săptămînă încheiată întîlnirea cu ea.

Sîmbătă, cînd am plecat de la școală spre asă, eram tare cătrănit. În primul rînd, pentru ă mă întorceam acasă, și: în al doilea rînd, pentru că la ultima oră săvîrșisem o ticăloșie. Nu o nedreptate măruntă, de care nu este ferit nici un pedagog și pe care aș fi căutat să o repar pe loc, ci o adevărată mîrșăvie, pentru care

nu-mi puteam acorda nici un fel de circumstanțe atenuante. În clasa a șaptea, la care predam eu, învață și elevi care au depășit vîrsta normală a clasei respective. Unul dintre elevii mei, anume Nathin, flăcăul care încercase să mă ia peste picior la cîrciumă, chiar în ziua sosirii mele, nu știa lecția. I-am spus :

— Nathin, ca vîrstă, tu ar trebui să fii într-a zecea, și spui că nu poți să te descurci nici cu materia care și într-a șaptea nu e decît o repetare a unor lucruri învățate.

— Andrei Nikolaevici, începu el pătruns, apăsîndu-și mîinile pe piept, ce să fac dacă-s greu de cap ! Nu toți pot fi învățați ca dumneavoastră.

Lingușelile lui sînt grosolane, împletesc în ele neobrăzarea cu măgulirea. După oră se va ține după mine pînă la cancelarie și mă va întreba cum să-și împartă mai bine ziua pentru învățătură și ce cărți să citească. Asta s-a întîmplat de vreo zece ori pînă acum.

Nathin e poate singurul elev din clasă pe care nu-l îndrăgesc. El o simte, dar nu se poate dumiri de ce. Prea e dibaci în afaceri. Vara și toamna scoate un ban muncind la colhoz și se pricepe de minune, prin stăruință, lingușire și uneori prin rugăminți, să fie dat la o muncă avantajoasă, ferindu-se de la una plătită mai puțin. Toți cei care-l dezaprobă spun : „Tînăr, tînăr, dar cam precoce !“ Și nu se știe de ce, toți îi fac loc, îl lasă să treacă înainte. De învățat, învață prost, dar certificatul de șapte clase

îl vrea bun, şi de asta mă tot sîcîie în ultima vreme cu atenţiile lui.

— I-am pus un doi şi am trecut la explicarea lecţiei noi. Numai că între timp molipsisem întreaga clasă cu neputinţa mea de a mă concentra. Am încercat să-mi vin în fire, dar n-am izbutit. Am încercat atunci să stăpînesc clasa. Dispreţuiesc dascălii incapabili să restabilească în clasă ordinea tulburată din cine ştie ce pricină, cu o singură privire sau o ridicare mirată din sprîncene, şi iată-mă şi pe mine în această jalnică situaţie.

— Linişte! am strigat. Copiii nu mă mai auziseră niciodată răstindu-mă în acest fel şi pur şi simplu nu mi-au dat crezare. M-am simţit de-a dreptul jignit: va să zică, e destul să nu-mi pot ascunde o singură dată proasta dispoziţie şi uite ce se întîmplă! Rîbina, nu mai vorbi!

— Andrei Nikolaevici, ce aveţi cu mine! Eu n-am vorbit. Nu o mai recunosc pe Rîbina. Nu îngăduiam să-mi vorbească atît de familiar decît atunci cînd în clasă domnea o ordine desăvîrşită. Am izbucnit:

— Rîbina, dacă-ţi mai fac o singură observaţie, părăseşti clasa. Şi nu mă mai tot întreba: „Ce aveţi cu mine?" Iar peste cîteva clipe: Rîbina, ieşi afară din clasă!

Rîbina s-a împurpurat la faţă, dar a rămas pe loc. Se înroşeşte aşa cum nu ştiu să roşească decît copiii de la ţară: roşeaţa tot creşte şi creşte, fără de sfîrşit. Curm explicaţiile lecţiei şi

aştept. Deodată se aude o şoaptă puternică, plină de revoltă :

— Tu, scoală sus, cînd îţi vorbeşte Andrei Nikolaevici !

E Nathin. Dau să-l reped, dar îi întîlnesc privirea, atît de cinstită, de devotată, încît fără să vreau îmi înghit vorba.

Rîbina s-a ridicat în picioare. Mai bine zis s-a ridicat numai puţin şi stă rezemată de spătarul băncii.

— Ieşi din bancă, şuieră Nathin. Scoală-te-n picioare ca lumea !

— Taci din gură, Nathin ! Rîbina, aştept. Rîbina însă nu mă mai aude — prea mult sînge i s-a grămădit în obraz. Iar eu nu mă mai pot opri. În picioare, toată clasa ! îmi arăt eu inventivitatea pedagogică. Vom sta cu toţii în picioare pînă ce Rîbina va părăsi clasa.

Copiii au simţit că se petrece ceva cu mine. Stau toţi smirnă cu ochii în pămînt. Scena asta odioasă se prelungeşte : stăm în picioare şi eu, şi clasa — unii mai leneşi s-au rezemat de spătarele băncilor — dar Rîbina tot nu se urneşte din loc. Obrazul ei se face din ce în ce mai purpuriu. Ar trebui să dau înapoi, dar nu sînt în stare... Aici, tot Nathin îmi vine în ajutor.

— Cum se poate, Andrei Nikolaevici, să nu vă asculte pe dumneavoastră ? ! Daţi-mi voie mie...

Cu o repeziciune care nu-mi îngăduie să intervin, o înşfacă de mînă şi o trage spre locul de trecere dintre bănci... Asta e tot. Scăldată în lacrimi, Rîbina iese fugind din clasă. Nathin

face în urma ei un gest de amenințare, cineva rîde, dar cei mai mulți tac posomorîți.

— Auzi, să nu asculte de Andrei Nikolaevici! spune Nathin, și mă privește cu devotament.

— Stai jos! Stai jos, numaidecît! îi spun cu răstit. Ia te uită la el... Mă reped afară din clasă după Rîbina, o caut, nu mai știu nici eu ce îi îndrug, o aduc în clasă: Rîbina, te rog să mă ierți.

Pe urmă, scriu ceva pe tablă, eu explic lecția mai departe, dar, bineînțeles, asta nu se mai poate numi lecție.

După ore, o pornesc încet spre casă.

Către amiază, ploaia se preschimbă în măzăriche, care la rîndul ei se preschimbă într-o ninsoare ușoară. Calci pe un acoperămînt alb, iar sub tălpi mustește noroiul.

Acasă am găsit-o pe Valentina. Avea cizmele de cauciuc stropite pînă sus de noroi. Îi era cald. Își ridicase fusta pînă peste genunchi, ca să-și răcorească picioarele. De mine nu se mai rușina: sarcina o împovăra peste măsură.

— Te-ai grăbit? am întrebat-o, cerîndu-mi iertare că venirea mea îi stingherește convorbirea cu maică-sa.

— M-am grăbit, îmi zîmbi ea, obosită.

— De ce nu-ți scoți paltonul?

— Păi chiar acuși plec. Mă așteaptă soacră-mea, e nemîncată. Azi-dimineață am dat o fugă pînă la Rovnoe și abia acum m-am întors. Bine c-a dat Dumnezeu să prind un camion. Am avut noroc să ne strecurăm încoace la momentul potrivit, că tocmai începea să plouă.

Valentina era aproape zilnic la Rovnoe, ca să-l vadă pe Semion la spital şi să-i ducă cîte ceva de-ale gurii, „de-acasă". Dăduse şi azi „o fugă" pînă la el, cu burta la gură, făcînd o cursă nebuncască cu un camion ale cărui arcuri ca de piatră puteau să scoată sufletul şi dintr-un om zdravăn.

— Nu ştiu nici eu cum de-am avut noroc de camionul ăla. Alergam şi-mi spuneam · dacă nu-l prind pe ăsta, nu mă mai întorc acasă şi mă internez în spital. Şi aşa, doctoriţa nu voia să mă lase să plec. Spunea că trebuie să mă internez azi, iar eu — că luni. Altfel, azi nici nu se putea : nu i-am gătit nimic soacră-mi, şi-n casă e nestrîns. Ce să mai vorbesc ! Nici eu nu ştiu cum m-am urcat sus pe platformă. După ce m-am văzut sus, mi-am încleştat mîinile de peretele cabinei şi mi-am zis : Dumnezeu cu mila, şi-n vremea asta, colea, în partea de jos a pîntecelui simţeam că dintr-o clipă în alta poate să se rupă ceva. Ferească sfîntul, zic, să nasc aşa, pe drum ! Doctoriţa mi-a spus doar : „Mă şi mir de dumneata, că eşti femeie cu carte !"

— Şi cum, ai venit aşa, în picioare ? am întrebat uluit. Şi cine şedea, mă rog, în cabină, de te-au lăsat să vii sus, pe platformă ?

— Să ştii că atunci cînd te scutură în halul ăsta e mai rău în cabină. Dacă stai în picioare simţi parcă mai multă siguranţă... Semion îţi trimite salutări.

— N-ai întîlnit-o pe Galina Petrovna ? Ţi-ar fi arătat ca călătorie !

— Lasă, ce să mai vorbim ! exclamă Valentina.

9

M-am trezit în toiul nopţii din pricina spaimei. O spaimă cumplită şi de neînţeles, ca toate spaimele de peste noapte. În casă era o linişte grea, iar casa parcă plutea, parcă se îndepărta în derivă, legănîndu-se uşor în tăcerea apăsătoare a nopţii. Ciulind urechea, am surprins nişte pîrîituri, nişte foşnete şi un fel de tăcere tainică, pitulată la pîndă prin unghere. Apoi, încet-încet, toate şi-au reluat locurile obişnuite : negrul pologului, pe jumătate tras de deasupra patului meu, întunericul ce se ridică pînă sub tavanul aflat la înălţimea ştiută. Nici casa, nici patul nu mai plutesc, purtate de linişte, în derivă. De altminteri, nici dincolo de pereţii casei, liniştea nu e chiar desăvîrşită — ploaia bate pieziş în obloane. Şi cineva de afară, de pe uliţă, după ce a deschis oblonul — nici vorbă că asta m-a şi deşteptat din somn — ciocăneşte din nou, stăruitor în geam.

Deslușesc cum în camera de alături scîrţîie patul şi cum moş Grişka, cu un glas cîtuşi de puţin somnoros, spune ;

— Du-te de vezi cine-i !

Trofimovna şi-a şi lăsat picioarele desculţe pe duşumea şi, lipăind cu galoşii ei ponosiţi, porneşte mută spre uşă.

Zăvorul pocneşte, şi Trofimovna se întoarce în casă, tîrşindu-şi încălţările. O urmează cineva care zăboveşte în prag, tropăind mărunt, în foşnetul unei mantale de ploaie. Şi după felul cum foşnea mantaua şi cum suspina a uşurare nouvenitul, în timp ce tropăia ca să-şi lepede noroiul de pe cizmele de cauciuc, îţi puteai da seama ce ploaie e afară şi în ce hal s-a udat şi s-a grăbit pe drum acel cineva.

— E Katia, spune Trofimovna (Katia e vecina Valentinei). Pe Valia au apucat-o durerile...

În odaia gazdelor mele se lasă tăcerea cîteva clipe, apoi se aude glasul Katiei. O simţeam rebegită de frig, din pricina urgiei pe care o înfruntase afară, dar şi tare bucuroasă că a izbutit să ducă la bun sfîrşit o îndatorire a ei.

— Aveţi un cîine zăbăuc, spune. Rupsesem o creangă pe drum, dar nici că s-a speriat de creanga mea. Am ciocănit în geam şi nu m-aţi auzit, acuma ciocăneam a doua oară.

Despre Valentina, despre durerile care o apucaseră îi spusese totul Trofimovnei încă în curte şi acum turuia despre drum, despre spaimele prin care trecuse din pricina întunericului şi a pîrîului cu apa crescută. Gazdele mele nu-i curmau vorba, nici nu dădeau semne că ar avea de gînd să se scoale şi nici nu aprindeau lampa. Am simţit atunci că spaima care mă deşteptase din somn mă cuprinde iarăşi.

— După cum i-a fost în seara asta, Valentina mi-a spus: „Să mai dai pe la mine...“ Şi m-am dus s-o mai văz. Am dat o fugă pînă la baba Ivanciha, apoi am alergat la voi. M-am gîndit să-l strig pe Kolka, felcerul, dar mi-am zis că tot Ivanciha e mai pricepută. Voi ce ziceţi?

— Te duci tu, tătucă? întrebă Trofimovna. Poate o să fie trebuinţă de vreun cal sau vreo maşină de la colhoz, ce să fac eu, ca muiere? Afară e o vreme de spaimă...

Patul scîrţîi sub greutatea lui moş Grişka.

— Nu, spuse el, tuşind cu vinovăţie. Asta-i treabă muierească. Iară de dus, unde s-o duci pe o asemenea urgie?

Atunci, femeia începu să vorbească repezit, cît mai convingător:

— Nu se cuvine ca eu, ca mamă, să fiu alături de fată, asta aduce nenoroc...

Amîndoi bătrînii nu mai deschiseră gura multă vreme şi nu se mai auzi decît glasul Katiei, care tot povestea şi povestea, bucuroasă şi în acelaşi timp adînc tulburată, cît a fost de îngrijorată, cum n-a avut somn şi cum s-a dus la Valentina, cum soacră-sa — „parcă ce ajutor poţi să ai de la ea?“ — s-a şi pregătit să se dea jos din pat şi să o pornească după vecini. Dar Valia pusese de cu seară apă pe plită şi se îngrijise şi de pelinci curate.

Într-un tîrziu, Trofimovna aprinse lampa ca să se pregătească de plecare. Începu deodată să se zorească, pătrunsă de nelinişte, înturnîndu-se

asupra Katiei cu o ploaie de întrebări — se vedea că a luat o hotărîre. Altminteri, şi glasul ei suna acum mai sigur :

— O da Dumnezeu şi-o trece cu bine. Eu am născut cinci fără să văz spitalul.

Suflă în lampă, şi cele două femei ieşiră din casă. O auzii pe Trofimovna alungînd-o pe Danka, apoi se făcu linişte. Numai ploaia biciuia neobosită obloanele. Moş Grişka se întoarse binişor în aşternut, apoi se potoli. De obicei, doarme fîsîind pe nas şi sforăind uşor, dar de astă dată nu se mai auzea nimic. Nici eu nu puteam să mai adorm. De cum închideam ochii şi începea să mă fure somnul, mi se năzărea că din ungherul cel mai depărtat al odăii, ca şi din odaia alăturată, unde şedea neauzit moş Grişka, din foşnete şi trosnituri, din văzduhul apăsător al nopţii se zămisleşte ceva mare şi înspăimîntător, care se ghemuieşte la pîndă.

Am stat aşa pînă au mijit zorile. Cînd s-a luminat de-a binelea de ziuă, am început să aştept. Mi se părea că dintr-o clipă într-alta am să o văd intrînd pe Trofimovna, în bocete sfîşietoare : „Cui ne-ai lăsat, sufletelul nostru ?!" Eram încredinţat că se va porni să boceaască...

10

Am adormit însă înainte să se înapoieze. Iar cînd m-am deşteptat, am auzit-o trebăluind lîngă plită, în zgomot de crătiţi şi capace, tot

mișcîndu-se între plită și masă. Moș Grișka nu era în casă. Așadar, toate presimțirile mele de peste noapte nu fuseseră decît niște nerozii. Totuși, am întrebat-o cu oarecare teamă :

— Cum îi merge Valiei ?

Am aflat că totul e aproape bine. Bătrîna plecase de lîngă Valentina după ce copilul — o fetiță — se născuse normal. Drept e că — „treaba ceea de muiere" — adică placenta nu o dăduse afară, dar lîngă Valentina se aflau Kolka, felcerul, și baba Ivanciha, așa că, totul va fi bine pînă la urmă.

— Și ea n-a spus că vrea să fie dusă la spital ?

— Ba de spus a spus ea, numai că tu nu știi, Andrii, ce grozăvie era afară : și ploaie, și vînt. Și nu întuneric, negru corb... „Valia, i-am spus, cu una am născut de cinci ori fără să văz spitalul..."

Îndeplinindu-mi datoria de om care îi luminează pe alții, i-am amintit că dintre cei cinci copii ai ei numai doi rămăseseră în viață și că la oraș, copiii, ce-i drept, se îmbolnăvesc, dar de murit nu mor. Apoi mi-am luat gustarea de dimineață, deși fără nici un chef — nu-mi mai veneam în fire — și am pornit-o spre școală ca să corectez caietele copiilor. De fapt, puteam să le corectez și acasă, dar la școală era totuși mai bine. Drumul pînă la școală e lung, poate întîlnesc pe careva prin centru, sau mă abat pe la conducerea colhozului — acolo unul fumează, altul joacă șah — și mai trece vremea. Apoi,

la școală poți asculta radio și s-ar putea să vină și fetele — Saşa și Maria.

Am fost nevoit să trec pe la director să-i cer cheile. Firește că asta l-a nemulțumit, dar îi pregătisem o surpriză.

— Valentina Grigorievna a născut azi-noapte o fetiță.

— Da? făcu directorul. Nu o avea la inimă pe Valentina pentru că era prietenă cu Galina Petrovna.

Totuși, îmi dădu cheile. Dispăru după ele vreme îndelungată, în timp ce eu aşteptam afară, apoi deschise larg uşa, scoase capul în ploaia care se cernea mărunt, se uită spre dreapta și spre stînga, apoi se uită peste capul meu și, fără să mă privească în ochi, mi le întinse:

— Andrei Nikolaevici, să nu pui radioul. Care va să zică, nu-i aşa? Să nu-l pui. Nu permit.

Și fără să mai aştepte răspuns, închise uşa. Abia i-am zărit bretelele puse peste flanela albă de corp și părul alb, de o noblețe de senator roman. Niciodată pînă acum nu-și îngăduise să-mi vorbească astfel.

Cel dintîi lucru pe care l-am făcut intrînd în cancelarie a fost să deschid aparatul de radio cît se putea de tare. În timp ce învîrteam butonul, am simțit că-mi tremură degetele. Dar nu numai atît — tremuram din tot corpul și nu eram în stare să-mi stăpînesc acest tremur. Iată, mi-am zis, urmările acestei ierni nesfîrşite, a şederii în casă în timpul viscolelor și a neînțelegerii mele cu Zina. Directorul pică în can-

celarie aproape numaidecît. Nu avusese răgaz decît să-şi arunce paltonul pe umeri, peste flaneaua de corp. Arăta, de parcă ar fi fugit de acasă, cu nevastă-sa strigînd după el: „Îmbracă-te, omule!", iar el, dînd din mîini a împotrivire. Şapca îi şedea strîmb pe cap — nu avusese timp de ea. Deschise uşa de perete, dar de astă dată nu se mai strecură pe lîngă mine ca o umbră, ci se repezi drept la aparat. Un pas, încă unul... şi deodată i-am apucat mîna întinsă spre buton. Cum s-a mai speriat? Nu îndată, ci abia cînd şi-a dat seama că sînt mai puternic decît el şi tot atît de furios! Făcu un salt spre uşă:

— Asta e nesupunere! Huliganism! Comisia va fi aici chiar mîine! În ce priveşte raionul de partid... Acolo eşti cunoscut, ţi-ai şi dat arama pe faţă!

M-am luminat într-o clipită:

— Aşadar, dumneavoastră i-aţi îndrugat minciuni lui Miasniţki?

Obrazul lui roşu, pîrjolit de vînt, devenise pămîntiu. Am făcut un pas spre el.

— Să nu îndrăzneşti! strigă el, bîjbîind cu mîna la spate după clanţa uşii, apoi a apăsat pe clanţă şi a zbughit-o afară.

M-am aşezat pe un scaun în faţa aparatului de radio, am ascultat puţină muzică, după care am întors butonul şi am ieşit pe uliţă.

Am închis şcoala, am bătut la uşa directorului şi, după ce am aruncat cheile pe prag, am pornit-o spre Rovnoe. Simţeam că nu voi avea linişte pînă ce nu-l voi găsi pe Miasniţki, iar

apoi, în prezența cîtorva martori — a unor martori fără doar și poate — să-i arunc în față : „Sînteți un mizerabil !"

Lucrul cel mai greu de făcut era să ieși din sat. Pe porțiunea asta roțile camioanelor desfundaseră drumul atît de adînc, încît se înfățișa ca o adevărată cursă de obstacole. Pentru starea mea sufletească, era tocmai drumul de care aveam nevoie. Treceam peste opreliști cu furie, ca și cum m-aș fi răzbunat pe cineva. Pe la amiază străbătusem calea mai bine de jumătate, fără să fi întîlnit vreun om sau vreo mașină, cînd deodată am deslușit zgomotul unui motor care se tot apropia, uruind din răsputeri. Un camion care patinează pe noroi face zgomot cît un avion cu două motoare ce zboară cu trei sute de kilometri pe oră, dar în schimb se deplasează cu viteza unui car cu boi. Mașina cu pricina se apropia însă considerabil mai repede, și curînd am putut să o și văd. Era un „Willys" micuț, un „țap", cum i se mai spune. Se avînta pe drum cu tuspatru roțile, țîșnind cînd înainte, în linie dreaptă, hurducîndu-se cînd pieziș. La început am crezut că e mașina comitetului raional, dar am deslușit pe una din portiere o cruce roșie stropită cu noroi. Nu-mi prea plac mașinile Salvării, și întîlnirea asta pe drumul pustiu mi se păru rău prevestitoare.

Am pășit în Rovnoe obosit și... potolit. Din îndărătnicie, ca să nu par laș față de mine însumi, nu renunțasem să mă duc la Miasnițki, deși acum toată tevatura asta mi se părea stu-

pidă. Ce nevoie am eu de Miasniţki ? Despre ce să vorbesc cu el ?

Am pornit totuşi spre sediul raionului de comsomol, fără să nădăjduiesc că voi găsi pe cineva acolo — doar era duminică ! Uşa era deschisă. „Pesemne că nu-i decît femeia de serviciu, mi-am spus, şi eu am atîta nevoie de Galina..." De cum am intrat în încăpere, am dat şi peste Galina, şi peste Vera. Galina avea ochii roşii şi umflaţi de plîns. Cînd m-a văzut, n-a întors capul şi n-a încercat să-şi ascundă ochii plînşi. Îşi plimbă privirea asupra mea, de parcă în clipa aceea se aştepta să mă vadă anume pe mine, sau tocmai la mine nu se aştepta.

— Cum de s-a putut întîmpla aşa ceva ? întrebă ea.

O clipă m-am mai agăţat de nădejdea că vorbeşte despre scandalul cu directorul, care a apucat să dea un telefon.

— Văd că Andrii nu ştie nimic, spuse Vera. Ai plecat de mult din sat ?

— De dimineaţă.

— Acum un ceas şi jumătate a murit Valentina. Hemoragia n-a putut să fie oprită.

11

M-am întors în sat pe înnoptate. Casa mă întîmpină cu geamurile negre ale ferestrelor fără obloane. Am deschis portiţa şi am tresărit. Ceva

tare şi miţos se izbise de picioarele mele. Inima mi s-a oprit în loc, dar n-am făcut nici un gest de ameninţare şi nici n-am strigat la Damka, căci ea era ; dimpotrivă, m-am bucurat. Am pornit-o amîndoi spre casă. Uşa era descuiată — de altfel, nu stătea niciodată încuiată. Chiar cînd plecau toţi de acasă, gospodina agăţa de uşă un lacăt vechi şi ruginit care nici nu se încuia.

— Mămucă ! am strigat eu din prag. Grigori Stepanovici !

Nici un răspuns. Mi-am căutat degrabă chibriturile prin buzunare şi am scăpărat unul. În lumina slabă a flăcăruii gălbui, casa părea şi mai sinistră. Nişte umbre negre, mătăhăloase, se traseră brusc în lături spre colţuri. Era de la sine înţeles şi nici n-ar fi fost firesc să fie cineva acasă — atît mama cît şi tatăl se aflau acolo, la Valentina. Negreşit s-au dus acolo de azi-dimineaţă, iar casa a rămas pustie şi rece. Lăsînd uşa de afară deschisă larg, am trecut în odaia mea, am aprins lampa cu gaz şi opaiţul — din economie, lampa cu gaz mi se cuvenea numai mie — şi m-am apucat să închid obloanele.

După ce le-am închis, am chemat cîinele. Dînd umil din coadă, Damka se opri în prag. Ştia că nu are voie în ruptul capului să calce în casă.

— Hai, vino încoace, am îmbiat-o eu.

Damka îşi lipea urechile de cap, punea botul pe labele dinainte, îşi arăta în fel şi chip dragostea faţă de mine, dar nu se încumeta să

intre. Atunci am alungat-o, am închis ușa și m-am așezat pe un scaun, fără să scot haina de pe mine.

Azi, la comitetul raional le spusesem Verei și Galinei că eu sînt vinovat de moartea Valentinei. Vera mi-a strigat că spun enormități, iar Galina a tăcut...

Îmi dădeam și eu seama că un gînd ca ăsta nu avea nici o noimă. Doar o asistaseră la naștere și maică-sa, și o moașă, și Kolka, felcerul! Și totuși, dacă aș fi încercat să fac rost atunci, noaptea, de o mașină și aș fi adus-o la spital, ar fi rămas în viață... Dacă Semion n-ar fi fost un ticălos, Valentina ar fi trăit... Dacă... Dar atunci, ce are și ce nu are sens?!

Mă ustură rău ochii. Lampa cu gaz nu are putere să risipească întunericul. Întunericul stă cuibărit în voie sub masa pe care se află lampa, ca și sub pat. Parcă și zecile de fotografii de pe pereți îl fac mai dens.

N-am văzut-o încă pe Valentina moartă, nici nu pot să mi-o închipui așa, iar fotografiile de pe pereți cu negrul lor funerar îmi adeveresc că e moartă.

Am ațipit abia spre dimineață și m-am deșteptat cu o cumplită durere de cap, de parcă durerea asta s-ar fi strîns acolo în douăzeci și patru de ceasuri. Ieșind în curte, abia m-am putut feri de Damka — se năpustise bucuroasă spre mine (de obicei, moș Grișka pune cîinele în lanț de cum se luminează de ziuă) și m-am gîndit; desigur, a fost doar un concurs de împrejurări! Un stupid concurs de împrejurări!

Am atîrnat lacătul, care nu se încuie, de uşă şi am pornit-o spre şcoală.

După ora a patra le-am dat cu toţii drumul copiilor acasă şi ne-am îndreptat spre Valentina. Zăpada de pe cîmp se topise. Ici-colo doar, prin cutele pămîntului, mai dăinuiau pojghiţe murdare ca de cenuşă — foste creste ale unor falnice troiene. Iarba nu încolţise încă. Pe dîmburi, în afară de potecile umblate, se zăreau şi pete verzi, dar nu era decît iarba de anul trecut, mohorîtă la culoare şi pîrjolită de vînt. Însă nici verdele ierbii, nici pojghiţele cenuşii ale zăpezii nu împrumutaseră pămîntului culoarea lor. Pămîntul arăta aşa cum era el, negru-reavăn şi galben-argilos. Poate dacă pămîntul ar fi rămas neumblat de oameni şi vehicule, negrul ăsta reavăn şi galbenul lui argilos nu te-ar fi sîcîit atîta. Drumul pe care mergeam noi era însă şi pe mijloc şi pe lături în aşa măsură răscolit de roţile căruţelor şi ale camioanelor, încît galbenul-argilos mustea pur şi simplu sub picioarele noastre. Pereţii caselor pe lîngă care treceam erau ca pictaţi cu pete închise de umezeală, iar copacii scunzi şi goliaşi din preajma lor păreau negri. Totul din jur, atît de propriu stepei în prag de primăvară, are un colorit şi o lumină pe care nu le ştiu oamenii ţinuturilor din centrul Rusiei — e de o tristeţe atît de sfîşietoare, încît te înfiori.

Pe mijlocul şi pe marginile drumului care ducea spre casa Valentinei mergea o mulţime de lume. Printre alţii, răsfiraţi într-un lanţ lung, erau şi băieţii din cercul de artişti amatori al

S.M.T.-ului — fanfara trimisă aci de Galina. O dată cu ei venise şi Semion : umbla anevoie, şchiopătînd, cu faţa crispată. Veniseră şi tinerii de la comitetul raional al comsomolului — Galina, Paşa, Vera, Ilia Krupnik. Şi, pesemne, din pricină că erau în număr atît de mare, am început iarăşi să-mi spun : Dacă Semion n-ar fi fost un ticălos, dacă Valentina ar fi trecut în ziua aceea pe la Galina, dacă eu aş fi... Atunci, cum de-a fost cu putinţă să moară ? ! Cînd noi sîntem atîţia ! Şi cum de-am pierdut acel prilej la care visam de o viaţă întreagă — prilejul de a salva un om ? Ce mi-a trebuit mie să mă duc să mă răfuiesc cu Miasniţki ?

Cînd am trecut prin faţa conducerii colhozului, m-a oprit Nathin, preşedintele sovietului sătesc :

— Andrii, spuse el, noi meşterim aci o piramidă micuţă, cu o stea. Du-te şi vorbeşte cu directorul şi ai şi tu grijă, fiindcă se pare că rudele Valentinei au făcut o cruce şi vor s-o aşeze pe mormînt. Asta nu se cuvine. Du-te să-l previi...

— Da, da, l-am asigurat eu, şi m-am dus să-l previn pe director.

★

După înmormîntare, n-am vrut să iau parte la praznic : în drum spre casă, îmi ziceam că pînă la sfîrşitul anului şcolar au mai rămas vreo două luni şi că după aceea voi fi liber să mă întorc aici sau să nu mă mai întorc. Vre-

murile se schimbaseră, şi acum puteam cu adevărat să mă gîndesc la aspirantură. În acelaşi timp, tot eu însă îmi spuneam că după toate cîte le văzusem aici, aspirantura... Şi apoi, uitasem multe şi, la drept vorbind, parcă îmi trecuse şi cheful. Se adunaseră mult prea multe alte treburi cu neputinţă de amînat, pe care eram dator să le duc la bun sfîrşit. Da, dator. Mă simţeam răspunzător de prea multe: de moartea Valentinei, de soarta lui Parahin şi a lui Pivovarov, de soarta afaceristului meu de Nathin şi de soarta Rîbinei. Nu puteam să-i părăsesc.

Epilog

Un avion zbura dinspre miazăzi spre Moscova. Era un „IL-14", avion cu a cărui siluetă butucănoasă şi harnică, profilată pe cerul nostru, lumea se obişnuise de mult. În prima jumătate de oră, pămîntul de sub aripile lui, care trepidau încordat, părea harta unui fund de ocean, străveziu şi albastru, la scara de două verste — un centimetru. Apoi, între pămînt şi avion se aşternu un văl subţire şi alb. Vălul deveni din ce în ce mai compact, apoi se preschimbă într-un şir de bastioane reci de zăpadă, cu rare ferestre de un albastru intens, prin care se arăta pentru cîteva clipe ceva cafeniu, învăluit într-o plasă cenuşie şi deasă. Şi ferestrele albastre

se închideau mai înainte ca pasagerii să poată ghici că acolo e pământul. Peste încă un ceas, bastioanele pieriră, se năruiră şi pe imensa întindere pe care o poţi cuprinde cu ochii de la patru mii de metri înălţime, se aşternu un cîmp neted, cenuşiu-albicios. Semăna fie cu o tundră pe timp de iarnă, fie cu faţa Oceanului Îngheţat de Nord — netedă, cu rare creste de troiene şi nămeţi, peste care umbra avionului alerga lin, unduindu-se doar arareori.

Salonul pentru pasageri îţi amintea de interiorul unui autobuz mare şi cam uzat, cu fotoliile rînduite pereche şi husele lor albe spălate de nenumărate ori, cu perniţele lor peticite pentru coate, cu preşul îngust de cauciuc, care nu stătea prea bine întins pe pardosea. Toate vădeau că avionul acesta face curse de lungă durată şi că oamenii călătoresc liniştiţi cu el, potrivit întocmai programului de zbor şi fără nici un fel de peripeţii.

Sentimentul acesta de siguranţă şi de obişnuit cuprindea pasagerii de îndată ce intrau aici, salutînd-o pe frumoasa stuardesă şi împiedicîndu-se invariabil de marginea ridicată a preşului de cauciuc, în timp ce se îndreptau spre locurile lor. Chiar şi novicii care abia primeau botezul aerului se linişteau pe loc în această ambianţă de autobuz.

În primele zece minute de zbor, ei se mai uitau pe fereastră, mestecîndu-şi conştiincioşi caramelele şi urmărind-o niţeluş cam neliniştiţi din ochi pe stuardesă. Dar curînd se linişteau pe deplin şi răsfoiau revista „Ogoniok“, che-

mînd-o mereu ca să le schimbe revista. Acum, aici avea loc un joc întru totul terestru: bărbaţii căutau să intre în vorbă cu o femeie frumoasă.

După vreo trei ceasuri de zbor, în momentul cînd umbra care alerga după noi peste un platou de nori începu să se apropie de avion, stuardesa anunţă:

— Ne apropiem de Moscova. Vom ateriza pe aerodromul Vnukovo. Toţi pasagerii sînt rugaţi să-şi încheie centurile de siguranţă.

Şi porni încet pe culoarul dintre fotolii, cu o tavă în mîini.

— Şi dumneavoastră luaţi caramele? o întrebau unii.

— Spuneţi-mi cum vă numiţi?

— Dar dumneavoastră de ce nu folosiţi centura de siguranţă?

Un bărbat ras în cap, purtînd un costum de culoare închisă şi cam mototolit, puse pe tavă un pachet de ciocolată, iar vecinul lui, un tînăr într-o haină sport — un măr impunător. Stuardesa clătină uşor din cap şi trecu mai departe cu tava, de parcă ar fi vrut să ofere ciocolata şi mărul celorlalţi pasageri.

— Alo! îi strigă din urmă cel ras în cap. E numai pentru dumneavoastră.

Între timp, umbra se cuibări exact sub avion.

Acum nu mai coboram. Senzaţia că sub avion nu sînt nori, ci un cîmp înzăpezit, se accentuă şi mai mult. Dintr-o clipă în alta avionul va lăsa trenul de aterizare, se va izbi cu roţile de ceva dur şi va rula mai departe, săltînd la hîr-

toape. Asta ţinu vreo cîteva minute în şir. Apoi toţi avură senzaţia unei viteze uriaşe — lungi fuioare cenuşii de ceaţă zvîcniră în goană prin faţa ferestrelor. Avionul orbi, în salon parcă se lăsă seara, aripile dispărură înghiţite de nori, ba chiar şi uruitul motoarelor ce păreau că înfăşoară lungi fire de nori pe elice, se stinse brusc, lăsînd să se audă în loc un şuierat ascuţit.

Trupurile pasagerilor se făcură dintr-o dată grele de greutatea pămîntului nevăzut. Fiecare începu să-şi sugă de zor carameaua, uitînd pentru un timp de frumoasa stuardesă. Norii porniră să se destrame şi fără de veste apărură sub aripi acoperişurile unor căsuţe cu un singur etaj, un frunziş verde închis şi ud, un autobuz care se tîra încet pe şosea — toate atît de aproape, încît te şi speriai. Văzduhul era cenuşiu şi pesemne umed şi rece. Nici o rază a soarelui care luminase atît de darnic acolo sus nu mai pătrundea pînă aici.

— Ziua şi noaptea, spuse bărbatul ras în cap. Nordul şi Sudul.

— Da, i se alătură tînărul cu insignă de maestru al sportului prinsă de piept. Am sosit — şi se uită la ceas. Ce viteză! Peste o mie de kilometri în trei ore.

— Asta numeşti dumneata viteză? spuse bărbatul ras în cap, cu ochii la stuardesă. „TU-104" — asta, da, viteză! Nu-i aşa, tovarăşă stuardesă? Apropo, cum vă numiţi?

Avionul atinse cu roţile lespezile cenuşii ale pistei de aterizare şi, semănînd de astă dată

leit cu un autobuz, rulă între două şiruri de aparate mari şi mici, cu fuselaje argintii, turbine puternice şi motoare cu reacţie. Pasagerii se ridicară de la locurile lor, începură să se grăbească, se îngrămădiră în pasajul dintre fotolii, ca şi cum nu mai puteau suporta să rămînă un minut în plus în avion.

— Mai calmi, vă rog, tovarăşi, interveni stuardesa. Mai aveţi răbdare doar cîteva clipe.

Deschise larg uşa, şi în salonul avionului năvăli un aer cenuşiu şi umed, ca şi cel din zori şi, dimpreună cu el, zecile de zgomote molcome terestre, surprinzătoare prin însăşi familiaritatea lor. Pasagerii îşi puneau pardesiele sau mantalele de ploaie, încheindu-se la toţi nasturii. Nu se ştie de ce, surescitarea lor dispăruse, acum erau tăcuţi, liniştiţi. Aşteptau răbdători scara autopropulsată, coborau solemni pe pămînt unul cîte unul şi mulţumeau politicos stuardesei pentru zborul acesta fără incidente, ca şi cum ea ar fi pilotat avionul. Bărbatul cu capul ras zăbovi multă vreme, adunîndu-şi lucrurile în servieta lui de piele şi, după ce îi lăsă pe toţi să treacă înainte, se îndreptă şi el spre ieşire.

— Ştiţi, se adresă el stuardesei, tot n-am lămurit pînă la urmă cum vă numiţi.

Femeia surîse.

— Iată de ce v-am întrebat : unde v-aş putea găsi astă-seară ?

— La Minvodî [1].

[1] Mineralnîe Vodî — oraş în Caucaz.

— La Minvodî ?

Nu pricepu imediat. Iar cînd pricepu, izbucni în hohote de rîs, recunoscîndu-şi înfrîngerea.

— Aşadar, înapoi în Sud. O să vedeţi iarăşi soarele ! O viaţă ca asta mai înţeleg şi eu ! În ritm cu contemporaneitatea ! Anvergură, viteză, impresii... Vă doresc noroc !

Şi fără să se mai uite înapoi, coborî iute scara.

Călătorisem şi eu cu acest avion. Pe stuardesă o cunoşteam. Fuseserăm amîndoi colegi de institut...

Urma să plec din Moscova peste o săptămînă. Atunci a trebuit să-mi petrec toată ziua pe aerodromul Vnukovo — aerodromurile din Sud nu primeau pasageri şi am ascultat pe săturate bubuitul ca de tun al avioanelor „TU-104", care plecau în curse lungi, şi abia la căderea nopţii am decolat cu un „IL-14". Avionul zbura jos, sub stratul de nori şi, privind pe fereastră, puteam urmări înşiruirea luminilor terestre. Lanţul acesta de lumini nu se întrerupse nici o clipă vreme de mai bine de două ceasuri. Luminiţe singuratice, însoţite pereche sau pîlcuri-pîlcuri se legănau în ferestruica avionului, străpungînd oceanul de beznă şi îngăduindu-i arareori, poate numai pentru o frîntură de secundă, să se închidă. Dar nici nu apucam să număr pînă la trei, şi pămîntul începea din nou să emită semnale cu felinărăşele lui electrice.

Mă gîndeam la stuardesa de la institutul pedagogic. De ce oare şi-a părăsit studiile ? Oare s-a simţit atrasă de mirajul vitezei ? Trei sute de kilometri pe oră cu un „IL", şapte sute cu un

„AN-10“, Moscova-Minvodî, Minvodî-Moscova ? Şi eu sînt nebun după viteză. Toţi au beţia vitezei şi cînd te gîndeşti, acolo, jos, nu poţi merge decît cu patruzeci-cincizeci de kilometri pe ceas, iar cînd drumurile sînt desfundate — nici atît. Dar într-o şcoală, oare la ce viteză se ajunge ? Un an şcolar pe întinderea unui an ? Un manual subţire de „Limba rusă“ pe cîţiva ani de zile ? Dar tocmai pentru că sînt un adept al vitezei sînt şi un convins dascăl de ţară. E ciudat ? Cum aş putea să explic ? Viteza unei escadre se determină după vasul cu viteza cea mai mică. Şi există oameni care ţin să navigheze tocmai pe o astfel de navă. De ce ? Întrebaţi-i pe ei ! Poate că drept răspuns vor ridica din umeri : „Cine ştie !“, sau poate vă vor spune cam aşa : „Cu ce sîntem noi mai buni decît alţii ?“ Adică, decît cei care navighează pe nava de mică viteză. Nu o condamn pe stuardesă — aici e vorba de firea omului, de chemarea lui. Eu mă refer la mine. Cînd vin la oraş şi ascult cu nesaţ zgomotele, ca şi înainte vreme, odihnindu-mă de liniştea de la ţară, cu care tot nu m-am putut deprinde, ascult istorii hazlii, îi invidiez pe cei care se pot duce zilnic la cinematograf sau la teatru. Şi în acelaşi timp simt în mine ceva de o extremă importanţă, ceva necunoscut prietenilor mei şi acest „ceva important“ e înrudit cu însuşi sensul vieţii. Sensul vieţii pentru mine...

Eu sînt adeptul vitezei ! Dar nu pot să o măsor numai după viteza unui „TU-104“. Mă bucur cînd primesc scrisori de la Parahin, deşi

nici acum nu scrie prea corect — se află undeva în Orientul Îndepărtat, la o unitate de tancuri ; mă bucur de rarele mele întîlniri cu Pivovarov — e student la facultatea de fizico-matematici şi, după cum se spune, e un băiat care promite... Mă bucur că în satul nostru s-a pus în funcţie un generator electric. La început n-a dat lumină decît şcolii, conducerii colhozului, clubului şi magazinului, dar acum împarte lumină şi caselor celor de aici — ce de greutăţi au mai fost şi cu stîlpii necesari firelor electrice, apoi cu firele care au trebuit trase pînă la casele aruncate ici şi colo, departe unele de altele... Avem în sat şi un mic spital, amenajat îndată după moartea Valentinei.

Mă bucur că Galiña Petrovna e secretarul comitetului raional de partid, că Sokolţov nu mai e şeful secţiei raionale de învăţămînt şi că lucrează în artelul din localitate. Toate acestea sînt şi ele mici detalii care fac parte din noţiunea de viteză.

Nu e prea mult, veţi spune dumneavoastră. Poate că aş spune şi eu la fel, dacă n-aş fi lucrat acolo, dacă n-aş fi luat şi eu parte la toate acestea, dacă toate acestea nu mi-ar fi devenit apropiate şi dragi.

Bătrînele noastre

N-am mai trecut de mult pe la bătrînele noastre. Nici nu le-am mai telefonat şi nici nu le-am mai scris. Acum, ca de obicei, urcîndu-ne la al doilea etaj, soţia mea şi cu mine, născo-ceam împreună motivele care, chipurile, ne-au împiedicat să le vedem : o groază de lucru, boala băiatului... Nu avurăm însă prilejul să înşirăm minciuni. Sora cea mare veni să ne deschidă — cea mică, faţă de care ne pregăteam să ne justificăm, nu era acasă.

Iulia Tihonovna se bucură văzîndu-ne, ca şi noi.

— Fiinţe pierdute ce sînteţi ! exclamă ea, şi ne preveni : Viktoria nu-i acasă.

Iulia Tihonovna se socotea aici, în casă, un personaj secundar — era convinsă că nu venim decît pentru Viktoria Tihonovna.

După moartea soţilor, cele două surori se instalaseră împreună. Cea mare venise de la Vilnius la cea mică, iar cea mică o teroriza pe tăcute.

— Cît lipseşte ea de acasă — şi Iulia Tihonovna ne arătă faţa de masă, mileul şi perdelele proaspăt călcate — pun iute fierul şi încep să calc. Cînd nu văd bine, mă aplec puţin şi

gata. Numai liniște să fie. Dacă nu mă sîcîie nimeni, fac orice. Viktoriei nu i-am spus nimic, dar să știți că am spălat eu singură geamurile. Sînt lună, vedeți și voi. Ia uitați-vă, n-am dreptate? A fost cît se poate de simplu: am scos un taburet pe balcon, m-am urcat pe el și le-am spălat. Vine femeia care ne face curățenie și zice: „La dumneavoastră geamurile sînt curate, nu mai trebuie să le spăl". Iar eu — și Iulia Tihonovna ne făcu ștrengărește cu ochiul — îi spun: „Cum așa! Noi și iarna spălăm geamurile." Viktoria nici gînd să bănuiască ceva. Iar Dulcia noastră — așa îi spunem noi două femeii noastre — s-a învîrtit cît s-a învîrtit prin casă și a plecat. Cînd mă uit, văd că nu s-a atins de geamuri — înseamnă că erau curate. Da, pot să și gătesc, să și spăl, să lustruiesc și parchetul. Numai liniște să am. Dar dacă aud: „Iulia, oare nu s-a încins fierul prea tare?" — simt că nu mai sînt om. Pîrlesc ce calc, sau fac ceva anapoda. Negreșit. În schimb, dacă nu e nimeni acasă și dacă nu mă bate nimeni la cap, fac orice. Cum vine ea, și începe: „Ai să răstorni! Ai să arzi! N-o să fii atentă! Ai să cazi! Culcă-te și stai întinsă! Odihnește-te!" Nu pot să fac treabă decît atunci cînd sînt singură.

— Și ce vezi rău în asta, Iulia Tihonovna?! Stai întinsă și gata! Pentru dumneata e mai bine, rîse nevastă-mea. Odihnește-te. Eu m-aș odihni bucuroasă. Aș sta fără să fac nimic, dar bărbatu-meu îmi spune: uite, poți să faci cutare, ori cutare lucru, cum vrei tu!

— Atîta vreme cît eşti în putere, nu-ţi dă inima ghes la treabă. Dar eu, ca mîine mă culc de tot... să mă odihnesc. Muncesc de plăcere. Iulia Tihonovna ridică mîna ei plinuţă şi moale, aducînd-o lin peste fierul de călcat, care se răcise între timp. Viktoria nu m-ar lăsa, însă eu am un gînd : numai de-aţi primi mai repede apartamentul ! Voi nu vă daţi bătuţi, stăruiţi mereu, de vreme ce vi s-a promis, că eu vin şi vă fac tot. Deretic, mă duc la piaţă, gătesc. Şi-o să văd şi de băiat. Să-mi daţi doar o cheie şi lăsaţi totul în seama mea. Nici n-o să mă vedeţi la faţă. Cînd stăteam la Vilnius, mă duceam pe la fecioru-meu. Avea o locuinţă bună — trei camere. Veneam peste zi, în timp ce el era la slujbă. Cînd mă apropiam şi vedeam obloanele trase şi casa în întuneric, băteam cît băteam şi, dacă nu răspundea nimeni, o luam frumuşel îndărăt. Ei, n-apucam să fac nici doi paşi, că auzeam : „Mamă, unde pleci ! Intră !" Era nevastă-sa. „Păi, tu unde erai ?" „Să vezi, mă doare capul, nu mă simt bine." Aşa spunea ea, dar adevărul e că nu-i dădea inima ghes la treabă. Îl întreb pe fecioru-meu : „E bolnăvicioasă nevastă-ta ?" „Da, mamă, e tare bolnavă." Ce să vă mai spun, le rînduiam pe toate, le spălam, le gătem şi apoi îmi vedeam de drum.

— De cînd n-ai mai primit vreun semn de la el ? Ghenka îţi scrie ? întreb eu.

Iulia Tihonovna se întoarse spre mine şi mă privi cu luare-aminte prin sticlele ochelarilor.

— Seamănă leit cu noi, ghici nevastă-mea. Iulia Tihonovna rîse.

— Da, da, chiar aşa. Mi-a telefonat acum o lună de la Vilnius. Ca să telefoneze nu trebuie decît să ridice receptorul, că doar au telefon în casă. Şi unde începe să tuşească şi să tuşească în receptor. „Ce-i cu tine?" întreb. „Am fost invitaţi undeva şi cînd ne-am întors acasă cu fetiţa în braţe, ne-a bătut vîntul în faţă şi-am răcit puţin." Îl povăţuiesc să aibă grijă de el. Tata a avut tuberculoză. Dar să ştiţi, ne lămuri ea, în copilărie era sănătos şi voinic, abia tîrziu s-a îmbolnăvit de plămîni. A luat parte la lupte în războiul civil şi-a trecut o dată prin vadul unui rîu, în plină iarnă. A îngheţat rău de tot, şi de-aici i s-a tras.

Bărbatului ei, militar de carieră, împreună cu care fusese cît pe ce să ardă de vie într-o casă incendiată de cetele lui Banderov şi pe care, după ce săriseră amîndoi binişor de cincizeci de ani, îl apucase din senin strechea şi fugise cu o fetişcană, părăsind-o, Iulia Tihonovna îi spunea cu seninătate „tata".

— Aşa că nu poate fi vorba de tuberculoză creditară, dar de păzit trebuie să se păzească. Şi el de colo: „Lasă, mamă, că n-o să păţesc nimic". Mă întrebă: „Cum o duceţi cu aprovizionarea? Unt se găseşte?" „Nu", zic. „Ce-ai spune dacă v-aş trimite nişte unt?" „Ce să spun? M-aş bucura!" Aici telefonista ne-a întrerupt legătura. Depăşisem durata. De atunci, rîse Iulia Tihonovna, nici tu pachet, nici tu

scrisoare. Şi zău că m-am bucurat : untul de pe piaţă nu e la îndemîna pungii noastre.

— Dar ce e azi la cimitir ? De ce s-a dus la cimitir Viktoria Tihonovna ? întreb eu un pic neliniştit, temîndu-mă să nu fi uitat vreuna din zilele importante de pomenire, zile ţinute cu sfinţenie de către cele două bătrîne.

— Păi au sosit mulţi locatari noi. Iulia Tihonovna rosti atît de firesc : „locatari noi", încît nu mi-am dat seama îndată de înţelesul lugubru al acestor cuvinte. Vă mai aduceţi aminte de aleea din dreptul îngrăditurii de la mormîntul lui Vasili ?

Vasili fusese bărbatul Viktoriei Tihonovna.

— Aleea nu se mai vede. N-a rămas decît o potecuţă îngustă. Alături de Vasili a fost înmormîntat un general. Să vedeţi ce grilaj i-au făcut ! E loc să mai îngropi acolo vreo cîţiva. Viktoria s-a hotărît să împingă şi ea îngrăditura cu un metru în lături. A vrut chiar să dărîme şi soclul. Dar eu i-am spus : să nu faci una ca asta — dacă nu-l dărîmi, rămîne aşa încă o mie de ani...

— Şi de ce vreţi să lărgiţi îngrăditura ?

— Păi cum altfel ? Pe mine unde să mă aşeze ? Iar Viktoria vrea să fie pusă alături de Vasili. Numai că ei nu trebuie să-i pomeneşti de asta. O şi auzi într-o clipă : „Oh, mor, mor !"... Acum se duce în fiecare zi la cimitir, ca să păzească locul. Unii, care au un mormînt chiar lîngă al nostru, s-au hotărît şi ei să-l împrejmuiască. Era acolo un mormînt părăsit, mai

ţineţi minte? Zilele astea s-a anunţat cum că foarte curînd cimitirul o să fie închis. E tare, tare vechi. Mormintele de care nu se îngrijeşte nimeni, au să le facă una cu pămîntul şi numai celelalte or să rămînă. Auzind asta, oamenii s-au speriat şi şi-au zis la iuţeală să ridice şi ei un gărduleţ. Viktoria se duce într-o zi şi vede că s-au apucat să ridice gărduleţul, dar în aşa chip, încît nu mai aveai pe unde trece la mormîntul lui Vasili. Afară doar dacă treceai peste mormîntul lor. „De ce să vă neliniştiţi? i-au spus ei Viktoriei. O să treceţi pe la noi." Iar Viktoria de colo: „De, poate că m-aş fi învoit, dacă aţi fi stat de vorbă cu mine. Dar aşa, nu-mi mai dau consimţămîntul." S-a dus la administratorul cimitirului, administratorul a venit acolo şi-a început să strige la ei, cum că s-au apucat să împrejmuiască mormîntul fără aprobarea lui: „Nu vă permit să faceţi nici un fel de îngrăditură". Ei, şi Viktoria se duce acum la cimitir în fiecare zi, ca nu cumva să facă ăia ceva în lipsa ei.

În vremea asta, nevastă-mea îşi rotea ochii prin odaie.

— Văd că Dulcia voastră nu se prea omoară cu treaba. Viktoria Tihonovna ne-a spus că fumează, că bea. E destul de neplăcut ca o femeie să bea.

Iulia Tihonovna o recunoscu, dar nu făţiş, ci mai pe ocolite.

— Da, nu e plăcut. Fumează, bea, face treabă de mîntuială, dar noi tot pe ea o chemăm. Ce

să-i faci ? E trecută de cincizeci de ani, nu se mai poate îndoi din şale, o dor mîinile, şi totuşi se duce în fiecare zi să muncească, ba la unii, ba la alţii. În fiecare zi spală rufe, spală pe jos, freacă parchete. Şi cum crezi că dă lustru la parchet ? Se aşază jos şi plimbă cîrpa o dată încoace, o dată încolo, şi gata ! Păi aşa se dă lustru la parchet ? Trebuie să te ţii tot timpul de coada ei : „Aici nu e bine, colo nu e bine". Dar ce să-i faci ? A îmbătrînit şi ea, şi e singură pe lume.

Cînd ne pregăteam să plecăm, Iulia Tihonovna îşi aduse brusc aminte de ceva şi-mi întinse o carte poştală — o confirmare de primirea unui colet. Era nelămurită. Au trimis un colet unei nepoate a lor care stă cu bărbatul ei undeva lîngă Arhanghelsk. Au trimis coletul cu carte poştală de confirmare. Timpul trece, dar nu le vine nici o scrisoare din care să reiasă că tinerii au primit coletul. Bătrînele s-au alarmat, închipuindu-şi că li s-a întîmplat ceva. Ce-i drept, poşta le-a adus confirmarea, dar era de neconceput ca tinerii să fi primit coletul şi să nu fi scris nimic, măcar un rînd în care să pomenească de asta. Văzînd aşa, bătrînele s-au dus la telefon şi-au obţinut legătura cu ei, dar prostuţa lor de nepoată le-a repezit : „N-am nevoie de pachetul vostru !" Ori cam aşa ceva. Asta e şi pricina pentru care cele două bătrîne stau cu îndoială în suflet şi azi.

— L-au primit demult ? spun eu.

— Crezi ? face nedumerită Iulia Tihonovna, cu ochii la mine şi, fără să mai caute a limpezi lucrurile, porneşte cu noi spre uşă ca să ne conducă.

— Aşa că voi nu vă lăsaţi, stăruiţi pentru apartament, încheie ea. Iar eu vin şi vă fac tot...

De fapt, noi am trecut pe la ele numai ca să luăm nişte costumaşe de-ale băiatului nostru, pe care bătrînele le lucraseră pentru el.

Asia Alexandrovna

1

Secretara, o femeie în vîrstă, pe care o luasem drept şefă de catedră, îmi spuse că m-am pripit cu venirea la Moscova şi că va mai trebui să aştept două zile, pînă cînd lucrarea mea va fi fost apreciată de comisie. Îmi dădu apoi numărul ei de telefon.

— Telefonaţi pe la sfîrşitul săptămînii.

Rostise însă numărul acela compus din şase cifre cu aceeaşi repeziciune cu care se rostesc în oraşul meu numerele de patru cifre, aşa încît nu l-am putut reţine.

— Mi-e mai uşor să trec pe la dumneavoastră, i-am spus. Am venit aici anume pentru asta.

Secretara ridică din umeri.

De la institut pînă la staţia de metrou se putea ajunge cu autobuzul sau troleibuzul, dar dat fiind numeroasele trasee ale Moscovei, nici autobuzul, nici troleibuzul nu-mi inspirau destulă încredere. Aşa că am pornit-o pe jos. Ajuns în staţia de metrou, am telefonat unui prieten al meu, care locuia într-o suburbie a Moscovei. Cu toate că nu ne văzusem de trei ani, îmi recunoscu pe dată glasul, ceea ce m-a bucurat, socotind că e un semn bun pentru mine.

— Nu te întreb nimic, strigă el în receptor, cînd vii, îmi povesteşti tot. Mai ştii cum ajungi la mine? Staţia „Kilometrul patruzeci şi opt". Te aşteptăm chiar astăzi. Astăzi, negreşit.

La urma urmelor, toate se rînduiau cît se poate de bine. Lucrarea mea era sprijinită de recomandaţii serioase şi însuşi faptul că sosisem cu două zile mai devreme se nimeri să cadă bine, deoarece soţia prietenului meu tocmai îşi sărbătorea onomastica. Am colindat vreo două ceasuri prin magazine, în căutarea unui cadou, dar în clipa cînd eram gata să o pornesc spre prietenul meu, mi-am spus că ar fi cazul să-mi schimb cămaşa şi cravata.

Trăsesem la o rudă îndepărtată şi nu prea aveam chef să intru o dată mai mult în apartamentul acela mare, cu locatari stînd în comun, totuşi nu aveam încotro. Am vîrît cu cea mai mare prevedere cheia în broască, dornic să nu mă simtă vecinii, dar ei parcă mă pîndeau anume, căci una din uşile de pe coridor se şi deschise. M-am şters cu grijă pe picioare de preş şi m-am îndreptat cît se poate de degajat spre camera mea.

— Aveţi o telegramă, spuse o voce în spatele meu. E prinsă la clanţa uşii.

Şi, cînd am ridicat ochii spre foaia albă de hîrtie, auzii aceeaşi voce :

— Veşti proaste.

Între timp, îmi purtasem privirea o dată şi încă o dată peste şirul acelor cuvinte străine parcă de mine, ca şi cum nu mie mi-ar fi fost

adresate: „Tata decedat ieri noapte. Vino urgent." Semnat: „Asia Alexandrovna".

Urmă o înfrigurată convorbire telefonică cu aerodromul, apoi am luat metroul, un taxi pe care abia l-am prins în Piaţa Revoluţiei, m-am strecurat cu greu prin mulţimea de la aerogară, ca să răzbat pînă la ghişeul dispecerului, am întins telegrama casierului peste capetele şi spinările oamenilor şi, în sfîrşit, am decolat cu un avion de noapte. Cum aveam loc chiar în dreptul unei ferăstruici, mă uitam la partea luminată a aripii, la scînteile ce se desprindeau de la motoare, străduindu-mă să nu mă gîndesc la tata. Ştiam că vom ateriza pe la douăsprezece noaptea, că pe la unu voi fi în faţa casei, că voi urca la etajul al doilea şi că atunci se va petrece acel „ceva". Acel „ceva" pentru care Asia Alexandrovna, soţia tatei, pe care nu o iubeam şi pe care pînă nu demult aproape nici nu o cunoşteam, mă chemase de la Moscova.

Către miezul nopţii ni se recomandă să ne legăm centurile de siguranţă. Ca întotdeauna în timpul coborîrii, senzaţia de zbor se făcu deodată simţită, aripa se aplecă îngrijorător într-o parte, luminile oraşului se plasară la nivelul ferestrei, un şuierat se adăugă uruitului motoarelor. Apoi, buimăcit de trecerea bruscă la liniştea de pe sol, încordîndu-mi auzul cu o ciudată neîncredere la mulţimea de sunete vii ale aerodromului, am mers agale împreună cu ceilalţi pasageri pe pista din dale de beton, am aşteptat resemnat autocarul ce urma să ne transporte de la avion la aerogară şi am zăbovit în-

delung, în neștire, în fața unui chioșc de ziare, închis.

Cînd m-am dat jos din autobuzul aeroportului în fața casei unde locuia tata, se făcuse aproape două noaptea. La etajul doi, la ferestrele lui ardea lumina. Era lumina aceea molcomă, pe care o știam din copilărie — lumina lămpii de birou cu abajur gros, verde, pe care tata o aprindea după ce toți din casă se duceau la culcare.

Am urcat scările în fugă și am apăsat pe clanță, crezînd că ușa e descuiată, apoi am sunat.

De undeva, din fundul casei, se auzi un tîrșit de pași și glasul cu desăvîrșire firesc la Asiei Alexandrovna, care făcu să renască în mine pentru o clipă nădejdea, întrebă :

— Cine e ?

Am spus că sînt eu, și ușa se deschise brusc, exagerat de brusc — chiar mă temusem că ușa se va deschide în felul acesta anume pentru mine — Asia Alexandrovna își împreună palmele răsunător, își lipi fruntea de umărul meu, se trase îndată îndărăt, se smiorcăi puțin și, cu o mișcare iute, își șterse ochii uscați, atenți și speriați. Mă duse în bucătărie, iar acolo, alternînd acel „tu", care nu izbutise niciodată să ne apropie, cu „dumneata", privindu-mă cu aceiași ochi uscați, atenți și scrutători, începu să-mi spună cum s-a petrecut *acel lucru.* Întotdeauna luptase pentru tata, împotriva mea, împotriva vecinilor, împotriva medicilor, împotriva mamei mele de care tata divorțase în urmă cu vreo

douăzeci şi cinci de ani. Acum lupta împotriva doctorului de la Salvare, care sosise prea tîrziu şi le făcuse pe toate anapoda. Mă obseda gîndul că dintr-o clipă în alta va trebui să intru în camera luminată de lampa cea verde şi eram din ce în ce mai surprins şi mai ostil, constatînd că ochii ei rămîneau uscaţi, că acordă importanţă unor amănunte care mi se păreau jignitor de neînsemnate şi că arată atîta ură plină de suspiciune faţă de medicul Salvării, care nu putuse sau nu se pricepuse să fie de folos. „El l-a omorît pe tatăl tău!" repeta ea, cerîndu-mi — nu făţiş, de bună seamă — ca eu, în calitate de fiu, de bărbat, să fac ceea ce depăşea puterile ei, adică să-l pedepsesc sau să obţin pedepsirea acelui doctor. Şi toate acestea erau împănate de amintiri: zilele astea tata avusese o mulţime de oaspeţi „parcă au presimţit ceva şi au venit să-şi ia rămas bun de la el". Acelaşi lucru mi-l punea şi mie în seamă — fusese la mijloc o presimţire, fără îndoială, de vreme ce am trecut să-mi iau rămas bun de la el, înainte să plec la Moscova, mai ales că asta nu-mi stătea în obicei.

Apoi, mă duse în camera care îmi devenise de mult străină — încă de pe vremea cînd, o dată cu apariţia Asiei Alexandrovna, peste rînduiala dichisită de burlac, atît de familiară mie, se suprapuseseră covoraşe pe pereţi, broderii şi şervetele, şi unde acum, pe masa de sufragerie mărită, zăcea ceva nemişcat şi înspăimîntător, acoperit cu un cearşaf alb.

Credeam că acum cel puţin Asia Alexandrovna va începe să plîngă cu adevărat, în hohote. Dar ea nu vărsă o lacrimă. Îşi puse o pereche de mănuşi medicale, subţiri şi străvezii, şi ridică cu grijă cearşaful. Atunci am văzut un cap lipsit de viaţă, răsturnat spre spate — nu avea nici pernă dedesubt — un cap micuţ şi cărunt ca scrumul. Cu palmele ei galbene de cauciuc, Asia Alexandrovna netezi firele rare de păr ale tatei, îi potrivi gulerul cămăşii, bine călcat şi legat strîns cu cravata, apoi cu acea mişcare energică, specifică croitorilor, la probă, întinse reverul hainei şi înlătură cîteva scame albe de pe el. „A fost învelit cu un tifon", îmi explică ea, scuzîndu-se parcă. Am înţeles că grija ei cea mare era ca tata să-mi pară îngrijit şi frumos. Totodată, încerca în fel şi chip să-mi sugereze că de acum încolo eu am ultimul cuvînt, că fără mine ea nu e în măsură să hotărască nici ziua înmormîntării, nici pe cine să invite, nici ce costum să-i pună. La un moment dat, glasul i se frînse, de parcă ar fi fost gata să izbucnească în hohote de plîns, dar plînsul nu izbuti să răzbească la lumină.

Asia Alexandrovna spunea că groapa e făcută şi că toate celelalte formalităţi, ca: scoaterea certificatelor medicale şi a celor de la starea civilă, sînt îndeplinite, că s-au comandat şi sicriul, şi florile, iar comitetul de întreprindere de la fostul serviciu al tatei a alocat o mică sumă de bani în vederea înmormîntării, mie rămînîndu-mi numai grija muzicii şi a pînzei pentru draparea camionului. Nu mă gîndisem ni-

ciodată că o înmormîntare poate să ceară atîta alergătură, şi iarăşi m-am mirat, ostil, de faptul că Asia Alexandrovna îşi aducea atît de bine aminte de toate cîte izbutise să le facă pînă acum, dar, mai ales, de marea ei grijă pentru lucrurile de suprafaţă: cum va fi transportat tata, cine va veni să-l petreacă, ce fel de flori va avea.

Cînd mi-am atins buzele de mîinile lui aşezate în cruce pe piept, reci şi curate, de parcă tata, care toată viaţa lui se ferise să nu ia vreo boală şi le-ar fi spălat cu o clipă înaintea morţii, nici eu n-am putut plînge. Am simţit doar cum mi se strînge gîtlejul. Asia Alexandrovna aduse iarăşi vorba despre medicul Salvării, în timp ce eu priveam la trăsăturile tatei, straniu subţiate, la nasul adus spre buza de sus, la ceara mută a pleoapelor şi obrajilor, gîndindu-mă că încă demult, cu ani în urmă, după prima criză a bolii lui grave care se declarase îndată după război, surprinsesem semnele expresiei lui de azi, cînd era mort — vinişoarele de un verde murdar de pe frunte, petele ca de ceară cenuşie de sub pleoape şi de pe obraji, micile proeminenţe osoase de deasupra ochilor lui adînciţi în orbite.

Asia Alexandrovna îl acoperi la loc cu cearşaful şi mă luă cu ea în bucătărie.

— Du-te acasă, Igor, oricum, nu-l mai poţi ajuta cu nimic, îmi spuse ea cu glas ostenit şi oarecum împăciuitor. Eşti istovit de drum, trebuie să te odihneşti.

— Dar dumneata ?

— Eu rămîn aici, cu el — şi adăugă îndată, dornică să mă hotărască : Dacă mi se face somn mă duc aici, la nişte vecini. Mi-au dat o cheie. O am şi pe soră-mea cu mine. Acum e la vecini. S-a lungit puţin, ca să se odihnească.

2

Se duseseră la ofiţerul stării civile la vreo cinci ani după război, la o vîrstă cînd mie mi se părea că oamenii normali nu se mai căsătoresc. Nu mă puteam de loc împăca cu gîndul că în camera lui a apărut această „tînără căsătorită" — o femeie slabă şi pudrată, care voia să pară mai tînără decît era şi la care mă jenam să mă uit, tocmai fiindcă era o „tînără căsătorită". Relaţiile mele cu tata nu fuseseră uşoare nici înainte, însă de astă dată îmi ceru să-i înapoiez cheia locuinţei : „Acum nu mai sînt singur", ba mai mult, începu să mă sîcîie cu repetate observaţii : „Te rog să fii politicos". Mi se părea nespus de umilitor să fiu obligat să sun ca un străin oarecare la uşa casei în care mă născusem şi am încetat să mă mai duc pe la el. Tata acceptă situaţia asta cu nepăsare, ba chiar cu un sentiment de uşurare, deşi înainte se simţea jignit dacă nu veneam să-l văd măcar o dată pe săptămînă. În schimb, Asia Alexan-

drovna se arătă potrivnică acestei rupturi. Cînd, peste vreo două luni de zile, am trecut pe acolo să iau ceva, el mă întrebă distrat: „Tu eşti ?", şi plecă, lăsîndu-mă să închid singur uşa, dar ea îmi spuse: „Tatăl dumitale te-a tot aşteptat, să ştii. Era nervos !"

Nu luă act de ostilitatea mea şi nici nu se mulţumi să rămînă neutră. Voia cu orice preţ ca eu să-i vizitez duminicile şi sărbătorile, şi chiar de la primele vizite luă obiceiul să-mi spună cu imputare în glas: „Tata te-a aşteptat. Tata şi-a făcut nervi." De altfel, în relaţiile dintre tata şi mine, ea îl eclipsă treptat-treptat aproape cu totul, ca şi cum şi-ar fi luat asupră-şi răspunderea simpatiilor şi antipatiilor lui, adîncindu-le şi ascuţindu-le. Reîmprospătă vechea neînţelegere dintre tata şi mama, de mult stinsă prin trecerea anilor — între care şi cinci ani de război — preschimbă în supărare obişnuita răceală dintre tata şi vecini. Slăbiciunea firii ei colerice, pretenţiile ei de tinereţe mi se păruseră de la bun început consecinţa a mulţi ani de singurătate şi a sărăciei din anii de după război, dar mai tîrziu am ajuns să cred că Asia Alexandrovna e pur şi simplu devorată de propria-i trufie.

— Cred că ştii, îmi spuse într-o zi un văr al meu, că primul ei bărbat era o figură proeminentă. A fost preşedintele comitetului executiv orăşenesc... — şi rosti numele unuia dintre cele mai mari oraşe ale Ucrainei — iar ea i-a fost întîi secretară, apoi soţie. Era cu vreo douăzeci

de ani mai în vîrstă decît ea. A murit în timpul războiului.

În cincizeci şi trei am plecat de la institut. Atunci mi s-a părut că am rupt-o definitiv cu tata. Mă condamnase cu asprime, şi cînd a trebuit să părăsesc oraşul, nu m-am dus să-mi iau rămas bun de la el şi nu i-am scris timp de doi ani. Nici după înapoierea mea în oraş nu m-am dus să-l văd, asta pînă în momentul cînd am aflat întîmplător că este internat în spital, că ultima criză a grelei boli care îl chinuia nu a putut să fie depăşită cu ajutorul medicamentelor şi că permanenta ameninţare ce-i străjuia deasupra capului devenise un fapt : i se amputaseră amîndouă picioarele.

...Secţia de chirurgie aducea cu un spital pe timp de război. Înaintam în vîrful picioarelor de-a lungul unor coridoare zgomotoase şi înţesate de lume, citind numerele de pe uşile saloanelor şi tresărind mereu cu un fel de uşurare : nu e ăsta, nici ăsta ! N-am avut vreme să desluşesc numărul de pe uşa salonului tatei — am zărit-o înăuntru pe Asia Alexandrovna. Îmi făcu semn din cap : „E aici". Ceea ce m-a izbit de cum am intrat, au fost ochii tatei. Dumnezeule, ce ochi ! Ai fi zis că au cunoscut o călire repetată, o călire împinsă pînă la limita extremă. Ajunseseră negri, din albaştri, iar privirea lor era fixă, înspăimîntătoare. Mă apropiam străbătînd salonul, iar tata mă fulgera cu ochii aceştia negri şi aţintiţi, de parcă s-ar fi pregătit să-mi strige în faţă : „Cum de mai îndrăzneşti, după toate cîte s-au întîmplat !", dar în clipa cînd

m-am oprit lîngă patul lui, tata, răbdător şi vlăguit — pentru el era un efort uriaş — îşi desprinse buzele zbîrcite şi arse, şi-mi spuse, ca şi cum m-ar fi iertat de toate cîte i le-am pricinuit :

— Nu-i nimic.

Şi închise ochii.

— Vino, îmi şopti Asia Alexandrovna. Nu-i este îngăduit să aibă emoţii.

Cînd am ieşit pe coridor, se îndreptă de spate şi se învioră — pesemne că-i amorţiseră picioarele, mijlocul şi umerii. Chiar şi halatul de pe ea se netezi parcă, devenind dintr-odată aproape cochet.

— Eşti de mult în oraş ?

Am răspuns că de aproape două săptămîni.

— Am auzit că de o lună, mă prinse ea cu minciuna.

Recunosc, nu mi-a mai spus nici o altă răutate. Era bucuroasă că mă vede, bucuroasă că are prilejul să se mişte puţin de-a lungul coridorului şi să se mai dezmorţească. Îmi povesti cum a început grozăvia, cum s-a luptat să i se dea voie să rămînă în spital. Bineînţeles, nu a reuşit să obţină nici o aprobare, întrucît aşa ceva nu se aprobă nimănui, dar iată că de o lună de zile toţi închid ochii asupra faptului că ea se află aici zi şi noapte.

— Nu s-ar putea angaja o infirmieră ?

— O infirmieră ! făcu revoltată Asia Alexandrovna. Cum e posibil să vadă pe cineva străin lîngă el, atunci cînd îşi mai vine în fire peste noapte ?! De altfel, şi ceilalţi din salon s-au în-

vățat cu mine. Pe soră poți s-o chemi mult și bine, pe cînd eu sînt întotdeauna lîngă ei, s-au obișnuit cu mine atît de mult, încît mi se servește și masa. Cînd voi simți nevoia să mă odihnesc, ai să mă înlocuiești, nu-i așa? — și-mi aruncă o privire scrutătoare.

Încercam un simțămînt ciudat. Această Asia Alexandrovna, care ținea morțiș să pară tînără, cu o îndîrjire ajunsă obsesie, întinerise, fără doar și poate. Mișcările îi erau sprintene, saluturile pe care le schimba cu medicii și surorile — pline de o bucurie victorioasă, vorba — însuflețită. Se despărți de mine prietenos și am văzut-o depărtîndu-se pe coridor cu pași iuți și sprinteni, care făceau să-i fluture pulpanele halatului. Și deodată mi-am adus aminte că, de fapt, era și ea un om foarte bolnav: suferea de o afecțiune neobișnuită, despre care înainte vreme credeam că e o născocire de a ei — „labirintită" — și de o gravă boală a sîngelui, cu frecvente complicații, la care fusesem martor adesea.

3

Asia Alexandrovna petrecu astfel în spital, în preajma tatei, două luni încheiate, iar pe la începutul lui mai avu loc înapoierea lui acasă. În ziua aceea, studenții de la institutul de medicină răsturnau brazdele din grădinița spitalului, dar

cum se apucaseră cam tîrziu de treaba asta, pămîntul se zbicise de-a binelea, şi printre crengile golaşe ale salcîmilor se ridicau nori de praf. Soarele dogorea ca vara, dar în umbra clădirii spitalului mai stăruiau frigul şi umezeala. Frig, întuneric şi umed era şi în holul spitalului, în această strălucitoare zi dintîi a primăverii, şi toţi cei care veniseră să-l întîmpine pe tata, aşteptau afară, urmărindu-i cu privirea pe studenţi şi mijind ochii ori de cîte ori se uitau la soare, de sîcîiala acelor punctişoare negre şi jucăuşe ce-ţi năpădesc genele în asemenea zile însorite şi cu lumină puternică. Cineva arendase de curînd un teren pentru grădină în afara oraşului, fapt ce stîrni diferite comentarii pe această temă. Se spunea că, stînd în oraş, abia prinzi de veste că s-a împrimăvărat, cînd se întîmplă să te fofilezi pentru un ceas, două de la slujbă. Altminteri, nici nu observi cum trece primăvara. Se spunea apoi că după ultimul război, vîrsta fatală pentru bărbaţi e şaizeci de ani şi că tata a avut noroc scăpînd cu viaţă după o asemenea operaţie. Se discută şi despre greutăţile pe care le va avea de întîmpinat Asia Alexandrovna de acum încolo.

Asia Alexandrovna, palidă ca o bolnavă abia ieşită din spital, îmbrăcată cu un palton de culoare închisă — cînd venise aici era încă iarnă — dădea fuga din cînd în cînd să vadă dacă n-a venit ambulanţa. Ne aduse halate, mie şi vărului meu — noi doi urma să-l purtăm pe braţe pe tata pînă la maşină — şi iar alergă înapoi. Cum ambulanţa întîrzia, reţinută pesemne de ceva ne-

prevăzut, i-am propus să luăm un taxi, dar ea nici nu vru să audă : taxiul nu era potrivit pentru așa ceva. Într-un tîrziu, ambulanța sosi, iar tata, care abia învățase să șadă în capul oaselor, bărbierit și pieptănat cu îngrijire, îmbrăcat într-un costum gri, fu împins într-un fotoliu pe roate de-a lungul coridorului lung, spre camera de gardă. Găsind brancarda inutil de greoaie, eu cu vărul meu ne-am înlănțuit mîinile în cruce, l-am scos pe tata afară, în soarele strălucitor de mai, și l-am așezat pe bancheta din față a mașinii, lîngă un șofer în vîrstă și binevoitor, obișnuit cu toate. Apoi am așteptat ca Asia Alexandrovna să-și ia rămas bun de la medici, surori și bolnavi, și, în sfîrșit, am pornit. Nu avem de făcut un drum prea lung.

Cînd am ajuns în dreptul casei, șoferul trase mașina pe trotuar, chiar în fața intrării. Asia Alexandrovna, cu paltonul descheiat și cu basmaua în mînă — și-a scos basmaua din mers — trecu grăbită înainte și ne deschise larg ușa. Vărului meu îi slăbeau puterile cu fiecare treaptă a scării. Simțeam cum i se umezesc degetele, gata să alunece de pe încheietura mîinii mele, iar cînd am ajuns sus și ne-am strecurat tustrei pe ușa apartamentului, înghesuindu-ne și noi, înghesuindu-l și pe tata, am constatat că nici nu aveam pe ce să-l așezăm, întrucît toate rămăseseră la fel ca în ziua internării lui în spital. „Iată-ne, în sfîrșit, acasă !" exclamă Asia Alexandrovna, cu o voioșie silită, apoi ne văzu fețele nădușite și încordate și ne strigă : „Numai-decît !" — și se repezi să facă patul.

Rudele şi prietenii care intraseră o dată cu noi în casă începură să plece — tata trebuia să se odihnească. Vărul meu şi cu mine am făcut la fel — eram aşteptaţi la slujbă.

— Duceţi-vă, duceţi-vă, ne spuse cu încuviinţare Asia Alexandrovna.

Am plecat cu toţii, lăsînd-o singură cu tata. Eram la ei duminicile, uneori şi în timpul săptămînii, chemat de Asia Alexandrovna, ca să o ajut să-l ducă la spital pentru noi şi noi examene şi analize, dar în tot restul timpului ea şedea singură cu tata. Cu tata şi cu medicii lui, cu stomacul lui bolnav, cu nervii lui ferfeniţiţi, cu spaimele şi cu dorinţa lui îndîrjită de a se face bine şi a umbla pe protezele care de pe acum îi depăşeau puterile.

Cu prilejul primei sărbători mari — îmi pare că era în noiembrie — în jurul tatei se adunară rudele şi vechii lui prieteni, potrivit unui obicei statornicit încă dinainte de război, de a se aduna laolaltă la toate sărbătorile. Curat, pieptănat, cu o cămaşă impecabilă, ca un copil bine îngrijit, tata şedea în capul mesei — o masă încărcată de sticle, farfurii şi platouri, arătînd aproape la fel de festiv ca în zilele cînd tata era sănătos, muncea şi avea o leafă bună. Atît numai că brînza şi mezelurile erau tăiate în felii prea subţiri şi prea iscusit aşezate în evantai pe platou. Iar vinul din sticlele cu etichetele originale intacte, era vin făcut în casă. Apoi, fiecare scrumbie era tăiată în lung şi împărţită cu vicleşug în două.

Cînd se auzea soneria, Asia Alexandrovna ieşea din bucătărie cu şorţul prins dinainte, le întindea bărbaţilor încheietura mîinii, ferindu-şi mîna, iar femeilor — obrazul, făcînd fasoane, cum că are grăsime pe buze, şi spunea afectată :

— Cum o duc? Ce, nu ştiţi? O duc mai bine ca oricine! Mie îmi merge întotdeauna mai bine ca oricui... Sănătatea? Se poate să întrebaţi de sănătate o femeie tînără ca mine? Bineînţeles, e mai bună ca a orişicui!

Tatei i se turnă într-un păhărel minuscul puţin spirt diluat şi i se puse în farfurie nu ştiu ce salată dietetică, fără sare. Asia Alexandrovna mînca şi ea tot ceva dietetic, lipsit de orice gust. De altfel, ea nici nu prea stătea la masă — alerga mereu fie la bucătărie, fie să le deschidă musafirilor întîrziaţi. Şi fiecăruia îi spunea că ei îi merge mai bine ca oricui, că e o femeie tînără şi o duce minunat cu sănătatea.

De Anul nou, de Întîi mai, de ziua de naştere a tatei şi de ziua de naştere a Asiei Alexandrovna, tata, ca un copil curat şi bine îngrijit, şedea în capul mesei în jurul căreia se adunau rudele şi prietenii, iar femeia asta slabă şi afectată îşi întîmpina oaspeţii, încredinţîndu-i că treburile ei merg mai bine ca oricui, că ea e tînără şi deci nu se poate plînge de sănătate. Masa aşezată de ea arăta aproape ca în zilele cînd tata muncea, era sănătos şi primea un salariu frumuşel. Scrumbia, brînza şi salamul iscusit tăiate arătau aşa ca şi cum nu din sărăcie, ci

din rafinament gastronomic au fost tăiate atît de fin şi atît de complicat rînduite pe platouri.

Mă uitam la farfurii şi mă gîndeam că, cu toată trufia şi iscusinţa ei, Asia Alexandrovna nu va mai putea face faţă multă vreme. Dar venea o altă sărbătoare şi totul se repeta întocmai, iar eu, fără să fi reuşit să o îndrăgesc pe Asia Alexandrovna, începusem să o stimez, ba chiar să o admir. Îmi aminteam de feluritele istorii auzite pe socoteala ei şi pe care le povestea şi ea. Aceste istorii mă impresionaseră şi înainte vreme, dar nu le pusesem în legătură cu persoana Asiei Alexandrovna, pentru că nu-mi era dragă.

În treizeci şi şapte, primul ei bărbat fusese arestat chiar la serviciu, iar acasă la el dădură buzna vreo cîţiva inşi pentru percheziţie. Asia Alexandrovna, pe atunci o fetişcană, se plimba prin casa întoarsă cu susul în jos, împărţind surîsuri galeşe celor care făceau percheziţia şi străduindu-se să nu-i lase să se apropie de şifonier, unde se afla pistolul nedeclarat şi păstrat încă din vremea războiului civil de către bărbatul ei. „Aici e rufăria mea, lucrurile mele, i-a spus ea unuia mai politicos, daţi-mi voie să le iau de aici". Şi, aşezîndu-se pe vine în faţa dulapului, în vreme ce simţea în ceafă privirea bănuitoare a celui cu percheziţia, a ascuns sub elasticul de jos al pantalonilor de călărie pistolul nedeclarat.

După percheziţie, s-a dus glonţ la procuror şi apoi i-a călcat pragul în fiecare zi, stăruind să i se spună unde îi este bărbatul şi să i se

îngăduie să-l vadă. Procurorul i-a spus că bărbatul ei e un dușman al poporului, dar ea nu l-a crezut nici o singură clipă.

Înainte de război, președintele comitetului executiv orășenesc a fost pus în libertate. În patruzeci și unu, el și Asia Alexandrovna s-au numărat printre cetățenii care au părăsit cei din urmă orașul. Au trecut Niprul sub un bombardament cumplit, bombele explodau atît de aproape de pod, încît împroșcăturile apei păreau schije care îți răneau fața, iar stropii ce ți se prelingeau pe obraz păreau sînge. S-au trezit ca și mulți alții în spatele frontului nemțesc, au rătăcit multă vreme prin sate, pînă ce, lîngă Rostov, de unde era de fel Asia Alexandrovna, au fost culeși de o razie. Pe bărbatul ei, slăbit, cu obrazul năpădit de o barbă neagră și cu nasul coroiat, polițaii l-au luat drept evreu, l-au bătut și l-au arestat. Pe ea n-au reținut-o, dar Asia Alexandrovna a trecut de bună voie în spatele îngrăditurii de sîrmă ghimpată. Noaptea au fost transportați cu o dubă la Rostov. Lîngă Bataisk, mașina a nimerit sub un năprasnic bombardament al aviației noastre, și în clipa aceea s-a petrecut ceva, un lucru pe care Asia Alexandrovna nu și-l poate explica nici în ziua de azi: șoferul a oprit mașina, a deschis ușile dubei și a plecat. Neputîndu-și crede ochilor de fericire, oamenii au sărit afară și s-au împrăștiat care încotro în noapte. Numai bărbatul Asiei Alexandrovna, bătut și bolnav, n-a fost în stare să fugă. El i-a poruncit să fugă, dar ea a rămas pe loc. Cînd șoferul

s-a înapoiat la maşină, a trîntit uşile fără să se mai uite înăuntru. Duba a pornit mai departe. Bărbatul Asiei Alexandrovna, atent la hurducăturile maşinii, spunea: „Mergem pe un drum nivelat... acum mergem pe o şosea de asfalt". Undeva, în oraş, duba s-a oprit. Ei au simţit şoferul sărind jos din cabina lui înaltă. Apoi, acesta a deschis uşile şi a luminat înăuntru cu o lanternă. Cînd a dat cu ochii de cei doi, a tras o înjurătură şi le-a făcut semn cu mîna: „Mai repede, mai repede!" S-a săltat în dublă, l-a luat de subsuori pe bărbatul Asiei Alexandrovna şi l-a tîrît afară. Afară, s-au pomenit în faţa unei case pe jumătate dărîmate, pe o stradă pustie, fără urmă de pază. Nemaiîndrăznind să creadă că bănuiala ei e adevărată, a început să-i mulţumească şoferului, care a dat din mînă plictisit şi i-a arătat spre intrarea acelei case. L-au dus amîndoi înăuntru pe bărbatul ei, apoi neamţul a mai cercetat o dată interiorul dubei şi a plecat. Cine era şi de ce s-a purtat aşa, Asia Alexandrovna nu ştie. Dar i s-a părut că neamţul cu pricina nu era neamţ, pentru că înjurătura lui sunase a cehă sau a poloneză.

4

A doua zi, după ce m-am înţeles cu muzica şi am făcut rost de pînza trebuitoare, cînd am ajuns la tata, casa se şi umpluse de lume. În

hol și în odaie mirosea a frig, a stradă — ușa dinspre casa scării fusese de mult dată de perete. Făcîndu-mi loc încetișor printre niște necunoscuți, m-am strecut pînă la Asia Alexandrovna, i-am dat pînza și am înștiințat-o că muzica va sosi la vreme. Cînd mă văzu, își împreună palmele răsunător, întocmai ca în ajun, de parcă ar fi fost cu putință să nu vin, de parcă nu ne-am fi înțeles asupra tuturor celor ce aveam de făcut. Și se porni pe tînguit :

— Ce bine că ai venit ! Ce durere ne-a lovit pe amîndoi ! Ce mare durere !

Niște bărbați și niște femei necunoscute se întoarseră spre noi și îmi făcură respectuos puțin loc, iar cei cunoscuți și mai puțin cunoscuți începură să se apropie ca să-mi strîngă mîna. Celor mai puțin cunoscuți — mi-i prezentase cîndva chiar ea — Asia Alexandrovna le spunea :

— E fiul lui Piotr Nikolaevici. A sosit ieri noapte cu avionul de la Moscova, la tată-său.

Părea că se fălește cu mine și e mîndră că răposatul ei bărbat are un fiu atît de înalt și de voinic. Ușa deschisă spre casa scării, mulțimea oamenilor veniți să-l petreacă pe tata pe ultimul lui drum și lăudăroșenia asta făceau parte din ritualul conceput de ea, și eu nu protestam în nici un fel.

Pe la ceasurile unsprezece, în curte intră un camion, șoferul urcă sus, și toți începură să se agite. Atmosfera deveni încordată. Se scoteau afară scaune spre a fi așezate pe platforma camionului, precum și florile ce urmau să împo-

dobească sicriul. Cineva, urcat pe un taburet, se căznea să deschidă al doilea canat al uşii, la care nu se umblase de mult. Zăvorul înţepenit zdravăn în cuibul lui nu se clintea şi trebui să se aducă un ciocan. Într-un tîrziu, canatul fu împins în lături, şi în clipa următoare, Asia Alexandrovna scoase un ţipăt. Un ţipăt atît de cumplit, încît toate celelalte femei amuţiră. Pe Asia Alexandrovna o luară îndată de subsuori şi o duseră la vecini. Acolo căzu din picioare, zbătîndu-se în braţele mele.

Dumnezeule, de cîtă dragoste pentru tata dăduse dovadă această femeie, în comparaţie cu mine ! Şi de cît noroc avusese el parte, cîştigînd devotamentul ei. Din ziua cînd mi-am dat seama că tata nu e cel mai bun dintre oameni, nu i-am iertat nimic : nici jignirile pe care mi le-a adus în copilărie, nici cele din perioada maturităţii. Ea însă îi iertase neajutorarea de bătrîn şi năpasta cu care i-a împovărat umerii, firea lui imposibilă, slăbirea treptată a judecăţii, ba pînă şi moartea însăşi. De altfel, el o luase de soţie după ce îşi dăduse seama că războiul — cel de al treilea mare război din viaţa lui — îi zdruncinase aprig sănătatea, îl nimicise.

Bărbatul dintîi al Asiei Alexandrovna avusese şi el norocul să o fi întîlnit. Pînă şi eu avusesem norocul să am parte de devotamentul ei, chiar dacă nu-mi era închinat mie.

Cuprins

ŞAPTE ÎNTR-O CASĂ 5

O SUTĂ DOUĂZECI DE KILOMETRI PÎNĂ LA CALEA FERATĂ . . . 233

BĂTRÎNELE NOASTRE 429

ASIA ALEXANDROVNA 439

Redactor responsabil : AUREL BUICIUC
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 22.02.1968. Bun de tipar 01.07.1968. Apărut 1968. Tiraj 16.140 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B de 63 g/m². Format 700×900/32. Coli editoriale 17,57. Coli de tipar 14,5. A. nr. 22.237. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 47=32=59.

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti, Republica Socialistă România.
Comanda nr. 1340.

Lei ~~8,50~~

VITALI SIOMIN (n. 1927) scrie o proză nervoasă, nerăbdătoare să-și înfățișeze eroii așa cum sînt, fără grimă sau menajamente, să surprindă viața în deplina ei autenticitate. O ironie lucidă, abia mascată, alungă ponciful artistic din paginile scriitorului.

Adevărate romane concentrate, Șapte într-o casă și O sută douăzeci de kilometri pînă la calea ferată investighează cu egală siguranță lumea orașului și a satului sovietic din zilele noastre, pe primul plan rămînînd mereu strădania înțelegerii omului contemporan în toată seducătoarea lui nedesăvîrșire.

Două izbutite schițe (Bătrînele noastre, Asia Alexandrovna întregesc volumul lui Siomin, scriitor cunoscut și cetitorilor de limbă franceză, italiană, germană, cehă, poloră etc., al cărui talent viguros nu va întîrzia să cîștige și prețuirea cetitorului nostru.